

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут публічного управління
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Збірник наукових праць

Тернопіль, ЗУНУ
2021

Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ (протокол №6 від 17 листопада 2021 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кириленко О. П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України
Дем'янишин В. Г. – професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, д.е.н., професор, заслужений працівник освіти України
Квасниця О. В. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, к.е.н.
Коваль С. Л. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, к.е.н., доцент
Русін В. М. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, к.е.н.
Сидор І. П. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ЗУНУ, к.е.н., доцент

Методологічні проблеми фінансової теорії та практики : збірник наукових праць. Випуск 7 (листопад 2021 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 283 с.

У збірнику наукових праць розглянуто широке коло питань, що стосуються розробки основних напрямів фінансової політики держави, удосконалення системи управління публічними фінансами на макро-, мезо- і мікрорівнях. Висновки та рекомендації авторів мають вагомое теоретичне і практичне значення, можуть бути використані при написанні наукових статей, курсових та випускних кваліфікаційних робіт, здійсненні інших форм наукових досліджень.

За редакцію, зміст та достовірність матеріалів у збірнику наукових праць, а також встановлення фактів плагіату, відповідальність несуть їх автори.

Зміст

Басараб Уляна Миколаївна ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ НАСЕЛЕННЮ	9
Беднар Галина Петрівна ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ДЕРЖАВИ У ВИГЛЯДІ ЖИТЛОВИХ СУБСИДІЙ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	15
Безпалько Максим Пилипович ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	24
Борська (Медвідь) Соломія Ігорівна МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ...	29
Гаврачинська Наталія Вікторівна ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	34
Гаврачинський Марко Михайлович НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНІСТЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	40
Галайко Світлана Євгенівна НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ	45
Грушицький Олег Мирославович ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ В ЧАСТИНІ СТЯГНЕННЯ ПОДАТКОВОГО БОРГУ	50
Данилюк Інна Василівна, Коваль Світлана Любомирівна ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПИ В ПИТАННЯХ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ЯКІ ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	53

Даньчак Василь Ярославович	
ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	56
Дем'янишин Василь Григорович	
НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	59
Дердзяк Андрій Васильович	
СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ	64
Добошук Людмила Русланівна	
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	70
Дулик Ірина Андріївна	
ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДОКУМЕНТАМИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ.....	74
Дупелич Юліана Степанівна, Туз Аліна Ігорівна	
ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРОБЛЕМ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	81
Дутка Андрій Миколайович	
ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ НА ПОКРАЩЕННЯ ДОБРОБУТУ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ	88
Загоруйко Наталія Степанівна	
СУДОВИЙ ЗБІР ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ	91
Івашків Ганна Михайлівна	
ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОЗБАВЛЕНІ ПІКЛУВАННЯ БАТЬКІВ.....	96
Карпова Ольга Олександрівна	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	99

Ковальчук Володимир Миколайович, Левчук Анастасія Юрїївна	
ДОСВІД США У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ	102
Квасниця Оксана Василівна, Фецула Роман Володимирович	
ВЕКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ	106
Кобилянська Юлія Ярославівна	
СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН.....	113
Ковальчук Майя Сергїївна	
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	118
Коруняк Ірина Миколаївна	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	123
Кухарська Оксана Петрівна	
ОПТИМІЗАЦІЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ГРОМАДЯН	130
Левчук Мирослава Василівна	
ВНУТРІШНІЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЮ.....	135
Лотоцька Наталія Зіновїївна	
СТАТИСТИЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ МІЖДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЇ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ	138
Мандзюк Ольга Богданівна	
РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ	141
Матушевський Олексій Петрович	
НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ	147
Менько Володимир Миколайович	
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	153

Олійник Дмитро Володимирович, Шикеринець Олена Володимирівна УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	161
Онищук Сергій Ігорович ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ.....	166
Онуфрійчук Любов Сергіївна РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМКІВ ПАСПОРТИЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ.....	172
Палилюлько Ярослав Ігорович РОЗБУДОВА ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГАРМОНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН.....	181
Панчук Віктор Віталійович РОЗВИТОК ПОДАТКОВОГО МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	185
Пошелюжна Інна Андріївна ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО- КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	188
Приймак Андрій Юрійович ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	191
Приймачук Ірина Миколаївна ПРАКТИКА НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ МЕШКАНЯМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	196
Рожок Олександр Олександрович ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	200

Росовська Ірина Юріївна	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЛЕЖНОГО ОФОРМЛЕННЯ ПЕРЕБУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	205
Русін Віктор Миколайович, Баклан Віта Олександрівна	
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ЗА ВИДАТКАМИ	209
Свиренчук Ольга Миколаївна	
СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ З УРАХУВАННЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ	213
Сетник Артем Олександрович	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ.....	217
Сидор Ірина Петрівна, Михальський Павло Володимирович	
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ.....	222
Сташишин Олег Русланович	
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	226
Сукшинський Назар Ігорович	
НЕОБХІДНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В УКРАЇНІ.....	233
Токарев Олег Олександрович	
ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.....	240
Томчук Роман Юрійович	
ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	242
Харкавлюк Оксана Іванівна	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ДОПОМОГИ СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИМ ВЕРСТВАМ НАСЕЛЕННЯ	249

Хлопецький Василь Ярославович	
ТОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	257
Шатинська Оксана Олексіївна	
УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УКРАЇНІ.....	262
Шашкевич Олександр Любомирович, Бабич Ігор Петрович	
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ.....	267
Шикеринець Олена Володимирівна	
ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ БЮДЖЕТУ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	271
Янковська Юліана Михайлівна	
РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	277
Яржемська Оксана Віталіївна	
ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА.....	281

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ НАСЕЛЕННЮ

У країнах ЄС системи соціального захисту сформувалися у сучасному вигляді досить давно та мають довгу історію. У більшості країн світу соціальні допомоги нараховуються для бідного населення. Ці допомоги, як правило, мають однакову назву: “програми щодо забезпечення мінімального доходу” [1]. Такі програми орієнтовані на базові потреби найбідніших верств суспільства та фінансуються за рахунок державного бюджету, податкових надходжень. За умови дотримання визначених законом вимог соціальна допомога може бути призначена всім нужденним. Основна умова – сума сукупного доходу повинна бути менше певної величини. Термін виплати допомоги, як правило, не має фіксованих меж і може періодично продовжуватися за результатами регулярних перевірок. Заслуговує на увагу й те, що при визначенні соціальної допомоги зазвичай використовується багаторівневий принцип, при якому частка допомог встановлена державними стандартами, а решта допомог носять додатковий характер. Отже, до категорії додаткових допомог, що забезпечують мінімальний дохід, відносяться: медичне страхування і житлова допомога в Австрії; покриття ряду витрат на комунальні послуги, медичне обслуговування та оплату житла в Бельгії; стипендії для студентів та житлова допомога в Данії; дорогі медичні послуги та житлова допомога в Фінляндії; безкоштовне медичне обслуговування і житлова допомога у Франції; медичне страхування, житлова допомога, допомога в екстрених випадках, допомога на освіту і компенсація ряду інших витрат у Німеччині; допомога на купівлю взуття та одягу для школярів, витрати на паливо і купівлю необхідних предметів домашнього вжитку, а також житлова допомога в Ірландії; безкоштовні медичні послуги і житлова допомога в

Нідерландах та Люксембурзі; компенсація витрат на медичне обслуговування для певних категорій населення, гранти на навчання, житлова допомога і компенсація витрат на проїзд в громадському транспорті в Португалії; компенсація витрати на купівлю меблів, оплату житла, побутової техніки та предметів домашнього вжитку в Іспанії; Допомога для батьків-одиноків та житлова допомога у Швеції; безкоштовна стоматологія, житлова допомога, субсидії на купівлю окулярів, забезпечення вітамінами та молоком дітей віком до 5 років та вагітних, безкоштовне харчування в школах, компенсація витрат на поховання, допомога сім'ям з дітьми віком до 5 років та особам з інвалідністю, компенсація витрат на опалення пенсіонерам у Великобританії [2].

Європейське законодавство передбачає ряд критеріїв щодо надання такої допомоги. Підставою для отримання державної соціальної допомоги найчастіше визнається рівень бідності. Даний критерій встановлюється, як правило, законодавчим шляхом та дозволяє виявити верстви населення, що відносяться до числа малозабезпечених осіб.

Особливістю надання соціальних допомог у більшості країн є й те, що розмір і підстави соціальних виплат залежать не тільки від доходу сім'ї та її членів, причому найбільше значення має вік отримувача допомоги та характер сім'ї (кількість дітей, кількість працюючих, кількість утриманців, відсутність одного з батьків тощо [3].

Однією з найбільш ефективних і визнаних серед країн ЄС вважається система соціального захисту Німеччини. Офіційне право на соціальну допомогу внесено у Федеральне законодавство, що містить такі закони, як закон про підтримку освіти, про підтримку сімей, про підтримку домашнього господарства. Основним можна визнати Федеральний Закон "Про соціальну допомогу" (Bundessozialhilfegesetz). Даний закон регулює права та обов'язки не тільки одержувачів соціальної допомоги, але й соціального відомства, види допомог, а також взаємовідносини з іншими відомствами. Основним принципом,

покладеним в основу соціальної підтримки малозабезпечених осіб Німеччини, є так званий принцип опікування, згідно якому соціальну допомогу має можливість отримати малозабезпечена особа в потрібному їй розмірі в тому випадку, коли у неї немає інших способів виходу із скрутного становища.

В той же час, відповідно Німецького законодавства соціальну допомогу не в праві отримувати той, хто в змозі допомогти собі сам, або той, хто може отримати допомогу інших, в першу чергу родичів або соціальних організацій. На практиці це означає що повинні бути вичерпані всі можливості самостійного забезпечення претендента, перш ніж він отримає право на соціальну допомогу [4].

Важливою умовою виплати соціальної допомоги є відсутність постійного доходу. Федеральний закон про соціальну допомогу таким доходом вважає заробітну платню, допомогу по безробіттю, кредити, допомоги на дітей, безкоштовне проживання та харчування, пенсію, аліменти, житлову допомогу, доходи від оренди або найму житла, проценти.

Крім того, соціальна допомога покладає на свого одержувача ряд обмежень. Так, наприклад не може мати машину, крім випадків, коли машина є життєво необхідною.

Державна соціальна допомога у Великобританії регулюється Законом “Про соціальні допомоги та виплати” (Social Security Contributions and Benefits Act 1992). Згідно ст. 124 і 134 SSCBA та додатком № 2 JSA така соціальна допомога є основною формою допомоги малозабезпеченим особам, що ґрунтується на перевірці нужденності і надається тим, хто не працює повний робочий день та не має статусу безробітного. Критеріями, що визначають право малозабезпеченої особи на отримання допомоги, є: 1) постійне проживання на території Великобританії та знаходження на її території в момент звернення за призначенням допомоги; 2) вік 16 років і старші; 3) особа не навчається за денною формою навчання; 4) наявність доходів нижче прожиткового мінімуму,

визначеного індивідуально з урахуванням наявності утриманців, віку, стану здоров'я та рівня освіти; 5) відсутність роботи за винагороду понад 16 годин на тиждень для заявника або 24 годин для чоловіків; 6) відсутність права на отримання допомоги по безробіттю.

У Франції було введено одразу декілька видів мінімального соціального забезпечення. При цьому більшість цих видів соціального забезпечення мають форми окремих програм соціального страхування (по безробіттю, пенсійного тощо). Паралельно з запровадженням цих видів соціального забезпечення у 1988 році у Франції була створена програма підтримки соціально незахищених громадян, спрямована на допомогу особам, які не в змозі розраховувати на дохід, що сягає прожиткового мінімуму. В форматі цієї програми допомога спрямована на сприяння у пошуку людиною такої роботи, яка б відповідала її спеціальності. Така допомога призначається молодим людям віком до 25 років, які мають на своєму утриманні одну дитину або декілька дітей. Для отримання такої допомоги існує ряд умов:

- відповідність ряду вимог до претендентів. В першу чергу серед таких вимог слід відмітити готовність приймати участь у заходах з адаптації та соціальної реабілітації, курсах з освітньої та професійної перепідготовки тощо [4].

Дуже ефективною також вважається система соціального забезпечення Нідерландів, у якій загальні витрати на соціальне забезпечення населення складають більше 28 % ВВП. При цьому мінімальне соціальне забезпечення має декілька напрямків. Перший напрямок - у форматі соціального страхування, яке складаються із страхування найманих працівників та державного страхування. До другого напрямку належить державна соціальна допомога.

Так, відповідно “загального закону про пенсії у старості” (14,55% щорічних витрат національного страхування) всім громадянам після 65 років незалежно від доходу, який вони отримували до виходу на пенсію, гарантується

одержання пенсій у розмірі мінімальної заробітної плати. “Загальний закон про пенсії з інвалідності” передбачає виплати інвалідам з дитинства, розмір яких залежить від ступеню працездатності особи, при цьому розмір компенсації становить 70% мінімальної оплати праці. Крім виплат по соціальному страхуванню, жителям Нідерландів надається соціальна допомога.

Державна соціальна допомога може надаватися сім'ям. У Нідерландах під категорію сімейних пар підпадають особи, які не знаходяться в шлюбі, але проживають сумісно. Згідно з законом про соціальну допомогу визначені три типи сімей: особи, що знаходяться в шлюбі, та особи, які проживають разом, батьки-одиначки і самотні люди. Перша категорія сімей одержує допомогу у розмірі 100% мінімальної заробітної плати, друга — 70% і третя — 50% мінімальної заробітної плати.

Для молодих людей у віці до 21 року, які не можуть оплатити витрати на власне утримання, виплачується стандартна допомога на дитину. Додаткові витрати на їх утримання повинні покриватися їх батьками. У разі, якщо вони не можуть розраховувати на допомогу батьків, то згідно із законом про спеціальну допомогу можлива виплата додаткової допомоги.

Соціальна допомога не призначається у тому разі, коли існує інша можливість оплатити витрати на проживання. Це означає, якщо особа має право по законодавству на одержання тієї чи іншої допомоги, то відпадає необхідність клопотати про надання їй соціальної допомоги.

Соціальна допомога є тільки “останнім засобом” підтримки матеріального становища сім'ї або окремої особи [5].

Шведська модель “державного добробуту” передбачає певний рівень забезпеченості населення соціальними послугами, безпосереднє втручання уряду в економіку, співвідношення між працею та капіталом, сектор оплати праці. Все це забезпечує високий ступінь добробуту громадян, високий рівень освіченості та культури людей, ліквідацію бідності, загальну зайнятість

населення, ефективну систему соціального забезпечення, забезпечення соціальними допомогами всіх прошарків та груп населення. В цій країні на соціальні послуги та виплати мають право всі громадяни, а не лише бідні та нужденні. Основним елементом шведської соціальної політики добробуту вважається система соціального страхування, що характеризується універсальністю і гарантує досягнення максимальної економічної та соціальної рівності. Метою соціального страхування є забезпечення громадян економічним захистом у випадку захворювань, у старості, при народженні дітей, у зв'язку з безробіттям, виробничим захворюванням або нещасним випадком. Абсолютною гарантією, незалежно від причин звернення за сприянням, слід вважати грошову допомогу, відому як суспільну допомогу [6].

Отже можна зробити висновок, що розвиток всіх країн відбувається у взаємозв'язку з іншими країнами світу, що забезпечує запозичення окремих механізмів інституціональної системи. Сьогоднішні реалії нашої країни мають чудові можливості перейняття найбільш продуктивних та ефективних інституціональних рішень. При цьому найбільш корисним з відомих систем соціального захисту європейських країн може бути досвід формування трудової мотивації та покращення адресності. Всі люди, які претендують на державну соціальну допомогу, в першу чергу зобов'язані скористатись усіма доступними їм у рамках Закону можливостями для власного забезпечення. Слід врахувати й різноманітні способи та методи забезпечення фінансування соціальних програм. Сьогодні значна кількість фахівців вважає, що для нашої країни найпрактичнішим є метод, при якому держава на рівні законодавства встановлює витрати громадян на соціальні потреби не тільки з державного бюджету, але й стимулює приватний сектор витратити гроші безпосередньо на соціальну допомогу, не застосовуючи при цьому механізм державної фіскальної системи.

Список використаних джерел:

1. Чубарова Т.В., Исаченко Т.М. Европейский Союз и проблемы социальной защиты стран участниц. *Труд зарубежом*. 2000. № 3.С.104.
2. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. / Н. Б. Болотіна. К. : Знання, 2005. С. 54.
3. Никитин С. М., Степанов М. П. Распределение доходов и социальная защита населения в развитых странах. *Труд за рубежом*. 2004. № 3. С. 19.
4. Антропов В. В. Социальная помощь в Германии. *Труд за рубежом*. 2002. № 3. С. 101-103.
5. Соціальні трансформації: міжнародний і вітчизняний досвід : монографія / В. М. Новіков, Н. П. Сітнікова, Л. А. Мусіна, В. В. Семенов ; За ред. В. М. Новікова; НАНУ, Ін-т економіки. К. : НАНУ, Ін-т економіки, 2003. С. 50-57.
6. Волков А. Шведский социализм сегодня. *Современная Европа*. 2003. № 2. С. 80-81.

Беднар Галина Петрівна

*Провідний спеціаліст відділу обробки документів
управління соціального захисту населення Чемеровецької РДА*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ДЕРЖАВИ У ВИГЛЯДІ ЖИТЛОВИХ СУБСИДІЙ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Проблеми призначення та надання житлових субсидій не варто розглядати як окремі суспільні відносини, оскільки на призначення субсидії впливає ряд факторів і чинників, які охоплюють різноманітні суспільні відносини. Питання житлових субсидій досліджується з різних точок зору: економічної, соціальної, фінансової сфери, економічних правах, як фактор захисту соціального становища громадян тощо.

Питання призначення та надання житлових субсидій є недостатньо дослідженою у нашій державі, вважаємо за необхідне вже ж таки охарактеризувати основні правові проблеми призначення і надання житлових субсидій на основі аналізу різноманітних наукових праць вчених щодо сутності, ролі та значення не тільки житлових субсидій, а й субсидій в цілому.

Характеризуючи проблемні питання надання пільг на оплату житлово-комунальних послуг на початкових етапах прийнятої «Стратегії заміни системи пільг на адресну допомогу населенню», М. А. Мащенко основними недоліками системи пільг, що діяла на той час на оплату житлово-комунальних послуг, називає:

- надання населенню пільг переважно за категорійним принципом (віднесення одержувача до певної соціальної або професійної групи), незалежно від матеріального становища одержувачів;

- неповний облік доходів членів сімей – одержувачів пільг, можливість підвищити добробут не особистими зусиллями породжують соціальне утриманство і пасивність;

- незбалансованість повноважень і відповідальності по наданням соціальних пільг між центральними, місцевими органами влади;

- відсутність чітко встановлених джерел фінансування, а у ряді випадків – чіткого розмежування їх між різними категоріями населення [1, с. 179-180].

Водночас під час призначення субсидій виникало багато проблем:

- несвоєчасне надання на запит управління соціального захисту населення інформації про забезпеченість комунальними послугами, про кількість зареєстрованих осіб, яким нараховується плата за послуги;

- некоректні дані при заповненні заяв і декларації;

- найбільше проблем було із справами осіб, які зареєстровані в домогосподарстві, але фактично не проживають за даною адресою.

У більшості випадків підтверджуючих документів не було, а деякі

сільські ради актів писати не хочуть, все перекладають на плечі соціального інспектора [2].

Вказані проблеми – це ті проблеми, що виникають на практиці та характеризуються відсутністю належного механізму здійснення взаємодії між органами, які здійснюють призначення субсидій (органи соціального захисту населення) та органів, які надають відповідні відомості про доходи громадян (органи податкової служби), відомості про реєстрацію громадян (сільські, селищні ради, центри з надання адміністративних послуг) тощо. Проблемою також є некоректні дані при заповненні заяв на отримання субсидії, що виражається як у наданні помилкових, некоректних чи інших даних, які вказуються у відомостях, а також, на жаль, у необізнаності громадян, особливо у сільській місцевості, щодо надання відповідних документів, що значно затягує процес оформлення, а отже, й отримання житлової субсидії.

В роботі управлінь соціального захисту населення виникають такі складнощі:

- більшість надісланих поштою заяв та декларацій некоректно заповнені, мають помилки та потребують додаткового часу на опрацювання та спілкування з клієнтом;

- існує проблема обміну даними між управліннями соцзахисту та територіальними органами ДПС, державної виконавчої служби, центрами зайнятості, вищими навчальними закладами, органами місцевої влади, житлово-будівельними (житловими) кооперативами, об'єднаннями співвласників багатоквартирних будинків та організаціями, що надають житлово-комунальні послуги;

- в окремих районах не налагоджено обмін інформацією про забезпечення громадян житлово-комунальними послугами у 5-денний термін;

- надмірне навантаження на працівників управлінь соцзахисту [3, с.4-5].

Аналізуючи вищевказані проблеми, можна констатувати, що останні

мають різноманітну природу. Ці проблеми є глобальними, а їх вирішення мають розглядатися та аналізуватися уповноваженим органами більш масштабно. З огляду на це вважаємо за доцільне здійснити певний розподіл проблемних питань, що виникають при призначенні та наданні житлових субсидій.

Так, до першої групи варто віднести проблеми, що хоча безпосередньо не стосуються питання призначення субсидій, проте мають опосередкований вплив на них. Ці проблеми є загальними для держави та суспільства та в цілому можуть впливати як на формування державної політики у сфері здійснення соціального захисту населення, так і на окремі аспекти призначення субсидій громадянам. До цієї групи запропоновано віднести таке: взаємозалежність розміру субсидії із тарифною політикою у житлово-комунальній сфері; розвиток та функціонування тіньового сектору економіки та росту неоформлених працівників; пасивна поведінка самих громадян у вирішенні питання щодо оформлення субсидій. Друга група проблем – це проблеми під час здійснення взаємодії між органом соціального захисту з іншими державними органами, діяльність яких є важливою та необхідною для швидкого та оперативного призначення та надання субсидії. Загалом до вищевказаних проблем слід віднести проблему обміну даними між управліннями соціального захисту та територіальними органами ДПСУ, центрами зайнятості тощо. Третя група проблем – це проблеми, які виникають при безпосередньому призначенні та наданні субсидії. Тобто ці проблеми можна охарактеризувати як внутрішні, які виникають у контексті здійснення взаємодії між особою, яка звертається за призначенням та наданням субсидії. До них пропонуємо віднести: встановлення права на отримання житлової субсидії, умов та порядку призначення житлової субсидії, доведення факту окремого проживання в домогосподарстві зареєстрованої людини (дітей, батьків, інших родичів), недостатній розвиток принципу адресності надання

соціальної допомоги, проблема отримання житлової субсидії орендарю квартири тощо. Четверта група проблем – проблеми, які виникають чи можуть виникнути щодо здійснення контролю за призначенням та наданням субсидій та підвищення якості надання соціальних послуг. Контроль за призначенням субсидій – важливий елемент здійснення соціального забезпечення. Серед них проблема підвищення якості призначення та надання житлових послуг особам, які цього дійсно потребують.

Однією з перших проблем щодо призначення субсидій пропонуємо виділити взаємозалежність розміру субсидії із тарифною політикою у житлово-комунальній сфері, оскільки саме тарифна політика держави є першим чинником, який визначає платоспроможність людей до оплати послуг за житлово-комунальні послуги. Чим вищі тарифи при мінімальній заробітній платі, тим менша спроможність звичайного пересічного громадянина до їх оплати у повному обсязі. Високі тарифи та низькі заробітні плати є причиною виникнення заборгованості з оплати за комунальні послуги, яка за останні роки тільки зростає. Невідповідність тарифів та фактичної собівартості житлово-комунальних послуг породжує існування перехресного субсидіювання, коли різні групи споживачів (населення, бюджетні установи та підприємства) отримують одні й ті ж самі види комунальних послуг за різними тарифами, що особливо негативно впливає на діяльність саме промислових підприємств, які змушені сплачувати житлово-комунальні послуги за значно вищими тарифами та за рахунок цього субсидіювати пільгові тарифи для населення та бюджетних організацій [4, с. 247]. Таким чином, проблема призначення житлових субсидій тісно пов'язана із тими тарифами, які встановлюються у житлово-комунальній сфері. Існує взаємообумовленість: чим вищі тарифи для населення – тим більше осіб не в змозі здійснити їх оплату, а отже, звертаються до органів соціального захисту населення для оформлення субсидій.

Вивчаючи проблему тарифів у житлово-комунальній сфері та їх сплатою

населенням, В. Ю. Ігнатенко наголошує на необхідності запровадження прозорі та економічно обґрунтованої системи встановлення тарифів на комунальні послуги. Нові тарифи мають стимулювати житлово-комунальні підприємства до енергозбереження та скорочення витрат виробництва, а не до їх підвищення, як сьогодні [5, с. 274]. Мають бути розроблені нові та ефективні механізми ціноутворення, спрямовані на встановлення стабільних та економічно обґрунтованих цін на житлово-комунальні послуги.

Державі варто створити такі умови та таку цінову політику, відповідно до якої громадяни могли б самостійно оплачувати свої рахунки за житлово-комунальні послуги без суттєвого навантаження на сімейний бюджет. Розмір витрати на житлово-комунальні послуги у людини не мають перевищувати 50 відсотків від її доходу.

Наступна проблема, яка розглядається науковцями та впливає на процес отримання та оформлення субсидій, полягає у розвитку та функціонуванні тіньового сектору економіки та росту неформальних працівників, збільшенням кількості не легалізованих працівників. Тіньова економіка та субсидії населенню є досить тісно взаємопов'язаними між собою, оскільки, як зазначає з цього приводу Н. М. Краус, чим більший обсяг державних субсидій в економіці, тим більше стоїть перешкод для роботи ринку, тим більш неефективним буде ринок у задоволенні потреб споживачів. Звідси – чим більше субсидій, тим нижчий рівень життя [6, с. 70-71]. Отже, надаючи населенню житлові субсидії, держава визнає зубожіння свого населення.

Значна кількість громадян свідомо йдуть на оплату своєї праці у так званих «конвертах» з метою можливості оформлення та отримання різних видів соціальної допомоги від держави, в тому числі й оформлення житлової субсидії. Проблема врахування доходу непрацюючої особи є досить гострою у сучасних умовах та, на нашу думку, полягає у відсутності дієвого контролю з боку органів соціального захисту населення за дійсним станом речей щодо

працевлаштування особи, яка звертається за призначенням субсидії, або щодо сімей, до складу яких входять такі особи. Зазначимо, що на практиці, на жаль, досить часто призначення субсидій здійснюється особам, які працюють неофіційно нарівні тими особами, які надають до органів соціального захисту населення достовірні відомості про свої доходи. З огляду на вищенаведене необхідним є удосконалення механізму виявлення осіб, які працюють без оформлення трудових відносин, виявлення їх фактичних доходів та вирішення питання щодо призначення таким особам чи сім'ям, до складу яких вони входять, субсидій.

Отже, подолання тіньової економіки є одним із перших кроків для налагодження системи соціального захисту населення, підтримки належного фінансово-економічного стану в державі, зменшення тиску на громадян в питанні здійснення оплати житлово-комунальних послуг. Чим меншим буде рівень розвитку тіньової економіки в Україні, тим вищим має стати соціально-економічний розвиток держави, тим більше зростатимуть стандарти соціального захисту населення.

Переходячи до наступного (другого) виділеного нами блоку проблемних питань наголосимо на тому, що обмін даними між управліннями соціального захисту та територіальними органами Державної податкової служби України, Державної виконавчої служби, центрами зайнятості є важливим та необхідним чинником, спрямованим на оперативне призначення субсидій на основі повних та достовірних даних. На нормативно-правовому рівні передбачено право структурних підрозділів органів соціального захисту населення звертатися до інших органів державної влади з метою отримання необхідних даних та відомостей для призначення особі житлової субсидії. Але практика говорить про ігнорування цими нормами, оскільки розгляд запитів органів соціального захисту населення досить часто порушуються. Загалом проблема інформаційного обміну із розвитком нових суспільних відносин стає все

актуальнішою та гострішою.

Третій блок охоплює проблеми, які виникають при безпосередньому призначенні та наданні субсидії, тобто між особою, яка звернулася за отриманням субсидії, та безпосередньо органом соціального захисту населення і в основному стосуються питання отримання права на житлову субсидію, умов та порядку її призначення. Безпосередня взаємодія громадянина із представником соціальної служби зайнятості є досить вагомим. Передусім варто зазначити, що позитивним аспектом у системі надання та призначення субсидій було запровадження спрощеного порядку надання житлових субсидій, який передбачає зменшення кількості документів, що надаються громадянами для призначення субсидій.

Доволі розповсюдженою в Україні стає ситуація, коли молода людина безробітна, при цьому є домогосподарством – отримувачем субсидії, що складається з 1 особи. Таким чином особа отримує дві державні допомоги – житлову субсидію і допомогу по безробіттю. Цю негативну тенденцію необхідно вирішувати зміною державної політики щодо працевлаштування і підвищення доходів працюючих [59].

Отже, незважаючи на рішучі кроки уряду в напрямі підвищення адресності й ефективності програми житлових субсидій, на постійне вдосконалення законодавства у цій сфері, механізм субсидіювання все ж не бездоганний: а) нормативно-правові акти містять ряд проблемних моментів; б) головна мета уряду – підтримка малозабезпеченого населення, виконується неповною мірою; в) внаслідок підвищення тарифів на оплату житлово-комунальних послуг населення, навіть використовуючи субсидії, змушене сплачувати величезні рахунки. Отже, головна мета держави – покращення економічного становища населення – нині фактично не досягнута.

Список використаних джерел:

1. Мащенко М. А. Пивавар І. В. Державне регулювання соціального захисту населення. *Інноваційна економіка*. 2013. № 2. С. 177-182.
2. Звіт про стан організації роботи щодо призначення житлових субсидій в Шепетівському районі Вінницької області. URL: <http://www.sheprda.gov.ua/doc/kolegija/1.29.06.pdf>.
3. Протокол № 3 засідання колегії Департаменту соціального захисту населення Харківської обласної державної адміністрації від 04.08.2015 р. URL : <http://kharkivoda.gov.ua/content/documents>
4. Кацюрба О. Ю. Особливості тарифної політики у житлово- комунальній сфері. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 22. Ч.1. С. 244-248.
5. Ігнатенко Ю. В. Реформування житлово-комунального господарства як засіб нарощення бюджетного потенціалу регіону. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2012. № 4 (55). С. 272-276.
6. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні : VIII Міжнародний бізнес-форум (Київ, 19 березня 2015 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 272 с.
7. Регіональний розподіл житлових субсидій. *Сайт Офісу з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України*. URL: <https://feao.org.ua/products/regional-distribution-of-housing-grants/>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Надзвичайно цікавим і корисним щодо підвищення рівня фінансової грамотності в закладах освіти може слугувати досвід зарубіжних країн.

Аналіз світової практики розвитку фінансової освіти [1; 2; 3] доводить, що як рівень фінансової грамотності, так і ступінь розуміння цієї проблеми та розробленість і масштабність її вирішення суттєво різняться за країнами.

Вперше на державному рівні проблема фінансової освіченості населення була піднята у США. Причому зміст поняття «фінансова грамотність» сьогодні у Сполучених Штатах трактується дуже широко, включаючи, окрім питань ведення домашньої бухгалтерії, управління кредитами, пенсійного планування тощо навіть дії щодо управління грошовими доходами і витратами під час стихійних лих, терористичних актів або ж у випадку раптової хвороби [2, с.68]. До того ж, популяризація освітніх економічних питань здійснюється досить активно, починаючи з початкової школи.

Скажімо, багаторічний досвід економічної освіти в США показав доцільність раннього знайомства дітей з базовими економічними поняттями. У цьому процесі важливе значення має формування поведінкових навиків, культури ділової комунікації, здатність відстоювати свої права без порушення прав інших членів суспільства, вміння вести переговори, працювати в команді, приймати на себе ризики і правильно оцінювати шанси на успіх. Важливим є навчання школярів в межах курсу з особистих фінансів навикам користування кредитними картками, вмінню оцінювати і обирати схеми медичного страхування, розраховувати податкові платежі, аналізувати необхідність і доцільність взяття кредиту тощо [1, 51].

Результатом реалізації зазначених заходів є висока питома вага фінансово грамотних підлітків у США.

Широкого поширення в освітній практиці набули також ділові ігри, які дозволяють наблизити набуті знання до реальної ситуації та окреслити шляхи найбільш ефективного виходу з неї. Велика роль у пропаганді економічних знань відводиться засобам масової інформації, у США широко використовують різноманітні форми неформальної та інформальної освіти [1, с.52].

Довший час європейським лідером в організації фінансової освіченості населення вважали Швецію, яка володіє розгалуженою мережею безперервної освіти, доступної широким верствам. Однак потрібно відмітити, що програми підвищення фінансової грамотності активно реалізуються практично і у всіх країнах Європейського Союзу, а цільовою групою, на яку спрямовані основні зусилля урядів та громадськості цих країн, є молодь віком від 18 до 21 року. При цьому кожна четверта із згаданих програм спрямована на малозабезпечених громадян, кожна друга – використовує декілька інструментів передачі фінансових знань, а кожна шоста – реалізується приватними фінансовими інституціями [1, с.19].

Проте фахівці стверджують, що серед європейських держав найбільш глибоко і серйозно до питань фінансової освіченості підходять у Великій Британії, яка є однією з найпередовіших країн у сфері фінансової грамотності. Цьому сприяють, зокрема, досить високий загальний рівень інформованості населення із зазначених питань, розвиненість демократичних інститутів і фінансового ринку, усі учасники якого активно працюють над фінансовою просвітою населення [2, с.70].

У Франції популяризація фінансових знань триває понад століття. Саме у 1919р. тут запрацювала перша програма у сфері освіти, фінансів і педагогіки. Причому весь цей час фінансова освіта населення здійснювалася громадськими організаціями за фінансової підтримки банків та інших комерційних структур. І

лише з 2003р. процес фінансової освіти населення набув офіційного характеру у зв'язку з прийняттям закону про фінансову безпеку. В результаті усе французьке населення (у тому числі і жителі сільських комун) отримало за соціально прийнятну плату гарантовану державою можливість доступу до набору телекомунікаційних послуг – телефонного зв'язку, електронної пошти, інтернет-ресурсів, правової інформації, юридичних консультацій та відкритих державних інформаційних масивів [2, с.69].

З-поміж країн Східної Європи у сфері підвищення фінансової освіченості населення помітно вирізняється Польща, активні дії якої спрямовані на залучення до фінансової освіти передусім підростаючого покоління та малозахищених верств населення, а також на співпрацю з представниками засобів масової інформації щодо популяризації фінансових знань. Недарма портал Національного банку Польщі, який містить електронні навчальні курси, а також ігри, мультимедійні презентації, сценарії уроків з набуття фінансових знань і навиків, у 2005р. був відмічений нагородою Європейського інституту державного управління за ефективну практику в сфері державних послуг у категорії «Освітній портал, навчання» [2, с.67-69].

У Канаді за сприяння Фінансового споживчого агентства цієї країни у 2005р. був проведений перший симпозіум з питань фінансової грамотності, який об'єднав понад 200 учасників із державного, некомерційного та приватного секторів та сформував стратегію державної політики стосовно фінансової грамотності населення. Розроблена у 2004р. для канадійців програма «Практичні навички. Гроші» включає брошури і веб-сайти, які пропонують поради і консультації щодо управління сімейним бюджетом і кредитами, планування виходу на пенсію та інших важливих фінансових питань [2, с. 70].

Проблеми фінансової освіти останніми роками стали об'єктом пильної уваги і у державах Південно-Східної Азії та Тихоокеанського регіону. Серед зазначених країн виокремлюється Сінгапур, уряд якого зробив ставку на

формування національної філософії «опори на власні сили», щоб кожен громадянин зміг досягнути фінансової незалежності і зберегти її у похилому віці. За останнє десятиліття в Сінгапурі було запроваджено кілька новаторських схем, освітніх програм та інструментів у сфері грамотного управління особистими фінансами, які довели на практиці свою ефективність і отримали високе схвалення громадськості [2, с. 71].

Великий досвід розвитку фінансової грамотності в усьому світі у компанії Visa Inc, яка поставила метою сприяти придбанню навичок фінансової грамотності 25 мільйонів людей до 2015 р. Для цього Visa створила спеціальний сайт з ФГ, включаючи матеріали про бюджетування, заощадження, банківські послуги, використання банківських карт, управління боргом, безпеку у використанні карт і т. д. Також на сайті представлені різні фінансові ігри. Дослідження заходів, передбачених програмами фінансової грамотності Visa в окремих країнах, дозволило узагальнити основні аспекти реалізації цих програм (табл. 1.).

Таблиця 1

Програми фінансової грамотності Visa в окремих країнах [3].

Програма	Інструментарій реалізації	Залучені аудиторії	Мета
Програма підвищення ФГ в Африці (2005-2012 рр.)	Створення демонстраційних заходів (вистав та інтерактивних шоу), де аудиторія отримувала основні фінансові навички, такі як планування бюджету, економії, відкриття банківського рахунку, використання банкоматів, а також інформацію з питань безпеки платіжних систем	Місцеві компанії, муніципалітети, університети, коледжі, учні середніх шкіл	Зробити зрозумілим і доступним банківське Обслуговування для жителів африканського регіону
Кампанія Visa в університетах Кенії	Впровадження концепції фінансової грамотності шляхом співпраці з освітніми установами та включення питань ФГ в навчальні плани шкіл і коледжів	Освітяни та студенти	Звернути увагу на проблему низької ФГ серед молоді; навчити розумінню різних аспектів планування бюджету, заощаджень та управління кредитами
Національний ендаумент для фінансової освіти	Створено Незалежний цільовий фонд та програми «Твої витрати, твої заощадження, твоє майбутнє: посібник для початківців»; ресурси	Різні цільові групи	Сприяти формуванню позитивного ставлення і відповідальної та ефективної поведінки по відношенню до грошей в юному віці

	представляють велику колекцію освітніх матеріалів, які спрямовані на допомогу в організації та проведенні програми ФГ		
«Фінансова грамотність протягом усього життя» Асоціації Австралійських банків	Програми, об'єднані єдиним гаслом: «Фінансова грамотність протягом усього життя»: програма Student Banking, програма для навчання новим банківським технологіям літніх австралійців. За підтримки бізнес-структур створено велику кількість сайтів і порталів для молоді, які містять поради, успішні історії в галузі управління особистими фінансами, використовують сучасні онлайн-технології.	Різні прошарки австралійського суспільства	Ліквідація фінансової безграмотності жителів Австралії

Відтак, беручи до уваги передовий зарубіжний досвід та сучасні вітчизняні реалії, вважаємо, що для підвищення рівня фінансової грамотності наших співвітчизників необхідно більш активно використовувати засоби масової інформації, Інтернет, можливості дистанційного управління. У цьому контексті доцільним бачиться створення державного освітнього каналу, якість транслявання програм якого забезпечуватиметься шляхом залучення провідних науково-дослідних і освітніх центрів, відомих спеціалістів у сфері фінансів. Велику роль також може відіграти створення «гарячої» лінії для консультування громадян з актуальних питань фінансового законодавства, організації та ведення власного бізнесу, оподаткування тощо.

Список використаних джерел:

1. Гаврилко Т., Довгань М. Фінансова грамотність населення: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 30(2). С. 48-52.
2. Кізима Т. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. *Вісник THEU*. 2012. №2. С. 64–71.

3. Птащенко Л. О., Шабардіна А. М. Підвищення рівня фінансової грамотності населення: міжнародний досвід. *Економіка і регіон*. 2014. № 1. С. 8-14.

Борська (Медвідь) Соломія Ігорівна
Головний спеціаліст відділу паспортизації
ГУ ДМС у Львівській області

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Міжнародна трудова міграція в кінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. стала досить вагомою складовою глобалізаційних процесів у світовій економіці. Сучасній трудовій міграції властиві, порівняно з великим переселенням народів у минулому, відносно менші розміри, але, враховуючи їх високу територіальну концентрацію й специфіку використання праці працівників-мігрантів, вони відіграють досить суттєву роль у системі міжнародних економічних відносин, стаючи засобом міждержавного перерозподілу робочої сили в межах всесвітнього господарства.

Серед найважливіших світових переміщень трудових мігрантів, які визначають сучасні напрями міжнародної трудової міграції, можна виділити такі: Північно- та Південноамериканський регіон. Західноєвропейський ринок, Південно-Східна та Західна Азія, Африканська ділянка переселенських рухів.

Вагомими чинниками, що приваблюють трудових мігрантів, є: політична стабільність, високий рівень соціального захисту і один із найвищих у світі рівнів оплати праці. Важливий вплив трудова міграція справляє на розвиток регіональних ринків праці і формування пропозиції робочої сили. Наслідком засвоєння учасниками трудової міграції ринкової свідомості, цінностей та норм цивілізованого суспільства стає поширення відповідних настанов серед осіб, які не мають досвіду зовнішніх трудових міграцій [1]. За витратами на робочу силу

(годинна зарплата плюс додаткові виплати персоналу) на той час Німеччина посідала вагоме місце серед високо розвинутих індустріальних країн. Крім Німеччини, важливими імпортерами трудових мігрантів є Франція, Великобританія та Швеція. Водночас слід зазначити, що сучасний період формування трудової міграції характеризується розвитком нових регіональних центрів. Насамперед, це країни Південно-Східної Азії, Перської затоки, Далекого Сходу.

Міжнародні міграційні процеси потребують регулювання з боку держав, що беруть участь в обміні трудовими ресурсами. Контролю і регулюванню підлягають соціальний, віковий та професійний склад мігрантів, рівень в'їзду та виїзду працюючих мігрантів. Функції міждержавного та внутрішньодержавного розподілу робочої сили, регулювання обсягу та структури міграційних потоків дедалі більшою мірою виконують міністерства праці, внутрішніх та закордонних справ, а також спеціально створені державні та міждержавні органи. Згідно з прийнятою в міжнародних відносинах практикою країни, які обмінюються робочою силою, визнають пріоритет норм міжнародного права над національним законодавством.

Іноземна робоча сила вербується нині, як правило, за допомогою створених за кордоном державних вербувальних комісій, у функції яких входить ретельний відбір кандидатів для праці на підприємствах своєї країни з урахуванням їхнього віку, здоров'я, кваліфікації. Такі вербувальні пункти засновані, зокрема, німецьким урядом в Італії, Греції, Іспанії, Туреччині, Португалії. Аналогічні вербувальні агентства за кордоном має й Франція, а також інші країни. Держава часто регулює й перевезення робітників, які завербовані за кордоном, звичайно їх доставляють до місця роботи партіями у Важливим елементом імміграційної політики західних держав є встановлення юридичного статусу мігрантів, що визначає їхні соціально-економічні, трудові, житлові та інші права, закріплені як у міжнародних угодах, так і в національних

законодавствах. Цей статус позбавляє іноземних робітників політичних прав, обмежує в більшості випадків їхню участь у профспілковій діяльності, регламентує строки перебування мігранта в країні зайнятості. У Швейцарії, наприклад, іммігрантам заборонено протягом року міняти місце роботи, протягом двох років – професію та місце проживання, заборонено брати участь у профспілковій діяльності. Подібні за змістом законодавства щодо іммігрантів діють також у Бельгії, Нідерландах, Франції, ФРН, Швеції та інших країнах. Разом з тим засоби державного регулювання імміграції в різних країнах дещо відмінні. Французький та бельгійський уряди, наприклад, заохочують сімейну інтеграцію і проводять курс на обмеження загальної кількості іноземців, що перебувають у країні. Німецький уряд установив обмежувальний кількісний ценз для іноземців у районах країни з їх надто високою питомою вагою і здійснює ротацію іноземних працівників у цілому [2].

В Україні на сьогодні існує доволі деталізована законодавча база регулювання міграційних процесів, створені відповідні адміністративні органи. Проте основна увага приділяється міжнародній міграції, внутрішні переміщення хоча й згадуються в офіційних документах, проте лише побіжно. Так, у переліку стратегічних напрямів міграційної політики, визначених Концепцією державної міграційної політики (2011 р.) [3], внутрішня міграція взагалі відсутня. Знаходимо хіба що стимулювання мігрантів до раціонального територіального розміщення з урахуванням соціально-економічної та демографічної ситуації в регіонах. Проте йдеться, очевидно, про розміщення іммігрантів, а не корінного населення. До того ж залишається незрозумілим, яким чином досягти зазначеної мети, оскільки, як і громадяни, іноземці, які легально перебувають в Україні, користуються правом на свободу пересування та вільний вибір місця проживання.

Аналіз сучасного стану внутрішнього ринку праці та рівня життя населення України не дає підстав для сподівань на поліпшення економічної

ситуації, збільшення обсягів виробництва, розширення пропорцій зайнятості, реального зростання заробітної плати. Принаймні найближчим часом зупинити ескалацію труднощів, з якими повсякденно стикаються всі верстви суспільства, навряд чи вдасться. Чинниками зниження рівня життя населення України є: загальна економічна криза; наявність формальної неоплачуваної зайнятості; значна чисельність безробітного населення, яке отримує мізерну допомогу від держави; невисокий рівень заробітної плати, особливо в бюджетних організаціях, а також постійні та тривалі затримки її виплати: падіння курсу гривні; відтік грошей у тіньову економіку; систематичне зростання цін.

Слід зазначити, що еміграція з України, крім негативних наслідків, має і певні економічні вигоди. По-перше, еміграція може знизити рівень безробіття і пом'якшити соціальну напруженість у суспільстві. По-друге, в умовах бідного товарного ринку трудові мігранти мають можливість підвищувати свій життєвий рівень за рахунок ресурсів країни перебування. По-третє, Україна отримає можливість поповнення свого валютного фонду за рахунок трансферних переказів частини доходів працівників-емігрантів на батьківщину. По-четверте, відповідно до розроблених МОП рекомендацій Україна матиме право на компенсацію за підготовку робочої сили від країн – користувачів її трудових ресурсів [4]. Позитивним моментом є також те, що робота за кордоном сприятиме професійному й культурному зростанню трудових мігрантів.

Основна частина українських трудових емігрантів влаштовується на роботу за кордоном на робочі місця, які не потребують спеціальної підготовки та професійного навчання, незважаючи на те, що це люди з достатньо високим рівнем освіти: до 50% – мають вищу освіту, а понад 30% – професійно-технічну підготовку.

Отже, еміграція для багатьох людей є способом виживання, оскільки вони не можуть знайти роботу у своєму регіоні чи в межах країни не тільки за фахом, але й будь-яку іншу. Слід зазначити, що навіть на найбільш

низькокваліфікованих і непрестижних роботах за кордоном трудові мігранти отримують у кілька разів вищу зарплату, ніж вони могли б заробити на батьківщині.

Важливим завданням Уряду на сьогодні є не тільки створення умов через правові та економічні механізми для легального працевлаштування громадян України за кордоном, а і провадження насамперед політики повернення громадян України – трудових мігрантів на батьківщину.

Основні проблемні питання у сфері трудової міграції, які потребують врегулювання, є: налагодження обліку трудових мігрантів, які працюють за межами України; активізація політики щодо формування привабливого внутрішнього ринку праці; проведення політики посилення соціального захисту трудових мігрантів, громадян України, які працюють за кордоном; проведення політики превентивних заходів щодо запобігання нелегальним трудовим міграціям. Таким чином, для розв'язання проблем трудової еміграції, необхідно перш за все вирішити питання підвищення рівня оплати праці; по-друге, розв'язати соціальні питання, пов'язані із збагаченням змісту роботи, дотриманням умов колективних договорів і угод щодо цього. Від чіткості та продуманості міграційної політики залежить подальший розвиток і ефективність трудової міграції в Україні, визнання та престиж держави у світі.

Список використаних джерел:

1. Блюк Н.В. Про деякі питання трудової міграції в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 837. С. 175–180.

2. Кудров В.М. *Мировая экономика*. М.: БЕК, 2000. 450 с.

3. Про Концепцію державної міграційної політики: Указ Президента України від 30.05.2011 року №622/2011 URL:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/622/2011>.

4. Блюк Н.В. Трудова еміграція між Україною та Європейським Союзом. Міграція між Україною та ЄС: Виклики безвізового режиму: *Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів: НУ «Львівська політехніка» МІОК, (м. Львів, 15 грудня 2016 р.). Львів. 2016. С. 146 – 148.

Гаврачинська Наталія Вікторівна

*Головний спеціаліст відділу застосування пенсійного законодавства
Управління пенсійного забезпечення Головного управління
Пенсійного фонду України у Львівській області*

ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Громадяни України, які офіційно працюють чи раніше працювали за кордоном, повинні бути впевнені, що коли прийде час оформляти пенсію, цей період буде зараховано до їх страхового стажу. Для забезпечення такого права Україною укладено низку двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів (угод) з пенсійного забезпечення, а саме:

- угоди між країнами Євросоюзу: Латвія, Литва, Естонія, Болгарія, Чехія, Словаччина, Іспанія, Португалія, Польща;
- багатостороння міжнародна угода - це Угода про гарантії прав громадян Держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав в галузі пенсійного забезпечення;
- окремі двосторонні угоди між Україною та Республікою Грузія, Республікою Молдова, Республікою Азербайджан, Республікою Білорусь;
- виконання зобов'язань колишнього СРСР за міжнародними договорами: з Угорщиною, Монголією, Румунією;

- тимчасова Угода між Урядом України і Урядом РФ про гарантії прав громадян, які працювали в районах Крайньої Півночі та місцевостях, які прирівняні до районів Крайньої Півночі в галузі пенсійного забезпечення від 15.01.1993 року;

- угоди між Україною і Державою Ізраїль та Німеччиною про соціальне забезпечення, проте ці угоди не ратифіковані [1].

Для забезпечення реалізації міжнародних договорів використовуються формуляри зв'язку, розроблені та узгоджені компетентними органами Договірних Сторін. Принципи, за якими укладено міжнародні договори є: пропорційний та територіальний.

За пропорційним принципом міжнародного договору (угоди) про пенсійне забезпечення кожна держава зобов'язується призначати та виплачувати пенсії за страховий стаж набутий на її території. Пропорційний принцип передбачає пропорційне фінансування пенсійних виплат залежно від стажу, заробленого на території кожної Договірної Сторони. Тобто, кожна держава відповідає за свою частину, пропорційно до трудового стажу заробленого на її території, а також до пенсійних внесків та заробітної плати. При цьому страховий стаж, набутий на території іншої договірної держави, враховується лише для визначення права на пенсію.

Такий тип угоди діє між Україною і такими країнами, як Латвія, Литва, Естонія, Болгарія, Чехія, Словаччина, Іспанія, Португалія, Польща. Для країн: Латвія, Литва, Естонія, Польща договори застосовуються до осіб. Для країн - Чехія, Словаччина, Болгарія, Португалія, Іспанія – договори застосовуються до громадян цих країн.

Виплата пенсій пенсіонерам Литви, Латвії, Естонії, Болгарії, які проживають в Україні, проводиться на підставі відомостей, що надходять у органи Пенсійного фонду, у порядку, передбаченому угодами, від установ іноземних держав, які здійснюють переказ пенсій. Пенсійні кошти переказуються

щоквартально на рахунки, відкриті одержувачами пенсій. Щодо спеціальних пенсій, то Угоди з країнами Євросоюзу не поширюються на такі види пенсій. Для переказу української пенсії за кордон особі необхідно подати заяву про перехід на пенсію за страховим законом, тільки після цього пенсія буде переказуватися заявнику.

Пенсійний фонд України, незалежно від укладених міжнародних договорів, переказує пенсії громадянам України, яким призначено пенсію відповідно до статті 54 Закону України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи” призначена пенсія по інвалідності, що настала із-за каліцтва чи захворювання внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також здійснює переказ пенсій, призначених із-за трудового каліцтва або професійного захворювання. Переказ пенсій у таких випадках проводиться щоквартально в усі країни на особистий банківський рахунок пенсіонера, відкритий в іноземному банку держави проживання.

Переказ пенсій, призначених відповідно до законодавства інших договірних сторін (крім Литви, Латвії, Естонії, Росії), провадиться компетентними органами договірних сторін на банківські рахунки, відкриті у міжнародному форматі.

Угода укладена за територіальним принципом, за якою пенсійне забезпечення надається згідно з законодавством тієї держави, де особа проживає, при цьому враховується страховий (трудоий) стаж, набутий у будь-якій з держав СНД, а також враховується стаж, набутий на території колишнього СРСР. У разі переїзду пенсіонера переказ пенсії у державу нового місця проживання не здійснюється, і взаєморозрахунки між державами не провадяться [2].

Угоди, укладені за територіальним принципом, це: багатостороння Угода (Угода СНД) - Угода про гарантії прав громадян держав-учасниць СНД у галузі пенсійного забезпечення від 13.03.1992 р., до якої увійшли Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Республіка Грузія, Республіка Казахстан, Республіка

Молдова, Республіка Таджикистан, Туркменістан, Республіка Узбекистан, Киргизька Республіка, Республіка Азербайджан, Російська Федерація.

Пенсійне забезпечення громадян держав – учасниць Угоди здійснюється за законодавством держави, на території якої вони проживають, враховуючи трудовий стаж та заробітну плату, набуті на території будь-якої з цих держав, а також на території колишнього СРСР за період до набуття чинності цієї Угоди.

При переселенні пенсіонера в межах держав–учасниць Угоди виплата пенсії за попереднім місцем проживання припиняється і призначається за новим місцем проживання, якщо пенсія того самого виду передбачена законодавством держави за новим місцем проживання пенсіонера.

Тимчасова Угода між Урядом України і Урядом РФ про гарантії прав громадян, які працювали в районах Крайньої Півночі та місцевостях, які прирівняні до районів Крайньої Півночі в галузі пенсійного забезпечення від 15.01.1993 року [2]. Відповідно до цієї угоди пенсії призначається громадянам, які пропрацювали не менше 15 календарних років у районах Крайньої Півночі або не менше 20 календарних років у місцевостях, які прирівняні до районів Крайньої Півночі - чоловікам при досягненні 55 років, жінкам - при досягненні 50 років. Частина пенсії за період страхового стажу, виробленого в районах Крайньої Півночі або у місцевостях, які прирівняні до районів Крайньої Півночі починаючи з 01 січня 1991 року призначається і виплачується органами Пенсійного фонду РФ.

Таким чином, на виконання міжнародних договорів (угод) в сфері пенсійного забезпечення пенсіонерам іноземних держав, які проживають на території України, за 2020 рік здійснено виплату пенсій на суму 149,8 млн гривень (табл. 1).

Таблиця 1

Виплата пенсій пенсіонерам іноземних держав, які постійно проживають в Україні, за 2020 рік

№ з/п	Країни	Чисельність, тис. чол.	Сума до виплати, річна, грн.	Виплата на місяць на 1 особу, грн.
1.	Росія	261	10788749,39	3444,68
2.	Латвія	594	26320642,60	3692,57
3.	Литва	254	14441363,88	4737,98
4.	Естонія	1429	95782454,55	5585,63
5.	Білорусь	1	29738,40	2478,20
6.	Молдова	1	29566,61	2463,88
7.	Болгарія	48	1954236,70	3392,77
8.	Польща	3	416837,69	11578,82
	Разом	2591	149763589,82	4816,79

* Складено автором на основі [3].

За міжнародними зобов'язаннями за 2020 рік виплачено пенсій громадянам України, які проживають за кордоном, на суму 154,6 тис. доларів США та 3 160,9 тис. євро (табл. 2).

Таблиця 2

Виплата пенсій громадянам України, які виїхали на постійне місце проживання за кордон, за 2020 рік

№ з/п	Країни	Чисельність осіб, тис. чол.	Сума до виплати, річна	Виплата на місяць на 1 особу
Доларів США				
1.	Азербайджан	2	2003,11	83,46
2.	Білорусь	14	34757,41	206,89
3.	В'єтнам	4	1556,57	32,43
4.	Ізраїль	36	62127,1	143,81
5.	Канада	5	8741,82	145,7
6.	Польща	25	15497,66	51,66
7.	США	18	27746,28	128,46
8.	Хорватія	1	1529,56	127,46
9.	Швеція	1	660,3	55,03

Разом		106	154619,81	121,56
Євро				
1.	Болгарія	985	330011,11	27,92
2.	Естонія	283	116781,22	34,39
3.	Іспанія	631	596391,63	78,76
4.	Латвія	287	244460	70,98
5.	Литва	380	236806,71	51,93
6.	Німеччина	26	55687,44	178,49
7.	Польща	764	563728,01	61,49
8.	Португалія	84	126208,83	125,21
9.	Словаччина	396	171602,23	36,11
10	Чехія	740	718209	80,89
Разом		4576	3159885,4	57,54
Всього		4682		

** Складено автором на основі [3].*

Отже, міжнародними угодами визначено механізм призначення пенсій за кордоном з урахуванням українського стажу і, навпаки, призначення їх в Україні з урахуванням закордонного стажу.

Список використаних джерел:

1. Як Українці можуть отримувати пенсійні виплати в інших країнах. *Пенсійний кур'єр*. 2021. № 38(956). С. 3.
2. Огляд міжнародних договорів (угод) з питань пенсійного забезпечення *Вісник Пенсійного фонду України*. 2017. № 9. С. 31-41.
3. Офіційний сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення 14.10.2021).

Гаврачинський Марко Михайлович

*Начальник відділу правового забезпечення, розгляду заяв та звернень громадян
Золочівської районної ради Львівської області*

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНІСТЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Розвиток місцевого самоврядування необхідно розглядати під призмою того, що таке сутність самодостатньої громади. Розвиненість та самодостатність кожної територіальної громади залежить від наявності в неї майна, тобто об'єктів, які перебувають у її власності та рівнем наповнення бюджету громади. Якщо цих двох складових немає, або вони є недостатніми для здійснення необхідних видатків в інтересах мешканців, то така громада є неефективною та не спроможною задовольняти потреби своїх жителів необхідними послугами. Тому необхідно враховувати дані показники при розробці і затвердженні відповідної стратегії розвитку територіальних громад в частині надання послуг.

Верховна Рада України, прийнявши зміни до Прикінцевих та Перехідних положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», зобов'язала районні ради до 01 липня 2021 року передати майно із спільної власності відповідних районів до комунальної власності територіальних громад, яке знаходиться на даній території відповідно до розмежувань видатків, встановлених Бюджетним кодексом України.

З метою реалізації цієї норми закону було прийнято рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.04.2021 р. «Про заходи державної регіональної політики на підтримку децентралізації влади», яке введено в дію Указом Президента України від 29.04.2021 р. № 180/2021 [1]. Даним указом було надано декільком органам виконавчої влади провести відповідні заходи щодо покращення рівня життя громадян, розвитку держави а саме:

1. з 01 липня 2021 в роботі всіх центральних органів влади використовувати кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць територій територіальних громад;

2. з урахуванням сучасних потреб реформування місцевого самоврядування з 01 січня 2022 року має бути створений моніторинг статистичних та адміністративних показників територіальних громад;

3. внести зміни до чинного законодавства щодо порядку зарахування до місцевих бюджетів частини податку на доходи фізичних осіб з метою збільшення дохідної частини місцевих бюджетів;

4. має завершитись передача, згідно чинного законодавства всіх земельних ділянок ліквідованих сільських, селищних рад новоствореним територіальним громадам;

5. забезпечити створення відповідного обліку всіх земельних ділянок, які є у власності територіальних громад, провести нормативно грошову оцінку даних земель для подальшого їх занесення до загальної бази Державного земельного кадастру;

6. має бути забезпечене провадження комплексної системи моніторингу користування землею і іншими природними ресурсами шляхом дистанційного зондування землі;

7. має бути розроблена і впроваджена методика оцінки рівня спроможності територіальної громади, яка буде опиратися на основні показники фінансової спроможності, нормативно-правові акти щодо додержання єдиного підходу до системи горизонтального вирівнювання податкової спроможності місцевості, і щодо інформаційної взаємодії з фінансовими органами територіальних громад;

8. обов'язково має бути здійснений аудит всіх фінансових ресурсів територіальної громади та про результати проведеного аудиту провести інформування населення;

9. поряд із проведенням інвентаризації землі має бути проведена також інвентаризація всіх водних об'єктів, об'єктів державної і комунальної власності, які знаходяться на території відповідних громад.

Власне, підкріплення законодавчими актами питань пов'язаних із проведенням інвентаризації всіх ресурсів і об'єктів, які знаходять на території нових громад відбулося не просто так. Основною причиною цього стало те, що при передачі всіх об'єктів і майна у комунальну власність територіальних громад з'ясувалось, що переважно більша частина цього всього майна немає відповідної технічної документації, а саме: свідоцтв про право власності на об'єкт, майно чи землю, кадастрових витягів. Саме відсутність технічної документації не дає кожній територіальній громаді на власний розсуд використовувати чи розпоряджатися об'єктами комунальної власності.

Тобто, всі ці об'єкти не можуть бути здані в оренду чи відчужені з метою отримання прибутку, який в подальшому б використовувався на задоволення потреб цілої територіальної громади. А тому, це є найактуальнішою проблемою, яку необхідно вирішити в найкоротші терміни для забезпечення ефективної роботи територіальних громад. Саме на вирішення і прискорення розв'язання даної проблеми законодавець прийняв вищезазначені нормативні документи.

Процес проведення інвентаризації комунального і державного майна триває. Так, наприклад, станом на 01.12.2021 р. у Львівській області проведено інвентаризацію 13039 об'єктів державної власності, а також 9253 комунальної власності, не враховуючи земельні ділянки [2]. Результати проведеної інвентаризації розглядаються на засіданнях регіональних комісій з інвентаризації.

Другим проблематичним питанням сьогодення у сфері управління власністю є те, що територіальні громади не мають можливості самостійно розпоряджатися земельними ділянками, які знаходяться за межами територіальної громади, проте входять до їх складу. А тому для врегулювання

даної прогалин в законодавстві необхідно внести відповідні зміни в чинне законодавство, або прийняти новий нормативний документ, який би врегулював дане питання.

Таким чином, територіальним громадам має бути передана максимальна кількість владних повноважень, ресурсів, які вони здатні вирішити. При розвитку громади необхідно враховувати як економічні особливості кожної громади, так і історичні, культурні, екологічні. І виходячи з цього розробляти план заходів щодо розвитку громади.

Доцільно ввести таке поняття як «громадівська власність», яка б включала у себе майно життєзабезпечення громади, яке б не можна продавати, відчужувати чи приватизовувати.

Можна зробити висновок, що поки не відбудеться впровадження на загальнодержавному рівні певної структури втілення управління комунальною власністю практичне її застосування, так залишатиметься проблемним, як і будь які інші новації в цій сфері. Однак, якщо все вищезазначене буде реалізованим, то частковою проблемою є відсутність професійних кадрів в органах управління власністю територіальних громад.

Так, наприклад, наша система освіти не має спеціального вищого навчального закладу освіти, які б готували фахівців з питань управління власністю територіальних громад. Однак, в разі відсутності такого закладу це питання може бути вирішеним шляхом навчання таких фахівців на відповідних кафедрах в існуючих навчальних закладах. Враховуючи той момент, що більшість фахівців у цій сфері вже працює, то доцільним було використовувати дистанційну форму навчання в режимі відео конференцій чи інших методів дистанційного навчання із використанням комп'ютерних технологій.

З метою реалізації управлінських функцій залишається не до кінця вирішеним питання взаємодії між органами місцевого самоврядування, а саме: між органами вищого рівня та громадами.

Не менш важливим є запровадження інноваційної моделі управління власністю громад, яка передбачає:

- розвиток основних тенденцій власності громад;
- наявність здійснення управління майном самими територіальними громадами;
- запровадження нових ланок, які базуються на науково-консультативному комплексі (Методичний центр по питаннях управління власністю громад при Верховній Раді України, Інститут управління власністю громад). Власне застосування такої моделі, яка базується на правових принципах надасть можливість якісно забезпечити управління власністю громад та надання ефективних послуг населенню.

Після змін у вітчизняне законодавство територіальним громадам була надана унікальна можливість прийняти безоплатно об'єкти у комунальну власність, ефективно цими об'єктами управляти та розпоряджатись, а не як шляхом викупу у зарубіжних країнах.

Доброю практикою, на мій погляд, було в створення міжобласних і міжрайонних підприємств спільної власності, так як гарним варіантом є зосередження коштів місцевих бюджетів і майна декількох територіальних громад. Яскравим прикладом є таке об'єднання, яке відбулось при реконструкції міст в Івано-Франківській області.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, запровадження всіх описаних заходів надасть територіальним громадам нові можливості у реалізації їхніх повноважень.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України від 29.04.2021 р. № 180/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1802021-38825> (дата звернення 01.11.2021).

2. Офіційний сайт Львівської обласної державної адміністрації. URL: <https://loda.gov.ua/> (дата звернення 01.11.2021).

Галайко Світлана Євгенівна
*Головний спеціаліст сектору методології та організації роботи з
обслуговування громадян Головного управління
Пенсійного фонду України у Волинській області*

НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

Пенсійний фонд України функціонує за принципом солідарної системи, тобто пенсії одного покоління забезпечує наступне покоління людей. Ця система пенсійного забезпечення перейшла до нас з колишнього СРСР, коли працююче населення відраховувало соціальний податок на утримання пенсіонерів. Однак за радянською статистикою на одного пенсіонера припадало 4-5 працюючих, що було ідеальною обставиною для існування такої системи [1, с.233]. Однак старіння нації, постійна міграція працездатного населення за кордон призвели до того, що нині дохід одного пенсіонера забезпечує трохи більше одного працівника. Крім того, зростаючий рівень інфляції, девальвація національної валюти як результат підвищення вартості товарів народного споживання призводять до необхідності постійного перерахунку і підвищення розміру пенсій для підтримання належного рівня життя пенсіонерів. І все ж таки проведення зазначених перерахунків на сьогодні недостатньо, оскільки переважна більшість людей похилого віку вже перебувають за межею бідності і зубожіння.

Отже, солідарна система, в рамках якої працює ПФУ, вже давно себе вичерпала та вимагає змін, оскільки нинішня його діяльність через нестачу власних коштів призводить до значного навантаження Держбюджету України.

На думку науковців, впродовж останніх років стало очевидним, що в

умовах існування тільки солідарної системи про гідне забезпечення пенсіонерів не йдеться. Адже ця система ефективна за умови, що пенсіонери становлять 10-12% від загальної кількості населення в країні (сьогодні в Україні 29% пенсіонерів за віком). Крім того, близько 6-7 млн. працездатних українців працюють за кордоном і, відповідно, не здійснюють відрахування ЄСВ; зростає нелегальна зайнятість або офіційна виплата тільки мінімальної заробітної плати (решта – «у конвертах»). Усі ці фактори свідчать про необхідність часткового розвантаження солідарної пенсійної системи та закладання основи для створення додаткового джерела пенсійних виплат [6, с.81].

Для підвищення ролі системи недержавного пенсійного забезпечення України і зменшення навантаження на солідарну систему необхідно проводити реформування діяльності НПФ. Адже завдяки запровадженню цієї системи кожен учасник зможе накопичувати грошові кошти на рахунках НПФ, що дасть можливість підвищити якість життя громадянам пенсійного віку. На сьогодні існує низка причин, які уповільнюють розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення, а саме: недовіра населення, низька фінансова грамотність та обізнаність, недостатній рівень доходів громадян. Загальновідомо, що в трирівневій системі пенсійного забезпечення України створення і приведення в дію 2-го рівня, тобто накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, нині є Процес реформування солідарної системи пенсійного забезпечення України розпочався ще в 1991 р., коли був прийнятий Закон «Про пенсійне забезпечення».

Отже, починаючи з 1991 р. пенсійна система України перебуває у стані реформування. За цей час змінювались ставки страхових внесків, механізм обчислення, система фінансування пенсій та інші складові. Однак функціонуюча нині система пенсійного забезпечення, незважаючи навіть на екстрені заходи, вжиті у 2014-2019 рр., не відповідає вимогам МОП та Європейської економічної хартії.

Визначення і обґрунтованість підходів до пенсійного реформування значною мірою залежить від поточних і прогнозних оцінок стану систем пенсійного забезпечення. Одним із прикладів рейтингового оцінювання параметрів пенсійної системи науковці рекомендують Глобальний індекс ефективності пенсійних систем (Global Age Watch Index), складений міжнародною неурядовою організацією «HelpAge International». При розрахунку зазначеного індексу включають оцінку таких факторів як: рівень матеріального забезпечення пенсіонерів, стан здоров'я, особистий потенціал людей похилого віку (зайнятість і освіта), сприятливість соціального середовища. Відповідно до рейтингу Global Age Watch Index у 2015 р. серед 96-ти досліджуваних країн ЄС, СНД та Азії Україна займала лише 73 місце і межувала з такими країнами, як Індія (71 місце), Монголія (72 місце), Індонезія (74 місце), де охоплення населення послугами пенсійного забезпечення набагато нижче [5, с.8]. Отже, фактично Україна опинилась серед 30-ти країн світу з найгіршими системами пенсійного забезпечення. Така низька позиція України у рейтингу пенсійних систем світу обумовлена низьким рівнем валового національного доходу на душу населення, значною наявністю неформально зайнятого населення, низьким показником безпеки, охорони здоров'я, а також несприятливим соціально-правовим середовищем.

Зазначені результати, на нашу думку, черговий раз підкреслюють неефективність проведення пенсійних реформ в Україні протягом останніх років. Однією з головних причин цього є неспроможність пенсійної системи України належним чином розробити і впровадити в практику накопичувальні механізми пенсійного забезпечення. До 2004 р. в Україні переважав розподільчий механізм пенсійного страхування, а з прийняттям Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення» розпочався поступовий перехід до змішаної пенсійної системи – розподільчо-накопичувальної. Однак на сьогодні рівень

накопичувальних пенсій в Україні ще не досяг такого результату, який мають розвинуті країни світу.

Кожна реформа, в тому числі й пенсійної системи, є частиною поточної макроекономічної політики держави, спрямованої на прогресивну перебудову з метою дотримання загальноєвропейських соціально-економічних норм. За останні десятиліття з'явився певний досвід реформування пенсійної системи в нових соціально-економічних умовах.

Зокрема, прийнятий у 1991 р. Закон України «Про пенсійне забезпечення» фактично продовжив існування солідарної системи, що існувала у радянський період, і здійснив перехід від бюджетної системи пенсійного забезпечення до змішаної, заснованої на поєднанні страхових принципів і бюджетного фінансування. У 2003 р. Законами України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення» визначено трирівневу пенсійну систему. З прийняттям у 2011 р. Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» розпочалась реформа першого рівня (поступове підвищення пенсійного віку, тривалості страхового стажу, зміна умов нарахування спеціальних пенсій, обмеження максимальних пенсій та ін.). У 2015 р. набули чинності Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій», якими було скасовано дострокові пенсії для безробітних; для спецпенсій зменшено заробітну плату, що є базою для обчислення пенсій, а згодом впроваджено єдині підходи до обчислення пенсій; передбачено поступове підвищення віку жінок, необхідного для призначення пенсій на пільгових умовах, збільшення тривалості загального стажу роботи, необхідного для призначення пенсії за вислугу років, а для окремих категорій працівників – необхідної вислуги років; зменшено величину оцінки одного року страхового стажу з 1,35 до 1,0 та інші заходи.

Однак, незважаючи на проведені зміни, затверджені законодавчими актами, пенсійна система України залишається неефективною та потребує подальшого реформування з метою досягнення більш високих стандартів соціально-економічного забезпечення пенсіонерів, підвищення їх життєвого рівня, зменшення чисельності пенсіонерів, які опинилися за межею бідності.

Список використаних джерел:

1. Онищенко В.В. Оцінка діяльності Пенсійного фонду України як складової фінансової системи держави. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 11. С. 232-236

2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Закон України від 09.07.2003 № 1058- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення 20.09.2021).

3. Про недержавне пенсійне забезпечення. Закон України від 09.07.2003 №1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (дата звернення

4. Про пенсійне забезпечення. Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12> (дата звернення 20.09.2021).

5. Реформування пенсійного забезпечення України: конкурсна робота. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ.pdf> (дата звернення 05.10.2021).

6. Шумило М.М. Сучасний стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні (за матеріалами наукового повідомлення на засіданні Президії НАН України 21 грудня 2016 р.). *Вісник Національної академії наук України*. 2017. № 2. С. 76-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2017_2_13 (дата звернення 06.10.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ В ЧАСТИНІ СТЯГНЕННЯ ПОДАТКОВОГО БОРГУ

Держава зацікавлена у вчасній реалізації податкового обов'язку, що обумовлено, як зазначалося раніше, одночасним виконанням державного та місцевих бюджетів за доходами та видатками. Бюджетний процес - це регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Утім специфіка виконання бюджетів у тому, що у його суб'єктів немає змоги спочатку накопити певну суму коштів, потім її розподілити, після чого витратити - усі ці процеси мають протікати паралельно. Тому питання щодо погашення податкового боргу мають вирішуватися у найкоротші терміни. Для досягнення цієї мети передбачено низку засобів впливу на поведінку платників податків для створення у них стимулів виконувати свій податковий обов'язок належним чином.

При характеристиці засобів впливу на платників податків варто їх диференціювати за стадією виконання податкового обов'язку. При законослухняній поведінці використовується термін «податкове зобов'язання», а при виникненні делікту - «грошове зобов'язання» та «узгоджене грошове зобов'язання». Отже, виходячи з такої диференціації, ми можемо стверджувати про доцільність розподілу засобів державного впливу податково-правового характеру на дві групи за критерієм деліктності поведінки платника.

Так, заходи впливу на поведінку платника, спрямовані на належну реалізацію ним податкового обов'язку, впливають із прав контролюючих органів. До них, зокрема, можна віднести: можливість застосування штрафних санкцій; проведення контрольних розрахункових операції до початку перевірки

платника податків щодо дотримання ним порядку проведення готівкових розрахунків та застосування реєстраторів розрахункових операцій; надіслання письмових вимог щодо усунення порушень чинного законодавства; зняття показань внутрішніх та зовнішніх лічильників, якими обладнані технічні пристрої, що використовуються у процесі провадження діяльності, що перевіряється; можливість звернення до суду для впливу на платника та ін.

До заходів впливу на поведінку платника, спрямованих на погашення податкового боргу, можна віднести такі: 1) пеня; 2) податкова застава; 3) адміністративний арешт майна; 4) зупинення видаткових операцій на рахунках платників податків.

При цьому в Податковому кодексі України чітко закріплені механізми перших трьох з перелічених заходів. Вони застосовуються на розсуд контролюючого органу та не потребують узгодження з будь-яким іншим суб'єктом. На відміну від такого підходу зупинення видаткових операцій на рахунках платників податків у банках та інших фінансових установах може відбуватися виключно за рішенням суду. Для цього контролюючі органи наділені відповідним правом звертатися до суду в разі незаконного недопущення платником або його представниками посадових осіб контролюючих органів до проведення перевірки, обстеження території, де платник здійснює діяльність тощо.

Водночас пеня має певні особливості, що відмежовують її від адміністративного арешту майна та податкової застави. По-перше, пеня є складовою податкового боргу. Це означає, що вона застосовується завжди при його виникненні, тоді як право податкової застави може і не виникнути, а адміністративний арешт майна - не накладено. По-друге, пеня, окрім забезпечувального характеру, має також правовідновлювальний. При виконанні податкового обов'язку вчасно держава має змогу використовувати отриманні кошти, виконувати бюджети за видатками, тоді як невчасне отримання сум від

податків і зборів завдає матеріальної шкоди. На її компенсацію спрямовано механізм пені. Нарешті, по-третє, за правилами обчислення пені обраховуються суми, які використовуються при відстроченні або розстроченні не лише податкового боргу, а й податкового зобов'язання (тобто до виникнення податкового боргу). Але ці суми за своєю природою не є пенею - це плата за можливість перенесення строків сплати податків. Підсумовуючи характеристику пені, варто наголосити, що наявність усіх цих специфічних рис не дає нам підстав для виокремлення її з кола забезпечувальних заходів.

Податкова застава та адміністративний арешт майна мають схожу природу. В обох випадках відбувається обтяження окремих складових права власності платника, що обумовлено неналежним виконанням податкового обов'язку. При застосуванні податкової застави обмежується лише одна складова права власності - право розпорядження майном, що належить платникові. У разі застосування адміністративного арешту майна окрім обмеження права розпорядження платник зазнає додатково обмеження права користування належним йому майном.

Таким чином, право податкової застави має автоматичний характер - вона застосовується у разі несплати платником належної суми податку з дня виникнення податкового боргу (при обчисленні суми податку контролюючим органом) або з дня, що настає за останнім днем строку, встановленого для сплати податку (при визначенні його суми платником самостійно) і як захід державного впливу на неплатників податків є найбільш ефективним способом протидії податковій деліктності.

Данилюк Інна Василівна
Головний спеціаліст сектору документообігу та контролю апарату
Красилівської РДА Хмельницької області
Коваль Світлана Любомирівна
К.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПИ В ПИТАННЯХ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ЯКІ ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Важливість та актуальність проблеми дитинства підкреслює досвід роботи з дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування. Кожна з країн адаптує наявний досвід до своїх реалій.

За рівнем розвитку системи прийомних сімей країни можна поділити на певні групи:

- країни, у яких прийомні родини існують більше тридцяти років (Велика Британія, Нідерланди, Фінляндія тощо);
- країни, де система прийомних сімей започаткована нещодавно (Румунія, Угорщина);
- країни, де система прийомних сімей перебуває на етапі становлення або лише розробляється (Грузія, Вірменія, Болгарія, Росія, Польща, Україна).

У західних державах поряд зі збереженням інтернатних установ розроблено на державному рівні обов'язкові для всіх вихованців курси «незалежного проживання», після закінчення яких видається державний сертифікат. Це є дієвим механізмом соціальної адаптації дітей, які перебувають під опікою держави.

У Польщі успішно функціонує нова модель установ для дітей-сиріт, які з певних причин не можуть бути повернуті в рідні сім'ї. У дитячих будинках одночасно проживає біля 12-14 дітей. З ними працюють 4 або 5 вихователів. Ці установи є місцями тимчасового перебування дітей до того часу, поки не буде

проведено належну роботу з їхніми біологічними родинами або знайдеться нова родина (прийомна родина, усиновлення, родина опікунів).

Для юнацтва практикують спеціалізовані соціальні гуртожитки, у яких проживає до 30 осіб [1, с. 61].

Але найбільш вартим для запозичення Україною є наявність в Польщі різноманітних центрів для підтримки соціально незахищених громадян. Щодо дітей-сиріт, то існує нова модель установ, де одночасно проживають 12–14 дітей, з якими працюють 4–5 вихователів. Установа передбачена для тимчасового перебування дітей, поки не буде знайдено для них нову родину. Інша форма виховання – спеціалізовані соціальні гуртожитки для проживання до 30 осіб. Повноваження з улаштування цієї форми делеговані державою громадським організаціям [2]. Місцева влада схвалює співпрацю неурядових інституцій, що створюють соціальні центри, надають підтримку соціально незахищеним верствам населення, та намагається всіляко їм допомагати. Кожна із організацій працює з певною категорією осіб, надаючи їм різноманітну допомогу (психологічну, соціальну, юридичну, матеріальну).

Заслуговують уваги різні форми опіки дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування, що функціонують у Великій Британії. У цій державі існує розгалужена мережа соціальних служб, які опікуються дітьми-сиротами: державні (урядові), підприємницькі, неприбуткові (волонтерські). Існують багатопрофільні центри, які надають допомогу дітям, підліткам, виступаючи «лінійними» структурами соціальних служб. «Лінійні» структури надають психотерапевтичну допомогу, забезпечують соціальний захист відвідувачів центру, підтримують зв'язок з юридичними службами, організаціями охорони здоров'я, службами соціального забезпечення. Між структурами налагоджено тісний зв'язок, тому різні фахівці «ведуть» дитину від народження до повної самостійності, забезпечуючи соціальний захист, організацію психічної та психологічної допомоги, дотримання юридичних норм, а також координують

свої дії зі службами освітнього департаменту, що відповідають за організацію дозвілля молоді [2].

У Великій Британії прийомна (фостерна) сім'я – це сім'я або окрема особа, яка взяла на утримання й виховання дитину-сироту або дитину позбавлену батьківського піклування. Слово «фостерн» – англійське і означає «виховання чужої дитини». Відповідно родина, яка бере дитину під свою опіку, називається фостерною [2]. Незалежно від кількості власних дітей, фостерна родина має право взяти одну або три дитини, але не більше. На утримання у прийомну довготривалу родину дитина попадає з часу її вилучення з власної проблемної родини і перебуває у фостерній родині до того часу, поки не стане дорослою. Процедура фостерної моделі виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, чітко регламентована у «Національних стандартах фостерного виховання у Великій Британії» [3, с. 165]. Фінансують утримання дитини місцеві органи влади, але коштів виплачують дещо більше, ніж середня сім'я витрачає на утримання дитини. Ці гроші не розглядаються як нагорода за утримання прийомної дитини.

На нашу думку, для сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування в Україні необхідно запозичити такий досвід та внести відповідні зміни:

- проводити професіоналізацію прийомних батьків та вихователів, здійснювати достатню фінансову підтримку для вирішення проблем з безробіттям та проводити щодо цього питання інформаційну кампанію;
- посилити соціальну рекламу зі сприяння сімейним формам виховання;
- делегувати окремі повноваження соціальних служб стосовно соціального захисту дітей-сиріт громадським організаціям.

Список використаних джерел:

1. Бурлака О. Зарубіжний досвід соціального захисту дітей-сиріт та дітей,

позбавлених батьківського піклування, і можливості його використання в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 59–64.

2. Доля І. Упровадження ефективних форм виховання в системі державної та сімейної опіки: міжнародний досвід та уроки для України. URL : <http://old.niss.gov.ua/monitor/March08/04.htm>.

3. Фостерна сім'я у Великобританії: основні засади діяльності. *Освіта і управління*. 2002. № 1. С. 163–170.

Даньчак Василь Ярославович
*Начальник відділу охорони здоров'я та
медичного забезпечення Тернопільської міської ради*

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Сучасні інвестиційні, технологічні та інноваційні можливості розвитку вітчизняних закладів охорони здоров'я ускладнюються дефіцитом бюджетних коштів, війною з Російською Федерацією, боротьбою з пандемією COVID-19. В таких умовах не завжди є можливість реалізовувати стратегічні плани досягати поставленої мети. Недостатність коштів державного бюджету, які спрямовуються на реалізацію інноваційних проектів у сфері охорони здоров'я, гостра необхідність модернізації системи охорони здоров'я призводять до пошуку додаткових джерел фінансування. Зобов'язання держави у сфері надання безкоштовного медичного обслуговування і охорони здоров'я нації хоча і є пріоритетним одним з пріоритетних векторів політики в даній галузі, але за відсутності реального фінансування найчастіше носять лише декларативний характер. Досвід розвинених країн світу доводить доцільність застосування механізму державно-приватного партнерства для подальшого інноваційного розвитку закладів охорони здоров'я.

Державно-приватне партнерство – це інституційний та організаційний альянс між державою і бізнесом з метою реалізації національних і міжнародних, масштабних та локальних, але завжди суспільно значущих проектів у широкому спектрі сфер діяльності: від розвитку стратегічно важливих видів економічної діяльності, НДДКР до забезпечення суспільних послуг [1].

В Україні застосування державно-приватного партнерства унормовується Законом України «Про державно-приватне партнерство» [2], базові положення якого, за оцінками експертів, відповідають сучасним європейським правовим орієнтирам. Рішення про надання державної підтримки здійснення державно-приватного партнерства приймається залежно від права власності на об'єкт державно-приватного партнерства відповідно Кабінетом Міністрів України чи уповноваженим ним органом виконавчої влади, органами місцевого самоврядування [2].

Державно-приватне партнерство є ефективним інструментом вирішення ряду важливих соціально-економічних завдань, зокрема сприяє підвищенню якості обслуговування пацієнтів і доступності дорогих видів лікування, а також модернізації системи інформування, підвищенню рівня кваліфікації медичного персоналу тощо [3, с. 115].

Зростання зацікавленості держави у розвитку державно-приватного партнерства пов'язане з його перевагами щодо залучення ресурсів (у першу чергу фінансових та інвестиційних). Поява приватного інвестора забезпечує більш ефективне використання фінансового ресурсу на стадії реалізації інноваційного проекту та здатна підвищити дохідність об'єктів у ході їх подальшої експлуатації.

У межах діяльності органів охорони здоров'я така взаємодія сторін дає можливість задіяти механізми, які позитивно впливатимуть на покращення показників здоров'я громадян та сприятимуть збереженню соціальної урівноваженості суспільства, покращенню якості медичних послуг, наближення

їх до міжнародної рівня якості. Державно-приватне партнерство створює передумови оптимізації державних витрат та мінімізації структурних диспропорцій і сприяє інноваційному розвитку охорони здоров'я.

Впровадження партнерства між державою та приватним сектором дає можливість залучення додаткових ресурсів для сфери охорони здоров'я. У такому випадку, функції та сфера компетенцій та дій у галузі охорони здоров'я розподіляється між державним сектором, приватною медициною та державно-приватним партнерством. Це матиме позитивний вплив на інноваційний розвиток вітчизняної системи охорони здоров'я, сприятиме вирішенню медико-соціальних проблем держави.

На нашу думку, впровадження у вітчизняну галузь охорони здоров'я механізму публічно-приватного партнерства має трансформувати усі види діяльності сфери: від надання медичних послуг та проведення діагностичних досліджень до використання інноваційного медичного обладнання та закупівлі медикаментів. Також, у рамках даної трансформації, мають бути переглянуті принципи управління у закладах охорони здоров'я, оптимізована робота електронних систем обліку інформації, вдосконалена якість обслуговування медичного обладнання, оптимізований порядок транспортування та харчування пацієнтів тощо.

Список використаних джерел:

1. Ткачова Н. М. Напрями реформування державної політики в сфері охорони здоров'я. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 8. http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/19.pdf

2. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 1.07.2010 р. № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>

3. Дергачова В. В., Кузнєцова К. О. Державно-приватне партнерство як інституціональний інструмент інвестування економіки країни *Бізнес Інформ*. 2018. № 1. С. 111–116.

Дем'янишин Василь Григорович
Д. е. н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнського національного університету
Пазинюк Володимир Миколайович,
Провідний спеціаліст відділу освіти, молоді та спорту
Чемеровецької селищної ради

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Основна частина видатків бюджету держави на освіту здійснюється за рахунок бюджетів об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Конкретний перелік таких видатків відповідно до функцій органів місцевого самоврядування визначається Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1].

Видатки бюджету на освіту є основним джерелом фінансового забезпечення відповідних закладів, а їхнє зростання завжди сприяє зміцненню цього забезпечення. В економічній літературі фінансове забезпечення вітчизняні вчені трактують з різних позицій. Загалом, фінансове забезпечення вважають методом фінансового механізму, або його підсистемою.

За результатами теоретичного узагальнення поняття фінансового забезпечення В. П. Горин виділяє такі підходи до трактування цього поняття: «... організаційно-управлінський підхід, за яким фінансове забезпечення визначають як складову фінансового механізму, сукупність певних заходів, ... ресурсний, відповідно до якого фінансове забезпечення характеризують як сукупність фінансових ресурсів, забезпечення фінансовими ресурсами певних потреб або ж покриття ними певних витрат, ... категоріальний підхід, за яким фінансове

забезпечення характеризують як сукупність або систему фінансових відносин, ... системний підхід, за яким фінансове забезпечення характеризують як системну сукупність елементів, об'єднаних єдиною метою. Прихильники цього підходу наголошують на структурній складності фінансового забезпечення і наявності тісних організаційно-ієрархічних зв'язків між його елементами.» [2, с. 78-81].

Ми підтримуємо такі підходи, а також пропозиції С. І. Юрія стосовно трактування фінансового забезпечення. Науковець вважає фінансове забезпечення і фінансове регулювання складовими методами фінансового механізму, які здійснюють безпосередній вплив на соціально-економічні процеси у суспільстві на державному і місцевому рівнях. Під фінансовим забезпеченням він розуміє процес «формування цільових грошових фондів суб'єктів господарювання у достатньому розмірі та їх ефективне використання» [3, с. 41; 4, с. 98].

Вітчизняна фінансова наука визначає п'ять складових моделі фінансового забезпечення: методи та форми забезпечення; джерела забезпечення; інструменти забезпечення; нормативно-правове регулювання та інформаційне забезпечення; напрями фінансування.

Найважливішими серед цих складових є методи, форми та джерела фінансового забезпечення. Серед методів і форм цього забезпечення виділяють внутрішнє фінансування за рахунок внутрішніх доходів та зовнішнє фінансування (поворотне і безповоротне) серед яких центральне місце займає бюджетне фінансування. Порядок бюджетного фінансування установ освіти визначений Бюджетним кодексом України і здійснюється за чітко визначеною схемою [5].

В умовах реформування системи управління державними фінансами в Україні визначені чіткі пріоритети стратегії розвитку фінансової системи, включаючи й місцеві фінанси, до яких відносяться бюджети ОТГ [6]. У перспективі передбачено модернізацію бюджетного планування на основі

програмно-цільового методу, диверсифікацію джерел фінансування окремих заходів та бюджетних закладів, включаючи установи освіти.

Бюджет освіти Чемеровецької ОТГ Кам'янець-подільського району Хмельницької області у 2020 році склав близько 100 млн. грн., з яких на оплату праці виділено 54,2 млн. грн., видатки на електроенергію – 2,1 млн. грн., харчування дітей – 0,6 млн. грн. тощо. Вказана сума дала можливість Чемеровецькій селищній раді виконати свої повноваження стосовно надання якісних освітніх послуг учнівській молоді. Однак, більшість проблем фінансового забезпечення установ освіти залишилися не вирішеними.

Для вирішення цих проблем розроблено і затверджено такі основні заходи:

- реалізація Комплексної Програми розвитку освіти на території Чемеровецької селищної ради 2021-2025 роки;
- приведення мережі закладів загальної середньої освіти до вимог законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту»;
- здійснення заходів (інформування, всеобуч батьків) щодо охоплення дошкільною освітою 90% дітей відповідного віку, забезпечення стовідсоткового охоплення дошкільною освітою дітей 5-ти річного віку;
- зміцнення матеріально-технічної бази закладів освіти щодо створення умов для особистісного зростання кожної дитини з урахуванням її нахилів, здібностей, індивідуальних психічних та фізичних особливостей;
- забезпечення гарантій на рівний доступ до якісної освіти, соціальний захист та підтримка дітей, які потребують особливої уваги, корекції фізичного та (або) розумового розвитку;
- підвищення результативності участі школярів, вихованців, педагогічних працівників в обласних, всеукраїнських та міжнародних масових заходах (конкурсах, змаганнях, олімпіадах, виставках, оглядах та ін.);
- розробка цілісної системи виявлення та психолого-педагогічного

супроводу обдарованої молоді, забезпечення умов для її розвитку, соціалізації та подальшого професійного зростання;

- здійснення заходів з метою забезпечення сучасними мультимедійними інтерактивними комплексами дошкільних, закладів загальної середньої освіти;

- належне медичне обслуговування учасників освітнього процесу, здійснення постійного контролю щодо належної організації гарячого харчування учнів шкіл та вихованців дошкільних закладів;

- проведення робіт з реконструкції, капітальних ремонтів та поточних ремонтів закладів освіти;

- оновлення меблів та обладнання для кабінетів природничо-математичних дисциплін;

- придбання шкільних автобусів для перевезення школярів та працівників закладів освіти;

- зміцнення матеріально-технічного стану бази-стоянки та зберігання шкільних автобусів в Чемеровецькому НВК №1 «ЗОШ I-III ступенів, лицей та МНВК»;

- проведення капітального ремонту будівлі Чемеровецького НВК №2 з наступною модернізацією навчальних приміщень та оновлення обладнання згідно концепції «Нова українська школа»;

- будівництво спортивно-ігрового майданчика на території Чемеровецького НВК №2;

- капітальний ремонт приміщення шкільних їдальнь;

- проведення енергозберігаючих заходів (заміна вікон, дверей на металопластикові, утеплення фасадів);

- капітальний ремонт та реконструкція системи опалення у Красноставській гімназії, Чорнянській ЗОШ I-III ступенів, Сокириницькому, Черчецькому дошкільних закладах;

- реконструкція газопостачання тепло генераторної Більської, Кугаєвецької, Чорнянської, Свіршковецької, Сокириницької ЗОШ I-III ступенів, Криківського НВК та Шидловецької ЗОШ I-II ступенів;
- заміна газового котла на твердопаливний у Бережанському ДНЗ «Білочка»;
- реконструкція (з облаштуванням ігрового майданчика) ясла–садка «Дзвіночок»;
- реконструкція частини приміщення комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр» Чемеровецької селищної ради;
- облаштування подвір'я бруківкою Красноставської гімназії;
- встановлення огорожі навколо шкільної території у Свіршковецькій ЗОШ I-III ступенів [7].

Таким чином, рівень фінансового забезпечення закладів освіти Чемеровецької ОТГ є задовільним і дає можливість якісно надавати освітні послуги. Пріоритетні напрями та завдання у сфері освіти відповідають напрямам реалізації політики держави та сприятимуть удосконаленню навчально-виховному процесу у загальноосвітніх школах.

Список використаних джерел:

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення 19.11.2021).
2. Горин В. П. Фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту: теоретична концептуалізація та проблеми функціонування : монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 516 с.
3. Фінанси: вишкіл студії : навчальний посібник / за ред. д. е. н., проф. Юрія С. І. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 357 с.

4. Фінанси: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова; 2-ге вид. переробл. і доповн. К.: Знання, 2012. 687 с.

5. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 19.11.2021).

6. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8.02.2017 р. № 142-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-p> (дата звернення: 19.11.2021).

7. Матеріали Чемеровецької селищної ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області за 2018-2022 р. URL: <https://chemerovecka-gromada.gov.ua>.

Дердзяк Андрій Васильович

Головний спеціаліст відділу паспортизації управління з питань ідентифікації та паспортизації ГУ ДМС у Львівській області

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Деструктивні зростаючі міграційні процеси, які характерні для сучасного етапу соціально-економічного розвитку України, стають на перешкоді формуванню ресурсного забезпечення розвитку національної економіки та збільшують дестабілізуючий характер впливу ризиків і загроз у всіх сферах суспільно-економічного обміну. Це призводить до позиціонування стратегічної ролі міграційних процесів не тільки в галузі покращення ефективності соціально-економічних трансформацій національної економіки, а також у забезпеченні безпекового базису розвитку держави через низку формування збалансованих структурно-функціональних зв'язків управління міграційними процесами у

системі економічної безпеки держави враховуючи специфіку впливу умов посилення геополітичних протистоянь, наростаючої глобалізації та загострення проявів гібридного характеру. Отже, обумовлюється об'єктивна доречність обґрунтування стратегічних напрямків реалізації державної політики регулювання міграційних процесів в системі забезпечення економічної безпеки держави.

Важливість моделювання стратегічних гілок державної політики управління міграційними процесами для забезпечення економічної безпеки держави посилюється з огляду на такі чинники:

- присутність руйнівних демографічних процесів, які сумісні з домінуванням показників смертності над народжуваністю та високими темпами скорочення загальної кількості населення;
- обмеження параметрів формування, відтворення та використання трудового капіталу національної економіки, спричинене загостренням демографічних, соціально-економічних та міграційних процесів;
- підвищення соціальної напруженості у державі в умовах глобалізації економічних відносин та посилення ступеня конфліктності між учасниками суспільно-економічного обміну та прискорення темпів здійснення соціально-економічних трансформацій;
- несформованість інституційної бази управління міграційними процесами державного управління;
- невисокий рівень ефективності вирішення проблем міграції, який створює перепони у формуванні ефективних протидії загрозам міграційного характеру та механізмів уникнення ризиків;
- обмеженість ресурсного базису формування соціально-психологічних та

фінансово-економічних мотиваційних механізмів, стабілізації процесів зовнішнього переміщення населення і стримування негативного впливу міграції;

- актуальність посилення стратегічної ролі соціальної компоненти міграції для забезпечення стабільного розвитку ринку праці, капіталу та територій;

- непогодженість інструментів і механізмів реалізації основних засад державної міграційної політики з основними пріоритетами економічної безпеки України;

- недосконалість системи обліку розвитку міграційних процесів та моніторингу;

- вимушеність формування людського капіталу як основного ресурсного базису забезпечення економічної безпеки країни.

З моменту окупації АР Крим та початком воєнних дій на частині території Донецької та Луганської областей, відбулось гальмування процесів ефективної імплементації багатьох суспільно-важливих реформ (земельна, адміністративно-територіальна, судова, податкова тощо), та підвищення проявів соціальної несправедливості в державі, нераціонального розподілу матеріальних благ у суспільстві. Вирішуючи емігрувати з України на постійне місце проживання в іншій державі домінантними для населення є такі мотиви, як: гарантування свободи для себе та власної родини, отримання доступу до справедливого правосуддя, прав і свобод людини.

Фокус вирішення міграційних проблем не має адекватного закріплення в базових інституційних документах безпекового спрямування. У Стратегії національної безпеки України міграційні загрози, в основному, позиціонуються через ряд порушень міграційного законодавства, погіршення людського капіталу та нелегального перетину державного кордону, що, є доволі вузьким підходом

який не відображає всього масштабу проблеми [1]. Прийнята Стратегія державної міграційної політики України на термін до 2025 р., не передбачає чітких механізмів фінансування визначених цілей [2]. Поза увагою Стратегії залишається безпека стабілізації міграційних процесів національної економіки України.

Обґрунтування основних гілок реалізації державної політики регулювання міграційних процесів у сегменті забезпечення економічної безпеки держави дасть змогу побудувати адекватний організаційно-управлінський і ресурсно-функціональний базис подолання деструктивних процесів міграційної активності населення, що формуватиметься у:

- налагодження ефективних внутрішніх зв'язків між інституційними елементами управлінсько-функціональними компонентами системи економічної безпеки держави та міграційної політики;
- забезпечення стратегічної узгодженості при формуванні інструментів імплементації прикладних засад та пріоритетних механізмів безпекової і міграційної політики держави;
- стратегічній зміні прикладних засад державної міграційної політики з площини проходження негативних соціально-економічних наслідків у сферу превентивного запобігання дестабілізаційному впливу наростаючих викликів міграційних процесів;
- чіткі джерела фінансування державної політики регулювання міграційних процесів в системі безпекових пріоритетів держави;
- досягненні синергічного ефекту стосовно зміцнення економічної безпеки держави та прискорення темпів розвитку структурних соціально-економічних змін в суспільстві;

- створені безпекових механізмів протидії деструктивним імміграційним процесам в Україні, що посилюють релігійні, етнічні, культурні та соціальні ризики;

- покращенні структури та якості людського капіталу як стратегічної ресурсної складової забезпечення національної безпеки.

Для формування механізмів та інструментів реалізації державної політики регулювання міграційних процесів у контексті зміцнення державної фінансової безпеки передбачає втілення таких заходів:

- здолання “доларизації” торговельно-економічних і виробничо-господарських трансакцій в національній економіці за допомогою формування мотиваційних стимулів та механізмів до конвертації фінансових ресурсів трудових мігрантів у національну валюту – гривню;

- збільшення рівня суспільної довіри до установ банківсько-фінансового сектору за допомогою прозорості фінансово-економічних трансформацій, що гарантуватиме дотримання виконання функціональних обов’язків фонду.

- збільшення дієвості державної політики управління міграційними процесами за допомогою налагодження структурно-функціональних зв’язків між механізмами державної політики регулювання міграції та економічної безпеки держави в енергетичній сфері.

З огляду на це, варто реалізувати такі заходи:

- 1) реформувати існуючі підходи до субсидіювання вартості споживання енергетичних ресурсів домогосподарствами в галузі монетизації субсидій та підвищення пріоритетних соціальних груп населення для їх першочергового унеможливлення нераціонального використання бюджетних коштів;

- 2) зниження цін на енергетичні ресурсу шляхом збільшення вітчизняного видобутку енергоносіїв та частки відновлювальних джерел енергії у структурі

енергетичного сектору;

3) розширення пільгових кредитних цільових програм у галузі енергоощадності та енергозбереження.

Покращення державної політики регулювання міграційних процесів має бути спрямоване в русло активізації процесів трансферу новітніх інтелектуальних технологій в Україну.

Погодження інструментів державної політики регулювання міграції з пріоритетами забезпечення інвестиційної безпеки держави орієнтується на активізацію темпів інтеграції мігрантів у підприємницькому середовищі національної економіки, яка вимагає запровадження певних заходів:

- формування соціально-психологічних мотивів і стимулів щодо залучення коштів трудових мігрантів у реалізацію інвестиційно-інноваційних проєктів, відкриття власного бізнесу та розвиток самозайнятості;
- стимулювання зміни структури витрат мігрантів із сегменту споживання у площину фінансування інвестиційних проєктів;
- створення бази типових бізнес-планів та надання інформаційно-консультаційної підтримки мігрантам.

Таким чином, зближення стратегічних гілок державної політики урегулювання міграційних процесів із першочерговими системи забезпечення економічної безпеки держави є значною мірою незадіяним ресурсним резервом налагодження позитивної структурно-функціональної взаємодії, що і, складає передумови для вирівнювання демографічних дисбалансів та стабілізації міграції у державі і дає стимул для розвитку процесів якісної безпекової трансформації суспільно-економічних відносин й функціонування національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 р. “Про Стратегію національної безпеки України”: Указ Президента України № 392/2020.

2. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 лип. 2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>.

Добошук Людмила Русланівна
Студентка II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Необхідність реформування існуючої системи охорони здоров'я в Україні стала ще більш актуальною в умовах пандемії, спричиненої поширенням коронавірусної хвороби. Саме в умовах коронакризи загострилися системні проблеми системи охорони здоров'я, які показали її неготовність до таких глобальних викликів. У 2014 р. за ініціативи МОЗ було розроблена Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я (СОЗ) на період 2015-2020 років [1], в якій було визначено головні вектори розбудови СОЗ, наведені в додатку В. Важливим кроком у реформі СОЗ є зміцнення первинної медичної допомоги (ПМД) шляхом введення, розбудови та зміни вимог до ліцензування приватної практики первинної медичної допомоги, перепідготовки лікарів. Це означає, що лікарі зможуть надавати послуги паралельно або у складі діючих центрів ПМД, а їх послуги будуть профінансовані за рахунок державного бюджету. Лікарі зможуть об'єднуватися у так звані «кооперативи» для спільної роботи та отримання додаткової спеціалізації.

Під час реформування мережі лікарень передбачено створення єдиної мережі лікарень по всій Україні, які повинні вести свою діяльність за загальними правилами відповідно до контрактів із закупівельним агентством на рівні області. Для таких мереж буде можливим надання послуг на трьох рівнях стаціонарної допомоги: місцеві лікарні, регіональні лікарні та обласні лікувально-діагностичні центри. У сфері громадського здоров'я відбувається перехід від системи тотального контролю держави до підвищення відповідальності за збереження здоров'я то промоцію здорового способу життя.

Після реформи мережі лікарень наступним кроком буде реструктуризація служби екстреної допомоги завдяки розвитку Національного центру екстреної допомоги, включаючи обласні інформаційно-довідкові служби та телемедицину.

На сьогоднішній день в Україні постає проблема акумуляції необхідної величини фінансових ресурсів для фінансування мережі закладів охорони здоров'я. Основною причиною цього є невідповідність централізації ВВП відповідно до моделі фінансування. Бюджетна модель характерна для скандинавських країн із централізацією ВВП у 50-60%, натомість в Україні цей показник на рівні 33%. Тому, на сьогоднішній день основним завданням є перехід на страхову медицину.

Система охорони здоров'я України потребує розробки альтернативних рішень, одним з ефективних та діючих способів удосконалення якої є активне залучення страхових компаній. Пропонуємо таку систему взаємодії зі страховими компаніями (рис. 1).

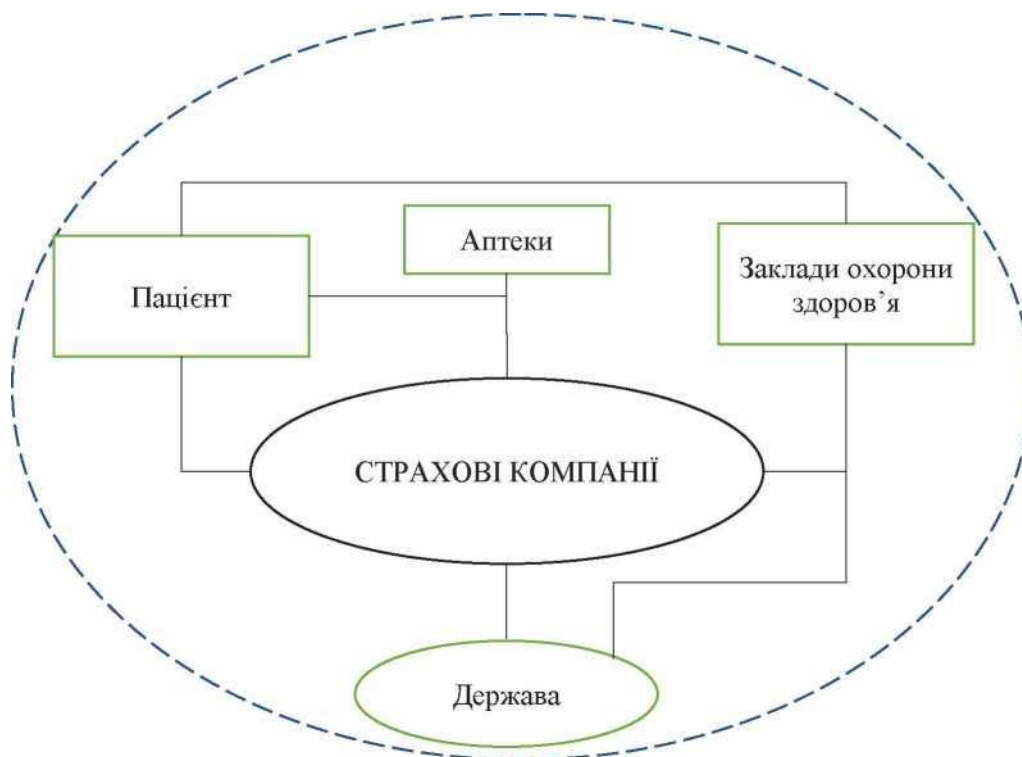

Рис. 1. Страхіві компанії в системі фінансування охорони здоров'я

Залучення страхових компаній для покриття фінансування тарифів за надання послуг закладами охорони здоров'я. Здійснюватиметься шляхом вжиття таких заходів:

1. Укладання договорів між страховими компаніями та закладами охорони здоров'я.
2. Укладання договорів між аптеками та страховими компаніями.
3. Реєстрація пацієнтів в електронній системі охорони здоров'я.
4. Реєстрація аптек, страхових компаній в електронній системі охорони здоров'я.

Варіантами страхового платежу є наступні:

1. Держава платить за пацієнта платіж в страхову компанію.
2. Пацієнт самостійно сплачує страховий платіж.
3. Можливо залучення роботодавців та профспілки для працюючої категорії населення.

В Україні необхідно якнайшвидше почати впроваджувати медичне страхування. Особливу увагу потрібно приділити конкуренції на ринку медичних послуг, так є необхідність налагодження партнерських відносин із бізнесом, інвестицій в медичні заклади (як приватизація так і зовнішні фінансові ресурси Світового банку), створення органу який би спеціалізувався б лише на контролі надання медичних послуг та їх якості. В процесі впровадження медичної реформи є необхідно звернути увагу на централізовану модель медичного страхування, впровадження приватної в Україні є досить ризиковим і нерациональним, тому є необхідність реформування ЄСВ або створення нового податку, розподіл цього платежу зробити рівним між працівником та роботодавцем.

Ще одним цікавим інструментом залучення фінансових ресурсів у сферу медицини є приватизація медичних закладів. Це один з найшвидших шляхів знаходження фінансових ресурсів та модернізації закладів охорони здоров'я. Проте не варто забувати, про можливі негативні наслідки таких дій, так з боку держави мають залишатися важелі впливу на такі заклади, також є необхідним створення спеціального органу, що відповідав би за контроль обґрунтованості ціноутворення медичних послуг та здійснював нагляд за ринком медичних послуг. Не можна забувати за інтереси суспільства, для якого медичні послуги можуть суттєво зрости в ціні.

Список використаних джерел:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 01.01.2019 р. № 2801-XII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

Дулик Ірина Андріївна
Спеціаліст сектору документального забезпечення
ГУ ДМС у Львівській області

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДОКУМЕНТАМИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ

Порядок проходження документів і операцій в органах державної міграційної служби регламентується інструкцією з діловодства, положеннями про структурні підрозділи і посадовими інструкціями їхніх працівників.

При електронному документообігу, службою документального забезпечення управління (ДЗУ) спільно зі службою автоматизації розробляються маршрути руху документів. Використання маршрутів дозволяє визначити послідовність операцій, вироблених з документом, і шлях його руху вже на початковому етапі підготовки чи проекту при надходженні документа в організацію. У загальному випадку можна розглядати систему автоматизації документообігу організації як централізовану, як здійснює координацію інших підсистем документообігу.

Документи, що надходять на паперових носіях, проходять первинну обробку, попередній розгляд, реєстрацію, розгляд керівництвом і доставляються виконавцям.

Прийом і первинна обробка документів здійснюється працівниками канцелярії. Конверти з документами розкриваються (за винятком конвертів з позначкою «особисто»), перевіряється правильність доставки, цілісність упакування документів. На отриманому документі проставляється реєстраційний штамп.

Документи, адресовані керівництву, а також без вказівки конкретної особи структурного підрозділу, попередньо розглядаються в службі ДЗУ, а потім направляються керівництву чи в підрозділ. Розглянуті керівництвом документи

повертаються в ДЗУ, де вноситься зміст резолюції, а документ передається на виконання.

Оригінал документа, що виконується декількома структурними підрозділами, одержує відповідальний виконавець, іншим виконавцям передаються копії [1, с.118].

Оригінали документів, що надходять, з електронною копією, повинні мати супровідний лист. Текст копії на магнітному диску повинен відповідати тексту оригіналу.

Основне призначення канцелярії полягає в проходженні по міністерствах і відомствам вхідних документів. Канцелярія відповідає за терміни виконання вхідних і вихідних документів – перевіряє, хто і коли затримав виконання документа.

При цьому існує два основних маршрути проходження документа: безпосередньо виконавцю і на ухвалення рішення в центральний апарат.

Другий маршрут означає, що в більшості випадків цей документ буде поставлений на контроль. У той же час не слід плутати з другим маршрутом документи, що надходять на виконання в центральний апарат органів виконавчої влади (наприклад, якщо на циркулярному листі стоїть напис «Керівник державного органу»). Такі документи характеризуються тим, що відповідальним виконавцем для них є один з керівників міністерств і відомств (чи їхніх заступників).

Значна частина проблем канцелярії виникає через те, що вона зобов'язана контролювати тільки відповідальних виконавців, а не повний ланцюжок обробки документа. Повний ланцюжок контролюється на рівні систем організації документообігу чи відділу на рівні спеціального діловодства. Тільки такий повний контроль забезпечує стійке управління організацією. Створення системи наскрізного контролю виконавської дисципліни можливе без використання засобів автоматизації обробки документів і контролю виконання [2, с.26].

Обробка вхідних документів – це перший етап роботи з отриманими документами.

Вхідний документопотік складають:

- документи вищестоящих організацій, постанови, рішення, розпорядження, накази, листи і т.п., що містять директивні вказівки, прохання, роз'яснення й інші зведення;

- документи підвідомчих організацій (установ), що надсилають первинну звітно-облікову документацію і та документацію з інших питань;

- документи інших організацій, що обмінюються інформацією для вирішення питань, що вимагають спільних дій;

- скарги і заяви громадян.

Операції по прийому і первинній обробці документів проводяться централізовано.

Обробка документів закінчується їхнім сортуванням на такі, що реєструються і не реєструються відповідно до переліку, затвердженого керівником організації. Документи, що не реєструються, розсилаються по структурних підрозділах для доставки за призначенням, інша документація передається для реєстрації.

Розподіл документів, що надійшли, багато в чому визначає односпрямованість їхнього руху.

Завдання первинної обробки кореспонденції, що надійшла – перевірити правильність доставки і цілісність вкладень, врахувати документи, що надійшли, і підготувати їх до передачі за призначенням. Перевіряється цілісність конвертів – усі конверти, за винятком особистої кореспонденції і кореспонденції на адресу профспілкової організації, розкриваються, документи витягаються з конвертів і звіряються з додатками. Якщо буде виявлене ушкодження, відсутність документа чи додатка до нього, про це повідомляється відправнику.

Передача документів на розгляд повинна здійснюватися в день їх одержання. Телеграми й інші термінові документи передаються в першу чергу.

Керівник організації чи структурного підрозділу, розглядаючи отриманий документ, повинен дати чіткі і конкретні вказівки щодо його виконання. Ці вказівки оформляються у виді резолюції, що містить рішення керівників, власне кажучи, щодо поставленого в документі питання. Якщо документ проходить кілька інстанцій, на ньому з'являється ряд резолюцій. Не допускається їх протиріччя одна одній. У тому випадку, коли виконання документа доручається декільком особам, відповідальним вважається та особа чи підрозділ, який названий у резолюції першим.

З резолюцією документ передається відповідальним виконавцям. Якщо зазначено декілька виконавців, документ передається кожному з них по черзі. Для одночасної роботи над документом з нього виготовляються ксерокопії відповідно до числа виконавців. Оригінал документа направляється відповідальному виконавцю, зазначеному в резолюції першим.

Резолюція керівника на документі відбивається в реєстраційних картках для інформації контрольній службі. Для контрольної служби резолюція може стати підставою взяття виконання документа на контроль, у ній вказуються необхідні для контролю зведення: прізвище виконавця, прийняте рішення, термін виконання. Усі переміщення документа між структурними підрозділами і виконавцями здійснюються без розписок, але повинні обов'язково відзначатися в реєстраційній карті [3, с.67].

Надійшовши до виконавця, документ знаходиться в нього до повного вирішення питання. Коли робота над документом цілком завершена, на ініціативному документі проставляється оцінка про його виконання і спрямування у справу. Потім документ зі всіма іншими матеріалами, що його стосуються, передається діловодному працівнику для підшивки в справу.

Вихідні документи в процесі обробки також проходять ряд інстанцій. Робота над ними складається зі складання проекту документа, передруку, узгодження, візування, підписання, реєстрації й обробки для відправлення.

На стадії проекту виконавець повинен знати вимоги, що висуваються до тексту документа, і вимоги державних стандартів до оформлення документів. Значно скорочує час складання документів використання типових текстів і трафаретних бланків. Проект документа оформляють відповідно до вимог нормативних документів. Передрукований і звірений проект передається виконавцю для подальшого оформлення – узгодження, візування, підписання.

На цьому етапі руху документів варто прагнути до скорочення зайвих інстанцій і повторних операцій, наприклад, зайвого узгодження чи документів візування. Підготовлені і погоджені проекти вихідних документів передаються на підпис керівнику органу виконавчої влади, або його заступнику.

Керівник повинен бути позбавлений вирішення безлічі другорядних питань, у тому числі підписання ряду документів. Право підписання частини документів передається заступникам керівника органу виконавчої влади, що обумовлюється в Положеннях про структурні підрозділи і Посадових інструкціях. Такий порядок сприяє підвищенню відповідальності виконавців і значно спрощує документообіг. Перед підписанням виконавець зобов'язаний перевірити правильність оформлення документа, наявність усіх додатків, необхідних віз. Відповідні документи передаються керівникам на підписання разом з матеріалами, на підставі яких вони складені.

Після підписання документи передаються на реєстрацію і відправлення. Перед відправленням ще раз перевіряється правильність їх оформлення. Обробка кореспонденції, що відправляється, включає сортування, адресування, фальцювання (складання), вкладення в конверти, заклеювання, визначення вартості відправлень, складання реєстру на замовлену пошту і передачу кореспонденції на поштамт [4, с.80].

Усі документи, що надходять на відправлення, сортуються по адресатах. Для постійних адресатів використовуються заздалегідь приготовлені конверти, адреса на яких надрукована засобами оперативного розмноження. Якщо документи направляються на дві чи три адреси, то на кожному з них підкреслюється та адреса, за якою даний документ направляється. При направленні документа одночасно більш ніж чотирьом адресатам – складається список на розсилання, що передається на відправлення разом з екземплярами документа.

Документи повинні бути відіслані в день їхнього підписання, листи і вся термінова кореспонденція відправляється негайно.

Внутрішні документи проходять наступні стадії: підготовка проекту документа, передрук, узгодження, візування, підписання, передача адресату. Тому маршрути їхнього проходження на етапах підготовки й оформлення ті ж, що й у вихідних документів, а на етапі виконання збігаються з маршрутами вхідних документів.

Однак деякі види внутрішніх документів можуть мати свої маршрути. Розпорядчі документи (накази, розпорядження) проходять через юридичний відділ; протоколи не вимагають складання проекту; доповідні записки, довідки і т.п. надходять прямо до керівника, на ім'я якого вони написані. Деякі внутрішні документи реєструються в канцелярії, мають свою індексацію (акти, протоколи, накази), часто вимагають розмноження і розсилання в структурні підрозділи.

Таким чином, ефективна організація документообігу та колективної роботи з документами в державних органах різних ієрархічних рівнів ґрунтується на значній нормативно-методичній базі. Зокрема, система нормативно-правових актів створює загальне та спеціальне правове поле для організації документообігу та служби діловодства в державних установах та організаціях. Нормативно-методичні та інструктивні матеріали, в свою чергу, регламентують технологію створення, обробки, зберігання, використання

документів в організації; процедури та методи роботи служби діловодства, її структури, функції, ресурсне забезпечення, способи та форми колективної роботи з документами.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Концепції Загальнодержавної програми впровадження електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису : Розпорядження КМУ. Сайт «Громадянське суспільство і влада» URL: <http://civic.kmu.gov.ua>
2. Методичні рекомендації з розробки та застосування примірних та типових номенклатур справ / ГАУ при КМУ, УДНДІАСД. К., 1997. 17 с.
3. Лишиленко О.В. Теорія бухгалтерського обліку К.: Центр навчальної літератури, 2008. 219 с.
4. Про затвердження Типового положення про архівний підрозділ органу державної влади, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації : Наказ Державного комітету архівів України від 06.08.2002 р. № 58. *Офіційний вісник України*. 2002. № 34. С. 1641. С. 315 318.

Дупелич Юліана Степанівна
Студентка II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету
Туз Аліна Ігорівна
Студентка II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРОБЛЕМ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Фундаментальною першопричиною вразливості фіскальної стійкості в частині формування доходів держави в Україні є слабка функціональність податкової системи, що проявляється у наступному:

1). Недовиконання фіскальної функції податків через поширені схеми мінімізації та ухилення від оподаткування. Поширеність таких схем разом із безкарністю їх вигодонабувачів деморалізує та погіршує конкурентні позиції сумлінних платників податків на ринку, тим самим підштовхуючи їх до застосування подібних оборудок. Наймасовішими відомими схемами є:

- *контрабанда та «сірий» імпорт.* Схема включає низку типових різновидів: недостовірне митне декларування - заниження ваги та / або вартості товару, підміна / «пересорт» номенклатури товарів у супровідних документах; ввезення вантажу поза митними пунктами пропуску або із декларуванням транспортного засобу як порожнього; зловживання неоподатковуваним мінімумом вартості відправлень для громадян шляхом дроблення великих комерційних партій товарів; «перерваний» транзит та ін. «Сірий» імпорт не лише веде до втрати митних надходжень від імпортного мита, акцизу та ПДВ, а й створює недоброчесну конкуренцію стосовно товарів, які пропонують на внутрішньому ринку національні виробники.

- *зловживання спрощеною системою оподаткування з боку великого бізнесу шляхом дроблення бізнес-процесів, зокрема підміни трудових відносин цивільно-правовими.* Остання схема здійснюється шляхом оформлення

найманих працівників як фізичних осіб-підприємців (ФОП) на єдиному податку. Значного поширення вона набула, зокрема, у ІТ-сфері, де за різними оцінками фізичними особами-підприємцями оформлені від 70 % до 90 % працівників. Крім того, юридичні особи нерідко використовують придбання фіктивних консалтингових, маркетингових, інформаційних або ін. послуг у ФОП як найдешевший спосіб виведення коштів у тіньовий сектор;

- *заробітна плата «у конвертах»*, яка підриває фінансову стійкість державного бюджету через втрату військового збору (1,5 % від фонду оплати праці), місцевих бюджетів через втрати ПДФО (18 %), бюджету Пенсійного фонду та фондів соціального страхування (22 % ЄСВ), чим поглиблюють їх хронічну дефіцитність;

- *необліковані готівкові доходи* від продажу товарів, надання послуг, виконання робіт без використання касового апарату. Із ситуацією, коли продавець не видавав жодного чеку за придбані товари або послуги, стикалися 60 % українців (29 % - часто, 31 % - час від часу). Такі товари, як правило, не мають дійсних первинних документів про походження. Замість фіскального чеку покупцю видають товарний або його прототип. Ця схема приховування реального обсягу виручки від реалізації тісно пов'язана із згаданими вище схемами: збутом контрабанди та зловживанням спрощеною системою оподаткування, а наслідком стає виплата заробітної плати «у конвертах». Необлікована готівка може ставати джерелом фінансування тіньової економіки, корупції та іншої злочинності;

- *т.зв. «скрутки» податку на додану вартість із формування фіктивного податкового кредиту*. Податківці визнають, що ПДВ є одним з найбільш спокусливих для ухилення від сплати, а система його електронного адміністрування – недосконалою. Сутність «скрутки» полягає у внесенні підприємством-вигодонабувачем свідомо неправдивих даних до податкових накладних із поєднанням купівлі-продажу несумісних товарів (наприклад,

бананів та верстатів). Активна боротьба Державної податкової служби із «скрутками» дозволила істотно підвищити фіскальну ефективність ПДВ. Це сприяло достроковому виконанню річного плану (попередньо зниженого у березні 2020 р. через коронакризу) надходжень ПДВ з вироблених товарів ще у вересні 2020 р.;

- *розширення податкової бази у низькоподаткових юрисдикціях*. Половина вітчизняного експорту та частина імпорту здійснюються через посередників у низькоподаткових юрисдикціях.

2.) Обмеженість потенціалу регулюючої функції податків внаслідок хронічного недовиконання податками фіскальної функції, що проявляється у ризиках втрати доходів, слабкій дієвості існуючих податкових стимулів, поглибленні майнової нерівності, відсутності політичної єдності щодо пільг, їх нестабільності за відсутності системи оцінки ефективності надання:

- *ризик втрати доходів при слабких компенсаторах у майбутньому*. Запровадження будь-якої пільги із розрахунком на мультиплікативний соціально-економічний ефект у майбутньому неминуче призводить до додаткових втрат доходів у короткостроковій перспективі. Показово це було із зниженням ставки ЄСВ удвічі (до 22 %) з 2016 р. Як очіувалося, це мало б стимулювати детінізацію заробітних плат. Однак надходження ЄСВ у 2016 р. виявилися майже на третину меншими від показника 2015 р. І навіть у наступному 2017 р. вони не досягли рівня надходжень 2015 р. Відтак м'який економічний стимулюючий захід зниження ЄСВ у 2016 р. не став самодостатнім. Наступними роками він був доповнений жорсткими адміністративними заходами щодо збільшення мінімальної заробітної плати вдвічі у 2017 р. та посилення контрольних заходів Державної служби України з питань праці з жовтня 2018 р. Тобто лише за допомогою адміністративних заходів було досягнуто певного прогресу у легалізації зайнятості, що значною мірою на тлі економічного зростання справило позитивний вплив на зниження показників

тінізації економіки на 15 % з 43 % у 2014 р. до 28 % у 2019 р. Відповідний показник зниження був помітним, але недостатнім відносно очікувань численних прибічників реформи;

- *слабка дієвість та викривлення існуючих податкових стимулів.* Чинні податкові стимули повноцінно не спрацьовують для вирішення стратегічних завдань соціально-економічного розвитку. Спрощена система оподаткування для малого та мікро-бізнесу піддається зловживанням з боку великого. Також мають місце зловживання із комерційним продажем безмитно ввезених громадянами товарів для власних потреб та безмитно ввезеної благодійними фондами під виглядом гуманітарної допомоги, зокрема через мережі магазинів секонд-хенду. Особливий режим оподаткування доходів та прибутку страхових компаній приваблює недобросовісних юридичних осіб для виведення коштів через фіктивне страхування;

- *поглиблення соціальної нерівності.* Багаторазова різниця в доходах між громадянами посилює напругу в суспільстві. У більшості розвинених країн нерівність згладжується прогресивною шкалою оподаткування доходів фізичних осіб та високими майновими податками. Натомість в Україні склалося парадоксальне явище для багатой природними ресурсами європейської країни – бідність освічених та працюючих. Як наслідок, масштабного характеру набула трудова міграція за кордон, що розмиває найбільш продуктивну податкову базу - податку на доходи фізичних осіб. Це знижуватиме стійкість податкової, пенсійної та фінансової системи в цілому у довгостроковій перспективі;

- *відсутність політичної єдності щодо доцільності пом'якшення податкового навантаження для бізнесу.* Так, відносно одностайна позиція щодо доцільності рівномірного зниження навантаження на фонд оплати праці та податку на виведений капітал гальмується ризиком значних втрат бюджету. Однак щодо менш витратних точкових послаблень в експертних колах та бізнес-асоціаціях думки істотно різняться. Наприклад, експерти аналітичних центрів

підтримали інфраструктурне сприяння розвитку індустріальних та технологічних парків, проте, з огляду на минулий негативний досвід їх функціонування, висловилися проти запровадження податкових пільг, зокрема з податку на прибуток, ПДВ, мит, ПДФО. Вони вбачають ризики спотворення конкурентного середовища, ускладнення податкової системи, збільшення дискреційних можливостей перевіряючих органів та створення нових схем з ухилення від сплати податків. Показова розбіжність позицій представників бізнесу щодо локалізації виробництва машинобудівної продукції у публічних закупівлях, з огляду на побоювання появи нових корупційних ризиків;

- нестабільність правового регулювання податкових пільг за повної відсутності системи моніторингу та оцінки ефективності їх надання. Інвестори із застережливою обачністю ставляться до врахування податкових пільг при розрахунку бізнес-планів через порушення принципу стабільності податкового законодавства.

3). Недовіра до контролюючої функції податків. У відносинах платників податків та новоутворених у 2019 р. податкових і митних органів все ще бракує довіри як базового інституту. Основними проблемами реалізації контролюючої функції податків є наступні:

- мінливе законодавство, складне податкове та митне адміністрування. Причиною конфліктних ситуацій у стосунках платників податків з податковими та митними органами часто є складність та незрозумілість, взаємна суперечливість норм та роз'яснень податкового законодавства, рішень судових органів. Показово, що згідно з численними опитуваннями найбільші нарікання платників податків викликає не так податкове навантаження, як обтяжливість податкового адміністрування;

- недосконалість електронних сервісів в обслуговуванні платників податків. Діджиталізація податкового адміністрування та контролю залишається повільною. Концепція «Електронного кабінету платника податків»

була затверджена ще у грудні 2012 р., сервіс запущений у липні 2013 р. і оновлений у лютому 2016 р. Проте лише впродовж останніх років він набув якісної функціональності. І навіть нині значним є запит платників на його удосконалення;

- *слабкість аналітичної складової в роботі податкових та митних органів.* Оцінка роботи податкових та митних органів зосереджена на виконанні планових індикативних показників. Натомість поглиблений економічний аналіз застосовується слабо. Як наслідок, виникає додаткове навантаження на платників податків. Наприклад, як тиск розцінювали платники податків листи Державної податкової служби у період мораторію на податкові перевірки з проханням пояснити зниження обсягів сплати податків під час жорсткого карантину;

- *наявність широкого кола можливостей для прояву корупційних ризиків.* Податкові відносини на тлі браку довіри є напруженими. З одного боку, недобросовісні платники масово намагаються ухилятися та мінімізувати сплату податків, і нерідко їм це вдається. Серед найпоширеніших податкових порушень платників - юридичних осіб – приховування виручки від реалізації товарів, робіт, послуг та проведення фіктивних безтоварних господарських операцій для мінімізації сплати ПДВ та податку на прибуток. Бажання платників зменшити податкове навантаження не унікальне і присутнє в кожній країні. Проте в Україні платники податків мають не лише бажання, але й широкі можливості. Адже повноцінно протидіяти масовим порушенням податкові та митні органи все ще неспроможні через інституційну слабкість. Її причиною є слабка інформаційна, матеріальна та технічна оснащеність, яка стає сприятливим підґрунтям для корупційних ризиків. Все ще мають місце випадки прохань посадових осіб та пропозицій платниками податків неправомірних вигод. Серед основних причин спокуси хабарництва є низька (відносно ринкової) заробітна плата професійно

досвідчених податківців та митників. З іншого боку, для сумлінного платника податків у практичній площині не працює презумпція правомірності дій;

- *погана репутація податкової міліції в очах громадян та бізнесу.* Згідно з опитуваннями, проведеними самою податковою міліцією та оприлюдненими у липні 2020 р., їй довіряли лише 20,6 % опитаних. Не виключено, що у випадку проведення незалежного опитування, така частка могла би бути ще нижчою. Найбільше невдоволення платників податків при взаємодії з податковою міліцією викликали її упереджене ставлення (45,4 % опитаних), некомпетентність особового складу (39,3 %), неналежний розгляд документів (25,8 %) та ін [1];

- *відсутність дієвої системи упередження та профілактики порушень.* На тлі складного та мінливого податкового законодавства більшість суб'єктів малого та середнього бізнесу не мають достатніх ресурсів для його опрацювання. Нерідко відсутність відповідей на прості питання у доступній формі викликає побоювання започатковувати мікро- та малий бізнес. Особливо багато питань платників викликають сфери трудових відносин та касових операцій, проходження митного контролю.

Таким чином, недостатньо ефективне виконання податковою системою основних функцій призводить до втрат доходів бюджетів всіх рівнів та Пенсійного фонду. Внаслідок повільного зростання доходів і, як наслідок, видатків бюджету стримується сукупний попит – в сегментах як інвестиційного попиту коштом державних цільових програм, так і споживчого – коштом оплати праці працівників бюджетної сфери та соціальної підтримки вразливих верств населення. Вади регулюючої та контрольної функцій оподаткування гальмують приватну ділову активність та капітальні інвестиції бізнесу, а разом із ними – економічне зростання. Зберігається несприятливий клімат для іноземного інвестування. Усе це в сукупності генерує виклики, ризики та загрози фіскальній стійкості, а отже потребує належного розв'язання.

Список використаних джерел:

1. Зайчикова В. В. Удосконалення бюджетного законодавства в контексті європейського досвіду скорочення дефіциту бюджету. *Фінанси України*. 2011. № 5. С. 56-67.

Дутка Андрій Миколайович
Студент II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ НА ПОКРАЩЕННЯ ДОБРОБУТУ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Фінансова безпека домогосподарств тісно пов'язана з поняттям економічного добробуту населення, а забезпечення гідного рівня життя громадян є можливим лише у державі, яка зберігає стабільні темпи економічного зростання, що полягає у збільшенні економічного потенціалу країни, потужності її економіки, тобто у збільшенні реального ВВП. Тому важливими показниками економічного зростання на макrorівні є абсолютні показники реального ВВП та національного багатства. Однак більш точним показником результативності економіки тієї чи іншої країни, добробуту населення в ній, є показник реального ВВП на 1 особу, який показує вартість товарів та послуг, що припадає на одного мешканця країни. Він дозволяє пов'язати динаміку національного виробництва з добробутом населення і характеризує рівень життя.

Хоча ВВП є вимірником обсягу сукупного виробництва, даний показник не відображає змін у складі і розподілі продукції, що, в свою чергу може впливати на фінансову безпеку населення. Так, зростання ВВП за рахунок розвитку оборонно-промислового комплексу, що зумовлено активними воєнними діями в країні, радше, негативно впливає на фінансову безпеку

домогосподарств, оскільки знижує потенційні можливості зростання добробуту населення, ніж зростання ВВП за рахунок освітньої галузі чи фінансових та страхових послуг.

Одними з ключових характеристик матеріального становища домогосподарств, що безпосередньо впливають на їх фінансову безпеку, є доходи та витрати, тому слід досить детально дослідити основні тенденції та структурні зрушення саме цих елементів матеріального добробуту.

Ще однією з причин низького рівня фінансової безпеки домогосподарств в Україні є те, що частина населення живе в «борг». Тобто певна кількість молодого покоління живе за рахунок доходів старшого працюючого покоління. В іншому випадку молоде покоління нації працює і заробляє за межами держави, а витрачає разом із старшими родичами всередині країни. В обох випадках витрати на життя переважають доходи [1].

Проблема безробіття, що набула масового характеру, становить реальну загрозу для суспільного благополуччя та фінансової безпеки кожного домогосподарства. Воно зумовлює зменшення купівельної спроможності населення, спричиняє виїзд громадян до інших країн, знижує кількість платників податків і призводить до виникнення додаткових бюджетних витрат на утримання тих, хто залишився без роботи. Так, внаслідок нестабільності на валютному ринку, велика частина вітчизняних підприємств та фінансових установ виявилася нездатними пристосуватися до нових економічних умов, що спричинило потужну хвилю вивільнення працівників [2].

Поглиблення економічної кризи в Україні та затягування війни на Донбасі дають підстави прогнозувати подальше поширення та поглиблення практик неформальної зайнятості. Особливо це стосується непідконтрольних українській владі територій, де вже протягом останнього року жваво згортається як великий, так і малий та середній легальний бізнес [3]. Збройний переділ власності, застосування «сірих» та відверто нелегальних бізнес-схем, потреба населення у

фізичному та соціальному виживанні в умовах воєнних дій та економічної блокади все більше затягує українців за межу бідності. Бідних в Україні, за оцінками, не менше 25% (за національним критерієм бідності, що становить 75% медіанних доходів). В Україні формуються передумови так званої хронічної, «спадкоємної» бідності – діти з бідних сімей приречені на такий же незадовільний фінансовий стан у дорослому житті; відповідно, вони не мають можливості належним чином задовольнити необхідні потреби своїх нащадків. Фактично бідність вже стала тією нездоланною перепорою, що унеможлиблює сталий соціально-економічний розвиток України [4]. В нинішній ситуації спостерігається ще й таке явище, як нові бідні. Тобто люди, які втратили майно і заощадження в результаті війни, внутрішньо переміщені особи, а також мешканці районів, постраждалих від військових дій [5 [bookmark102](#)].

Підвищення фінансової безпеки домогосподарств повинно відбуватися шляхом застосування комплексу заходів не тільки з боку самого домогосподарства, але і з боку всіх сфер фінансової системи, направлених на підвищення фінансової стійкості, фінансової незалежності домогосподарств.

Список використаних джерел:

1. Болотіна Є. Методологія інституціонального аналізу поведінки домашніх господарств. *Галицький економічний вісник*. 2012. № 2(35). С. 123-130
2. Зварич М.С. Необхідність управління системою фінансової безпеки домогосподарств у період нестабільності вітчизняної економіки. Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи: зб. наук. праць за матеріалами XVI Міжнар. наукової конф. молодих вчених, аспірантів та студентів (м. Львів, 14-15 квітня 2016 р.) Львів: ЛННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. С. 162-164.
3. Зварич М.С. Стан фінансової безпеки домогосподарств України в умовах економічної нестабільності. *Науковий журнал Бізнес Інформ*. 2016. № 9. С. 212-

217.

4. Кізіма Т. Витрати домогосподарств України: сутнісно-аналітичний аспект. *Вісник ТНЕУ*. 2009. № 2. С. 61-70.

5. Бригінець О.О. Детінізація економіки як основа фінансової безпеки держави. *Фінансове право*. 2014. № 3. С. 62-65.

Загоруйко Наталія Степанівна

Головний спеціаліст відділу планово-фінансової діяльності, бухгалтерського обліку та звітності ТУ ДСА України у Тернопільській області

СУДОВИЙ ЗБІР ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Адекватне фінансування судової влади є однією з центральних умов не тільки її існування, а й встановлення верховенства права і порядку в державі в цілому. Раціональний розподіл фінансових ресурсів держави та побудова якісної системи фінансового забезпечення органів правосуддя сприяє ефективному виконанню державою її основних функцій та завдань у цій сфері. Важливим джерелом наповнення державного бюджету України, який спрямовується на забезпечення функціонування органів судової влади та здійснення судочинства є судовий збір, надходження якого у 2020 році забезпечили близько 20% видатків Державної судової адміністрації України як головного розпорядника коштів.

Правові засади справляння судового збору передбачені Законом України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 року №3674- VI, відповідно якого судовий збір - це збір, який справляється на всій території України при поданні заяв та скарг до суду, а також за видачу судами документів і у разі ухвалення окремих судових рішень. Судовий збір входить до складу судових витрат [4].

Платниками судового збору є громадяни України, іноземці й особи без громадянства, підприємства, установи, організації та інші юридичні особи (в

тому числі іноземні), фізичні особи - підприємці, що звертаються до суду або щодо яких є ухвалене судове рішення [4]. Як складова частина судових витрат судовий збір покладається на сторони пропорційно до розміру задоволених позовних вимог. Сплачується судовий збір за місцем розгляду справи та спрямовується до спеціального фонду державного бюджету [4]. При цьому він виконує фіскальну, компенсаційну, дисциплінуючу та превентивну функції.

Фіскальна функція судового збору проявляється у приналежності до формування дохідної частини державного бюджету та сприяє його наповненню. У випадку перевиконання планових показників за даним видом надходжень його фіскальна роль збільшується.

Компенсаційна функція полягає у безпосередньому забезпеченні часткової компенсації витрат на утримання судів. Прояв компенсаційного призначення збору проявляється у спрямуванні судового збору «на забезпечення функціонування органів судової влади та здійснення судочинства, а також на забезпечення архітектурної доступності приміщень судів, доступності інформації, яка розміщується в суді, для маломобільних груп населення» [4]. У зв'язку з численними пільгами, які не компенсуються за рахунок загального фонду державного бюджету, компенсаційна функція судового збору стає слабшою.

При дисциплінуючій функції судовий збір є регулюючим інструментом, який дозволяє вплинути на потенційних позивачів, а саме перешкоджає поданню необґрунтованих позовів та клопотань, тобто є запобіжником від спаму, адже у разі відмови у позові такі витрати позивачу не компенсуються. Превентивна (стимулююча) функція забезпечує позасудове врегулювання спору, коли відносно високі ставки судового збору (у позовах майнового характеру чи у справах про відшкодування моральної шкоди), які доведеться компенсувати відповідачу в разі позитивного рішення суду заохочують його в добровільному порядку відновити порушені права потенційного позивача [2].

Класифікацією доходів бюджету, яка затверджена наказом Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 11 «Про бюджетну класифікацію» судовий збір віднесено до другої групи доходів «неподаткові надходження» та обліковується за кодом 22030100 «Судовий збір» [3]. Тому наукову полеміку щодо відсутності судового збору у Податковому кодексі України вважаємо недоречною.

Якщо аналізувати динаміку надходжень судового збору, то його надходження суттєво зросли у 2016 році та становили 3217,2 млн грн, що на 1636,8 млн грн більше, ніж у 2015 році або на 203,6 % (див. рис.1). Причиною такого зростання стало збільшення з вересня 2015 року ставок та скасування ряду пільг як результату впровадження заходів Меморандуму про економічну й фінансову політику між Україною і Міжнародним валютним фондом. Заходи, спрямовані на підвищення ефективності судової системи, передбачали вибіркове підвищення судового збору, забезпечення подвоєння доходів від судового збору впродовж 12 місяців [1].

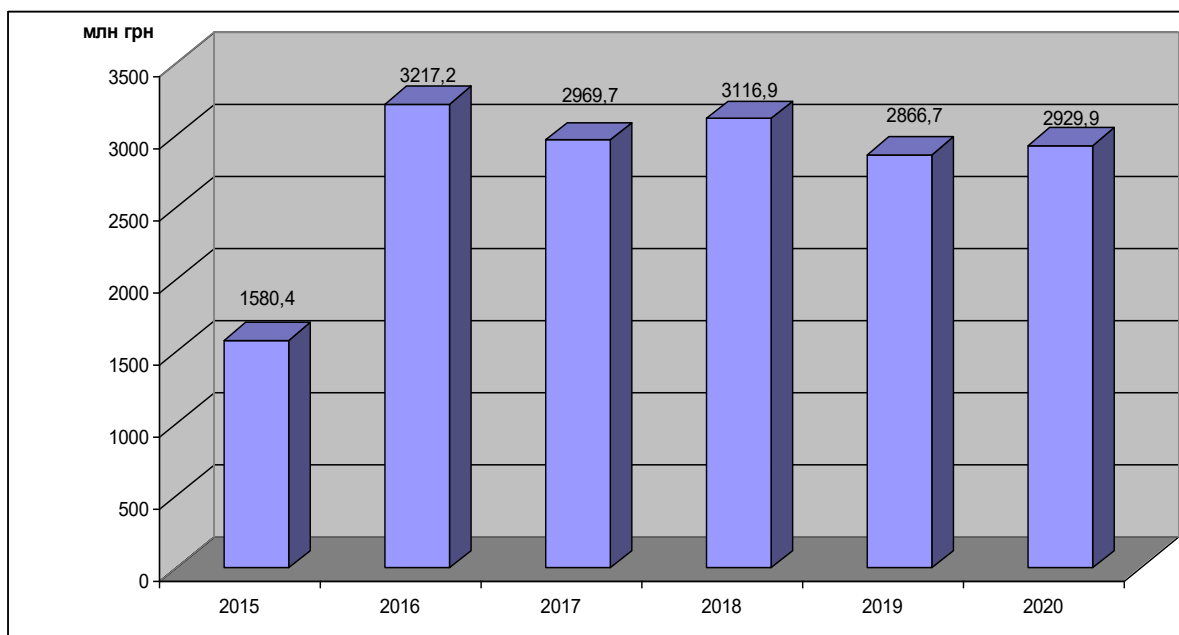

Рис.1. Динаміка надходжень судового збору за 2015-2020 роки [1]

Подальші зміни до Закону України «Про судовий збір» несуттєво впливали на його надходження. Так, у 2017 році надходження зменшилися на 7,7% порівняно з попереднім роком або на 247,5 млн. грн. У 2018 році відбулося невелике зростання доходів на 147,2 млн. грн або 4,9% порівняно з минулим роком, а у 2019 році знову спад надходжень судового збору на 250,2 млн. грн або 8% порівняно з 2018 роком. У 2020 році фактичне надходження судового збору склало 2929,9 млн. грн, що лише на 2,2 % більше у порівнянні з попереднім роком.

Позитивним моментом, на нашу думку, є зміни в частині використання надходжень судового збору, адже до лютого 2015 року кошти судового збору спрямовувалися «на забезпечення здійснення правосуддя, зміцнення матеріально-технічної бази судів, включаючи створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційної системи, веб-порталу судової влади, комп'ютерних локальних мереж, сучасних систем фіксування судового процесу, придбання та обслуговування комп'ютерної і копіювально-розмножувальної техніки» [5], тобто не було можливості використовувати ці кошти на оплату праці. На сьогоднішній день це дозволяє зменшити дефіцит фонду оплати праці та надати хоча б мінімальні стимулюючі виплати в разі перевиконання планових показників з надходжень судового збору.

В Україні спостерігається тенденція до зниження ваги судового збору в загальному обсязі фінансування судової системи. Зокрема, у 2017 році надходження від судового збору становили 42% бюджету ДСА України. У всі наступні роки частка надходжень судового збору в бюджеті зменшувалась і у 2020 році склала близько 20 % [1].

Серед країн Європи немає єдиного підходу щодо того, яку частину фінансового забезпечення судової системи має складати судовий збір. Наприклад, у Швеції частка податків та судових зборів складає лише 2% бюджету судової системи, у той час як в Австрії є можливим генерувати

прибуток до бюджету із судових зборів, які складають 117% фінансування судової системи [1].

Таким чином, судовий збір є дієвим фінансовим інструментом за рахунок якого у 2020 році забезпечено близько 20 % видатків на здійснення правосуддя. Близько 3 млрд. грн. щорічно складають надходження судового збору незважаючи на пільги та тенденцію до зменшення кількості судових справ. Понадпланові надходження судового збору дають можливість дофінансувати ті напрямки, які були незабезпечені бюджетними призначеннями на початку року.

Список використаних джерел:

1. Звіт про огляд витрат Державного бюджету у сфері судової влади. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/20_zvit_vitrat_sud_vladi.pdf (дата звернення 05.08.2021).

2. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України. В. Кравчук, О. Угриновська. URL: <http://mego.info/> (дата звернення 27.09.2021).

3. Про бюджетну класифікацію: наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text> (дата звернення 28.09.2021).

4. Про судовий збір: Закон України від 8.07.2011р. №3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17/ed20211004#Text> (дата звернення 27.09.2021).

5. Про судовий збір: Закон України від 8.07.2011р. №3674-VI в редакції станом на 01.01.2015р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17/ed20150101#Text> (дата звернення 27.09.2021).

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОЗБАВЛЕНІ ПІКЛУВАННЯ БАТЬКІВ

Створення найкращих умов для підтримки вразливих груп дітей є одним із найважливіших завдань переважної більшості країн. Ефективні управлінські рішення у сфері соціального захисту дозволяють дітям в подальшому інтегруватися в суспільство. Зміна пріоритетів державної політики у сфері захисту дітей в Україні розпочалась із прийняттям «Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 рр.» [1], коли розпочалося впровадження альтернативних форм догляду за дітьми, котрі не можуть проживати з рідними батьками.

Разом з тим є очевидним, що повністю відмовитися від шкіл-інтернатів не можна, тому варто проаналізувати досвід такого типу розміщення за кордоном та запровадити його найкращі результати в Україні. Позитивний вплив інтернатного виховання на розвиток особистості дитини, відповідно до базових світових стандартів є можливим лише тоді, якщо у такому закладі проживає не більше як 20-30 дітей. Лише при відносно невеликій кількості дітей можна говорити про якісну підготовку дітей до самостійного дорослого життя [2, с. 112].

Найважливішою тенденцією розвитку альтернативної освіти для дітей-сиріт у світі є перехід від дитячого будинку до сімейної безперервної освіти.

За останні 20 років більшість країн світу надають перевагу виховання дітей у сімейному середовищі та відмова від передачі на виховання до великих дитячих закладів [2, с. 112]. У Румунії, Угорщині та інших країнах законодавством про захист прав дитини передбачено, що в жодному інтернат не

може виховуватися більше як 20-30 дітей, а атмосферу виховання має бути максимально наближеною до сімейної.

Урядом Угорщини виділено значні обсяги бюджетних коштів на реформування інтернатів. Незважаючи на певні труднощі переходу від традиційної системи виховання дітей, котрі позбавлені батьківської опіки до виховання у мало чисельних групах процес впровадження нових форм виховання триває [2, с. 112].

У США, наразі немає дитячих будинків з великою кількістю вихованців. Дітей, які потребують тимчасового чи тривалого вилучення із сім'ї, або мають важку психологічну травму, поміщатимуть до закладів типу «колективних будинків». В таких «колективних будинках» працюють висококваліфіковані спеціалісти: соціальні працівники, психотерапевти, вчителі, психіатри, педіатри, юристи, які забезпечують інтенсивний вплив та втручання з метою корекції поведінки дітей. Спеціалісти вивчають та оцінюють проблеми і потреби дітей, розробляють план втручання для кожної дитини. В подальшому відбувається оцінка результатів втручання та змін у поведінці і стані дитини та упродовж наступних трьох місяців приймають рішення про майбутнє дитини.

Механізм влаштування дітей, котрі позбавлені батьківської опіки у Швеції пройшов два етапи: перший – супроводжувався закриттям дитячих будинків (1940-80-ті роки) та другий – коли родини долучалися до роботи у дитячих будинках (1990-ті) [2, с. 113].

Характерною особливістю виховання дітей, котрі позбавлені батьківської опіки у Словаччині та Чехії є наявність «діагностичних будинків» для дітей, де вони можуть перебувати. 1,5-2 місяці. Упродовж цього періоду кваліфіковані спеціалісти (соціальні працівники, психотерапевти, вчителі) проводять медико-психологічну діагностику та направляють дитину в сім'ю, до сімейного дитячого будинку (звичайного чи спеціалізованого) – залежно від того, який діагноз чи особливості поведінки виявлено у процесі дослідження дитини.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, про доцільність запозичення досвіду розвинутих зарубіжних країн у сфері соціального захисту дітей, котрі позбавлені батьківського піклування та дітей-сиріт. Зокрема, в Україні в межах реалізації державної політики у сфері соціального захисту дітей доцільно:

- посилити соціальну рекламу для сприяння сімейним формам виховання;
- активізувати співпрацю неурядових інституцій, громадських організацій з органами державної влади та місцевого самоврядування в контексті замовлення соціальних послуг у сфері соціального захисту дітей-сиріт, з повною або частковою фінансовою підтримкою, що у свою чергу сприятиме зайнятості населення;
- здійснювати достатню фінансову підтримку батьків усиновителів, патронатних сімей;
- заохочувати громадян до опіки над дітьми, які позбавлені батьківського піклування та дітьми-сиротами.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки: розпор. Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80#Text>.
2. Брич В. Я., Миколюк С. М. Соціальний захист сиріт в Україні: монографія Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 200 с.

Карпова Ольга Олександрівна
*Головний спеціаліст відділу обслуговування розпорядників коштів
та інших клієнтів УДКСУ у м. Тернопіль Тернопільської області*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Державна казначейська служба України є центральним органом державної влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України. Державна казначейська служба України як орган оперативного управління бюджетними коштами акумулює кошти платників податків, розпорядників бюджетних коштів та інших клієнтів на єдиному казначейському рахунку, а інформація про конкретно здійснені операції з ними, їхня економічна суть відображається на рахунках, відкритих для їхніх власників на відповідному рівні органів Державної казначейської служби.

Її функціонування дає змогу на підставі чітко визначених обсягів реальних потреб найраціональніше оптимізувати бюджетні потоки, забезпечити безперервне фінансування всіх учасників бюджетних відносин, виконати бюджет прозоро та ефективно.

На сьогоднішній день правовою основою діяльності Державної казначейської служби є Бюджетний кодекс України (зокрема ст. 43, 45, 46) [1]. Відповідно до Положення про Державну казначейську службу України ДКСУ входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних ресурсів [2]. ДКСУ у своїй діяльності керується Конституцією, законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами

Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства, а також дорученнями Кабінету Міністрів України і Міністра фінансів.

Державна казначейська служба України бере участь у системі електронних платежів Національного банку України. Серед принципів організації СЕП виділяють наступні:

1) забезпечення розрахунків між банківськими установами в національній валюті України і в найбільш вживаних іноземних валютах.

2) СЕП - це закрита система, тобто:

– грошові кошти циркулюють у закритому фінансовому просторі;

– грошові кошти перебувають під суворим емісійним контролем Національного банку.

3) СЕП базується на повністю безпаперовій технології. Основний режим роботи – це обмін електронними платіжними документами та службовими повідомленнями.

4) транзакції відображаються в режимі реального часу на технічних рахунках банківських установ, завдяки чому учасники розрахунків володіють необхідною інформацією для прогнозування ліквідності [3, с. 115].

Безпосереднє використання Державною казначейською службою України електронної платіжної системи стало необхідною умовою для ефективнішого регулювання та управління коштами державного бюджету.

Система органів ДКСУ є інститутом управління грошовими потоками бюджетних коштів на рівні держави. Формування певної організаційної структури ДКСУ, при функціонуванні вже існуючого органу управління державними фінансами – Міністерства фінансів України, мало вагомі підстави [4].

Здійснюючи казначейське обслуговування бюджетних коштів при виконанні державного бюджету Казначейство України взаємодіє з усіма учасниками бюджетного процесу, у тому числі з головними розпорядниками,

розпорядниками і одержувачами бюджетних коштів. В процесі взаємодії Казначейство України проводить комплекс організаційних процедур, котрі забезпечують облік надходжень та здійснених видатків, контроль за ефективним та цільовим використанням коштів державного бюджету та формування фінансової звітності про виконання бюджету.

Відповідно до Бюджетного кодексу України Казначейство України забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунку, відкритого у Національному банку України. В органах Казначейства бюджетним установам відкриваються рахунки у встановленому законодавством порядку. Казначейство України за погодженням з Міністерством фінансів України має право залучати на поворотній основі кошти єдиного казначейського рахунку для покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, Пенсійного фонду України. Обсяги тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, пов'язаних із забезпеченням захищених видатків загального фонду, покриваються Казначейством України в межах поточного бюджетного періоду, а тимчасові касові розриви Пенсійного фонду України, пов'язані з виплатою пенсій, у межах фактичного дефіциту коштів на цю мету за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку на договірних умовах без нарахування відсотків за користування цими коштами з обов'язковим їх поверненням до кінця поточного бюджетного періоду. У разі розміщення коштів місцевого бюджету на депозитах та/або обслуговування коштів місцевого бюджету в частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків обсяги тимчасових касових розривів за загальним фондом такого місцевого бюджету не покриваються за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку [1].

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року URL:

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Положення про Державну казначейську службу України: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text>.

3. Набока Т. С. Управління видатками бюджету та напрями його вдосконалення в Україні. Київ : КНЕУ, 2015. 345 с.

4. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України ід 8.02.2017 р. № 142-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text>.

Ковальчук Володимир Миколайович

Завідувач сектором реєстрації та роботи з клієнтами з надання кваліфікованих електронних довірчих послуг Дубенського управління Державної казначейської служби України у Рівненській області

Левчук Анастасія Юріївна

*Студент II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету*

ДОСВІД США У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Стан економіки нашої держави та соціального рівня життя більшості наших громадян знаходиться, на жаль, на недостатньо високому рівні. Поряд із цими проблемами існує щонайменше ще одна актуальна проблема інформаційної безпеки та захисту інформації. Так як, одним із головних завдань будь-якої розвиненої країни є забезпечення повної захищеності інтересів особи, суспільства від внутрішніх та зовнішніх загроз.

В наш час інформаційне середовище набуло неймовірних розмахів. Кожен з нас використовує сучасні технології, має доступ до відкритої інформації,

користується нею і має право на захист власної інформації, що забезпечує особисту безпеку, певний духовний та інтелектуальний розвиток. Проблема інформаційної безпеки в Україні потребує більш глибоко вивчення. Таким чином, хотілось би звернутись за допомогою у вирішенні цього питання до країн із більшим досвідом і методами вирішення цієї проблеми. Зокрема, мова йтиме про інформаційну безпеку США, котра являється однією з найрозвиненіших країн світу сьогодні.

Серед офіційних документів, які торкаються аспектів інформаційної безпеки, виділяють такі як доповідь Міністерства оборони США “Report of the quadrennial Defense Review”, концептуальний документ Комітету начальників штабів “Joint Vision 2010”, доповідь комісії з національної оборони “Transforming Defense National Security in the 21st Century, Report of the National Defense Panel” [1]. Вони констатують, що держава не в змозі в цілому передбачити і уникнути проблем, що можуть виникнути у світі. Вони констатують також і те, що наша стратегія повинна перш за все готувати збройні сили таким чином, щоб впоратися з цими проблемами.

На початку 2008 року президент США Джордж Буш підписав розпорядження, яке урізноманітнює повноваження агентства національної безпеки стосовно боротьби із кіберзагрозами. На спеціальну комісію, що утворена в підпорядкуванні директора агентства покладається задача з управління та контролю за діяльністю федеральних міністерств і відомств у сфері виявлення і знищення джерел кібератак проти урядових мереж [4].

Відповідно до цього розпорядження всі ці мережі відповідають таким вимогам: виявлення кіберзагрози, управління системою безпеки, навчання персоналу за спеціалізацією. Також периметр найважливіших об'єктів повинен охоронятися електронно, як і фізичний захист ключових електронних вузлів системи. Повинно бути забезпечене екстрене оповіщення про аварійні ситуації та планове відновлення працездатності мережі у разі необхідності.

Варто відмітити роль Міністерства оборони, як відомчу, так і в національному масштабі. В ньому створений спеціальний підрозділ – "Управління програм з інформаційної безпеки" (Information Assurance Program Office) в 2005 р, що удосконалює методи навчання [2]. Головним з його здобутків є те, що формуються й реалізуються програми всебічного навчання, тренування й інформування (Education, Training and Awareness) військовослужбовців, цивільного персоналу і службовців за контрактом. Повинен існувати необхідний мінімум базових знань у галузі інформаційної безпеки, що діє для усіх користувачів інформаційних систем та без якого вони не можуть бути допущені до роботи. Зокрема, ще однією вимогою є щорічна перепідготовка, яку повинен проходити увесь персональний склад. Навчально-методичні матеріали, які створені фахівцями управління, активно впроваджуються для навчання і тестування персоналу інших відомств.

Не менш важливими факторами для існування інформаційної безпеки є воєнні і розвідувальні аспекти. Досвід США показує зацікавленість держави у сфері розвитку воєнних і розвідувальних технологій не тільки всередині ВПК, але й у питаннях державного стимулювання та підтримки інформаційних комерційних технологій. Особливо варто виділити американський досвід щодо використання інформаційних технологій для створення систем зв'язку та військового управління, а також високоточної зброї.

Необхідно зазначити, що інформаційна безпека може стати тим самим ключем до взаємовигідного співробітництва між Україною та США. Також у 2002 році у США було прийнято Закон "Про внутрішню безпеку"[2]. Відповідно до цього закону, систему забезпечення національної безпеки держави було доповнено Міністерством внутрішньої безпеки, а також Радою внутрішньої безпеки. РВБ пізніше увійшла до складу адміністрації президента. Також важливим для забезпечення діяльності системи національної, інформаційної та

внутрішньої безпеки відіграє ЦРУ. Керівництво здійснює безпосередньо директор ЦРУ, що спирається на Національну раду із розвідувальної інформації.

Отже, аналізуючи вищесказане, варто відмітити, що інформаційна безпека США є однією із головних складових національної безпеки. Не даремно вона наділена великою увагою, тому що захист інформації показує рівень захищеності громадян та всієї держави і ми згадували якого краху можна зазнати, якщо легковажно утримувати це питання не розглянутим [4].

Щодо України, то варто відмітити, що потенціал нашої країни дуже високий і вона може стати повноправним членом інформаційного суспільства зі своїми методами забезпечення інформаційної безпеки. Беручи до уваги досвід інших країн, ми матимемо змогу вирішити значну кількість питань зовнішньої і внутрішньої політики. Варто звернути увагу на досвід США, на їхній підхід до регулювання ринку інформаційних технологій в умовах ринкової економіки. Тоді ми зможемо спостерігати тенденцію зближення України із світовими лідерами в інформаційній сфері та зможемо виробити виважену політику у цій сфері [3].

Список використаних джерел:

1. Деньщиков А. Л. Информационная стратегия США (анализ, современность, перспективы): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук.

URL : <http://rudocs.exdat.com>.

2. Логунов А. Б. Региональная и национальная безопасность : учеб. пособ. М. : Вузовский учебник, 2009. – С. 432-439.

3. Соснін О.В. Державна політика в галузі управління інформаційним ресурсом України : дис. на здоб. наук. ступеня доктора політ. наук: спец. 23.00.02. / Олександр Васильович Соснін ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2005. – 264 с.

4. Общая политика США в сфере информационной безопасности. URL :
[http: www. INTUIT. ru.](http://www.INTUIT.ru)

Квасниця Оксана Василівна
К. е. н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету
Фецула Роман Володимирович
Студент II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

ВЕКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Зростання залежності української економіки та фіскальної сфери від зовнішніх державних запозичень внаслідок негативних проявів внутрішніх економічних та політичних дисбалансів, а також гібридної війни з Російською Федерацією актуалізує питання пошуку шляхів підвищення ефективності політики управління державним боргом України виходячи з необхідності забезпечення боргової безпеки та стимулів для економічного зростання.

Значні обсяги державного боргу України та стрімка динаміка його зростання упродовж останніх декількох років створюють передумови для формування серйозних боргових загроз для національної економіки. У даному контексті важливими завданнями державної політики є не лише постійний моніторинг загального обсягу державного боргу України з метою недопущення його збільшення понад безпечну межу, а й пильне спостереження за динамікою складових державного боргу та оптимізація його структури. Адже саме структура державного боргу, будучи важливим фактором основних боргових параметрів, визначає характер та, певною мірою, інтенсивність впливу державного боргу на соціальні й економічні процеси в державі.

Загалом оптимізація структури державного боргу у заданих напрямках сприятиме посиленню значення державного боргу як ефективного інструмента стимулювання соціально-економічного розвитку. У розрізі кожного з запропонованих напрямків доцільно обрати відповідні підходи та методи, ефективний інструментарій.

Базовим документом щодо боргової політики України є Стратегія управління державним боргом на 2021-2024 роки затверджена Кабінетом Міністрів України.

Впровадження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2021-2024 роки дозволить надалі підтримувати імідж держави як надійного партнера, що проводить прозору та передбачувану боргову політику. У свою чергу, це матиме позитивний вплив на умови державних запозичень та сприятиме інвестиційній привабливості України.

Управління державним боргом в Україні в умовах капіталодефіцитної економіки має бути спрямоване на підвищення частки внутрішніх запозичень, що є засобами перерозподілу доходів всередині країни [1]. Удосконалення управління внутрішнім державним боргом потрібно здійснювати у контексті підвищення ліквідності вітчизняного ринку боргових цінних паперів шляхом : забезпечення прозорості діяльності держави як емітента боргових зобов'язань та доступність й зрозумілість умов інвестування у такі інструменти; підвищення довіри з боку інвесторів до держави через своєчасне та повне погашення й обслуговування боргів за цінними паперами; підвищення інвестиційної привабливості внутрішніх боргових зобов'язань держави.

Управління зовнішнім боргом ґрунтується на досягненні довгострокової стійкості, що виключає можливості виникнення криз ліквідності або неплатоспроможності, та відповідно на поступовому зниженні залежності держави від ситуацій на світових ринках позикового капіталу. Оптимізацію зовнішнього боргу, як вважає А. Попкова слід здійснювати за такими напрямками:

максимізація частки кредитів на преференційних умовах та мінімізація частки фінансування на ринкових умовах; мінімізація платежів з обслуговування державного боргу, що підлягають виплаті в період до завершення інвестиційних проектів; диверсифікація валютної структури зовнішніх запозичень для мінімізації ризиків, пов'язаних з коливанням валютних курсів [2, с.41].

Також, слід оптимізувати структуру державного боргу у частині співвідношення між короткостроковими та довгостроковими зобов'язаннями. У процесі управління боргом пріоритет повинен надаватись середньо- та довготерміновим борговим зобов'язанням. Це дасть змогу розподілити боргове навантаження у часі між різними групами інвесторів та забезпечить ефективніше управління ним. Проте управління короткостроковими зобов'язаннями також дуже важливий та важкий процес, оскільки терміни виплат по них дуже малі, тобто держава не встигатиме їх виплачувати. Щоб уникнути проблем, які можуть виникнути під час зростання короткострокових боргів, державі необхідно провести зміни у структурі короткострокових або ж вічних боргів, за якими виплачуються лише відсотки.

Важливо під час управління боргом є оптимізація термінів сплати за зобов'язаннями держави. До необхідних заходів у цій сфері належать:

- коригування боргових зобов'язань за термінами користування залежно від етапу економічного розвитку держави;
- забезпечення єдності планування та обліку усіх операцій щодо залучення, обслуговування та погашення державного боргу;
- організація планування випуску боргових зобов'язань, враховуючи сезонний чинник наповнення державного бюджету;
- забезпечення максимальної прозорості та узгодження усіх стадій здійснення запозичень – від розгляду доцільності залучення позик до їх остаточного погашення;
- посилення контролю за цільовим спрямуванням та обґрунтованістю

джерел погашення державних позик.

Слід взяти за мету зниження розміру боргу та сплати процентів перед міжнародними офіційними кредиторами, розробивши стратегію переорієнтації на ринкові джерела запозичень із використанням широкого набору інструментів, випробуваних міжнародною практикою. Міністерство фінансів України з метою оптимізації структури державного боргу та зменшення видатків на його обслуговування повинно проводити активну політику управління державним боргом: здійснювати операції дострокового викупу, запровадити практику використання деривативів при емісії боргових зобов'язань, використовувати інструменти хеджування та сек'юритизації боргу. Функції управління поточного держборгу має здійснювати уповноважений державний банк-агент. Уряд повинен послідовно вживати заходів щодо підвищення суверенного кредитного рейтингу України.

Основним стратегічними цілями щодо вдосконалення управління державним боргом доцільно визначити такі цілі, як:

- зменшення боргової залежності держави від міжнародних фінансових організацій;
- зниження дохідності облігацій зовнішньої державної позики наслідком чого стане зменшення вартості обслуговування зовнішнього державного боргу;
- формування механізму щодо обов'язкового використання частини зовнішніх державних позик для збільшення капітальних видатків з державного бюджету і стимулювання капітальних інвестицій.

Інституційне розмежування запозичень, отримуваних з метою обслуговування та погашення державного боргу, та запозичень на цілі розвитку дозволить:

- перекласти на кредитну основу фінансування частини видатків розвитку;
- забезпечити довготривале фінансування державних інвестиційних програм;

- забезпечити контроль за цільовим характером та ефективністю реалізації гарантованих державою кредитів;

- узгодити та контролювати реалізацію бюджетних інвестиційних програм, які зараз здійснюються за рахунок спеціального фонду бюджету.

Українському уряду слід опиратись на іноземний досвід управління державним боргом, тому в оцінці ефективності боргової політики слід акцентувати увагу на застосуванні методу «цільових орієнтирів» (benchmarking), на основі якого може здійснюватися неупереджена оцінка ефективності боргової політики. Між тим, його застосування передбачає проведення активної політики в частині як здійснення запозичень, так і операцій із державним боргом на основі застосування стандартних схем і процедур: дострокового викупу, використання деривативів при емісії боргових зобов'язань, хеджування та сек'юритизації боргу [3, с. 14].

У контексті оптимізації управління державним боргом потрібно забезпечити зниження питомої ваги позик від міжнародних фінансових організацій у структурі державного боргу до 11-15%, що дозволить зменшити залежність економіки України і держави як інституту міжнародного права від міжнародних фінансових організацій та мінімізувати прояви елементів зовнішнього управління.

При цьому значна увага має бути приділена розвитку та постійному вдосконаленню питання управління ризиками спроможності держави виконувати свої боргові зобов'язання (ризики платоспроможності) та удосконаленню механізмів визначення реалізації боргової політики.

Відзначимо, що збільшення питомої ваги національної валюти у структурі державного боргу, також дозволить мінімізувати валютно-курсові ризики під час проведення політики управління державним боргом України та зменшити втрати держави внаслідок зміни валютного курсу.

На думку науковців, державні боргові запозичення, як внутрішні, так і зовнішні, можуть позитивно вплинути на всю економіку країни, за умови, якщо вони будуть спрямовані на вирішення стратегічних завдань радикального підвищення ефективності використання інтелектуального і кадрового потенціалу України на шляху переходу від сировинного до наукомісткого розвитку, а саме:

1. Припинити надання державних гарантій за кредитами з огляду на вичерпання і перевищення ліміту державних гарантій, встановленого законом про бюджет; надавати гарантії виключно за умовами строковості, платності та зустрічних гарантій, отриманих від інших кредиторів.

2. Повернути Верховній Раді України повноваження, пов'язані із затвердженням сум державних гарантій, напрямів використання коштів, залучених під державні гарантії, та визначенням бенефіціарів державних гарантій.

3. Відмовитися від вираховування позик від міжнародних організацій до Державного бюджету, внаслідок яких створюється інфляційне навантаження (через конвертації отриманих валютних коштів у гривню) і виникають загрози для стабільності державних фінансів загалом [4, с. 171].

4. Запровадити порядок, відповідно до якого систематично проводитиметься фінансово-економічна оцінка фактичних результатів проведення як кожної окремої операції у сфері залучення кредитів і управління боргом, так і стану боргового портфеля загалом.

5. Сформувати загальну концепцію державних запозичень України, забезпечити парламентський та громадський контроль цих процесів. Це обумовлює певну неусталеність адміністративної та фінансової правозастосовної практики в цій сфері.

На сучасному етапі розвитку, враховуючи дію коронакризи та необхідність відновлення економіки, доцільно здійснювати зовнішні запозичення, в т.ч. від

МФО та шляхом розміщення ОЗДП. Перш за все, це дозволить залучити ресурси дешевше, аніж сьогодні є вартість запозичень на внутрішньому ринку. В період кризових коливань такі дії дозволять не посилювати податкового навантаження в країні та сприяти економічному відновленню. Окрім того, сьогодні позики МФО дозволяють фінансувати перетворення в соціальній сфері та державному будівництві. Це акцентує увагу на тому, що на державному рівні існує необхідність розробки державних інвестиційних програм.

На етапі економічного відновлення з метою послаблення політичної та економічної залежності від МФО, здійснювати шляхом розміщення ОВЗП та здійснювати довгострокові внутрішні запозичення. Для забезпечення ефективної боргової політики Міністерство фінансів повинно проводити моніторинг на міжнародних ринках капіталу, котирувань національних облігацій на зовнішніх ринках, аналізувати поведінку інвесторів щодо українських єврооблігацій, а також враховувати реакцію на певні економічні та політичні процеси які відбуваються в країні. Важливим моментом є також підвищення кредитного рейтингу держави. Враховуючи сучасні тенденції, складно говорити про незалежність від міжнародних фінансових організацій в найближчі 5 років. В такій ситуації, Україні доцільно проаналізувати досвід сусідніх країн у питаннях відновлення боргової стійкості. Зокрема, на увагу заслуговує Польща, де процес відновлення економіки проходив під наглядом та за допомогою МВФ.

Список використаних джерел:

1. Машко А. І. Квасовський О. Р. Теоретичні підходи до визначення сутності дефіциту бюджету. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2014. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2014_8_6
2. Попкова А . Управление Государственным долгом в разных странах. *Банковский вестник*. 2010. № 10. С. 34–41.
3. Богдан Т. Сучасні підходи до управління ризиками державного боргу.

Вісник НБУ. 2011. № 11. С. 10 – 17.

4. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. Редакцією В.М. Гейця [та ін.]. К.: НВЦ НБУВ, 2009. 687 с.

Кобилянська Юлія Ярославівна
Студентка II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Поступове інтегрування України до європейських структур зумовлює аналіз відповідних механізмів, моделей, схем тощо, які використовуються в країнах ЄС, та їх впровадження з відповідною адаптацією у вітчизняні реалії. Системи пенсійного забезпечення, як і пенсійний вік, в європейських країнах дещо відрізняються один від одного. На перший погляд, дані пенсійні системи здаються стабільними, такими, що тривалий час не змінюються, та забезпечують високий рівень пенсій для всіх громадян похилого віку. Але не все так чудово, як нам здається.

На сьогодні кожен четвертий громадянин Європейського Союзу залежить від їхнього пенсійного доходу. Молоді громадяни, шляхом сплати обов'язкових пенсійних внесків до бюджету, змушені утримувати велику кількість пенсіонерів. Пенсії – це одна з найбільших статей державних видатків у країнах Європи, у зв'язку із зниженням народжуваності та збільшенням тривалості життя. Пенсійні системи потребують постійного оновлення, відходу від старих розподільчих схем, переходу на індивідуальне пенсійне планування задля уникнення бідності або великих втрат у доходах після виходу на пенсію.

Слід відзначити, що пенсійні системи європейських країн реформуються практично постійно, особливо в даний період, а суми виплачуваних пенсій

залежать від різних показників: рівня економіки в країні, тривалості життя населення та віку виходу на пенсію, які в більшій мірі визначають і рівень пенсій.

На сьогодні у світі існує два основних способи фінансування пенсійних систем: 1) за рахунок покриття поточних витрат на виплату пенсій (він іменується за рубежом як «pay – as – go system», або «система поточних платежів»); 2) шляхом створення накопичувального резервного фонду [1].

При цьому, існування виключно солідарних чи накопичувальних стратегій не властиве сучасним країнам ЄС: в тій чи іншій мірі, для них характерне поєднання розподільчого та накопичувального принципів. «Система поточних платежів» по своїй суті є розподільчою системою, яка, як правило, є державною формою пенсійного забезпечення. Пенсійні виплати фінансуються за рахунок поточних доходів, які складаються з внесків робітників та роботодавців. Внески робітників акумулюються на спеціальному виділеному рахунку та після цього розподіляються у вигляді виплат на користь пенсіонерів [2]. Саме цей спосіб розподілу пенсійних витрат є найбільш поширеним у світі. Як основа у ньому виступає принцип «солідарності поколінь», у відповідності з яким працездатна частина населення забезпечує виплату пенсій попереднім поколінням. Її суть полягає в тому, що всі працюючі сплачують обов'язкові платежі (соціальні внески) в єдиний цільовий пенсійний фонд, де гроші акумулюються й одразу (протягом поточного періоду) виплачуються у вигляді пенсій тим, хто вже досягнув пенсійного віку.

В більшості європейських країн на сьогодні переважають змішані пенсійні системи, що, серед інших чинників, зумовлене неможливістю миттєвого впровадження накопичувальних пенсійних систем, так як для накопичення коштів населенням потрібен тривалий період. Сучасні пенсійні системи, як правило, є трирівневими і ґрунтуються на моделі, запропонованій Світовим банком.

Така модель включає в себе три основні складові:

Перший рівень – державне пенсійне забезпечення, яке побудоване на принципах розподільчої пенсійної системи, коли працездатне населення виділяє певну частину коштів зі своєї заробітної плати у вигляді податків та зборів на утримання пенсіонерів. При цьому гарантується базова пенсія, розмір якої не залежить від вкладу учасника в систему. Служить механізмом захисту від бідності. Фінансується за рахунок бюджетних відрахувань або за рахунок відрахувань працюючого населення.

Другий рівень – обов'язкове пенсійне страхування, яке побудоване на принципах розподільчої та накопичувальної ПС. При встановленні розміру пенсії враховується внесок учасника в систему. Служить механізмом забезпечення гідної старості і є надбавкою до базового розміру пенсії. Фінансується за рахунок відрахувань працюючого населення. При цьому відрахування можуть йти як в розподільну систему на поточні виплати пенсіонерам, так і на індивідуальні рахунки застрахованих осіб в залежності від конкретного режиму регулювання. У разі якщо кошти йдуть в розподільну систему, на рахунках застрахованих осіб відображаються умовні зобов'язання в майбутньому; якщо відрахування надходять на індивідуальні рахунки застрахованих осіб, тобто в накопичувальну систему, вони є власністю застрахованої особи і інвестуються з метою отримання доходу фінансовими інститутами .

Третій рівень – приватне, або додаткове, пенсійне забезпечення, яке побудоване на принципах накопичувальної ПС. Розмір додаткової пенсії залежить виключно від суми накопичених застрахованою особою коштів на індивідуальному рахунку, в більшості країн є приватною ініціативою і служить інструментом забезпечення гідного рівня життя на пенсії. На даному рівні кошти інвестуються фінансовими інститутами .

В європейських країнах домінуючим критерієм поділу моделей пенсійного забезпечення є рівень розвитку економіки. Так, наприклад, за цією ознакою

професор В. Роїк виділяє дві моделі організації пенсійних систем: англосаксонську (ліберально-демократичну, модель У. Бевериджа) та континентальну (класичну модель, модель О. Бісмарка).

В основу моделі О. Бісмарка закладено механізм, центральною ланкою якого є інститут обов'язкового соціального страхування. Ця модель, тільки дещо реформована, і на сьогодні залишається актуальною для багатьох розвинених країн Європи. Її використовують такі країни, як Австрія, Бельгія, Франція, Італія, ФРН, Греція та ін.

Перевага цієї системи полягає в незалежності розмірів пенсій від результатів функціонування фінансових ринків і діяльності керівництва пенсійних фондів. Фінансовані у такий спосіб пенсії забезпечують більш надійний захист і більш високу норму заміщення. Однак, недоліком розподільчої системи є пряма залежність від демографічних факторів і стану ринку праці – рівня зайнятості, заробітної плати, безробіття, співвідношення чисельності платників внесків та пенсіонерів [3].

Ця модель ґрунтується на принципах пенсійного страхування та професійній солідарності, що передбачає створення страхових фондів, якими на паритетних засадах управляють власники підприємств, організацій та установ та наймані робітники. Зазначена модель реалізується для малозабезпечених членів суспільства, що не можуть отримувати страхові пенсійні виплати за відсутністю страхового стажу, а пенсійне забезпечення реалізується через принцип соціальної допомоги, який спричинює модифікацію цієї моделі та збільшення частки бюджетного фінансування пенсійного забезпечення .

Німеччина, як «колиска» солідарної пенсійної системи, і на сьогодні значною мірою зберігає саме цю систему, однак у значно модифікованій формі, з добре розвиненою трирівневою моделлю. Перший рівень – обов'язкове державне пенсійне страхування, другий рівень – виробничі пенсії, що

виплачуються підприємствами, і третій – приватне матеріальне забезпечення в старості [4].

Скандинавська модель соціального захисту, або приватно-корпоративна – характерна для Швеції, Данії, Фінляндії. Соціальний захист пенсіонерів у зазначених країнах трактується як законне право громадянина. У 1913 році в Швеції була введена нова модель пенсійної системи, яка стала першим у світі прикладом загального соціального страхування. Характерною рисою скандинавської моделі, є широке охоплення різних життєвих ситуацій і страхових ризиків, які вимагають підтримки держави.

Якщо узагальнити досвід проведення реформ у сфері пенсійного забезпечення в європейських країнах, то можна зробити висновок, згідно з яким, на сучасному етапі розвитку інститутів пенсійної системи відбуваються перетворення пенсійних систем в накопичувальні або змішані пенсійні системи, які містять елементи як схем з визначеними виплатами, так і схем з фіксованими внесками. В рамках здійснюваних перетворень пенсійних інститутів містяться як переваги, так і недоліки накопичувальної пенсійної системи. З одного боку, накопичувальні системи мають більші грошові ресурси, які можуть використовуватися на виплату пенсій особам, які відраховують внески в систему пенсійного страхування з зароблених ними протягом періоду трудової діяльності заробітків. Однак, з іншого боку, накопичувальні системи, які існують у чистому вигляді, не здатні вберегти громадян похилого віку, включаючи навіть тих, хто отримував середній дохід, будучи працівником, від ризику опинитися в скрутному матеріальному становищі після виходу на пенсію. Виходячи з цього, в якості найбільш бажаного результату інституційних перетворень пенсійної системи, що відноситься, в тому числі і до України, можна розглядати змішану пенсійну систему.

Оптимальний варіант організації такої пенсійної системи передбачає існування в її рамках таких інститутів як базова пенсія, яка призначається всім

громадянам, які втратили працездатність внаслідок інвалідності або досягнення пенсійного віку, трудова пенсія, що залежить від трудового стажу і заробітку працівника до його виходу на пенсію, і недержавна пенсія, яка може розглядатися як додаткова до перших двох і може існувати як у вигляді корпоративних, так і індивідуальних пенсійних планів, особистих накопичень громадян, що розміщуються ними в недержавних пенсійних фондах і страхових компаніях.

Список використаних джерел:

1. Соціальний захист населення України. Статистичний збірник. К.: 2019. 123с.
2. Пенсійна система Німеччини. Пенсійний фонд України. URL: <http://www.uaib.com.ua/files/articles/203/49/Germany.pdf>
3. Дегтярь Л.С. Пенсионные реформы в развитых странах: новейшие тенденции и выводы для России. Проблемы прогнозирования. 2012. № 2. С. 101.
4. Ермаков Д.Н. Частное (приватное) пенсионное страхование в современной Германии. Вестник МГОУ. Серия «Экономика». № 4 / 2011. С. 10.

Ковальчук Майя Сергіївна

*Провідний спеціаліст відділу освіти, молоді та спорту
Чемеровецької селищної ради*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Зважаючи на те, що освіта є основою розвитку держави та суспільства, важливим є побудувати ефективну систему її фінансування та забезпечення, як за рахунок державних коштів, а також приватних.

Впродовж останніх років, в Україні відбувається ефективно впровадження реформ трансформації місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою, що зумовлює необхідність реформування галузі освіти в напрямі децентралізації управління, що вимагає впровадження реформ у системі фінансування середньої та дошкільної освіти, підзвітності та підпорядкованості освітніх установ на регіональному та місцевому рівнях, які повинні забезпечити обґрунтовані видатки, розвиток конкуренції, розширення контролю з боку громадськості та їх безпосереднього впливу на реалізацію своїх інтересів.

Запровадження таких змін і реформаторських дій зумовлено проблемами у фінансуванні освіти: неефективним використанням бюджетних коштів, нераціональним розподілом видатків та зниженням якості надання освітніх послуг, фінансуванням закладів освіти, а не самої освіти.

Враховуючи те, що в Україні фінансування освітніх установ та освіти загалом здійснюється в основному за рахунок коштів бюджетів різних рівнів, то можна говорити про децентралізацію, не лише як ту яка забезпечує фінансову самостійність, а й ту яка чітко визначає видаткові повноваження відповідних органів із закріпленням за ними відповідальності за виконання відповідних повноважень та усунення їх дублювання на різних рівнях управління.

Беручи до уваги те, що кожен регіон має свої особливості, все ж можна визначити проблемні галузі освіти, які мають типовий характер притаманний всім місцевим органам влади.

Серед основних недоліків слід виділити такі:

1. Нераціональне використання коштів на послуги освіти у зв'язку з нераціональним розподілом мережі освітніх закладів.

Адже часто спостерігаємо ситуацію згідно якої витрати на утримання одного учня, певних шкіл у сільських місцевостях, значно вищі за середні

витрати по регіону. Для прикладу можна взяти віддалені села у районах, де наповнення одного класу може бути рівне двом учням.

Варто звернути увагу й на те, що висока вартість навчання у таких малокомплектних школах тісно пов'язана з такими проблемами, як: неможливість забезпечити відповідного штату педагогів, часто буває що один вчитель викладає 2-3 різнопрофільні предмети, які не завжди відповідають його фаху, відсутність необхідної матеріально-технічної бази, сучасних комунікаційних зв'язків, тощо.

Як основний негативний наслідок – низька якість освітніх послуг, підтвердженням якої є низькі результати ЗНО і ця відмінність дуже помітна між учнями сільської та міської місцевості.

Заходи реорганізації та об'єднання мало укомплектованих шкіл, з однієї сторони є не популярними, проте ефективними, адже забезпечать підвищення ефективності використання видатків місцевих бюджетів. Тому проводячи оптимізацію шкіл в першу чергу необхідно, раціонально підійти до питання пільгової доставки учнів яким далеко добиратись від місця проживання. У об'єднаних школах в даному випадку якість освіти не повинна поступатись відповідним міським закладам.

2. Неврегульованість процесу фінансування закладів за рахунок освітньої субвенції.

А саме основним недоліком є те, що обсяги даного виду трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам в переважній більшості є значно меншими відповідних видатків місцевих бюджетів. Також, вагомим нюансом є те, що в першу чергу і в повному обсязі вона повинна покрити поточні витрати, і лиш тоді може скеровуватись на капітальні витрати.

Однак враховуючи дефіцит бюджету використання освітньої субвенції на фінансування капітальних витрат є в більшій мірі нереальним, що в ставить під загрозу оновлення матеріально-технічної бази.

3. Неможливість покращення реального матеріального стану закладів освіти у зв'язку з відсутністю належної підтримки не лише з боку держави, а й приватних інвесторів.

Яскравим свідченням цього є низька частка капітальних видатків місцевих бюджетів у загальних видатках по Україні. Основна частка капітальних видатків освіти припадала на капітальний ремонт і зовсім незначна – на капітальне будівництво. Як наслідок, педагогічні колективи вимушені шукати альтернативні джерела фінансування ремонтних робіт, використовуючи при цьому кошти батьків, спонсорську допомогу тощо.

4. Нераціональний розподіл коштів між різними сферами освітніх закладів.

Візьмемо до уваги витрати з бюджету на одного учня школи інтернат та учня (студента) ПТУ. Невже потреби цих учнів такі близькі, адже, потреби учнів шкіл-інтернатів значно більші, ніж у студентів ПТУ і можливості у них різні. Такі заклади як школа-інтернат повинні повністю утримуватись за рахунок бюджетних коштів, внесків меценатів, благодійних фондів, тощо. А ПТУ мають можливість проводити часткове самофінансування, залучення інвестицій з боку різних підприємств, організацій.

5. Суми бюджетних коштів часто не покривають необхідні потреб освіти.

Зокрема, для прикладу візьмемо державні дошкільні навчальні заклади та загально освітні школи. Практично усі послуги, які покриває бюджет - це утримання штату працівників та оплата комунальних послуг, частково ще капітальний ремонт. Чому частково, тому що практично всі ремонти здійснюються «з ініціативи батьків» та за їхні кошти. Тому можна простежити суперечливість Конституції, яка говорить про можливість отримання безкоштовного навчання.

6. Відсутність контролю за дотриманням норм законодавства у сфері освіти.

Постійне реформування і зміни у сфері освітніх послуг, не дають можливості зосередитись і провести якісну оцінку надання освітніх послуг. Адже зміни вносяться з великою частотою, оскільки відсутнє довгострокове планування.

А також відсутність жорсткого контролю та дотримання нормативно-правової бази зі сторони фінансування та використання коштів на освіту з державного та місцевих бюджетів.

7. Високий рівень інфляції та економічна нестабільність в країні.

Основний недолік у ефективному фінансуванні, розподілі та використанні коштів нашої держави є нестабільна економічна ситуація.

Незважаючи на ріст видатків у різних сферах, зокрема і освіти, ріст інфляції національної валюти крокує значно швидшими темпами, що не дозволяє ефективно підвищити рівень фінансування освітніх послуг, та зрівняти якість освіти в Україні з провідним країнами світу.

Отже, задля покращення та вдосконалення фінансування української освіти, необхідно:

1) Стабілізувати політику та економіку зокрема та проводити ефективну діяльність яка призведе до росту економіки та збільшення ВВП, ВНП, як результат стабільність національної валюти. Наслідком чого буде реальне зростання витрат на освітню сферу.

2) Ефективно використовувати наявних ресурсів, а також важелі впливу, з метою повноцінного забезпечення закладів освіти відповідними фінансовими ресурсами, а також запровадження контролю за рухом коштів у даному напрямку та відповідністю досягнення за їх рахунок поставленої мети.

3) Створення сприятливого інвестиційного клімату зі сторони підприємств та організацій в освітні установи, з метою їх фінансування, для отримання в майбутньому висококваліфікованої робочої сили. А також проаналізувати

освітні напрями підготовки майбутніх фахівців у відповідності до потреб регіону.

4) Забезпечити ефективну маркетингову та фінансову політику, а також використання внутрішніх резервів та самофінансування закладів, що забезпечить необхідний рівень освітніх послуг.

Коруняк Ірина Миколаївна
Спеціаліст відділу фінансів Чемеровецької селищної ради

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Інтеграція України до європейського співтовариства потребує врахування загальноєвропейських тенденцій розвитку фінансової системи та регулювання фінансових відносин. Особливої уваги потребує питання вивчення досвіду європейських держав у питанні забезпечення фінансової незалежності системи місцевого самоврядування, що торкається життєво важливих інтересів кожної людини, оскільки у більшості держав локальний рівень публічного управління відповідає на фінансування найважливіших суспільних послуг.

Архітектоніка бюджетної системи країни залежить від багатьох чинників: форми державного устрою, рівня економічного розвитку, історичних традицій місцевого самоврядування. Для держав з давніми традиціями децентралізації та федеративним державним устроєм (Канада, Німеччина, Австрія, Швейцарія та ін.) притаманна трирівнева бюджетна система, яка об'єднує федеральний бюджет, бюджети суб'єктів федерації (регіонів, штатів, кантонів, ленів та ін.) та бюджети муніципалітетів. Натомість, в унітарних країнах із сильними традиціями централізації влади (Франція, Японія, Польща, Україна) бюджетна система представлена двома рівнями, які об'єднують державний та місцеві бюджети. Відповідно до структури бюджетної системи формується бюджетне

законодавство: в унітарних державах склад місцевих бюджетів та структура їх дохідної і видаткової частини, порядок їхнього формування визначаються на рівні загальнодержавного законодавства; у федеративних країнах ці норми можуть бути визначені не тільки федеральним законодавством, але й правовими документами суб'єктів федерації. Зважаючи на особливості кожної країни, склад фінансової системи та, зокрема, місцевих бюджетів, може мати свої особливості. Зокрема, в Іспанії складовою частиною місцевих бюджетів є бюджети сумісних товариств (торгівельних структур, заснованих за участі органів влади).

Загальноєвропейською тенденцією сучасного етапу розвитку фінансових відносин є поглиблення децентралізації у різних проявах. У більшості країн ЄС відбувається процес посилення значущості місцевих бюджетів, підвищення рівня фінансової автономії місцевого самоврядування. Розширюються і компетенції місцевого самоврядування, які крім традиційного забезпечення суспільних благ все частіше торкаються питань стимулювання підприємництва, подолання диспропорцій економічного та соціального розвитку, налагодження зовнішніх зв'язків [1, с. 247].

У країнах із високим рівнем міжрегіональної диференціації розвитку та, відповідно, значними диспропорціями у бюджетній забезпеченості характерний вищий рівень централізації бюджетних ресурсів та функціонування складної системи міжбюджетного вирівнювання. Проте, у більшості країн Європи, які не відчувають значних регіональних диспропорцій, представлені децентралізовані бюджетні системи, для яких характерний високий ступінь фінансової автономії місцевого самоврядування і перерозподілу бюджетних ресурсів на його користь. Для країн з ринковою економікою не характерний традиційний для планової економічної системи принцип «матрьошки» коли місцеві бюджети вважались складовою частиною бюджетів вищого рівня. На сьогодні універсальним став принцип самостійності бюджетної системи, коли усі її складові незалежні та не відповідають своїми ресурсами за виконання зобов'язань інших бюджетів. У низці

держав, які мають глибокі традиції децентралізації (Австрія, Швейцарія, Швеція), або ж відчувають сплеск регіонального сепаратизму (Іспанія) місцеві бюджети наділені винятково високим рівнем фінансової автономії, яка в окремих випадках (Країна Басків в Іспанії) межує з повною відокремленістю, коли між державним та відповідним місцевим бюджетами практично немає жодних зв'язків. У найбільш децентралізованих країнах рівень фінансової автономії місцевих органів влади сягає 80-90%, коли практично усі бюджетні ресурси місцевого бюджету сформовані за рахунок власних джерел, а трансферти мають обмежений характер.

Загальною ознакою європейської бюджетної практики є виокремлення у складі місцевих бюджетів двох частин – адміністративного (загального) бюджету та бюджету розвитку (інвестиційного). Кожна складова має визначені джерела доходів та напрями використання коштів. Зазвичай, доходи поточного бюджету формують надходження місцевих податків та зборів, місцеві платежі, а також безцільові трансферти з бюджетів вищого рівня. Основу бюджету розвитку формують надходження від фінансової діяльності та операцій з капіталом: кошти від банківських кредитів, емісії муніципальних боргових цінних паперів, продажу комунальної власності, а також цільових трансфертів з вищестоящих бюджетів. При цьому бюджетне законодавство не передбачає можливості, щоб кошти однієї частини бюджету можна було спрямувати на покриття витрат за іншою частиною бюджету.

Оригінальну практику функціонування системи місцевих фінансів має Франція. У цій країні у структурі бюджетної системи функціонують унікальні складові – так звані додаткові та приєднані бюджети. Існування додаткових бюджетів спричинене впровадженням у бюджетну практику середньострокового бюджетного планування, яке передбачає складання бюджетів на термін від 3 років. Оскільки прогнозовані показники бюджету за такий період можуть зазнавати змін, щоб не вносити коректив до основного бюджету, схвалюють додатковий бюджет, у якому «відображені залишки та дефіцити бюджетних

ресурсів попереднього бюджетного періоду» [2, с. 56]. Отож, додатковий бюджет виступає логічним зв'язком між бюджетами різних бюджетних періодів, забезпечуючи послідовність середньострокового бюджетного планування.

Щодо приєднаних бюджетів, то вони відображають «фінансові операції окремих місцевих громадських служб, що мають фінансову самостійність, надають платні послуги, але не користуються правом юридичної особи» [3, с. 57]. Зазвичай під такими структурами розуміють комунальні служби, які забезпечують надання послуг благоустрою, водопостачання та водовідведення та ін. Таким чином, ці структури мають високий рівень фінансової автономії, але не користуються статусом юридичної особи. Зважаючи на це, вважати їх аналогом вітчизняних підприємств житлово-комунального сектору, які є відокремленими юридичними особами, не зовсім коректно.

Відповідно до усталеної практики, місцеві бюджети європейських країн формуються за допомогою різних методів, через що у складі доходів виділяють податкові та неподаткові надходження, доходи від господарської діяльності та надання публічних послуг, трансферти з вищестоящих бюджетів, кошти від позик, доходи від використання власності та інші джерела. Зважаючи на те, що для більшості країн Європи характерний високий рівень фінансової автономії органів місцевого самоврядування, основу доходів місцевих бюджетів формують місцеві податки та збори, а також частина надходжень від загальнодержавних фіскальних платежів. У низці країн система оподаткування передбачає існування місцевих надбавок до загальнодержавних фіскальних платежів, розміри яких встановлюються органами місцевого самоврядування. У Швеції, Норвегії та інших скандинавських країнах основну роль у формуванні доходів місцевих бюджетів відіграють місцеві прямі податки (податок на майно, на спадщину і дарування та ін.). «У Швеції прямі місцеві податки становлять майже 64,3% поточних доходів місцевих бюджетів, у Норвегії – 55,2%» [4, с. 66].

Рівень концентрації бюджетних ресурсів у місцевих бюджетах залежить від багатьох чинників, однак найбільше від рівня економічного розвитку країни та моделі децентралізації. Для більшості країн Центрально-Східної Європи характерний дещо нижчий рівень концентрації бюджетних ресурсів у місцевих бюджетах, ніж у державах Західної Європи та Скандинавії. Це пояснюється двома причинами: по-перше, з метою підтримки прискорених темпів розвитку економіки у цих державах встановлений загалом нижчий рівень перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет, ніж у країнах «старої» Європи; по-друге, у цих державах спостерігається вищий рівень централізації бюджетних ресурсів у державному бюджеті як наслідок тоталітарної спадщини, наслідки якої поки не подолані остаточно. Відповідно, якщо у країнах Центрально-Східної Європи (за винятком Польщі) середній показники питомої ваги доходів місцевих бюджетів у ВВП в 2020 році коливався в районі 7-13%, то в країнах Західної Європи він був у 1,5-2 рази вищим, а в Данії, Швеції, Фінляндії – у 2,5-3 рази [5].

Місцеві бюджети європейських країн відчувають значний рівень залежності від міжбюджетних трансфертів. Частка таких доходів у розрізі країн може суттєво диференціювати. Найвищий рівень залежності від них спостерігається у Нідерландах, Італії, Великобританії, де питома вага міжбюджетних трансфертів у структурі доходів поточного бюджету органів місцевого самоврядування складає від 60 до 80%. Трансферти застосовують двох видів: без цільові (субсидії-дотації) та цільові (субвенції). У Німеччині додатковим різновидом трансфертів є перерозподіл частини ПДВ в рамках фінансового вирівнювання (дотація на підтримання бази оподаткування). На відміну від дотації, які мають загальне призначення зміцнити фінансові можливості органу місцевого самоврядування, субвенції можуть мати винятково різне застосування («у США налічується більше 200 видів субсидій, в Італії – понад 100, у Великобританії – майже 50» [6, с. 169]). У країнах Скандинавського півострова субвенції спрямовуються на реалізацію програм у галузях освіти та охорони здоров'я, у США, Японії, Німеччині та деяких

інших країнах субвенції також надходять на потреби органів безпеки і правопорядку, розвиток соціальної та економічної інфраструктури.

За наявності дефіциту ресурсів місцевого бюджету та нестачі трансфертів для покриття усіх необхідних витрат органи місцевого самоврядування вдаються до запозичень. Подібно до вітчизняної практики, кредитні ресурси можуть бути використані виключно на інвестиційні потреби, покриття поточних видатків заборонене. Найпоширенішими методами позикового фінансування місцевих бюджетів у зарубіжній практиці є позики банків, емісія боргових зобов'язань, а також міжбюджетні кредити. Нерідко органи державної влади виступають у ролі гаранта за муніципальними позиками, вживають спеціальних заходів для того, щоб уникнути ризику неповернення коштів. За рахунок позик фінансується основна частина капітальних витрат місцевих бюджетів у Франції (до 98%), в Англії – 90%, в Японії, США та Німеччині (від 40% до 45%) [7, с. 13].

Позикове фінансування місцевих бюджетів передбачає застосування різних боргових інструментів – заставних листів, муніципальних облігацій, бонів (короткотермінових позик), міжбюджетних позик на покриття тимчасових касових розривів та ін. Процентні ставки за муніципальними облігаціями визначаються органом місцевого самоврядування на підставі аналізу ставок ринку позикового капіталу, терміну позики та фінансових можливостей бюджету з обслуговування муніципальних боргових зобов'язань [8, с. 79]. В окремих державах міжбюджетні позики надають спеціально уповноважені структури за рахунок коштів державного бюджету. Подібно до України, можливості щодо емісії облігацій залежать від розміру територіальної громади – право емісії міжнародних боргових цінних паперів надається тільки крупним громадам або суб'єктам федерації, внутрішні позики можуть здійснювати усі територіальні громади.

Таким чином, в результаті еволюційного розвитку модель формування доходів місцевих бюджетів у європейських країнах набула сучасних рис та

передбачає багатоканальність надходження бюджетних ресурсів, поєднання фіскальної та регуляторної ролі податкових інструментів, широкі можливості для залучення кредитних ресурсів. Ґрунтовне вивчення зарубіжного досвіду щодо формування доходів місцевого самоврядування забезпечує можливості уникнути помилок у проведенні власної бюджетної політики в Україні. Проте, бездумне запозичення іноземного досвіду без урахування місцевої специфіки може не дати бажаного ефекту щодо нарощування доходів місцевих бюджетів, але негативно вплинути на місцеву економіку чи викликати спротив громадськості. Відтак, зміна підходів до моделі формування доходів місцевих бюджетів має бути поміркованим та обґрунтованим процесом, узгодженим з історичним досвідом, сучасним станом та перспективами розвитку територіальної громади.

Список використаних джерел:

1. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС. Порівняльний аналіз; пер. з фр. В. Ховхуна. К.: Основи, 2006. 419 с.
2. Макогон В. Д. Формування доходів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах. *Наукові праці НДФІ*. 2008. № 1 (42). С. 56-57.
3. Сунцова О. О. Зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів. *Держава і право*. 2010. № 3. С. 56-60. URL: <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&j=20&d=454>.
4. Миргородська Л. О. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 240 с.
5. The Government Finance Statistics. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/government-finance-statistics/data>
6. Горин В. П. Резерви збільшення доходів бюджетів територіальних громад в умовах реформи децентралізації. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 6 (49). С. 168-172.
7. Трубіна М. В. Зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів. *Фінанси України*. 2011. № 5. С. 12-18.

8. Григорьев В. Эволюция местного самоуправления. Отечественная и зарубежная практика. *Местные финансы*. 2009. № 6. С. 27-43.

Кухарська Оксана Петрівна
Студентка II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

ОПТИМІЗАЦІЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ГРОМАДЯН

Прискорення глобалізаційних процесів, які суттєво ускладнюють функціонування фінансових систем внаслідок появи широкого спектру новітніх фінансових продуктів та послуг, вимагають від громадян вирішення доволі складних завдань, до розв'язання котрих вони часто виявляються невідповідними. Відтак, через відсутність необхідних фінансових знань та навиків прийняття зважених фінансових рішень, на фоні агресивної пропозиції і реклами таких продуктів та послуг з боку комерційних структур, в суспільстві відбувається накопичення значних диспропорцій та ризиків, здатних у сучасних умовах перерости в проблему національного масштабу.

Актуальність питань низького рівня фінансової грамотності населення особливо зросла в останні десятиліття, коли значно загострилися проблеми непосильного особистого боргового навантаження, відсутності ефективних заощаджень, нездатності громадян вживати ефективних заходів, спрямованих на захист власного добробуту тощо. Саме цей період ознаменувався посиленням уваги урядів розвинених країн світу до проблем підвищення фінансової грамотності населення. У цей час у США, Великобританії, Австралії та інших державах починали діяти національні стратегії і програми підвищення фінансової грамотності, на реалізацію яких уряди спрямовували кошти з державного бюджету, а також залучали приватні і громадські організації.

Сьогодні питання фінансової грамотності включені в обов'язкові і факультативні освітні програми багатьох країн світу.

Особливо актуальним питання підвищення фінансової грамотності є і для України. Адже більшість наших співгромадян (зважаючи на особливості історичного розвитку держави) не лише мають слабкі уявлення щодо засадничих принципів функціонування фінансового ринку та потенційних можливостей інвестування, але й відчувають колосальну недовіру до вітчизняних фінансових інституцій.

Відтак, оцінюючи стан фінансової грамотності населення в Україні, спробуємо окреслити можливі шляхи її підвищення з урахуванням передового зарубіжного досвіду.

Безумовно, у підвищенні рівня фінансової грамотності мають бути зацікавлені передусім самі громадяни, адже грамотний споживач фінансових продуктів і послуг виявляється краще захищеним від шахрайських дій зі сторони недобросовісних продавців таких продуктів і послуг. Низький же рівень фінансової грамотності населення призводить до прийняття неефективних інвестиційних рішень, збільшення рівня особистих боргових зобов'язань, передачі негативного фінансового досвіду підростаючому поколінню, неефективного формування пенсійних заощаджень тощо.

При цьому зазначимо, що оволодіння азами фінансової грамотності потребують усі категорії громадян. Так, у дітей основи фінансової освіченості формують уявлення про цінність грошей, створюють фундамент для розвитку постійних навиків планування сімейного бюджету і заощаджень. На жаль, основ фінансової грамотності не викладають у середній школі. А це міг би бути надзвичайно корисний урок для школярів (навіть, можливо, більш цінний, ніж безліч інших речей, котрі їм старанно викладають і які навряд чи колись пригодяться у повсякденному житті). Не опікуються формуванням належного рівня фінансової грамотності молоді і у вищій школі, адже дисциплін, пов'язаних

із формуванням навиків ефективного управління особистими фінансами, у робочих навчальних планах вищих навчальних закладів годі й шукати. Знання основ фінансової грамотності, безумовно, потрібне і дорослим громадянам для прийняття зважених фінансових рішень в процесі інвестування та оцінки пов'язаних із ним ризиків, а також для планування майбутнього пенсійного забезпечення.

У підвищенні фінансової грамотності громадян має бути зацікавлена і держава, адже високий рівень фінансової грамотності сприяє притоку тимчасово вільних коштів населення у фінансовий сектор країни, стимулює розвиток конкуренції на фінансовому ринку та забезпечує макроекономічну стабільність у суспільстві. Водночас, низький рівень фінансової грамотності населення обмежує можливості і знижує ефективність державного регулювання фінансового ринку. До того ж, з макроекономічної точки зору недостатній рівень знань у сфері функціонування фінансових послуг означає низький рівень залучення широких верств населення до їх споживання, а, отже, обмежує рівень і якість заощаджень та інвестицій, які загалом і формують потенціал економічного зростання країни.

Зацікавленими у високому рівні фінансової грамотності є також й інституції фінансового ринку, які безпосередньо надають фінансові послуги громадянам. Адже недостатня фінансова грамотність споживачів сприяє росту негативних зовнішніх ефектів, спровокованих недобросовісними надавачами фінансових послуг, що, безумовно, призводить до зменшення довіри населення до фінансового сектору загалом. Фінансові установи абсолютно не зацікавлені у фінансово неосвічених громадянах, оскільки чим більше буде фінансово грамотних клієнтів, тим стабільніше працюватиме фінансовий ринок і, відповідно, знижуватиметься частка ризикових фінансових операцій, зменшуватиметься відсоток проблемних кредитів тощо.

Дослідження, проведені Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Світовим банком та іншими міжнародними організаціями, свідчать про недостатній рівень фінансової грамотності більшості населення світу. Це, в свою чергу, призводить до прийняття рішень потенційними споживачами фінансових послуг без грамотного та виваженого прорахування й оцінки можливих ризиків від обрання тієї чи іншої послуги в майбутньому.

Нехтування населенням наслідків неправильних рішень при виборі фінансових послуг замість поліпшення обертається погіршенням фінансового добробуту. В свою чергу, відсутність інформації або її фрагментарне подання обмежує доступ до фінансових послуг для значної частини населення.

Така ситуація не сприяє забезпеченню стійкості фінансового сектору та, відповідно, ефективного економічного розвитку країни. Належний рівень фінансової грамотності населення безпосередньо впливає на здатність ефективно управляти власним коштом, раціонально здійснювати їх розподіл на короткострокові та довгострокові заощадження.

Споживачі фінансових послуг, які неефективно управляють своїми фінансовими зобов'язаннями, стають заручниками фінансових установ, які надали такі послуги. Це особливо відчувається в періоди фінансових криз, котрі загрожують стабільності фінансової системи як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Розширення спектра фінансових послуг, їх ускладнення, з одного боку, та необхідність перегляду підходів до користування ними, з другого боку, об'єктивно зумовлюють актуальність вирішення проблеми підвищення рівня фінансової грамотності населення, котра як в Україні, так і у світі набуває дедалі більшої актуальності.

В Україні питанню підвищення рівня фінансової грамотності населення приділяють увагу і науковці і практики, проте досліджується ця проблема переважно в контексті визнання її як такої та узагальнення світового досвіду

щодо підвищення рівня фінансової грамотності населення. Натомість питання щодо теоретико-методологічних засад вирішення проблеми підвищення рівня фінансової грамотності населення України нині є недостатньо розробленим.

Останнім часом з'явилася низка публікацій, у яких обґрунтовується необхідність розроблення стратегічних документів щодо підвищення рівня фінансової грамотності населення України, а також визначаються основні складові даних документів [1].

Я підтримуємо цю позицію, оскільки вважаю, що саме такий підхід до формування відповідної політики дасть змогу забезпечити її ефективність. Запорукою успішності розроблення та реалізації політики щодо підвищення рівня фінансової грамотності населення є чітка формалізація стратегічних напрямів, у рамках яких вживатимуться певні заходи, покликані підвищити рівень фінансової грамотності населення.

При цьому з метою забезпечення ефективної реалізації політики підвищення рівня фінансової грамотності населення відповідно до стратегічних напрямів, вони повинні бути регламентовані певним стратегічним документом. Усе це переконливо свідчить про необхідність здійснення подальших досліджень даного питання [1].

Нині в Україні вже реалізовано низку заходів для підвищення рівня фінансової грамотності населення. Так, фахівцями Національного банку України підготовлено проект Концепції розроблення та поетапного впровадження цільових програм підвищення фінансової грамотності населення в Україні.

Важливим стратегічним напрямом забезпечення фінансової грамотності населення України має бути підвищення рівня знань і компетенції в галузі права та поінформованості про можливі правові наслідки отримання фінансових послуг.

Підводячи підсумки, зазначимо, що завдання підвищення фінансової грамотності – це, безумовно, сфера відповідальності і держави, і бізнесу, і сім'ї.

Проте для того, щоб досягнути належного рівня фінансової грамотності, ми повинні передусім здолати відверто пасивне ставлення більшості українців до створення власного добробуту і сформувані у наших співвітчизників філософію «опори на власні сили», завдяки якій кожен громадянин зможе досягти фінансової незалежності та зберегти її упродовж усієї життєдіяльності. Кожен українець має зрозуміти, що фінансово грамотна людина – це сьогодні не лише престижно, але і вкрай необхідно. Адже бути фінансово грамотною особистістю означає вміти управляти власними грошима таким чином, щоб забезпечити собі і своїй родині фінансову незалежність за допомогою тих інструментів, які з'являються на ринку, і тих навиків поводження з грошима, які допомагають зберігати і примножувати багатство, котрим володіє людина. У кінцевому підсумку, належний рівень фінансової грамотності населення сприятиме стрімкому підвищенню рівня життя громадян, ефективному розвитку економіки та підвищенню суспільного добробуту.

Список використаних джерел:

1. Соркін І. В. Методологічні засади розроблення стратегічних документів щодо фінансової грамотності. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2013. Вип. 2. (15). С. 281–289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2013_2_40.

Левчук Мирослава Василівна

*Головний спеціаліст відділу економічної діяльності Головного управління
Держпродспоживслужби у Волинській області*

ВНУТРІШНІЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЮ

Під формою державного фінансового контролю необхідно розуміти конкретну формалізацію прояву контрольних дій. До видів державного

фінансового контролю віднесено безпосередньо його ключові ознаки по відношенню до підконтрольного об'єкта – зовнішній та внутрішній. Контрольні дії можуть мати два спрямування щодо об'єкта контролю: внутрішнє, коли суб'єкт контролю є одночасно і його об'єктом, тобто місцезнаходження цих елементів збігається, та зовнішнє, коли суб'єкт контролю за ідентифікацією не збігається з його об'єктом. В суб'єкта контролю можуть одночасно проявлятися й ці два види контролю: 1) зовнішній, коли контрольні дії спрямовані ним на об'єкти контролю ззовні власної системи; 2) внутрішній: контрольні дії спрямовані на власні підрозділи чи підпорядковані об'єкти контролю [1, с. 95].

Внутрішнім контролем вважається комплекс відповідних заходів, що запроваджується керівником для того, щоб забезпечити дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, особливо за цільовим призначенням; управлінський контроль, покликаний допомагати керівництву в управлінні і виконанні завдань органу задля підвищення ефективності та результативності, а також зниження витрат [2, с.944].

У відповідності до Бюджетного кодексу України внутрішнім контролем вважається комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління [3].

Метою внутрішнього контролю є забезпечення достатньої впевненості керівництва бюджетних установ у досягненні належного рівня економії, ефективності і результативності відповідно до завдань органів; достовірності фінансової, статистичної і управлінської звітності; у виконанні встановлених законодавством та керівництвом норм і правил; належному захисті активів від втрат. У загальному вигляді внутрішній контроль – це управлінський контроль, який допомагає керівництву в управлінні і виконанні завдань на постійній

основі, тому внутрішній контроль не повинен розглядатися як окрема система органів державного і комунального сектору.

Внутрішній фінансовий контроль повинен базуватися на певних принципах, серед яких: достатність законодавчо встановлених повноважень для контрольних органів гілок державної влади; об'єктивності органів загальнодержавного фінансового контролю та гласності їх діяльності; невідворотність покарання за порушення податкового та бюджетного законодавства; планомірність в системі добору об'єктів фінансового контролю, заснованій на циклічності (періодичності) перевірок; консолідованої взаємодії органів загальнодержавного фінансового контролю, здійснюваного у формі спільних перевірок, інших організаційних формах тимчасового характеру як по лінії однойменних різнорівневих органів, так і по лінії різнойменних органів, що функціонують на одному рівні - державному, регіональному, муніципальному [4, с. 191].

Бюджетні установи, які фінансуються з державного або місцевих бюджетів, під час проведення внутрішнього контролю повинні мати за мету не тільки порівняння здійснених видатків з отриманими доходами, але й пошук ефективного та цільового використання бюджетних коштів, а також здійснення контролю за видатками.

Список використаних джерел:

1. Труш І.Є. Державний фінансовий контроль в умовах економічних трансформацій. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 14. С. 141-144
2. Вареник В.М., Кочкова А.В. Побудова системи внутрішнього контролю та її впровадження в діяльність бюджетних установ. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 20. С. 941–945.
3. Бюджетний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572

4. Собкова, Н. Д. Необхідність фінансового контролю в процесі планування місцевих бюджетів в умовах трансформаційних зрушень. Економічний аналіз. 2013. Том 13. С. 188-193

Лотоцька Наталія Зіновіївна

*Головний спеціаліст відділу обробки даних демографічної статистики
управління обробки даних та соціальної статистики
Головного управління статистики у Тернопільській області*

СТАТИСТИЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ МІЖДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЇ У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В умовах швидкого зростання міжнародної мобільності населення України, що відбувається за напруженої внутрішньополітичної й економічної ситуації і також закономірного для доби глобалізації наростання світових міграцій, підвищується значення регулювання міграційних процесів, надання їм організованого, безпечного та неконфліктного характеру.

Відповідно адекватна державна міграційна політика необхідна, з одного боку, для мінімізації зумовлених міграцією ризиків, а з іншого - для використання значного позитивного потенціалу цього процесу в інтересах розвитку держави.

Міграційна політика є реакцією уряду відповідної країни на конкретні особливості, виклики і загрози міграційних процесів. Оскільки міграційним процесам властива асиметрія, міграційна політика держав є важливим фактором посилення або пом'якшення цієї асиметрії [1, с. 9].

Існують різні критерії класифікації форм і тенденцій розвитку зовнішньої міждержавної міграції. Зовнішня міграція поділяється за своєю суттю на стаціонарну і трудову.

За напрямками руху стаціонарну зовнішню міграцію розрізняють на еміграцію (виїзд робочої сили за межі країни) й імміграцію (її в'їзд у країну). Своєю чергою, стаціонарну зовнішню міграцію можна розподілити на легальну і нелегальну. Враховуючи те, що Тернопільська область належить до регіонів із значними обсягами міждержавної еміграції населення, зупинимося на розгляді новітніх тенденцій її розвитку.

Протягом останнього десятиріччя спостерігається значний ріст еміграції в країни Америки, зокрема у Сполучені штати. Якщо, протягом 2010 року кількість громадян Тернопільської області, які офіційно мігрували у США становила 44 особи, то у 2019 році їх кількість зросла до 332 осіб.

Проте, в період світової пандемії, пов'язаної з коронавірусною хворобою (COVID-19), цей показник різко зменшився і вже у 2020 році становив лише 39 осіб (див. рис.1) [2, с. 93].

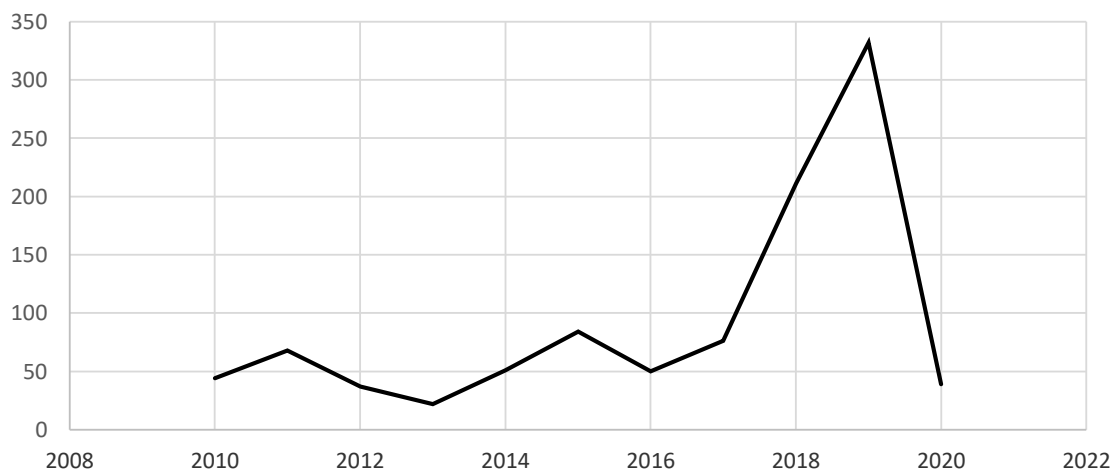

Рис.1 Кількість вибулих осіб у США в період 2010-2020 років

Важливим аспектом аналізу міждержавної міграції залишається еміграція між Україною та країнами Європи, зокрема, за останніх десять років спостерігається збільшення масштабів еміграції з України до багатьох країн ЄС. Питому частку у 2019 році становила міждержавна міграція у такі країни, як

Польща-103 особи, Німеччина-34 особи, Чехія-29 осіб, Італія-16 осіб та Іспанія-12 осіб (див. рис.2) [3, с. 93].

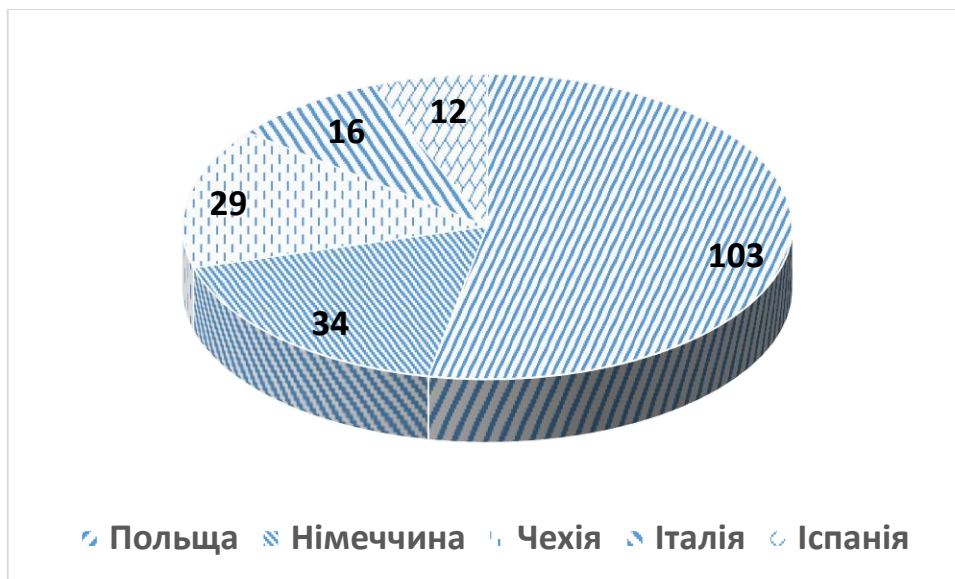

Рис.2.Кількість вибулих осіб у країни ЄС у 2019 році.

Одним з важливих наслідків міждержавної міграції є отримання грошових надходжень членами родин, які залишилися в країні походження. За останні роки грошові перекази емігрантів стали відносно стабільним джерелом фінансування особливо для економік країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою. Статистичні дані свідчать, що грошові надходження від мігрантів постійно зростають у світових масштабах, змінюючи рівень життя населення країн-реципієнтів і впливаючи на соціально-економічну ситуацію.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що кількість міждержавних мігрантів у Тернопільській області з кожним роком зростає, це засвідчує надзвичайну масштабність цього явища та потребує невідкладного реагування на рівні місцевої влади та держави України зокрема.

Список використаних джерел:

1. Дракохруст Т. В. Правове забезпечення державної міграційної політики України : монографія / Тетяна Вікторівна Дракохруст ; Терноп. нац. екон. ун-т.

Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 415 с.

2. Статистичний збірник «Статистичний щорічник Тернопільської області за 2019 рік». Головне управління статистики у Тернопільській області. 2020.С.45.

3. Статистичний збірник «Населення Тернопільської області за 2019 рік». Головне управління статистики у Тернопільській області. 2020. С.93.

Мандзюк Ольга Богданівна

Начальник відділу методології та організації роботи із застосування пенсійного законодавства управління пенсійного забезпечення Головного управління Пенсійного фонду України в Тернопільській області

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Впродовж існування України як незалежної держави пенсійна система постійно перебуває в стані реформування. Неодноразово змінювалися ставки страхових внесків, механізм їх обчислення, система фінансування пенсійних виплат та, власне, сам механізм обрахунку розміру пенсії. Не дивлячись на низку прийнятих законодавчих актів, які мали за мету врегулювати систему пенсійного страхування та забезпечити справедливий розмір пенсії, на який може розраховувати кожна особа, яка впродовж трудової діяльності сплачувала страхові внески, і на даний час пенсійна система не справляється з викликами сьогодення. У той же час, неможливо реорганізувати пенсійну систему як окремий елемент. Без врівноваження макроекономічних показників держава буде змушена застосовувати такі методи стабілізації, як зростання ставки єдиного соціального внеску, підвищення пенсійного віку та вимоги страхового стажу, які спрямовані на зменшення кількості пенсіонерів. Проте такі методи спроможні вирішити проблеми пенсійної системи на дуже коротку перспективу,

і в майбутньому проблема стабільної пенсійної системи залишиться невирішеною.

У процесі реформування пенсійної системи в Україні велика роль відведена активному впровадженню технологій електронного урядування в діяльності органів Пенсійного фонду та перехід на надання послуг в електронному вигляді. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.09.2016 № 672-р було затверджено Стратегію модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 року, метою якої було забезпечення європейських стандартів функціонування та надання послуг, зміцнення фінансової стабільності, підвищення прозорості діяльності Пенсійного фонду, а також оптимізації адміністративних видатків [1].

На виконання Стратегії проведено оптимізацію структури органів Пенсійного фонду впродовж 2016-2019 рр. Зокрема, 628 місцевих управлінь у районах та містах ліквідовано та нині систему територіальних органів Пенсійного фонду складають 25 Головних управлінь Пенсійного фонду України в областях та м. Києві, 30 територіальних управлінь (в Донецькій та Луганській областях) та 69 територіальних органів, які не здійснюють свою діяльність. Завдяки оптимізації структури чисельність працівників в системі органів Фонду скоротилася на 34% (з 36,3 тис. осіб у 2015 році до 24 тис. осіб у 2019 році) [2].

На сьогодні найважливішим результатом виконання завдань, окреслених Стратегією, є цифровізація усіх процесів та надання послуг дистанційно в електронному вигляді. У напрямку поліпшення якості обслуговування громадян створено та впроваджено централізовану підсистему призначення та виплати пенсій. Використовуючи можливості інформаційних систем та реєстрів Пенсійного фонду України з 1 квітня 2021 року всі органи Фонду працюють за принципом екстериторіальності при призначенні та перерахунках пенсій. На практиці цей механізм працює наступним чином: з усіх звернень на призначення та перерахунки пенсій, які надійшли до органів Фонду на території України

(засобами веб порталу, через фронт-офіси, на автоматичне призначення пенсій) формується єдина черга та звернення, в порядку черговості, розподіляються між фахівцями з призначення та перерахунку пенсій в межах усіх територіальних управлінь Фонду, незалежно від місця проживання особи, яка звернулася за наданням послуги. Опрацьоване таким чином звернення надходить до управління за місцем проживання особи для виплати належних сум пенсій. При цьому на кожному етапі опрацювання формується окрема черга, і в процесі опрацювання одного звернення задіяні фахівці з призначення чи перерахунку пенсій з декількох областей. Такий принцип опрацювання звернень осіб на призначення чи перерахунок пенсії дозволяє раціонально використовувати кадровий потенціал, є механізмом однакового застосування законодавства у всіх органах Пенсійного фонду України (рис. 1).

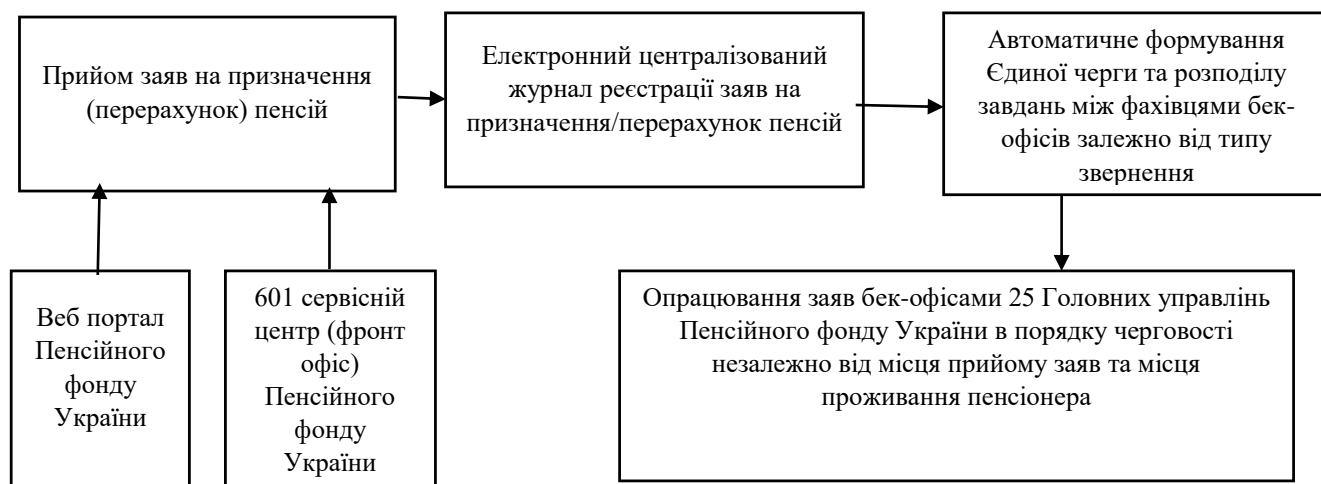

Рис. 1. Принцип екстериторіальності при призначенні/перерахунку пенсій

Починаючи з 2017 року органи Пенсійного фонду України розпочали співпрацю з об'єднаними територіальними громадами щодо облаштування віддалених робочих місць, де спеціалісти надають пенсійні послуги, та станом на 01.01.2021 року поза межами Фонду обладнано 1303 віддалених робочих місць для обслуговування громадян, у т. ч. в об'єднаних територіальних

громадах (ОТГ)–644 [3]. Це мінімізує корупційні ризики, наближує найбільш популярні послуги до громадян та дає більше гнучкості і відповідальності громадам в організації надання адміністративних послуг.

Ще в 2012 році розпочав свою роботу веб-портал Пенсійного фонду України, та вже станом на 01.01.2021 р. на веб порталі Фонду зареєстровано 4,8 млн. користувачів, з них 1,2 млн – за допомогою кваліфікованого електронного підпису [3].

Під час карантинних обмежень впродовж 2020–2021 рр. надзвичайно позитивно показала себе практика дистанційного обслуговування громадян, у тому числі через веб портал Пенсійного фонду України, функції якого на даний час значно модернізовано та розширено. Зокрема, сьогодні з використанням кваліфікованого електронного підпису кожна особа має можливість зареєструватися на веб порталі, автоматично пройти автентифікацію та отримати можливість перегляду усіх своїх звернень до органів Фонду, переглянути електронну пенсійну справу, подати заяву на призначення чи перерахунок пенсії, ознайомитися з інформацією, яка відображена в даних персональної облікової картки застрахованої особи, одержати необхідні довідки.

На даний час також забезпечено можливість автентифікації користувачів на веб порталі Фонду засобами Інтегрованої системи електронної ідентифікації (GOV ID) з використанням технологій BankID та MobileID.

У 2019 році спеціально створеними в органах Пенсійного фонду підрозділами з ретроконверсії розпочато масштабне оцифрування паперових пенсійних справ та перетворення їх в електронні. Загалом оцифруванню підлягають понад 10 млн. раніше призначених пенсійних справ (до 01.09.2019). Завершення робіт очікується до 2024 року. Слід зазначити, що, починаючи з вересня 2019 року призначення та виплата пенсій органами Фонду відбувається на підставі виключно електронних пенсійних справ, які формуються шляхом

сканування поданих заявниками документів та накладання кваліфікованого електронного підпису відповідальною особою на кожному етапі опрацювання.

З 1 липня 2020 року Пенсійний фонд України на виконання Указу Президента України №837/2019 р. від 08.11.2019 р. впроваджено нову послугу – автоматичне призначення пенсії. Пенсія призначається автоматично при досягненні пенсійного віку. При цьому немає необхідності додатково звертатись та особисто відвідувати органи Пенсійного фонду. Сервіс дозволяє надати всю необхідну для призначення пенсії інформацію завчасно та провести перевірку наявних у Пенсійному фонді даних. Послуга надається засобами веб порталу Пенсійного фонду з використанням кваліфікованого електронного підпису.

В сучасних умовах цифровізації та наближення адміністративних послуг до населення запроваджено мобільний застосунок «Пенсійний фонд», який забезпечує зручний доступ до електронних сервісів та пенсійних послуг з мобільних пристроїв (смартфонів та планшетів). Завдяки мобільному застосунку можна подати заяву на призначення(перерахунок) пенсії, зокрема, анкету-заяву на «Автоматичне призначення пенсії», подати запит для внесення змін до пенсійної справи, отримати й завантажити на мобільний пристрій електронні документи з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, доступні в особистому кабінеті, переглянути дані, які відображені в Реєстрі застрахованих осіб, інформацію про заробітну плату, сплачені на користь особи страхові внески, набутий страховий стаж і, якщо особа є пенсіонером, є можливість переглянути електронну пенсійну справу, одержувати й переглядати повідомлення від Пенсійного фонду України, відстежувати стан опрацювання звернень до органів Пенсійного фонду. За допомогою застосунку можна й отримати електронні документи (витяг з Реєстру застрахованих осіб, індивідуальні відомості за формами ОК5, ОК7, довідку про доходи пенсіонера, довідку про трудовий і страховий стаж тощо).

Для осіб, які незабаром досягнуть пенсійного віку, надзвичайно зручним сервісом є «Пенсійний калькулятор», запроваджений у грудні 2019 року. На підставі даних реєстрів, які є в Пенсійному фонді, такий сервіс забезпечує прогнозний розрахунок розміру майбутньої пенсії.

Важливим кроком на шляху вдосконалення функціонування системи загальнообов'язкового пенсійного страхування є впровадження обліку трудової діяльності працівників в електронній формі. На сьогодні поставлене завдання для органів Пенсійного фонду впродовж 5 років провести оцифрування усіх трудових книжок працівників. Безперечно, запровадження електронної трудової книжки має ряд переваг. Це зручність та швидкість доступу працівників до інформації про трудову діяльність та набутий стаж, зниження витрат роботодавців на забезпечення належного зберігання та ведення трудових книжок, зменшення негативних наслідків втрати документів, мінімізація ризиків помилкових і неточних відомостей, зменшення чисельності служби персоналу, використання даних для одержання державних послуг. Поряд з цим, слід відмітити і недоліки такої системи – це великі фінансові витрати для забезпечення розробки програмного забезпечення, захисту і підтримки бази даних і надзвичайно великий об'єм роботи щодо внесення в електронну базу даних з усіх трудових книжок, перебої в роботі програмного забезпечення, необхідність постійного і якісного доступу до інтернету. Та, як бачимо, недоліки менш вагомі, ніж переваги.

З боку держави зацікавленість у впровадженні електронного обліку трудової діяльності працівника зумовлена економічними інтересами, необхідністю контролю за наповненням фондів соціального і пенсійного страхування. Завдяки впровадженню електронних трудових книжок будуть створені передумови для ефективного управління трудовими ресурсами, автоматичного призначення усіх соціальних виплат, покращення якості надання державних послуг, детінізації зайнятості населення.

У сучасних умовах впровадження сучасних управлінських і інформаційних технологій, цифрова трансформація адміністративних процесів, запровадження цифрових технологій в пенсійній системі спрямовані, безумовно, на покращення умов обслуговування і якості надання послуг, що є важливим завданням реформування пенсійної системи на даному етапі.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Стратегії модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2016 р. №672-р «». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2016-%D1%80#Text>.

2. Звіт про роботу Пенсійного фонду України за 2019 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2019/zvit-2019-pfu-2.pdf

3. Звіт про роботу Пенсійного фонду України за 2020 рік. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2020/pfu-2zvit-2020.pdf>.

Матушевський Олексій Петрович
*Головний спеціаліст сектору документального забезпечення
ГУ ДМС у Львівській області*

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Аналіз та практика світового досвіду правового регулювання свідчить про продуману структуру оподаткування в країнах, що дозволяє уникнути значних обсягів правопорушень.

Адже від рівня податкового навантаження не повинно залежати збільшення

доходів Державного бюджету. Прискорення оборотності капіталу і підвищення ділової активності суб'єктів ЗЕД має забезпечити зростання податкових надходжень [1, с. 32]. Це говорить про необхідність здійснення в країні ефективної економіко-регуляторної функції митними органами як результату регулювання зазначених вище питань, що стосуються митного постаудиту. Вагома економічна ефективність митного постаудиту довела що ця форма контролю є перспективною й варта того, щоб розвивати свій регуляторний потенціал та збільшувати кількість задіяного у перевірках персоналу.

В країнах ЄС митна служба забезпечує економіко-регуляторну та контрольну функцію, а фіскальну функцію забезпечує податкова служба. Аналіз практики економічно розвинених країн світу показав, що ці країни вже відійшли від мети забезпечення фіскальної функції держави як головної та зосередили свою увагу на максимальному розвитку сприятливих умов зовнішньої торгівлі. Із визначення рівня контрольної роботи митними органами і виявлення значних обсягів контрабанди та ПМП витікає необхідність підтримки превентивної (від англ. to prevent – попереджати) функції митної служби. Вона повинна бути спрямована на розробку та реалізацію заходів, які запобігатимуть правопорушенням.

Хочемо звернути увагу на те, що у розвинутих країнах, з відносно невеликою залежністю від імпорту як джерела державних доходів, значна увага приділяється охороні кордонів з особливим акцентом на дотримання імпорتنих та експортних заборон і обмежень, в т.ч. й тих, що походять з угод про вільну торгівлю. Далі впливає, що сучасна тенденція до глобалізації вільної торгівлі і зростаюча загроза міжнародного тероризму призводить до того, що першочергове значення має надаватися забезпеченню прикордонної безпеки. Виходячи з місця митної адміністрації в структурі урядових органів, за загальним правилом можна визначити, яка функція для державної митниці є пріоритетною. Наприклад, якщо державна митниця структурно входить у відомства, що відповідають за безпеку, у тому числі й на кордонах, – то її

основною метою буде забезпечення прикордонної безпеки, а якщо митниця є складовою частиною Державного казначейства або Міністерства Фінансів то, поза сумнівом, пріоритетною для неї буде фіскальна функція.

У майбутньому, українські митники можуть здійснювати санітарно-епідеміологічний, ветеринарно-санітарний, екологічний та інші види контролю. Позитивними моментами даного введення може бути:

- 1) зменшення часу на проведення контролю;
- 2) поступове набуття митними органами статусу контрольно-перевірною інституту, якщо брати до уваги курс рівняння на країни ЄС.

Найважливішими завданнями аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств – суб'єктів ЗЕД та їх перевірних осіб є удосконалення стратегії й тактики проведення перевірних заходів і виявлення потенційних можливостей та резервів в отриманні максимального економічного ефекту шляхом проведення дій, спрямованих на заповнення втрат Державного бюджету України від порушення митного [2, с. 117].

Митні органи виконують свої функції у середовищі, в якому рішення про розподіл обмежених ресурсів набувають все більшого значення. Ми визначаємо ризик як рівень можливості недотримання законодавства, що призведе до втрат у торгівлі, промисловості або суспільстві. Управління ризиками є методом управління через ідентифікацію та контроль тих подій, які мають потенціал спричинювати значні проблеми. Ключовий аспект управління ризиками – це збирання й аналіз всіх відповідних даних раціонально та ефективно, а також використання цих даних для прийняття відповідних рішень. На нашу думку, у розрізі діяльності митних органів це означає визначення такого імпорту, який є найбільшим ризиком у вигляді недотримання законодавства, щоб ми могли сконцентрувати нашу увагу і повноваження в цій сфері. Митна служба визнає, що не всі імпортери мають високий рівень ризику недотримання законодавства, а також те, що багато імпортерів не становлять ризику взагалі. В Україні

застосовується аналітична система аналізу управління ризиками (АСАУР).

Митний кодекс є фактично єдиним регулятором у митній сфері, який об'єднав інтереси як держави, так і суспільства й максимально наблизив нашу країну до ЄС. Україна не може радикально змінити фіскальні пріоритети в короткостроковому періоді. Для цього перш за все необхідні:

- час;
- ефективна стратегія;
- вмілі дії щодо її реалізації;
- назрівання необхідних передумов.

Фактом є те, що пріоритетним завданням митної адміністрації України на сьогодні має реалізацію фіскальної функції. Частка митної служби в загальних доходах Державного бюджету дуже вагома, як зазначалося вище. У той же час можна спостерігати й певний рух щодо організаційних змін з метою кращого вирішення питань митного сервісу для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що, безумовно, має позитивно впливати на конкурентоспроможність країни. На сьогоднішній день визначено ключові напрями вдосконалення митного сервісу в Україні та адміністрування митних платежів. Серед них доцільно виділити, насамперед, такі:

- 1) скорочення часу митного оформлення товарів;
- 2) положення, згідно яких що дозволено підприємцям самостійно обирати митницю, в якій вони можуть задекларувати товари, що в певній мірі розширює права декларантів та зменшує кількість бюрократичних процедур;
- 3) підприємці звільняються від відповідальності за допущені ними ненавмисні помилки, але за умови, що такі помилки не допускаються систематично;
- 4) суб'єктам ЗЕД є можливість використовувати електронне декларування в

усіх митних режимах;

5) підприємці зможуть самостійно порахувати, які податки слід сплатити під час переміщення товарів через митний кордон, з'ясувати, які є пільги та звільнення від оподаткування товарів відповідно до того чи іншого митного режиму.

В митному законодавстві вже врегульовано питання нарахування митних платежів під час незаконного переміщення товарів, чого не було раніше; розширено перелік документів, якими підтверджується країна походження товару, що сприяє значно швидшому виявленню правопорушень. Зазначене є фактом наближеності до чинних норм ЄС.

Трансформаційні процеси в митному законодавстві врегулювали питання нарахування митних платежів під час незаконного переміщення товарів, чого раніше не було; розширили перелік документів, якими підтверджується країна походження товару, завдяки чому ймовірність виявлення правопорушення значно підвищується. Зазначене вище – це факт ідентичності з чинними нормами ЄС.

Більш того, трансформація в митному законодавстві призвела до створення в Україні спеціальних спрощених митних процедур для добросовісних підприємців шляхом уведення поняття «уповноважений економічний оператор». Таким підприємствам надаються спеціальні спрощення під час митного оформлення товарів, наприклад, проведення документальних планових перевірок не частіше одного разу на 30 місяців. Досить важливо, на нашу думку, положення про надання можливості суб'єктам ЗЕД самостійно вносити дані в електронні декларації. Така система, назовемо її системою «добровільного дотримання митних правил [3]», накладає на них відповідальність за точність і достовірність відомостей у митній декларації. Завданням митних органів тут

виступає спостереження за дотриманням такими суб'єктами вимог торговельного законодавства та митних правил. Уведення такого «добровільного дотримання митних правил» очевидно ґрунтуватиметься на понятті спільної відповідальності, тобто митна установа має ефективно інформувати про встановленні нею вимоги та правила до суб'єктів торгівлі, а останні, в свою чергу у повній відповідності до вимог Законів України та нормативних актів, відповідно до яких регулюються питання здійснення імпорتنих операцій, зобов'язані будуть здійснювати свою діяльність. В результаті основними перевагами для митниці стали зменшення часового циклу на випуск в обіг товарів імпортерів, які дотримуються митних правил, та зменшення витрат на перевірки за рахунок накладення на суб'єктів ЗЕД обов'язку співпраці з митною установою в частині інформаційного супроводження своєї діяльності. Для імпортерів переваги також очевидні. Вони зможуть самостійно впливати на рівень ефективності своєї діяльності, оскільки для дисциплінованих суб'єктів застосовуватимуть скорочені перевірні процедури у майбутньому, що дозволить мінімізувати час для випуску їх товарів у вільний обіг і гарантуватиме своєчасну доставку своєї продукції, така умова означатиме вищий ступінь задоволення споживачів.

Зазначене вище, дає підстави зробити висновок, що результативність постаудиту залежить від ефективності проведення документальної перевірки. Ми вважаємо, щоб довести результативність проведення митного постаудиту за допомогою документальних перевірок, треба визначити основні принципи їх проведення:

-по-перше, доказовість, оскільки рішення по результатах перевірки приймається на підставі документально підтверджених відомостей щодо країни походження, кількісних, вартісних або якісних характеристик, які мають

значення для оподаткування товарів і предметів під час переміщення товарів через митний кордон України;

-по-друге, об'єктивність, прийняття рішення на підставі відомостей, що стосуються товарів, які задекларовані в конкретній митній декларації. Уникнення випадків прийняття рішення про факт порушення щодо всіх поставок на підставі документального фіксування одиничного факту порушення;

-по-третє, економічна доцільність, яка передбачає уникнення випадків проведення документальних перевірок із явно «нульовою» результативністю.

Список використаних джерел:

1. Мірошник В. В. Податкова реформа в Україні в контексті євро інтеграції. *Наукові праці КНТЕУ. Економічні науки*. 2010. Вип. 17. С. 30–39.

2. Власов Д. Г. Управленческие аспекты комплексного подхода к проведению выездной таможенной проверки импортных операций. *Вестник Российской таможенной академии*. 2011. № 3. С. 117–123.

3. Губа М. О. Митний постаудит як інструмент зміцнення економічної безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2012. № 10.: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

Менько Володимир Миколайович
*Начальник Золочівського районного відділу
ГУ ДМС у Львівській області*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

У багатьох країнах ЄС спостерігається скорочення чисельності населення через зниження рівня народжуваності та старіння, що частково компенсується за рахунок імміграції з країн нижчим рівнем соціально-економічного розвитку, у

т.ч. із України. Попри активні євроінтеграційні прагнення зближення України до ЄС відбувається повільно як в інституційно-організаційній, так і в соціально-економічній площинах. Значна дивергенція соціально-економічного розвитку та державного регулювання міграційних процесів сприяють інтенсифікації зовнішньої міграції з України до країн ЄС, міграційна політика яких сприяє залученню людських ресурсів, особливо висококваліфікованих фахівців і молоді. Відтак, ідентифікація розривів державного регулювання у сфері міграції і соціально-економічної дивергенції України та ЄС є вагомим інформативно-аналітичним підґрунтям для обґрунтування стратегічних цілей та інструментів державної політики управління міграційними процесами у контексті забезпечення розвитку національної економіки.

Охоплення населення соціальними послугами засвідчує рівень соціальної безпеки та відповідальності держави перед громадянами, реалізації принципів соціального забезпечення вразливих категорій населення відповідними соціальними благами, формування достатнього рівня фінансової безпеки у випадку втрати працездатності, інших форс-мажорних обставин. Так, Чехія і Португалія є особливо привабливими країнами для іммігрантів старшого віку, оскільки роль пенсійного забезпечення є пріоритетним завданням сучасної соціальної політики країн, а для Німеччини й Італії важливим стратегічним викликом є соціальне забезпечення населення.

Місце праці, гарантована офіційна зайнятість, поширення повної і формальної зайнятості, гідні умови праці та високий рівень її оплати, безумовно, сприяють підсилению pull-середовища міграції. Рівні безробіття населення у працездатному віці та вимушеної неповної зайнятості, частка працівників, зайнятих на роботах із шкідливими умовами праці, рівень виробничого травматизму, є важливими індикаторами посилення дивергенції розвитку середовища міграції, позитивна динаміка яких свідчить про низький рівень привабливості сфери зайнятості країни для трудових іммігрантів. На тлі

одночасного посилення проблем із демографічним відтворенням і старіння населення, збільшується дефіцит робітничих кадрів на ринках праці країн ЄС.

Покращення соціально-економічної ситуації в країнах ЄС, збільшення гарантій стабільної зайнятості та гідного рівня життя населення стимулюють мігрантів до пошуку робочого місця із вищою оплатою праці чи здобуття освіти (часто на безкоштовній основі). Відповідно, при збільшенні рівня доходів місцевого населення, низьких темпах зростання витрат домогосподарств, великих можливостях здійснювати заощадження унаслідок високого рівня життя та посиленні інших соціально-економічних факторів рівень дивергенції України та країн ЄС зростає.

Економічний розвиток країн ЄС є пріоритетним чинником вибору потенційної країни імміграції, а макроекономічна стабільність є стимулятором посилення притягання іммігрантів. Країни ЄС з високими темпами економічного зростання є ключовими учасниками конкурентної боротьби за робітничі та висококваліфіковані кадри. Стабільність економічної та політичної систем країн-реципієнтів виступає вагомим pull-фактором еміграції з країн, для яких характерні високий рівень корупції, соціальної нерівності, деструктивних змін в економічній системі.

Для Польщі, як для країни з найбільшими обсягами зовнішніх трудових мігрантів з України, протягом 2005-2019 рр. найвищу значущість у контексті привабливості країни для імміграції мали індикатори групи “медико-демографічна стабільність”, що може бути свідченням того, що Польща в значній мірі приваблива для міграції не стільки з причин очікування високої зайнятості та доходів, якісного соціального забезпечення, а у контексті сезонної або транзитної міграції.

Загальноєвропейський рівень системи медичного забезпечення, підтримки людського розвитку, а, відтак, й досягнення значної тривалості життя, є високим. За іншими складовими pull-середовища у досліджуваних країнах

спостерігаються достатньо суттєві диференціації. Так, значення індексів для групи “соціальне забезпечення і розвиток соціальної сфери” у таких країнах, як Чехія, Греція, Угорщина та Польща, суттєво поступалися аналогічним показникам для Німеччини, Італії, Португалії та Іспанії. Очевидно, ця ознака має вплив при прийнятті рішення про міграцію для категорій населення з різним рівнем соціальної вразливості. Наприклад, у Чехії, Угорщині, Польщі та Португалії при нижчому рівні соціального забезпечення і розвитку соціальної сфери показники якості життя істотно вищі. Спостерігаються незначні диференціації за рівнем індексів складової “ринок праці та зайнятість” pull-середовища. Результати аналізу підтвердили посилення каузального взаємозв’язку дивергенції рівнів оплати праці та розвитку сфери зайнятості Угорщини, Португалії та Іспанії, з одного боку, та України, з іншого, і сили притягання мігрантів.

Імплементація законодавства ЄС у галузі міжнародної міграції є одним із зобов’язань України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Відтак, виникає необхідність уточнення понять “іммігрант”, “закордонний мігрант” і “еміграція”, основним критерієм цих дефініцій є часовий лаг перебування за кордоном – 12 місяців, що визначено регламентами ЄС і рекомендаціями ООН. Натомість у жодному законодавчому акті України не вказано часовий критерій зовнішньої міграції, що веде до поглиблення методичної прогалини в інформаційно-аналітичному забезпеченні моніторингу міграційних процесів.

Гармонізація української державної статистики з європейською має стати ключовим напрямом роботи Державної служби статистики та має бути стратегічним завданням Програми розвитку державної статистики до 2023 р. Створення департаменту статистики міжнародної міграції Державної служби статистики України з широким колом повноважень щодо розробки уніфікованої

єдиної методології збору, обробки та аналізу даних, як свідчить практика передових економік ЄС, є ефективним інструментом забезпечення обліку міграції і формування статистичних баз даних у відповідності до стандартів Євростату. Поширення методології збору даних і обліку структурно-динамічних характеристик міжнародної міграції у доступній формі має бути одним із ключових завдань статистичного органу у сфері міжнародної міграції.

В Україні спостерігається значна інституційно-організаційна дивергенція державного регулювання міграційних процесів відносно ЄС, зокрема це прозорість і відкритість діяльності відомчих органів влади та функціонування спеціального центрального органу влади у сфері управління міграцією. Задля зближення України до поточних стандартів інституційно-організаційного регулювання міграції у країнах ЄС необхідно створити міжвідомчу комісію з питань регулювання міграційних процесів при Кабінеті Міністрів України, а також управління при обласних державних адміністраціях, основним завданням яких стане формування і реалізація державної політики у сфері міграції, а також виконання функцій щодо розширення легальних каналів працевлаштування мігрантів на території країн-реципієнтів, забезпечення гарантій прав трудових мігрантів, укладання міждержавних угод щодо соціального захисту та пенсійного забезпечення працівників-мігрантів та ін.

Високий рівень прозорості діяльності відомчих органів у сфері міграції в європейських країнах забезпечується за допомогою програми “близькість до контрагентів”, яка передбачає використання новітніх форм електронних послуг державними органами влади для усіх контрагентів: інформування (безпосереднє надання інформації про державні (адміністративні) послуги); одностороння взаємодія (забезпечення можливостей контрагентам отримати електронну форму документа); двостороння взаємодія (забезпечення можливостей обробки електронної форми документа, зокрема ідентифікацію); проведення трансакцій

(електронна реалізація можливостей прийняття рішень) [1, с. 52]. Імплементация цієї програми в Україні дозволить підвищити рівень довіри населення, а також забезпечити відкритість діяльності відповідних органів влади.

Розвиток автоматизованої інформаційної бази (на основі Cloud технологій) на фінансовому ринку для облікування грошових переказів мігрантів і створення системи пільг і знижок для здійснення трудовими мігрантами міжнародних переказів через формальні канали дозволить наблизити вітчизняну систему регулювання до європейських практик ефективного управління грошовими трансфертами трудових мігрантів.

Варто відзначити, що ініціювання перед Кабінетом Міністрів України збільшення квот на імміграцію висококваліфікованих фахівців, у т.ч. ІТ-фахівців, сприятиме розвитку ІТ-кластерів у регіонах України і слугуватиме чинником стримування зовнішньої еміграції висококваліфікованих кадрів, а розвиток ринку гнучких форм зайнятості, у т.ч. дистанційної, і віртуального ринку праці, особливо у прикордонних територіях, через широке використання інтернет-платформ і інформаційно-комунікаційних технологій сприятиме стримуванню трудової і освітньої міграції, особливо молоді, а також виступатиме інструментом залучення іноземних працівників

Зменшення масштабів зовнішньої еміграції за рахунок внутрішньої. Задля забезпечення конвергенції політики розвитку внутрішніх міграційних потоків Україні варто удосконалити організаційно-інституційну систему стимулювання міжрегіональної міграції, зокрема спростити реєстрацію населення за місцем проживання і забезпечити доступ населення до соціальних послуг за місцем фактичного проживання, активізувати міжрегіональну співпрацю між службами зайнятості та рекрутинговими агентствами щодо сприяння у працевлаштуванні мешканців одних регіонів в інших, які мають дефіцит робочої сили, а також

створення фонду доступного житла для внутрішніх трудових мігрантів на основі державно-приватного партнерства.

Політика щодо розвитку ринку міграційного капіталу в Україні має формуватися за такими основними напрямками, як управління міграційними трансфертами у проекції розвитку формальних каналів грошових переказів, масштабування переказів міграційних трансфертів, стимулювання ефективного використання грошових переказів мігрантів і цільового спрямування переказів у реальний сектор економіки. Пріоритетними векторами поступу ринку міграційного капіталу в Україні є підвищення інвестиційної спроможності міграційного капіталу, забезпечення цільової спрямованості міграційних трансфертів у сектор малого та середнього бізнесу, гарантування стійкості ринку (безпека міграційних трансфертів) і розвиток фінансової інклюзії.

Враховуючи обсяги та стабільність надходжень міграційних трансфертів в економіку України, а також їх антициклічний характер в умовах економічних потрясінь, розвиток ринку міграційного капіталу в Україні залежить від ефективності імплементації спеціальних інструментів регулювання грошових переказів. Зокрема, це моніторинг міграційних трансфертів, розвиток електронних роздрібних платіжних систем, зниження трансакційних витрат на здійснення грошових переказів, забезпечення широкого доступу мігрантів до фінансової системи, стимулювання ефективного використання міграційних трансфертів. Так, моніторинг, у т.ч. прогнозування надходжень грошових переказів мігрантів, дозволить сформувати інформаційно-аналітичну базу даних щодо обсягів, коридорів і каналів міграційних трансфертів, їх характеру (наприклад, циклічності), а також каузальності взаємозв'язків грошових надходжень мігрантів і рівнів бідності, соціальної нерівності, економічного зростання територій. Водночас цифрові трансформації у системі платіжних

операцій вимагають розробки нових електронних платформ і формування новітніх засобів переказів, наприклад, на платіжні картки, рахунки мобільних телефонів або онлайн рахунки.

Задля забезпечення цільової спрямованості міграційних трансфертів у сектор малого та середнього бізнесу необхідно забезпечити високий рівень стійкості бізнес-середовища, у т.ч. інноваційно-технологічну та виробничу безпеку, цифрову трансформацію стратегічних галузей економіки та розвиток інноваційної інфраструктури, конвергенцію соціально-економічного середовища України та основних країн-реципієнтів міграційного капіталу та гармонізацію інформаційно-аналітичного забезпечення державної політики регулювання міграційних трансфертів України та ЄС, реформувати митну систему держави.

Надання податкових канікул для мігрантів на створення малого чи сімейного бізнесу сприятиме розвитку підприємницького сектора та нарощуванню підприємницького капіталу держави. Кредитні та податкові пільги, звільнення від сплати імпортного мита на товари виробничого призначення, які ввозяться трудовими мігрантами, є одними з ефективних економічних інструментів забезпечення спрямованості грошових переказів у сферу малого та середнього підприємництва.

Підвищення ефективності використання міграційних трансфертів є напрямом конвергенції механізмів управління міграцією України та країн ЄС. Для забезпечення конвергенції державної політики управління міграційними процесами в Україні та країнах ЄС важливо моніторити темпи змін розвитку соціально-економічного середовища основних країн-реципієнтів людських ресурсів і в Україні на основі консолідованої методики та гармонізованих статистичних показників.

Список використаних джерел:

1. Ковбаско О. М. Досвід європейських служб зайнятості у наданні електронних послуг. Ринок праці та зайнятість населення. 2016. № 2. С. 5255.

Олійник Дмитро Володимирович

Студент II курсу магістратури

Західноукраїнського національного університету

Шикеринець Олена Володимирівна

Студентка II курсу магістратури

Західноукраїнського національного університету

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

У процесі діяльності домогосподарствами формуються і використовуються фінансові ресурси, створюється загальний бюджет з метою його подальшого використання на певні витрати або на вкладення у фінансові активи, накопичення на випадок настання важких часів. Фінанси домогосподарств, як і фінанси суспільства в цілому, являють собою економічні грошові відносини щодо формування та використання фондів грошових коштів з метою забезпечення матеріальних і соціальних умов життя членів господарства та їх відтворення. Будучи ланкою у фінансовій системі на рівні окремої родини, вони виступають первинним елементом соціально-економічної структури суспільства. На відміну від фінансів комерційних підприємств і організацій, що мають вирішальне значення в створенні, первинному розподілі і використанні вартості валового внутрішнього продукту і національного доходу, фінанси домогосподарства є пріоритетною ланкою фінансової системи і відіграють важливу роль в загальній сукупності фінансових відносин [1, с. 103].

Таким чином, можна зробити висновок, що фінанси домогосподарств – це економічні грошові відносини щодо використання та формування фондів

грошових коштів, в які вони вступають у процесі своєї діяльності з метою забезпечення соціальних і матеріальних умов життя її членів. Склад домогосподарств різний, однак, що стосується фінансових ресурсів, варто зазначити, що вони призначені для формування двох фондів: фонду споживання, суть якого полягає у задоволенні поточних потреб членів домогосподарства, і фонду накопичення, призначеного для реалізації відкладених потреб, таких як покупка дорогих товарів, капіталізація доходів або ж збереження поточного рівня життя.

Наявність багатства у домогосподарств, по-перше, забезпечує зростання особистого добробуту і соціальної безпеки; по-друге, реалізує можливості розвитку особистості (відкриття власного підприємства, діяльність в якості вільної професії, творчу діяльність, отримання додаткової освіти і т. д.); по-третє, багатство домашніх господарств, поряд з потоками поточних доходів, створює стійку основу розвитку фінансів домогосподарств і формування інвестиційного капіталу економіки [2, с. 111].

У складі багатства домашніх господарств виділяється фінансове багатство домогосподарств. Під фінансовим багатством домогосподарств розуміється результат розвитку ощадного процесу на кожен момент. На відміну від власне заощаджень, фінансове багатство означає «елемент запасу, грошову частину стану сім'ї на дату, результат сумарного накопичення в процесі безперервного приєднання нових заощаджень до сум, накопичених за попередні роки» [3, с. 232].

Основні складові елементи багатства домогосподарств наступні:

- вклади і депозити в банках;
- готівкові гроші;
- вкладення в цінні папери;
- запаси коштів у готівковій валюті.

До джерел фінансового багатства домогосподарств, на нашу думку, можна включити власність в рухомій та нерухомій формах, матеріальні запаси в незавершених сімейних інвестиціях, що оцінюються в грошовому еквіваленті. Оцінка фінансового потенціалу домогосподарств показує запас (як правило, в роках) щодо поточного споживання і характеризує потенційні можливості розширення споживання домогосподарствами товарів і послуг, рівень свободи при виборі якості життя. Оскільки можлива ситуація, коли грошовий дохід домогосподарств перевищує кошти, спрямовані на споживання, то в цьому випадку відсотки за вкладками, доходи від власності, від підприємницької діяльності, дивіденди по акціях, а також частина оплати праці зберігаються в певній формі. Зокрема, вони трансформуються в елементи фінансового багатства по різним матеріальним (наприклад, векселі, сертифікати, акції, валюта) і нематеріальним (банківські депозити, металеві та валютні рахунки) носіям [4, с. 13].

Тим часом, частину коштів домогосподарства можуть направляти і на збільшення основного капіталу: придбання нерухомості (землі і т.д.). Ці придбання в разі потреби можуть стати джерелом додаткових коштів. Вони ж збільшують багатство домогосподарств. Отже, найбільш типовим формулюванням, що відображає сутність фінансів домогосподарств, є наступне: фінанси домогосподарств – це сукупність економічних (грошових) відносин з приводу утворення, розподілу і використання фондів грошових коштів на споживчі цілі та заощадження домашніх господарств. Домашні господарства акумулюють і використовують кошти, що надходять в домогосподарство з різних джерел.

Основна частина фінансових ресурсів домогосподарства представлена грошовими доходами – коштами, заробленими або отриманими членами домогосподарства протягом певного періоду часу, як правило, одного року, необхідними для підтримки фізичного, морального, економічного та

інтелектуального стану членів домогосподарства на певному рівні задоволення їх потреб. Крім грошових доходів, домогосподарства можуть отримувати доходи в натуральній формі, які, в основному, складаються з продуктів, отриманих в особистому підсобному господарстві або в порядку натуральної оплати від сільськогосподарських організацій і спожитих в сім'ї. Але останні не є фінансовими ресурсами, так як обов'язковою ознакою фінансових ресурсів є їх грошовий характер.

Фінансові ресурси домогосподарств можуть формуватися під впливом двох груп факторів:

фактори історії;

чинники сучасності.

Перша група чинників включає в себе фактори, які склалися в минулий період життя громадянина, а можливо, ще до його народження, які впливають на фінансове благополуччя в сьогоденні. До таких факторів відносять:

спадок;

рівень розвитку конкретної країни;

рівень життя її громадян.

До другої групи включені фактори, що впливають на фінансове благополуччя громадянина в даний час. До них слід віднести:

рівень людського капіталу, який характеризується рівнем освіти індивіда і його професійними навичками;

економічну політику держави, що впливає як на динаміку національного доходу, так і на співвідношення доходів в різних секторах економіки.

Отже, фінансові ресурси домашніх господарств представляють собою сукупний фонд грошових коштів, що знаходиться в розпорядженні домогосподарства. Узагальнюючи підходи фінансової науки до визначення фінансових ресурсів домашніх господарств, візьмемо за основу розуміння цих ресурсів як сукупності коштів, що знаходяться в розпорядженні

домогосподарств і використовуються в цілях звичайного споживання і накопичення.

Специфічний зміст фінансових ресурсів домашніх господарств досить повно визначається наявністю наступних ознак:

по-перше, це кінцеві доходи, тобто грошові кошти, призначені до обміну на товари і послуги;

по-друге, будучи кінцевим фінансовим результатом процесу відтворення, вони використовуються і можуть бути використані не лише на кінцеве споживання, а й на накопичення (заощадження), що припускає можливість їх подальшого інвестування;

по-третє, кінцевим носієм доходів можуть виступати різноманітні фінансові інструменти (в умовах існування грошового ринку це не лише гроші, але й інші фінансові інструменти, що підтверджують право їх власника на певну частину суспільного продукту; до цих фінансових інструментів, термін обігу яких менше року, відносяться векселі, облігації, депозитні сертифікати та інші короткострокові активи);

по-четверте, до складу фінансових ресурсів включаються кошти, отримані в кредит [5, с. 419].

Підсумовуючи зазначимо, що фінансові відносини носять, як правило, грошовий характер, тому ведення домашнього господарства в умовах ринкової економіки неможливе без використання грошей, отже, існує реальна база для виникнення фінансових відносин на рівні домашнього господарства. Домашнє господарство в умовах ринкової економіки не може знаходитися поза фінансових відносин, воно постійно вступає в такі відносини, що виникають як всередині домашнього господарства, так і з зовнішніми по відношенню до домашнього господарства ринковими суб'єктами.

Список використаних джерел:

1. Поляк Г.Б. Финансы: учебник для студентов вузов. М.: ЮНИТИДАНА, 2008. 703 с.
2. Коцан Л.М. Трансформація системи регулювання доходів населення в Україні: дис. ...канд. екон. наук: (доктора філософії): 08.00.03 / Нац. Ун-т водного господарства та природокористування, Рівне, 2018.. 215с.
3. Структура доходів населення і джерела їх формування. URL: <http://buklib.net/books/31976/>
4. Статистичний щорічник України за 2015 рік/ За ред. М.І. Жук, відп. за випуск О.А. Вишневська. К.: Держаналітінформ, 2016. -575 с.
5. Финансовая система и экономика / [Нестеров В. В., Желтов Н. С., Данина Т. М. и др.]; под ред. В. В. Нестерова, Н. С. Желтова. Москва : Финансы и статистика, 2004. 429 с.

Онищук Сергій Ігорович

Студент II курсу магістратури

Західноукраїнського національного університету

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАПОВНЕННЯ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Посилення ролі органів місцевого самоврядування у створенні фінансової бази регіонального розвитку, нарощення фінансового потенціалу територій полягає у використанні наступних інструментів регулювання економічного розвитку:

– інвестиції з чистого операційного прибутку (інвестування коштів профіциту місцевих бюджетів, який сформувався на кінець року, у проекти розвитку територій);

– місцеві запозичення;

- доходи від розміщення муніципальних облігацій;
- кошти фондів розвитку;
- кошти проектів та гранти.

Усі наведені інструменти виступають альтернативою податковим надходженням до місцевих бюджетів, що, як відомо, складають основу фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Використання органами місцевого самоврядування перелічених інструментів лежить у площині залучення додаткових джерел фінансового забезпечення розвитку територій, що акумулюються не стільки у державному секторі, скільки на внутрішніх та зовнішніх ринках [1, с. 125].

Упровадження механізмів співпраці органів місцевого самоврядування з підприємствами різних форм власності на основі формування ефективних систем державно-приватного партнерства інтегрує їх зусилля в напрямі віднаходження альтернативних джерел фінансування проектів розвитку та підйому регіональної економіки. Державно-приватне партнерство – це різноманіття моделей співпраці органів місцевого самоврядування з приватними інститутами, що спрямовані, передусім, на пошук можливостей фінансування проектів соціально-економічного розвитку територій. Законодавчо в Україні сутність державно-приватного партнерства зводиться до передачі державним партнером (на місцевому рівні – органи місцевого самоврядування) приватному партнеру тих чи інших функцій із управління комунальним майном, об'єктами комунальної власності з метою забезпечення процесів продуктивної життєдіяльності територіальної громади на чітко встановлених умовах та на основі слідування принципу ефективного розподілу ресурсів, вигод, відповідальності й ризиків [2, с. 308].

Нині виокремлюють такі форми державно-приватного партнерства:

- оренда – надання приватному партнеру активів територіальної громади у тимчасове користування на основі договору оренди;

– концесія – надання з метою задоволення громадських потреб уповноваженим органом виконавчої влади чи місцевого самоврядування на платній строковій основі юридичній або фізичній особі права на створення та експлуатацію об'єкта комунальної власності, за умови взяття концесіонером на себе зобов'язань, майнової відповідальності, а також можливого підприємницького ризику;

– утворення спільного підприємства за участю приватного партнера на визначених умовах щодо розподілу відповідальності та прибутку від підприємницької діяльності між ним та самоврядним органом;

– укладання прямої угоди про співробітництво між самоврядним органом та приватним партнером щодо розподілу функцій, за умовами якої приватному партнеру на платній основі і на певний термін надаються виняткові права на здійснення певного виду діяльності, вказаній в угоді [3, с. 176].

Вибір оптимальної форми державно-приватного партнерства залежать від виду послуг, які орган місцевого самоврядування планує надавати одноосібно або спільно з приватним партнером, та власника активів (орган місцевого самоврядування, орган місцевої виконавчої влади або приватний партнер), який несе ризик, а також терміну дії договору. За договором приватний партнер, як правило, надає не тільки капітал і власні знання, а й забезпечує доступ до технологій управління, його методів, які призводять до підвищення ефективності реалізації проекту. Тому державно-приватне партнерство характеризується більш високою ефективністю обміну інвестиціями, зменшення ризиків, розподілу відповідальностей та прибутків між партнерами, ніж одноосібна діяльність самоврядного органу.

Щодо фінансового аспекту реалізації проектів місцевого розвитку, органи місцевого самоврядування можуть використовувати надлишки їх чистого операційного прибутку для фінансування інвестиційних проектів. Це означає, що витрати, закладені у кошторис проекту, будуть профінансовані відповідно до

отриманого річного профіциту місцевого бюджету. Під чистим операційним прибутком місцевих бюджетів розуміють суму поточних доходів, що залишилися після виплати заробітної плати, здійснення експлуатаційних витрат і обслуговування боргу. Він може бути використаним для фінансування капітальних видатків. Рівень профіциту бюджету визначає обсяг фінансування, що може бути виділений самоврядним органом для цілей фінансування проектів місцевого розвитку. Інвестиційні проекти мають бути реалізовані в межах наявного профіциту, на відміну від методу, у якому позикові кошти виділяються, а потім погашаються з доходів, що генеруються проектом. Такий вид фінансування характерний для короткострокових проектів, які не підпадають під законодавчо визначене поле фінансування проектів розвитку за рахунок залучення середньо- та довгострокових стратегічних інвестицій. Відповідно, він помітно розширює можливості органів місцевого самоврядування щодо забезпечення соціально-орієнтованого розвитку регіону та посилює їх роль у реалізації державної політики регіонального розвитку [4].

Окрім інвестицій, достатньо розповсюдженим інструментом залучення фінансових ресурсів для реалізації проектів місцевого розвитку, а також задоволення найгостріших потреб громади є запозичення. Практика здійснення органами місцевого самоврядування місцевих запозичень як інструменту використання внутрішнього капіталу регіону не є новою для України. За їх допомогою органи місцевого самоврядування можуть отримати доступ до внутрішніх та зовнішніх ринків капіталу. Така діяльність самоврядних органів здебільшого пов'язана зі здійсненням місцевих запозичень – з метою реалізацію цільових проектів місцевого розвитку або обслуговування боргу [5, с. 324].

Також органи місцевого самоврядування можуть вимагати від незалежних організацій, зокрема таких, як комунальні підприємства, видання муніципальних гарантій для підтримки здійснення відповідної угоди. У цьому випадку органи місцевого самоврядування економлять бюджетні кошти, хоча існує ризик втрати

платоспроможності (позичальник може виявитися неспроможним оплатити вартість обслуговування та погашення боргу), тоді органи місцевого самоврядування будуть змушені погасити кредит за рахунок коштів місцевого бюджету [6, с. 30]. Тому процесу здійснення запозичень або залученню капіталу в один із перелічених способів передують планування, що, як правило, включає три етапи:

1. Ідентифікація проблем та визначення пріоритетності потреб розвитку місцевої інфраструктури, що вимагає здійснення капітальних витрат.

2. Оцінка можливостей залучення зовнішніх ресурсів, необхідних для реалізації пріоритетних місцевих проблем, які можливо отримати в межах чинного законодавства.

3. Вибір оптимальної комбінації залучення фінансових ресурсів [7].

Щодо потреб місцевого самоврядування та можливостей їх фінансування, існує ряд загальних умов ефективного отримання та використання зовнішніх коштів, які сформовані згідно з рекомендаціями експертів Світового банку. Основними з них є наступні вимоги:

– чітка та послідовна програма освоєння капіталовкладень із визначеними етапами реалізації конкретного проекту, що виступає важливим інструментом залучення фінансових ресурсів відповідно до цілей розвитку регіону;

– докази того, що зовнішні кошти використовуватимуться для фінансування цільових проектів, і в розпорядженні відповідного органу місцевого самоврядування є достатньо бюджетних ресурсів для експлуатації та технічного обслуговування нових інфраструктурних об'єктів;

– своєчасна і повна фінансова звітність, прозорий і збалансований бюджет, наявність операційного профіциту [8, с. 112].

Важливу роль у побудові регіональних кредитних ринків та зміцнення потенціалу органів місцевого самоврядування щодо підготовки та оцінки інвестиційних проектів відіграє створення спеціалізованих установ. Уряди

розвинених країн створюють різноманітні фонди, що постає ефективним способом надання територіям коштів для фінансування потреб їхнього розвитку на безоплатній та безповоротній основі, а також у формі довгострокового кредиту за процентними ставками, нижчими за ті, що пропонуються на внутрішньому ринку комерційними банками. У той же час вони часто надають технічну допомогу в розробці проектів інфраструктурного розвитку, структуруванні та підготовці кадрів для їх реалізації та обслуговування. Фонди розвитку передбачають можливість використання фінансових інструментів та механізмів, що поєднують власний капітал місцевого самоврядування із грантами від урядів інших держав, кредитів та коштів донорських організацій. Розвинені країни надають кошти органам місцевого самоврядування переважно для фінансування проектів розвитку місцевої інфраструктури. Більша частина проектів реалізується за рахунок коштів фондів за умови здійснення паритетного співфінансування з місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Лисяк Л. В. Розвиток міжбюджетних відносин в Україні в умовах податкового реформування. Економічний простір : зб. наук. пр. / Придніпров. держ. акад. буд-ва та архіт. 2014. №81. С. 125–137.

2. Осипенко С. О. Фінансове забезпечення місцевих органів самоврядування в контексті децентралізації влади в Україні. Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях: матер. X Міжнар. наук.-практ. конф., (15-16 жовт. 2015 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя : ЗНУ, 2015. С. 308–309.

3. Осипенко С. О. Фінансова децентралізація: ефективність реалізації на місцевому рівні. Зб. наук. праць Таврійського держ. агротехнол. ун-ту (економічні науки) / ТДАТУ. Мелітополь, 2013. № 4 (24). С. 176–181.

4. Осипенко С. О. Бюджет розвитку місцевих органів самоврядування як

основа розширеного соціально-економічного відтворення територій. Наукові записки НУ «Острозька академія»: зб. наук. праць / Нац. ун-т «Острозька академія». Острог, 2012. Вип. 20. С.87–90.

5. Сало Т. Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка рівня в Україні. Ефективність державного управління : зб. наук. пр. / Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. 2013. Вип. 35. С. 324 – 330.

6. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха, А. М. Школик [та ін.] ; Центр політико-правових реформ. К. : О. М. Москаленко., 2012. 212 с.

7. Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 р. № 110 зі зміна та доповненнями. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/110-2011-п/ed20120610>.

8. Череп А. В., Осипенко С. О. Комунальний банк як інвестиційна складова соціально- економічного розвитку територіальних громад. Бізнес Інформ : наук. журнал. 2015. № 11. С. 112–117.

Онуфрійчук Любов Сергіївна
*Начальник відділу паспортизації управління з питань
ідентифікації та паспортизації ГУ ДМС у Львівській області*

РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМКІВ ПАСПОРТИЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

З процесом розвитку Державної міграційної служби України, її удосконаленням та приведення діючого законодавства України у відповідність із вимогами сучасності постало питання розробки нових моделей паспортів громадянина України з високим ступенем захисту.

Так, в Україні розпочинається реалізація іншого стратегічного напрямку паспортизації – створення та запровадження в обіг біометричних документів. Це документи, що засвідчують особу та у яких наявний електронний носій інформації (чіп), де зазначено інформацію про біометричні дані власника, що дають змогу його ідентифікувати. Це виключає можливість користування ними іншою людиною, а також наявність значних ступенів захисту виключає можливість їх підробки, що суттєво сприяє зниженню рівня злочинності, в тому числі і у міжнародному тероризмі.

Це загальносвітова практика, адже серед 193 держав-членів ООН понад 90 країн запровадили оформлення та видачу біометричних документів. А ще більше 20 це реалізують за кілька наступних років. Приблизно сорок п'ять держав, які запровадили оформлення біометричних документів, зберігають на них і відбитки пальців, і зображення обличчя людини, проте понад тридцять країн відбирають лише оцифроване фото особи. Решта країн в даний час використовують тільки зображення обличчя, але найближчим часом планують використовувати і дані дактилоскопії.

Відповідно до звіту Міжнародної організації цивільної авіації ІКАО понад 15 держав зараз застосовують автоматизовані контрольні-пропускові системи, якими можуть скористуватися володільці біометричних паспортних документів. З метою проходження паспортного контролю подорожуючий має можливість скористатися "електронними воротами", що автоматично звіряють біометричні дані особи з інформацією, що зберігається на чіпі паспорта. Серед цих держав, де на адміністративних кордонах можливе таке застосування паспорта з електронним чіпом є: Німеччина, Велика Британія, Сполучені Штати Америки, Нова Зеландія, Індонезія, Сінгапур, Японія, Португалія.

В Україні на даний час оформляють такі види біометричних паспортів: паспорт громадянина України (так звана ID картка – внутрішній паспорт), паспорт громадянина України для виїзду за кордон (закордонний біометричний

паспорт) та дипломатичний паспорт. Основним лейтмотивом для функціонування біометричних паспортних документів є захищеність від підроблення, адже електронний безконтактний чіп буде стало неможливим скопіювати чи помінати.

Біометричні документи оформляються на основі електронної бази даних – Єдиного державного демографічного реєстру, що робить їх суттєво відмінними і набагато захищеними від паспортів-книжечок, тобто особа лише один раз проходить процес ідентифікації, бо пізніше всі її персональні дані будуть зберігатися у Реєстрі.

Можна виділити такі «плюси» біометричних паспортних документів:

- їх практичність: пластикова картка набагато менше пошкоджується та зношується, зручніша у зберіганні, ніж паперова книжечка;

- їх безпечність: з метою збереження біометричних даних на електронному чіпі застосовуються новітні технології, що унеможлиблює їх підробку чи копіювання (зłodії не зможуть використати паспортний документ);

- їх зручність у використанні при перетині адміністративних кордонів (система пропуску «електронні ворота»), а також виключить суб'єктивний чинник при проходженні контролю, значно скоротить термін проходження перевірок та довжину черг. При оформленні адміністративних послуг всередині країни значно спрощена процедура ідентифікації.

Паспорт громадянина України у формі ID картки оформлюється особі, коли вона досягла 14 річного віку (це досить поширена світова тенденція, тобто це час, коли людина досягає часткової цивільно-правової дієздатності), адже тоді вона може самостійно вибирати своє місце проживання. Паспорт громадянина України у формі картки з 14 до 18 років видається на термін 4 роки (через ймовірні фізіологічні зміни, притаманні цьому віку), після досягнення 18 річного віку термін дії – 10 років.

ID картка видається не пізніше, ніж через 20 робочих днів з дня оформлення заяви-анкети для її отримання (це так званий регламентний режим оформлення адміністративної послуги) або не пізніше, ніж 10 робочих днів з дня оформлення заяви-анкети для її термінового отримання (це так званий терміновий режим оформлення адміністративної послуги).

Якщо особа виявила бажання змінити прізвище чи ім'я (в тому числі і після одруження), зміна паспорта громадянина України у відповідності із новими персональними даними є необхідною, однак термін для цього відведено Правилами державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, та повинен становити не більше одного календарного місяця з моменту настання таких обставин. За проживання осіб без паспортного документу або проживання з недіючим паспортним документом несе відповідальність передбачену статтею сто дев'яносто сьомою Кодексу України про адміністративні правопорушення («тягне за собою попередження. Або ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачені частиною першою цієї статті, тягнуть за собою накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»).

З метою перетину кордону Шенгенської зони без візи громадянам України необхідно оформити біометричний паспорт громадянина України для виїзду за кордон. Закордонний паспорт особа може отримати не пізніше, ніж через 20 робочих днів з дня оформлення заяви-анкети для його отримання (так званий регламентний режим); не пізніше, ніж через сім робочих днів (так званий терміновий режим). У виключних випадках законодавець надав ймовірність оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон у термін до трьох робочих днів (у зв'язку із необхідністю термінового виїзду за кордон, пов'язаною з нагальною потребою в лікуванні, чи в супроводі на лікування, або смертю родича).

Переведення в електронний формат картотек Державної міграційної служби, оцифрування повністю всього процесу оформлення біометричних документів, формування Єдиної Державної аналітичної системи управління міграційними процесами (ЄІАС УМП) Державної міграційної служби України дало змогу уникати суб'єктивної складової зловживань недобросовісних держслужбовців, виявляти порушення та помилки, які були допущені у минуло під час оформлення паспортів громадянина України у формі книжечки.

Оприлюднена п'ятого жовтня 2021 року статистика у статті «Індекс паспортів-2021» свідчить про високу ступінь захищеності українського біометричного паспорта, де за аналізом консалтингової групи Henley&Partners він посідає 38 позицію посеред сто дев'яносто дев'яти держав світу. Нашим співвітчизникам це дає можливість безперешкодного перетину кордонів без візового документу у сто тридцять шість країн Земної кулі..

Індекс паспортів Henley — це міжнародна оцінка держав, що показує можливість вільного переміщення у світі їхніх громадян. Цей рейтинг формується з 2005 року міжнародною консалтинговою компанією Henley & Partners. Спочатку цей аналіз проводили один раз у рік, але з 2018 року цей звіт стали оновлювати раз у три місяці, з цією метою міжнародна консалтингова компанія Henley & Partners користується закритими даними “Timatic” — Міжнародної асоціації цивільного транспорту, що накопичує та аналізує персональні дані у паспортних документах, візові і митні вимоги кожної держави зокрема. Відповідно до рейтингу паспортів Henley держави, громадяни яких стикаються із великою кількістю перешкод протягом подорожей через їх паспортні документи займають нижчі позиції, а громадяни країн з мінімальним рівнем перешкод отримують високі бали у цьому рейтингу.

Так, у 2020 році на найвищих позиціях втрималися:

- Сінгапур та Японія (І позиція).
- Південна Корея та Німеччина (ІІ позиція).

•Люксембург та Італія (III позиція), що дозволяє їх громадянам безперешкодно відвідувати понад 189 країн.

Ще одним підтвердженням високої якості внутрішніх українських паспортних документів є можливість з червня 2017 року поїздок наших громадян до Туреччини тільки з ID карткою, без необхідності пред'явлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон. Відповідно до Угоди між Україною та Туреччиною громадяни обох держав, які мають біометричні документи можуть здійснювати подорожі чи прямувати транзитом тільки з внутрішніми паспортними документами.

Подібне спільне рішення урядів України та Грузії набрало законної сили першого березня 2019 року, завдяки якому через пряме авіаційне чи морське сполучення перетину кордону нашими співвітчизниками та громадянам грузії дозволяється лише за допомогою внутрішніх паспортних документів.

Все більшої популярності набувають біометричні паспортні документи серед громадян України, адже зараз дуже активно розвиваються різноманітні електронні послуги та сервіси, які є доступні лише за наявності біометричних документів.

ДМС України спільно з Мінцифрою з п'ятого лютого 2020 року надано можливість громадянам України — власникам ID картки — отримання послуги із “внесення кваліфікованого електронного підпису (КЕП) на безконтактний електронний носій (чип) ID картки”. Це здійснюється лише для повнолітніх співвітчизників і лише за бажанням та на безоплатній основі. Такий паспортний документ стає повноцінним засобом для електронної ідентифікації людини.

Електронний підпис розмістити на чіпі ID картки можна після того, як тільки оформили біометричний паспорт або внести на раніше виданий документ. Зручним є той момент, що таку дію доступно провести у будь-якому територіальному підрозділі Державної міграційної служби України, без прив'язки до реєстрації місця проживання. За допомогою кваліфікованого

електронного підпису особа може користуватися електронними сервісами державних органів, отримувати адміністративні і фінансові послуги, вести бізнес-діяльність, не залишаючи домівку. Такі сервіси вже довгий час є доступні громадянам Європейського Союзу.

ДМС України спільно з Мінфіном з двадцять восьмого травня 2020 року надали можливість громадянам віком від 14 до 18 років під час оформлення паспорта громадянина України вперше одночасно і оформити реєстраційний номер облікової картки фізичної особи-платника податків без будь-яких інших додаткових документів. Проте обов'язковою умовою має бути зареєстроване місце проживання особи.

З лютого 2020 року розпочав роботу Єдиний портал державних послуг "Дія", у якому отримали цифрове відображення ID картки та біометричного паспорта громадянина України для виїзду за кордон. На даний час у мобільні телефони у застосунок «Дія» завантажено уже понад 5 мільйонів біометричних паспортів.

Використання електронного паспорта надає широкий спектр можливостей, зокрема:

- для купівлі квитків на залізничні та авіа перевезення;
- у банках;
- для отримання послуг поштового зв'язку.

А з 23 серпня 2021 року до 30 річчя незалежності нашої держави вступив у дію закон № 1368-ІХ "Про внесення змін до Закону України "Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус", відповідно до якого е-паспорт у мобільному застосунку "Дія" утотожили з його фізичним аналогом. Тепер це дає можливість використовувати цифрові документи під час:

- медичного обслуговування;

- отримання адміністративних, готельних, телекомунікаційних бібліотечних послуг;

- під час придбання товарів у магазині;

- для підтвердження особи на запит поліції та правоохоронних органів.

Особам, які мають біометричний паспортний документ надається можливість згенерувати у мобільний застосунок “Дія” цифровий сертифікат про вакцинацію для використання як в середині країни, так і за її межами. Однак, зараз почастишали звернення щодо неможливості згенерування такого сертифікату через відсутність внесеного (або внесення з помилкою) номера облікової картки платника податку. У зв’язку із цим, громадянину необхідно звернутися у територіальні підрозділи ДМС для виготовлення нового паспорта громадянина України чи паспорта громадянина України для виїзду за кордон. Оскільки, номер облікової картки платника податку не є обов’язковим документом для подачі на паспортні документи, то він подається особою за бажанням та при наявності.

У зв’язку із стрімким розвитком цифровізації Державною міграційною службою розроблено та запроваджено ряд електронних сервісів для простішого та швидкого орієнування громадян щодо оформлення паспортних документів, зокрема:

- створено на сайті Державної міграційної служби України електрону чергу реєстрації громадян на оформлення адміністративних послуг, що дало можливість значно скоротити черги у підрозділах;

- можливість оформлення паспортних документів без прив’язки до реєстрації місця проживання;

- на час карантинних обмежень надано можливість отримання вже виготовлених паспортів громадянина України не за місцем подачі документів;

- сервіс перевірки паспортних документів “Недійсні документи”, що дає змогу перевірити працівникам нотаріату, банків та різноманітних фінансових установ актуальний стан паспортного документу та унеможливити маніпулятивні дії з недійсним паспортним документом;

- онлайн перевірка на сайті ДМС транслітерації написання прізвища та імені особи;

- наявні на сайті ДМС платіжні реквізити усіх територіальних підрозділ, що дає можливість здійснити онлайн оплату за надання певної адміністративної послуги;

- розпочато функціонування чат-ботів у месенджері VIBER та Telegram, що дає змогу швидко отримати відповіді на питання, які цікавлять заявників.

За останні чотири роки дуже багато зроблено корисного та важливого, однак на найближчі місяці та роки перед Державною Міграційною службою постають питання розвитку ряду інших стратегічних напрямків у сфері паспортизації, а саме:

- приведення у відповідність, а також організація роботи територіальних підрозділів у зв’язку із новим адміністративно-територіальним устроєм;

- розроблення нормативно-правового забезпечення з питань припинення надання адміністративної послуги “вклейка фото у паспорт громадянина України після досягнення певного віку”;

- організація роботи та нормативно-правове регулювання відмови від використання паспорта зразка 1994 року та повного переходу на оформлення паспорта громадянина України у формі ID картки;

- завершення реалізації експериментального проєкту з електронною зміною реєстрації місця проживання.

Державна міграційна служба гарантує якісне та вчасне надання адміністративних послуг. Дуже важливо, що ці революційні для нашої країни і

громадян зміни, стають можливими також завдяки зусиллям працівників Державної міграційної служби України у співпраці з Міністерством цифрової трансформації та Міністерством внутрішніх справ. Державна міграційна служба України є активним учасником всіх процесів, які змінюють нашу країну на краще та допомагають громадянам користуватися усіма перевагами і зручностями від використання цифрових послуг.

Палилюлько Ярослав Ігорович
Студент II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

РОЗБУДОВА ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГАРМОНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Сучасні умови розвитку фінансово-економічних відносин на світовій арені враховують особливості співпраці податкових органів з платниками податків з метою мінімізації дефіцитних явищ у бюджетній політиці та підвищення рівня життя населення. Організація ефективних дій в напрямку підвищення рівня добровільної сплати податків потребує інноваційного підходу, націленого на формування партнерських стосунків між фіскальними органами та платниками податків. Більшість розвинених країн світу, які акцентують зусилля на розвитку консультаційних послуг з питань фінансів та оподаткування підсилюють загальний ефект в системі накопичення бюджетних ресурсів для виконання поставлених перед державою завдань.

Об'єктивна необхідність податкового консультування є результатом складності та мінливості податкової системи, різноманітні способів ведення справ і форм укладення угод, а також потреби в незалежному погляді на податкову проблематику.

В останнє десятиріччя можна спостерігати збільшення об'єму ринку консалтингових послуг. Причиною зростання популярності консультування, а також підвищення попиту на консалтингові послуги (в т.ч. у сфері оподаткування) можна вважати такі:

- впровадження нових інформаційних технологій, що дають змогу підвищити продуктивність фірми;
- здатність втілювати в життя (реалізовувати) ідеї консультанта в конкурентній боротьбі на ринку;
- стрімкий розвиток бізнесу, який потребує консалтингових послуг, це стосується не тільки транснаціональних корпорацій, які освоюють нові ринки, а також нових компаній, які хочуть володіти певною часткою світового ринку [1, с. 49].

Історія, період виникнення та концепція податкового консультування в кожній країні мали та мають власні унікальні риси і особливості, що пояснюються рівнем їх економічного зростання та національною специфікою. У 1959 р. у Франції було створено Європейську Асоціацію податкових консультантів (CFE) як єдину координаційну організацію та затверджено її статут, що був остаточно переглянутий Генеральною асамблеєю Асоціації у вересні 2010 р. На даний час до складу Асоціації входять 34 національні організації з 25 європейських країн, що об'єднують більше ніж 190 тис. податкових консультантів (tax advisers). Свою місію Асоціація вбачає в захисті професійних інтересів податкових консультантів, гарантуванні високої якості наданих ними порад і рекомендацій та обміні інформацією щодо національних податкових законів для сприяння координації податкового законодавства в Європі. Таким чином, податкове консультування активно розвивається як мінімум у 25 європейських країнах, що додатковий раз підтверджує необхідність та особливий статус даного виду послуг. В більшості випадків податкове консультування прийнято визначати у наступних інтерпретаціях: процес

взаємодії консультанта і клієнта, результатом якого є зміни у податковій політиці підприємства; різновид експертної допомоги клієнту під час вирішення завдання оптимізації оподаткування за умови постійних змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі; послугу, що надається консультативним органом для запобігання виникненню у платника податків проблем у сфері оподаткування; метод освоєння наукових розробок, досягнень передового зарубіжного та вітчизняного досвіду стосовно питань, пов'язаних з оподаткуванням [2].

В Україні ринок податкового консалтингу лише починає розвиватись. Позитивні тенденції його розвитку пов'язані із створенням у 2001 році Співки податкових консультантів України (СПКУ) та у 2013 році Палати податкових консультантів України (ППКУ). Фахівці даних організацій залучаються до роботи в робочих комісіях Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України. Представники СПКУ входять до Громадських колегій при Державній податковій службі України, Міністерстві фінансів та Міністерстві юстиції України. За поданням СПКУ Міністерством праці України в 2004 р. введена професія «Консультанта з податків і зборів» та затверджені кваліфікаційні вимоги до неї.

Актуальним питанням залишається підготовка податкових консультантів вищими навчальними закладами з метою формування теоретичних знань, що зумовлено перш за все запитами бізнесу на пошук кваліфікованих податкових консультантів. Окрім цього, податкова консультація професіонала містить не лише надання послуг з питань оподаткування, але й допомогу у вигляді оптимальної моделі ведення бізнесу в рамках чинного законодавства. Варто відзначити, що з кожним роком зростає кількість вищих навчальних закладів, що готують спеціалістів у сфері оподаткування в Україні (у 2018 році їх налічувалось 16). Це є позитивним аспектом розвитку ринку податкового консультування [3, с. 27].

Якщо по західними мірками в Україні повинні працювати сто п'ятдесят - сто шістдесят тисяч податкових консультантів, а ринок консультантів тільки шістьма тисячами, то це означає, що є велика ніша, яку консультанти не покривають, навіть з урахуванням, того, що їх кількість зростає, а отже, цю нішу займають аудитори. Особливості податкового консультування в Україні пов'язані з недоліками податкового планування та контролю на українських підприємствах. Податковий облік на підприємствах знаходиться в стадії постійної уніфікації, а податкове планування ще не стало елементом фінансового планування [4, с. 117].

В світовій практиці інститут податкових консультантів є одним з важливих елементів податкової системи країни. Водночас, у світі існують два напрямки щодо організації податкового консультування: державне регулювання та саморегулювання. Український ринок послуг з податкового консультування має значні перспективи. На етапі розбудови інституту податкового консультування в Україні важливо визначити законодавчі основи його функціонування, зокрема слід поєднати державне регулювання із системою саморегулювання ринку податкових послуг, чітко визначити місце та роль податкових консультантів у їх відносинах з платниками податків і контролюючими органами.

Список використаних джерел:

1. Бейч Э. Консалтинговий бізнес: основи професіоналізму: пер. с англ. СПб.: Питер, 2006. 272 с
2. Скотт Арлена. Как управлять переменами: Change Management глазами специалиста. URL: <http://www.hrc.com.ua/content/articles/index.php?article=5571>
3. Tkachyk F.P., Ambryk L.P., Hutsul I.A. Tax consulting: theoretical dominants, problems and prospects for development in Ukraine. *Economic and Law Paradigm of Modern Society*. 2018. Issue 2. P. 24-31

4. Притуляк Н.С., Баховко В.Ю., Чапран Ю.О. Особливості розвитку консалтингових послуг в Україні. *Науковий вісник Мукачівського державного університету: Серія Економіка*. 2015. Вип. 1(3). С. 115-119

Панчук Віктор Віталійович
Студент II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

РОЗВИТОК ПОДАТКОВОГО МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Податкове законодавство більшості країн світу надає можливість своїм платникам податків оптимізувати сплату податків шляхом уведення спеціальних режимів оподаткування, надання пільг за галузевою ознакою і т. д. Разом із тим податкові органи постійно спостерігають спроби з боку платників податків уникнути сплати податків або незаконно зменшити базу оподаткування, вигадуючи при цьому нові схеми. Для наповнення бюджету податковими надходженнями фіскальні органи роблять податковий контроль більш жорстким, проте й намагаються зробити його більш гнучким, підтримуючи сумлінних платників податків. Разом із тим, незважаючи на прогресивні досягнення у сфері контролю, в Україні фіскальним органам не вдається суттєво знизити тіньовий сектор. Це пов'язано певним чином із тим, що податкове законодавство здебільшого спрямоване на вдосконалення податкової системи і й у меншому ступеню – на податковий контроль.

Тому перед працівниками фіскальної служби, науковцями у сфері оподаткування постає важливе питання визначення напрямів удосконалення та розвитку контролю над надходженнями податків, застосовуючи новітні технології, з одного боку, та принципово нове теоретичне підґрунтя у сфері оподаткування – з іншого.

Процес адміністрування передбачає різні види ведення податкової роботи. Це реєстрація та облік платників податків; обробка податкових декларацій; облік платежів (податкові зобов'язання); обслуговування платників податків; податковий контроль; апеляції платників податків; адміністрування податковим боргом, якими займаються фіскальні установи держави, зокрема, ДФСУ, ДФС у м. Києві, державні податкові інспекції [1, с.563].

За результатами щорічного дослідження Paying Taxes 2020 («Оподаткування 2020»), яке проводить PwC спільно зі Світовим банком, Україна опустилася з 54-го на 65-те місце серед 190 країн світу. Україна втратила колишню позицію, оскільки інші країни активніше, ніж вона, автоматизують і скорочують час адміністрування податків. Крім того, збільшилося фіскальне навантаження на бізнес в Україні, коментує результати рейтингу PwC: «Підсумки цього року свідчать про те, що Україні доведеться багато попрацювати, щоб надолужити втрачені позиції. Скорочення часу, який витрачає бізнес на облік і платежі до бюджету, має стати основним завданням податкової реформи», – коментує результати рейтингу В'ячеслав Власов, партнер, керівник практики оподаткування і юридичних послуг PwC Україна».

Спрощення процедури сплати податків – світовий тренд. Дотримуючись його, наприклад, Туреччина піднялася з 80-ї на 20-ту сходинку в свіжому рейтингу. Вона скасувала ПДВ на капітальні інвестиції й тим самим звільнила бізнес необхідності витрачати час на його відшкодування. Угорщина змінила торішню 86-у на 56-ту позицію: там істотно скоротилася тривалість перевірки коригувань звітності з податку на прибуток. Португалія, Франція, Польща й Литва запровадили звітність перед податковими органами в режимі реального часу. Бізнес у цих країнах вже не зобов'язаний подавати разом з декларацією величезну кількість додатків з інформацією про свої транзакції. Казахстан запустив пілотний проект із застосування блокчейн-технологій для адміністрування ПДВ. Таку саму можливість розглядає і Велика Британія. Бразилія і В'єтнам досягли рекордного скорочення часу на облік ПДВ за рахунок оптимізації роботи наявних ІТ-систем.

Водночас Україна поки лише готує план діджиталізації податкової системи. У середньому українці витрачають на облік 328 годин на рік, що вдвічі більше, ніж у розвинених країнах. За тривалістю обліку ПДВ Україна займає 176-те місце з 190 [2].

Отже, опираючись на проведений аналіз, податкові реформи в Україні не отримали бажаного результату, сучасний стан податкової сфери й надалі характеризується недосконалістю та нестабільністю податкового законодавства, поганим фінансовим станом значної кількості платників податків, негативним ставленням і недовірою платників податків до податкових органів. Регулювання сучасних економічних відносин потребує гнучкої податкової політики, метою якої є оптимальне поєднання інтересів держави та інтересів платників податків. Для ефективного функціонування податкової системи України необхідний подальший розвиток не лише нормативно-правової бази та вдосконалення застосування норм законодавства про податки і збори, – не менш важливим завданням є формування механізму, що забезпечує виконання податкового законодавства. З огляду на це украй важливим є вивчення норм (правил), методів, прийомів і засобів, за допомогою яких спеціально уповноважені органи здійснюють управлінську діяльність в податковій сфері [3, с.1].

Список використаних джерел:

1. Куліш А.І., Чайчевська Ж.В. Особливості механізму адміністрування податків в Україні на сучасному етапі. *Молодіжний економічний дайджест*.2018.№ 1 (9).С.563-566.
2. GMK Center: електронний журнал. URL: <https://gmk.center/ua/pro-gmk-centr/>
3. Ясько І.В. Теоретико-правові засади податкового адміністрування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: 12.00.07. Львів, 2019. 23 с.

Пошелюжна Інна Андріївна
*Начальник відділу освіти, культури, молоді та спорту
Трибухівської сільської ради*

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У сучасному суспільстві соціально-культурна сфера є важливою умовою соціального прогресу, а належне фінансове забезпечення для їх надання є важливою передумовою стабільного економічного зростання. Одними із проблем функціонування соціально-культурної сфери, з економічної точки зору, є недостатні обсяги фінансування та неефективні методи використання коштів. І хоча з кожним роком спостерігається зростання асигнувань на соціально-культурну сферу в Україні як з бюджетів різних рівнів, так і з позабюджетних джерел, фінансове забезпечення соціально-культурної сфери дає змогу фінансувати на прийнятному рівні лише поточне функціонування закладів, при цьому можливості для їхнього розвитку є недостатніми. Саме тому, у соціально-культурній сфері існує потреба у диверсифікації джерел фінансового забезпечення за рахунок залучення позабюджетних ресурсів, застосування інноваційних підходів до розподілу коштів при одночасному гарантуванні якості послуг та їх доступності для жителів територіальних громад [1].

Отже, забезпечення соціально-культурної сфери фінансовими ресурсами є важливим питанням, яке потребує особливої уваги органів місцевого самоврядування. У сучасних умовах актуальним є пошук альтернативних джерел для фінансування соціально-культурної сфери.

Фінансові ресурси можуть залучатися у формі міжнародної допомоги на підставі укладених міжнародних договорів з донорами, якими можуть виступати уряди іноземних держав, міжнародні організації на безповоротній та безоплатній основі для вирішення пріоритетних завдань соціально-економічного розвитку.

Така допомога також може надаватися у формі майна, інтелектуальної власності, послуг чи робіт, а також фінансових ресурсів.

Така форма залучення ресурсів використовується для забезпечення потреб соціально-економічного розвитку у багатьох країнах, які розвиваються або знаходяться в стані трансформації. При пошуку донора, доцільно звернути увагу на існуючі пропозиції грантодавців, на скільки вони відповідають інтересам територіальної громади.

Ще одним альтернативним джерелом залучення коштів для розвитку соціально-культурної сфери громади є ендавмент, під яким розуміють фінансові пожертвування для неприбуткових організацій. Цей метод залучення коштів полягає у формуванні цільового фонду, який призначений для використання у некомерційних цілях, переважно для фінансування розвитку організацій у сфері освіти, культури або охорони здоров'я. Отриманню коштів від жертводавців сприятиме активність як керівників, так і жителів територіальної громади пропонувати власні ідеї, доносити інформацію до місцевих земляків-емігрантів, бізнесменів, успішних підприємців, знаменитостей, запрошувати їх до територіальної громади. Результатом такої діяльності стане їх фінансова підтримка [2, с. 120].

Краудфандинг передбачає співпрацю людей (переважно через Інтернет), які добровільно об'єднують свої гроші або інші ресурси для підтримки інших людей або організацій. У місцевому самоврядуванні краудсорсинг полягає в залученні мешканців громади до розв'язання завдань територіальної громади шляхом використання їхніх грошових коштів, знань, досвіду і здібностей на добровільних засадах. Можливість застосування краудсорсингу в практику місцевого самоврядування базується на таких факторах:

- інтерес членів громади до проблем та потреб територіальної громади;

– наявність в членів територіальної громади з активною громадянською позицією відповідних умінь та знань, які вони можуть застосувати для покращення життя своєї родини та життя інших мешканців;

– необхідність об'єднання сил та можливостей органів місцевої влади і членів територіальної громади, у тому числі і у фінансовій сфері [2, с. 122].

Краудфандинг є тим фінансовим інструментом, який спрямований на мобілізацію грошових коштів або інвестицій для реалізації певних проектів.

Практична реалізація краудфандингу полягає в послідовному здійсненні певних етапів:

- поширення та донесення інформації про краудсорсинг-проект;
- визначення обсягу коштів, необхідної для реалізації цього проекту;
- визначення термінів, протягом якого користувачі Інтернету зможуть перевести кошти на фінансування проекту.

– На основі вище викладеного можна зробити висновок, що застосування методів краудсорсингу та краудфандингу, залучення грантових коштів і можливості їх застосування у вирішенні місцевих проблем є перспективним. Ці форми фінансового забезпечення є досить перспективними для модернізації системи фінансування розвитку соціально-культурної сфери територіальних громад, адже вони дають можливість залучити альтернативні позабюджетні фінансові ресурси.

Список використаних джерел:

1. Борщ Г. А., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Дехтяренко Ю .Ф., Ігнатенко О. С., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф., Юзефович В. В. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. / Київ. 2017. 107 с.

2. Сухарська Л. В. Елементи системи фінансового забезпечення розвитку територіальної громади. Вісник НАДУ. Серія “Державне управління”. 2016. № 1. С. 119–125.

Приймак Андрій Юрійович
*Заступник міського голови Вашківцеької
міської ради Вишницького району Чернівецької області*

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Фінансовий потенціал є складним і багатогранним явищем, яке має надзвичайне суспільне та економічне значення. В умовах кризового стану економіки значення фінансового потенціалу та вміння його використовувати у максимально ефективній формі набуває визначальної ваги для виживання та розвитку суспільства в цілому та кожного економічного агента зокрема. Але багатоукладність цього явища та складність визначення його розмірів не дозволяють чітко оцінити фінансові резерви та можливості їх використання.

Для з'ясування економічної сутності та структури фінансового потенціалу важливе значення має формулювання наступних головних положень:

- обґрунтування сутності фінансового потенціалу місцевого самоврядування;
- характеристика складу та структури фінансового потенціалу місцевого самоврядування.

У етимологічному значенні термін «потенціал» походить від латинського слова «potential» й означає «потужність, сила». Широке трактування цього терміну дається у Великому тлумачному словнику сучасної української мови . Тут потенціал визначається у декількох напрямках:

- сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері;

- запас чого-небудь, резерв;

- приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов [1, с. 1087].

Під потенціалом території треба розуміти здатність чи можливість території здійснювати будь-що, що саме – залежить від встановлених цілей територіального управління. Загальний ресурсний потенціал території – це узагальнююча кількісна характеристика, що враховує сукупність максимально можливих значень головних макроекономічних факторів соціально-економічного розвитку території. Звичайно потенціал має структурні та якісні характеристики.

Основою методологічної бази трактування фінансового потенціалу як економічної категорії є розвиток процесів об'єктивного пізнання економічних, фінансових та грошових відносин. В економічній літературі фінансовий потенціал розглядається як складова економічного потенціалу.

У науковій літературі існує розширене і вузьке тлумачення фінансового потенціалу. Так, згідно з вузьким трактуванням фінансовий потенціал зводиться до визначення «фінансового потенціалу території», тобто сукупності фінансових потенціалів підприємств, розташованих на ній. Розширене розуміння фінансового потенціалу пов'язане з включенням в його зміст наступних елементів: консолідованого бюджету; позабюджетних фондів, міжбюджетних потоків, цінних паперів, емітованих органами влади або органами місцевого самоврядування, фінансового потенціалу підприємств і організацій усіх форм власності, коштів населення, які знаходяться в готівковій формі або в банках і інших фінансових інститутах, а також у вигляді різних цінних паперів; фінансових ресурсів інститутів кредитно-фінансової системи регіону, а також коштів, що залучаються банками з інших територій [1].

В умовах поглиблення фіскальної децентралізації відбувається розширення та зміцнення повноважень місцевого та регіонального самоврядування за рахунок формування місцевих бюджетів із отриманих податків і зборів.

Фактично реалізується принцип наближення податків до їх платників, оскільки податки повинні витрачатися там, де вони були зібрані. При цьому органи місцевого самоврядування мають бути зацікавленими у збільшенні доходів місцевих бюджетів і найбільш повне і якісне надання суспільних послуг населенню

З методологічної точки зору дослідження категорії фінансового потенціалу ми виходимо з наступних положень:

1) фінансовий потенціал території є провідною фінансовою характеристикою відтворювального процесу на цій території;

2) фінансовий потенціал як категорія, відображає єдність фінансових відносин та фінансових ресурсів у їх забезпеченні всебічного розвитку території;

3) фінансовий потенціал характеризується як матеріальним, так і організаційним забезпеченням, причому кількісні і якісні параметри першого мають органічно поєднуватись із заходами другого;

4) фінансовий потенціал є головною силою, що забезпечує регулювання економічної системи.

Питання визначення сутності фінансового потенціалу місцевого самоврядування першочергово потребує з'ясування які саме фінансові ресурси використовуються для вирішення питань місцевого значення, тобто відносяться до його складу.

Питання фінансових ресурсів місцевого самоврядування тісно пов'язане із поняттям місцевих фінансових ресурсів. Багато науковців визначають місцеві фінансові ресурси як фонди грошових коштів, що формуються в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту та

використовуються для забезпечення діяльності та соціально-економічного розвитку адміністративно територіальних одиниць. При цьому, головним напрямом використання коштів є фінансове забезпечення соціальної сфери та місцевого господарства [2, с.41].

Аналогічної думки притримується С. Варга, який визначає фінансові ресурси місцевого самоврядування як сукупність грошових коштів, як можуть бути використані для потреб самоврядної територіальної одиниці. До складу таких фінансових ресурсів науковець включає: фінансові ресурси підприємств місцевого господарства, доходи населення та інші фінансові ресурси, що перебувають у місцевому територіальному обігу [3]. На нашу думку такий склад фінансових ресурсів є досить широким і перебування фінансових ресурсів у межах визначеної адміністративно-територіальної одиниці жодним чином не вказує на те, що вони будуть спрямовані на потреби самоврядної одиниці.

Більш конкретизовано дано визначення фінансових ресурсів місцевого самоврядування І. Петровською та Д. Клиновим, які розглядають фінансові ресурси місцевого самоврядування як фонди грошових коштів, що утворюються та використовуються органами місцевого самоврядування у процесі виконання покладених на них законом функцій [4]. О. П. Кириленко визначає їх як «сукупність фондів грошових коштів, які згідно з чинним законодавством надходять у розпорядження органів місцевого самоврядування для виконання покладених на ці органи завдань і функцій» [5], що на нашу думку є дуже влучною характеристикою, оскільки саме компетенція органів місцевого самоврядування визначає приналежність фінансових ресурсів які знаходяться у межах адміністративно-територіальної одиниці до саме фінансових ресурсів місцевого самоврядування.

Тож розглядаючи фінансовий потенціал місцевого самоврядування, розуміння цієї категорії нашою вважається на деякі протиріччя. Так у масштабах країни при формуванні та використанні її фінансового потенціалу усі офіційні

фінансові потоки відображаються через органи контролю за економічною діяльністю, у той час коли невелика адміністративно-територіальна позбавлена цієї можливості. При цьому вникає територіальна невизначеність джерел формування та напрямів використання фінансового потенціалу місцевого самоврядування. По-перше розглядаючи адміністративно-територіальну одиницю як цілісну багатокладну економічну систему слід зазначити, що сфера її економічної діяльності обмежується адміністративними межами. Проте її вплив може поширюватися як мінімум на найближчі території, а в деяких наукоємних галузях виробничої діяльності продуктивність може впливати на розвиток усієї країни. При цьому може переноситися дислокація формування та використання фінансових ресурсів відносно меж адміністративно-територіальної одиниці.

Отже, фінансовим потенціалом місцевого самоврядування слід вважати спроможність органів місцевого самоврядування до мобілізації достатнього обсягу фінансових ресурсів за допомогою наявних механізмів з метою забезпечення сталого розвитку та функціонування відповідної території.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. редактор В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВГФ “Перун”, 2005. 1728 с.
2. Бечко П. К., Ролінський О. В Місцеві Фінанси. Київ: Центр учбової літератури. 2007. 192 с.
3. Варга С. І. Фінансові ресурси місцевого самоврядування: дис. канд. ек. наук : 08.04.01 / Київ, 2001. 168 с.
4. Петровська І. О., Клиновий Д. В. Фінанси (з елементами статистики фінансів). Київ: ЦУЛ, 2002. 300с.
5. Кириленко О. П. Місцеві фінанси. Київ: Знання. 2006. 677 с.

Приймачук Ірина Миколаївна

Головний спеціаліст сектору здійснення державного контролю за отриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки Головного управління Національної соціальної сервісної служби у Волинській області

ПРАКТИКА НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ МЕШКАНЯМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Кожен мешканець села чи міста має право на сучасну медицину й освіту, доступні та якісні адміністративні, комунальні, соціальні послуги, гарні дороги, чисті й освітлені вулиці. Але люди можуть впливати на якість цих послуг лише тоді, коли відповідальні за їх надання знаходяться близько. Найближчою до людей владою є органи місцевого самоврядування: сільські, селищні міські ради та їхні виконкоми. Отже саме вони повинні мати широкі повноваження і достатньо коштів, щоб бути спроможними вирішувати усі місцеві питання і нести за це відповідальність.

В Україні стрімко та ефективно відбувається децентралізація - передача повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей - органам місцевого самоврядування, яка розпочалась у 2014 році.

Кабінет Міністрів України визначив підтримку реформи децентралізації в Україні одним з пріоритетних завдань, що сприятиме розвитку місцевого самоуправління і економічного розвитку країни в цілому.

Для реалізації політики у сфері соціального захисту, громадам надано функції прийому та опрацювання документів. Створюються “фронт-офіси” які забезпечують безпосередньо за місцем проживання заявників прийом документів на різного виду компенсації, соціальні виплати та гарантії. Територіальна доступність дозволить людині зекономити свій час і кошти, а також заощадити на логістиці органам влади.

В громадах для реалізації функцій з прийому організовано роботу через введення в штат виконавчого комітету відповідальної посадової особи чи створення структурного підрозділу з питань соціального захисту населення, основним завданням яких є забезпечення:

- взаємодії із структурними підрозділами з питань соціального захисту населення;
- організацію передачі документів для прийняття рішення органам соціального захисту населення (в електронному та паперовому вигляді);
- видача громадянам повідомлень про призначення чи відмову в призначенні соціальних гарантій;
- проведення інформаційно-просвітницької діяльності серед населення, спрямованої на підвищення обізнаності у сфері соціального захисту населення.

Щодо організації прийому громадян в громадах, то законодавством визначено право організовувати цю роботу за різними моделями;

- безпосередньо в сільській селищній раді спеціалістами структурного підрозділу чи уповноваженими особам
 - на відділених робочих місцях в старостатах
 - в центрах надання адміністративних послуг, створених в громадах.

Та, незалежно від моделі організації прийому громадян, цей процес відбувається з використанням Програмного комплексу «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада» (ПК «ПС «Соціальна громада»).

Цей клієнт-серверний WEB-додаток, який розроблено з метою наближення адміністративних послуг соціального характеру до мешканців територіальних громад. ПК «ПС «Соціальна громада» об'єднує у єдиному інформаційному середовищі «фронт»-офіси прийому документів від населення, що знаходяться, приміром, у ЦНАП з «бек»-офісом у структурних підрозділах соціального захисту населення (далі - СПСЗН) райдержадміністрації, де приймається рішення про надання адміністративної послуги соціального характеру.

Даний програмний комплекс:

- пришвидшує отримання адміністративних послуг соціального характеру майже на тиждень, адже раніше органи місцевого самоврядування (далі - ОМС) в середньому раз на 7 днів доставляли прийняті документи від населення до СПСЗН. ПК «ІС «Соціальна громада» того ж дня дасть змогу передавати в «бек»-офіс прийняті електронні копії документів.

- з метою формування паперових особових справ одержувачів усіх видів соціальних допомог паперові документи передаються з «фронт»-офісу до органів соціального захисту населення не рідше ніж 1 раз на 2 тижні.

- наближує послуги до мешканців ТГ через мережу «фронт» - офісів.

Перевагами та можливостями програмного комплексу «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада» є:

- уніфікація форматів ділових процесів та оптимізація роботи користувачів, що забезпечується використанням особистих кабінетів на кожному рівні,

- об'єднання актуальних та узгоджених даних із усіх ТГ в єдиному інформаційному середовищі,

- зменшення помилок в процесі формування даних, оскільки реквізити електронних заяв формуються з використанням централізованої нормативно-довідкової інформації (далі - НДІ). Персональні дані заявника (адреса реєстрації, фактичного місця проживання та інформація про членів родини) формуються з централізованих баз даних отримувачів усіх видів соціальної допомоги та компенсаційних виплат,

- оперативне надходження до СПСЗН (в кінці робочого дня) електронних заяв з «прикріпленими» сканованими копіями документів, прискорить процес призначення (перерахунку) соціальної допомоги та компенсаційних виплат.

- інтеграція з діючими програмними комплексами, що діють в органах соціального захисту населення АСОПД/КОМТЕХ-СОЦ (надання соціальних допоміг) ЄДАРП (надання пільг), Житлові субсидії,

- отримані електронні заяви опрацьовуються спеціалістами СПСЗН, після опрацювання, в ТГ передається повідомлення про призначення (відмову) допомоги із зазначенням її розміру та терміном дії,

- гнучкість ПК «ПС «Соціальна громада» дозволяє швидко змінювати ролі, права та функції користувачів системи, на нові з додатковими функціями,

- швидке реагування на постійні зміни в законодавстві,

- формування електронного «журналу реєстрації звернень» дозволяє керівнику ТГ та спеціалістам СПСЗН виконувати моніторинг опрацювання заяв та здійснювати швидкий пошук звернень за будь-якою ознакою (до прикладу, заяви з повним або неповним пакетом документів, станом опрацювання заяви, видом допомог, статусом заяви тощо),

- підсистема «Звітність» надає можливість формувати Звіт про кількість прийнятих та опрацьованих заяв в ТГ.

На даний час в Україні створено 1439 територіальних громади, з них – 1432 використовують програмний комплекс при наданні 81 адміністративної послуги соціального характеру мешканцям громад.

У Волинській області створено 54 територіальні громади, та всі вони працюють з використанням програмного комплексу. Взаємодія із структурними підрозділами з питань соціального захисту населення забезпечується шляхом передачі, у визначені законодавством терміни, паперові пакети документів та електронні сформовані документи через ПС «Соціальна громада» для подальшого опрацювання. Відповідно після опрацювання та винесення рішення спеціалісти органів соціального захисту населення надають повідомлення про результат опрацювання назад в громаду для інформування заявників.

Інструменти і моделі надання таких послуг залежать від особливостей територіальних громад, бачення найоптимального способу їх надання. Пріоритетом при цьому є забезпечення максимальної зручності і доступності для громадян. З трансформацією надання соціальної послуги проходить і процес уніфікації законодавства. Ми спостерігаємо запровадження однакових підходів при наданні усіх соціальних допомог, удосконалення порядку надання житлових субсидій та державних видів соціальної підтримки населення.

З часом, з переходом на більш потужні інформаційні системи, від претендентів на отримання різних видів соціальної підтримки буде братися лише інформація, решту інформації отримують на запит до відповідного органу.

Рожок Олександр Олександрович
Студент II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Сучасні ЗМІ давно стали основним джерелом інформації та знань. Практичне і творче використання матеріалів ЗМІ та їх змісту в процесі вивчення економічних дисциплін спонукає викладача та студентів до спільного пошуку, критичного аналізу та відбору необхідної інформації, її декодування (розшифровка, трактування інформації, змісту медіаповідомлення), збереження, застосування в навчальній та практичній діяльності та передачі іншим.

Вміле використання викладачем матеріалів ЗМІ поряд з іншими активними методами навчання в процесі вивчення економічних дисциплін дозволить студентам:

- ознайомитися із сучасними ЗМІ для отримання необхідної економічної інформації;

- навчитися визначати та аналізувати економічні проблеми, знаходити шляхи їх розв'язання;

- навчитися обґрунтовувати свою точку зору з економічних питань;

- навчитися застосовувати економічні знання в конкретній діяльності; зрозуміти необхідність праці як економічної категорії для задоволення потреб нижчого та вищого порядку; підвищити рівень економічної грамотності;

- сформувати уявлення про себе як активного суб'єкта або співучасника економічних подій та ін.

Нині доволі популярною у вітчизняному освітньому просторі системою дистанційного навчання стає платформа «Прометей», яка забезпечує унікальні умови для створення віртуальних університетів та організації дистанційного навчання з досить великою кількістю студентів, автоматизуючи при цьому весь освітній процес від вступу до закладу вищої освіти до видачі здобувачам дипломів і може позиціонуватися як сучасний засіб навчання. Але, як свідчить практика, робота у цьому середовищі дистанційного навчання потребує значної технічної та організаційно-методичної підготовки науково-педагогічних кадрів. На сьогоднішній день ця система використовується далеко не у всіх університетах. На противагу системам дистанційного навчання із закритим програмним кодом, у вітчизняному освітньому просторі популярними є так звані open source (з «відкритим вихідним кодом») рішення. Особливість таких платформ є відкритість коду для користувачів, що уможливорює будь-яке редагування, доповнення і модифікації. Університети мають можливість вибору серед таких ресурсів - платформ, як-от: ATutor, Sakai, Dokeos, DotLRN, ILIAS, SpaghettiLearning, LON- CAPA, Moodle, OpenUSS. Тож ключовим аспектом навчання майбутніх фахівців економічного профілю в освітньому середовищі університету виступає можливість організації дистанційного (або змішаного)

навчання як удосконалення одночасно інформаційно-освітнього, дидактичного та процесуального компонентів освітнього середовища університету.

Варто зазначити, що нині інформаційно-освітнє середовище університетів, безумовно, доповнюється системами управління навчанням у дистанційній формі, які у тій чи іншій мірі реально використовуються під час навчання майбутніх фахівців економічного профілю в освітньому середовищі університету. Серед зазначених ресурсів більшість вітчизняних закладів вищої освіти віддають перевагу безкоштовній системі модульного динамічного об'єктно-орієнтоване середовища для навчання Moodle, яка забезпечує можливість повноцінного дистанційного навчання. Навчальні матеріали, розроблені викладачами (текст, відео, анімація, презентація, електронний посібник), легко розміщуються у цьому середовищі. Також Moodle забезпечує можливість опрацювання практичних завдань та відправлення результатів роботи на перевірку викладачу, який в цій системі є тьютором процесу навчання, а також можливість тестування в режимі самоконтролю та контролю. Слід відмітити, що система відзначається наявністю персоналізації для входу. Режим доступу для викладача забезпечує можливість самостійно створювати дистанційні курси і провадити повноцінне навчання у віддаленому режимі (надсилання студентам повідомлень, коментарів, розподіл та генерація завдань, перевірка завдань, оцінювання й коментування оцінених завдань, електронний журнал обліку оцінок та відвідування, генерація зведеної відомості про оцінки групи студентів, налаштування різних ресурсів курсу тощо. Студентам доступно використання контенту курсів для організації самостійної роботи, виконання контрольних робіт, практик, тестування паралельно з відвідуванням аудиторних занять (в процесі самостійно ї роботи та для змішаного навчання) та для віддаленого використання в режимі дистанційного навчання.

Загалом, аналіз дистанційних курсів, які розроблено на платформі Moodle як системи дистанційного навчання переважної більшості вітчизняних

університетів, свідчить, що вони складаються з електронних ресурсів 3 типів: а) навчально-інформаційні ресурси (наприклад, загальна інформація по курсу, матеріал до лекцій в цифровому форматі, мультимедійні презентації, методичні рекомендації до опрацювання контенту лекцій, додаткові інформаційні матеріали, які поглиблюють зміст лекції тощо); б) діяльнісно-практичні ресурси, на основі використання яких забезпечується закріплення вивченого матеріалу, формування вмінь та навичок (практичні завдання, які потребують застосування знань на практиці, економічні задачі, завдання у спеціальних програмах тощо); в) контрольні-оцінювальні ресурси для контролю знань (тести, професійні завдання тощо).

У ході наукового пошуку, аналізуючи процес навчання майбутніх фахівців економічного профілю в освітньому середовищі університету, виявлено лінію дидактичних принципів, без яких процес формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю в освітньому середовищі університету не може бути успішним: науковості (організація процесу навчання майбутніх фахівців економічного профілю в освітньому середовищі університету з урахуванням досягнень сучасної науки в галузях економіки, ІКТ, цифрових технологій); систематичності та послідовності (передбачає актуалізацію раніше вивченого матеріалу з різних дисциплін циклу професійної підготовки, що безпосередньо чи опосередковано стосується ІКТ, з урахуванням ознак подібності з новим навчальним матеріалом – циклом комп'ютерних дисциплін); доступності (передбачає, щоб вся сукупність знань про цифрове суспільство, цифрову економіку, ІКТ, цифрові технології, вся різноманітність і глибина їх була зрозумілою для всіх студентів у відповідності з рівнем їхнього розумового розвитку); свідомості й активності навчання (вимагає від студентів не простого механічного заучування навчального матеріалу, але й усвідомлення й осмислення феномена цифрової економіки й інформаційного суспільства, глибокого дослідження наукових концепцій

розвитку цифрової економіки та суспільства, цифрової трансформації освіти, розуміння потенціалу сучасних ІКТ, цифрових технологій як важливого чинника поступального прогресивного розвитку сучасного інформаційного суспільства, активізації навчально-пізнавальної діяльності та самостійної пізнавальної діяльності); наочності (передбачає гармонійне поєднання текстової навчальної інформації з різними засобами наочності в процесі навчання, забезпечення умов для образного та візуального сприйняття навчального матеріалу); міцності знань (передбачає процес побудови знань, а саме систематизованих знань, які надовго зберігались би в пам'яті студентів, легко відтворювались і застосовувались при розв'язуванні різних професійних завдань із використанням ІКТ та цифрових технологій); зв'язку теорії та практики (передбачає єдність теоретичних знань та практичних навичок використання ІКТ та цифрових технологій у майбутній професійній діяльності фахівця економічного профілю); емоційності (передбачає забезпечення у студентів позитивних емоцій, які відіграють роль внутрішньої спонукальної сили у навчальній діяльності до опанування ІКТ та цифровими технологіями); контролю і корекції знань (передбачає ефективну навчальну взаємодію між викладачами й студентами, а також отримання викладачем об'єктивної інформації про навчальні досягнення студента та реалізацію корекційних заходів на основі порівняння реального ступеня досягнення цілей навчання, реального рівня сформованості у студентів інформаційно-комунікаційної компетентності із запланованим); оптимізації навчання (передбачає пошуки оптимальних умов для розвитку самостійної пізнавальної діяльності студентів, їх творчої реалізації у навчанні та майбутній професії фахівця економічного профілю, для формування інформаційно-комунікаційної компетентності).

Росовська Ірина Юрївна

Начальник управління з питань імміграції тимчасового перебування та протидії нелегальній міграції ГУ ДМС у Львівській області

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЛЕЖНОГО ОФОРМЛЕННЯ ПЕРЕБУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Іноземці та особи без громадянства, які прибули в Україну на законній підставі, можуть тимчасово перебувати на території країни за паспортним документом. Паспортний документ подається іноземцем та особою без громадянства для реєстрації у пункті пропуску через державний кордон посадовій особі Держприкордонслужби України. Реєстрація на період короткотермінового перебування проводиться: для іноземців та осіб без громадянства з держав з візовим порядком в'їзду – на період дії візи, але не більш як 90 днів, якщо інший термін не визначено міжнародними угодами; для іноземців та осіб без громадянства з держав з безвізовим порядком в'їзду – на термін не більш як 90 днів протягом 180 днів, якщо інший термін не визначено міжнародними угодами.

Іноземним громадянам на підтвердження їх права перебувати на території України протягом терміну довшого, ніж 90 днів видається відповідний документ – посвідка. Закон «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» визначає перелік підстав, які дають право на отримання посвідки на тимчасове або постійне перебування та перелік необхідних для цього документів.

За умов успішного подання документів, посвідку зобов'язані видати не пізніше, ніж через 15 днів. На практиці готовий документ іноземець забирає в прийомні години рівно через 2 тижні. Інша особа може подати документи за довіреністю, пред'явивши оригінал паспорта іноземця, а от отримати готову посвідку може лише іноземець особисто. На практиці оригінал паспорту залишається у державній міграційній службі також. Натомість іноземний громадянин мав би отримати довідку, яка частково заміняла документ, що

посвідчує особу. Проте, Постанова КМУ № 185 від 13.03.2013 року не передбачає навіть процедури оформлення такого документу.

Тимчасова посвідка на проживання видається строком до одного року. У паспорті іноземця проставляється штамп, де вказується, що особа знаходиться в Україні на підставі виданої тимчасової посвідки на проживання.

Після отримання посвідки іноземець зобов'язаний протягом десяти днів зареєструватися за вказаною ним раніше адресою. В законодавстві чітко не прописано, в яких саме днях вимірюється цей строк, компетентні органи ведуть підрахунки в календарних, а не робочих днях. Зазвичай посвідка видається вже наступного дня після прийняття позитивного рішення, проте датою, від якої буде вестись відлік 10 днів, є день не безпосереднього отримання, а прийняття зазначеного рішення, тобто як мінімум день особа вже втрачає.

Для того щоб іноземцю прописатися разом із власниками квартири та особами, що там уже проживають, необхідно відвідати відділ у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб і знову зіткнутися з тяганиною. Доволі часто, крім проблеми нестачі часу, на шляху іноземця до законної реєстрації стає небажання орендодавця відвідувати державні органи. Якщо ж строк пропущений, то адміністративний штраф застосовується як до самого іноземця, так і щодо осіб, що надали йому житлову площу.

Умови і порядок видачі дозволу на імміграцію, а також посвідки на постійне проживання й вирішення інших питань, пов'язаних з імміграцією іноземців та осіб без громадянства, визначаються Законом України «Про імміграцію».

Термін розгляду заяви про надання дозволу на імміграцію не може перевищувати одного року з дня її подання. Іноземці та особи без громадянства, які отримали дозвіл на імміграцію, мають отримати посвідку на постійне проживання, що є документом, який підтверджує право іноземця чи особи без громадянства на постійне проживання в Україні.

Частинами першою, другою та четвертою статті 11 закону встановлено, що особі, яка постійно проживає поза межами України і отримала дозвіл на імміграцію, дипломатичне представництво чи консульська установа України за її зверненням оформляють імміграційну візу, що є чинною упродовж року з дня її оформлення. Зазначена особа в'їжджає на територію України в порядку, встановленому законодавством України.

Після прибуття іммігранта в Україну він повинен звернутися упродовж п'яти робочих днів до органу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань імміграції за місцем проживання із заявою про видачу йому посвідки на постійне проживання.

Особі, яка перебуває на законних підставах в Україні і отримала дозвіл на імміграцію, орган спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань імміграції за місцем її проживання видає посвідку на постійне проживання протягом тижня з дня подання нею відповідної заяви. До отримання зазначеної посвідки на постійне проживання особа має статус іноземця чи особи без громадянства, що тимчасово перебуває в Україні.

Щодо правового статусу членів сімей іноземців. Згідно з Законом «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземці, які прибули в Україну з метою возз'єднання сім'ї, та отримали посвідку на тимчасове проживання, вважаються такими, які на законних підставах перебувають на території України. Таким чином, отримавши посвідку на тимчасове проживання, члени сім'ї іноземця зможуть безперешкодно в'їжджати в чи виїжджати з України.

Для отримання посвідки на тимчасове проживання члени сім'ї залежно від громадянства особи, до якої вони приїхали в Україну, додатково подаватимуть: якщо особа є громадянином України – документ, що підтверджує факт перебування у шлюбі; якщо іноземцем – документ, згідно з яким вони

вважаються членами сім'ї особи (вимагається легалізація документів, якщо інше не передбачено законом чи міжнародним договором з Україною).

Передбачається створення національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців. З початком її функціонування від іноземців вимагатиметься під час проходження прикордонного контролю у пунктах пропуску через державний кордон подача біометричних даних для їх фіксації. Хоч загалом процедура отримання посвідки на тимчасове чи постійне проживання для іноземних громадян мала б виглядати простішою, та на практиці процес залишається ускладненим, бюрократичними формальностями у тому числі [1]. Водночас, при особистому зверненні іноземні громадяни досить часто зіштовхуються із неможливістю порозумітись із працівниками державної міграційної служби, та отримати кваліфіковану консультацію чи роз'яснення своїх прав.

В Україні дуже поширене укладання шлюбу з іноземними громадянами. Шлюб між громадянином України та іноземцем може бути укладений як в Україні так і на території іншої держави, відповідно це не є перешкодою для отримання посвідки на підставі возз'єднання сім'ї. Подружжю лише необхідно надати завірене належним чином свідоцтво про одруження (у випадку укладення шлюбу за кордоном). Разом з тим, зустрічаються непоодинокі випадки фіктивних шлюбів, завдяки яким відбувається легалізація іноземних громадян, які в подальшому можуть зловживати становищем легального перебування на території України. Для уникнення фіктивних шлюбів з іноземними громадянами, варто перейняти досвід інших країн (зокрема країн Європи та США), де для того аби отримати посвідку на проживання в Україні на підставі возз'єднання сім'ї, необхідно надати підтвердження дійсності стосунків. Зокрема працівниками установ, які приймають рішення про виготовлення посвідки на тимчасове проживання проводяться співбесіди з кожним із подружжя, де їм задають питання що стосуються дійсності їх відносин. Такі співбесіди проводяться

одночасно з кожним із подружжя, яке перебуває в різних кімнатах. Потім, проаналізувавши відповіді, працівник приймає рішення про те, чи є цей шлюб фіктивним чи ні. Подібний досвід в свою чергу дозволив би зменшити кількість фіктивних шлюбів, адже за те що шлюб украдено фіктивно жоден із подружжя не несе відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми правового регулювання та практичні аспекти працевлаштування і законного перебування іноземних громадян в Україні. URL: https://uba.ua/documents/doc/t_dasho.pdf

Русін Віктор Миколайович

*К.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету*

Баклан Віта Олександрівна

*Спеціаліст відділу обслуговування розпорядників коштів та інших клієнтів
УДКСУ у Волочиському районі Хмельницької області*

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ЗА ВИДАТКАМИ

Щодо казначейського обслуговування бюджетів за видатками, то зазначимо, що в Україні сформована відповідна нормативно-правова база, яка дає можливість на практиці досить ефективно обслуговувати бюджети за видатками органами казначейства. Однак, незважаючи на це, протягом останніх років Державною казначейською службою України проводиться активна робота в напрямку покращення та удосконалення самих методів та механізмів обслуговування розпорядників та одержувачів бюджетних коштів в процесі виконання бюджетів за видатками. У роботі Казначейства України застосовуються сучасні інформаційні технології, що забезпечують можливість

спрощувати та прискорювати платежі в процесі казначейського обслуговування державного бюджету за видатками. Також враховуючи і необхідність скорочення державних видатків на утримання органів управління, в системі казначейства було розроблено та запроваджено систему дистанційного обслуговування клієнтів через використання ПТК «Клієнт Казначейства – Казначейство».

Дистанційне обслуговування – універсальний сервіс, який надає практично той самий спектр послуг, який можна отримати безпосередньо в казначействі. Його перевагою є те, що більше немає потреби витратити час у чергах, чекати поки звільниться спеціаліст, залежати від часу роботи установ тощо. Достатньо мати доступ до комп'ютера в мережі інтернет і відкривається можливість проведення фінансових операцій. Таким чином установи можуть зменшити навантаження на свою бухгалтерію та використовувати зекономлений час на вирішення інших, більш важливих питань. З введенням дистанційного обслуговування відчувається значна економія операційних витрат [1].

СДО «Клієнт Казначейства – Казначейство» призначений для дистанційного обслуговування клієнтів казначейства. Ця система в умовах запровадження карантинних обмежень в Україні у зв'язку із поширення пандемії Covid-19, дозволила органам казначейства забезпечувати обслуговування розпорядників та одержувачів коштів державного бюджету фактично без фізичних контактів із ним. Як ніколи, це нововведення виявилось досить актуальним і своєчасним із врахування сучасних вимог часу. Крім цього, це дозволило оптимізувати фінансові та трудові витрати в процесі обслуговування державного бюджету за видатками. Цього досягнуто завдяки економії робочого часу працівників бухгалтерських служб розпорядників на відрядженнях до органів казначейства та відповідно витрат фінансових ресурсів на такі відрядження. Також це дозволило відмовитись від потоків вхідних та вихідних

паперових документів, що також прискорює обмін та обробку інформації, зменшує можливості появи помилок у даних.

Станом на 01.01.2021 р. договори із казначейством на обслуговування через СДО було укладено 39 278 установами. Це на 18% більше, ніж у попередньому році (рис. 1). Відповідно у системі казначейства зареєстровано 139 906 користувачів.

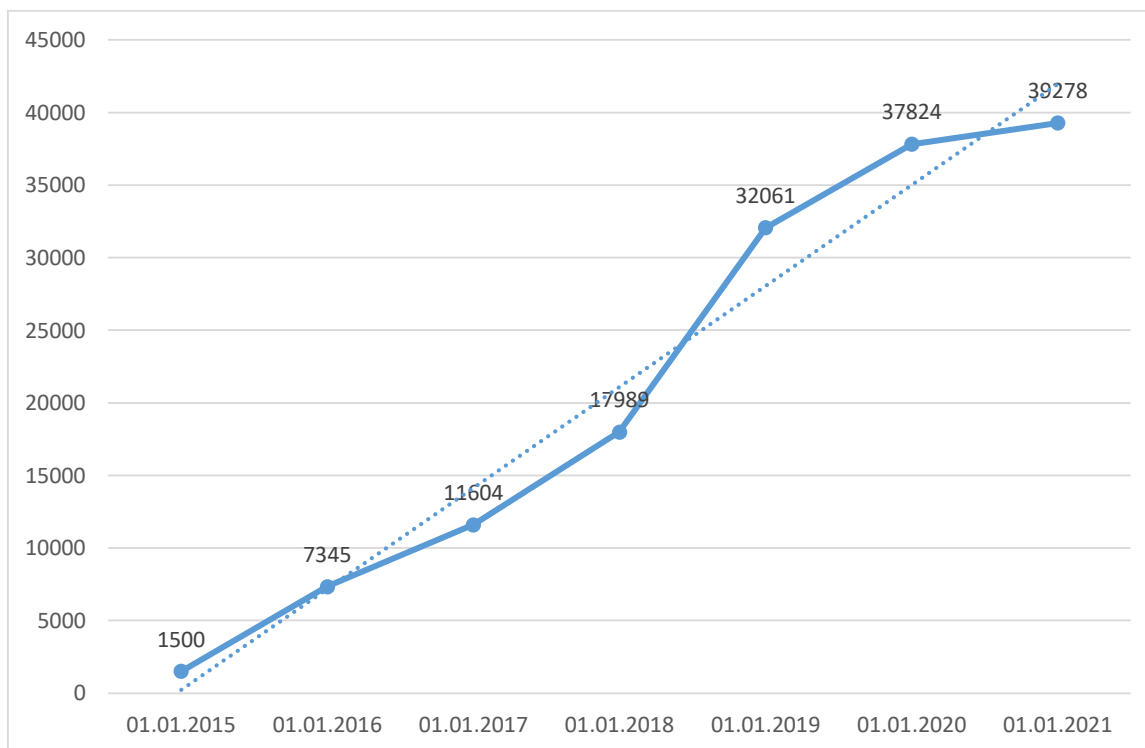

Рис. 1 Динаміка укладання договорів щодо дистанційної форми обслуговування розпорядників бюджетних коштів органами казначейства

Примітка. Складено за інформаційними матеріалами ДКСУ

За 2020 рік до органів Казначейства через СДО надійшло 41,3 млн електронних документів, що на 33% більше, ніж у 2019 році (31,0 млн документів). У середньому через СДО від клієнтів щоденно надходить 165 тис. електронних документів, що становить 20,6 тис. документів за годину. Кожну хвилину система приймає від клієнтів більше 300 документів, а в дні пікових навантажень надходить 13–15 документів щосекунди [2].

Оплата рахунків розпорядників чи одержувачів коштів державного бюджету здійснюється органами казначейства лише якщо в системі казначейства в обліку відображена інформація про їх зобов'язання та фінансові зобов'язання, а також за наявності залишків коштів на рахунку у розпорядника чи одержувача. Кошти повинні виділятися для погашення конкретних зареєстрованих зобов'язань, при цьому оплата заздалегідь зареєстрованих.

Підставою для здійснення таких видатків є платіжні доручення, які підготовлені власниками рахунків за умови надання підтвердних документів, що підтверджують цільове використання коштів.

Якщо проаналізувати динаміку касових видатків державного бюджету за 2018-2020 рр., то у 2019 році проведено видатків державного бюджету у сумі 1 072,9 млрд грн, а у 2020 р. 1 288,0 млрд грн, що в обидвох випадках становить 95,0 % річних планових призначень (рис.2).

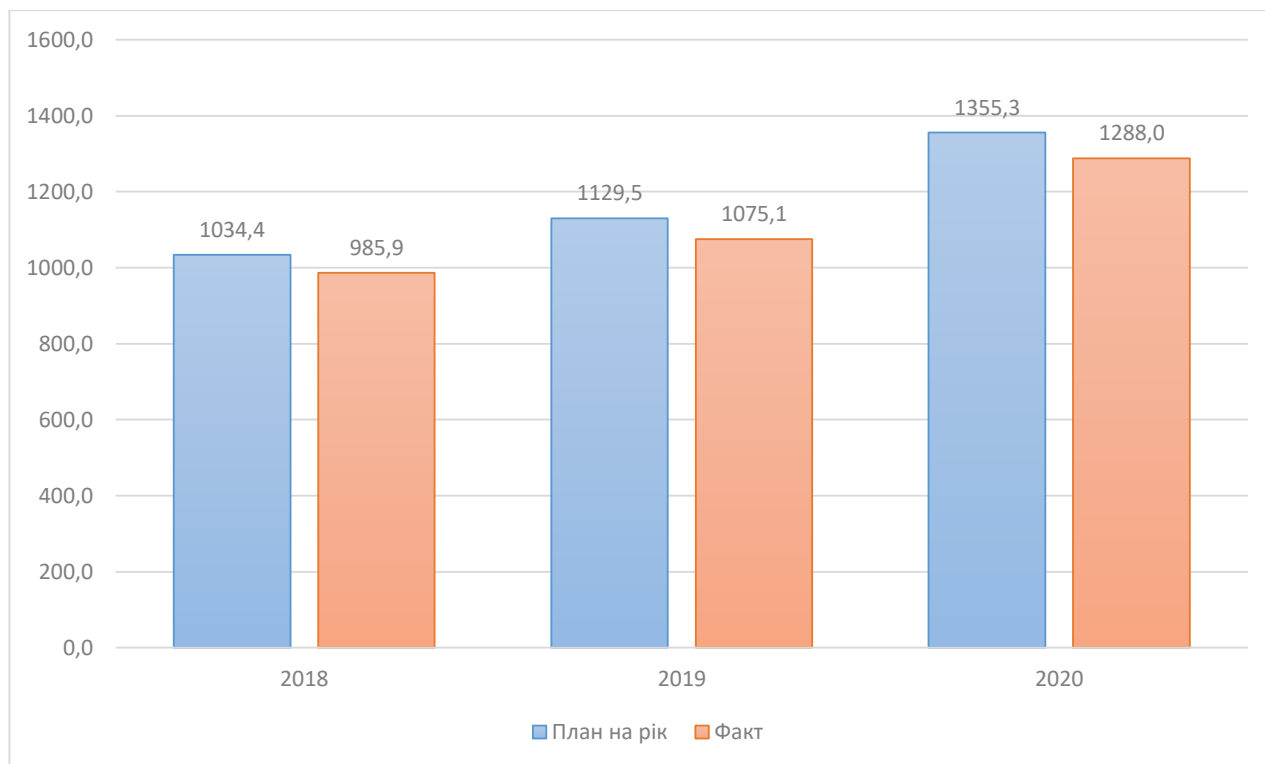

Рис. 2 Здійснені органами ДКСУ касові видатки державного бюджету за 2018-2020 рр.

Примітка. Складено автором на основі даних ДКСУ.

Основна частина цих проведених видатків державного бюджету здійснена саме завдяки дистанційному обслуговуванню розпорядників та одержувачів коштів державного бюджету. Тому, можемо стверджувати, що в органах казначейства функціонує досить ефективна модель касового виконання бюджетів, яка дає можливість обслуговувати клієнтів у дистанційній формі, що в умовах сьогодення є досить актуально.

Список використаних джерел:

1. Казначейська система: підручник / за наук. ред. д. е. н., проф. А. І. Крисоватого, д. е. н., проф. О. П. Кириленко, Т. Я. Слюз. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 364 с.
2. Публічний звіт Голови Казначейства Тетяни Слюз щодо діяльності Державної казначейської служби України за 2020 р. Офіційний сайт Державної казначейської служби України URL: <https://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 07.09.2021 р.).

Свиренчук Ольга Миколаївна
Студентка II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ З УРАХУВАННЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

В сучасних умовах розвиток регіону є важливою стратегічною складовою управління разом з адміністративно-правовим регулюванням та фінансовою політикою. На практиці розробка стратегії економічного розвитку регіону пов'язана із складанням довго-, середньо- і короткострокового плану розвитку регіону. При прийнятті рішення щодо плану економічного розвитку регіону потрібно:

- здійснити комплексний аналіз та прогнозування розвитку регіону;
- сформував зведений план розвитку регіону;
- забезпечити управління економічним розвитком на основі комплексного дослідження поточної економічної ситуації.

Моніторинг розвитку адміністративно-територіальних одиниць показав, що однією з причин незбалансованого стану їх місцевих бюджетів є неефективне управління фінансовими ресурсами регіонів. Недостатність управлінського досвіду і посилення несамостійності місцевих органів влади ускладнюють виконання власних і делегованих повноважень, які на них покладаються щодо забезпечення своєчасності і повноти реалізації стратегії розвитку регіонів.

Підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування пов'язане з:

- вдосконаленням фінансування на основі чіткого вибору оцінних показників;
- створенням системи вимірювань та моніторингу з урахуванням оцінки фінансового потенціалу місцевих бюджетів;
- оптимізацією структури фінансових ресурсів на основі виявлення додаткових джерел та резервів фінансового потенціалу місцевих бюджетів.

Дослідження особливостей функціонування існуючої системи місцевого самоврядування і показав, що, не дивлячись на ряд позитивних характеристик розвитку, дана система має недоліки:

- органи місцевого самоврядування не мають значної сфери власної відповідальності і не вирішують багато важливих питань життєдіяльності населення;
- відсутня можливість довгострокового планування соціально-економічного розвитку на місцевому рівні;
- відсутні критерії і показники, за якими можна було б провести оцінку результативності (ефективності) діяльності місцевих органів влади;

- відсутні організаційно-правові і економічні можливості ефективно регулювати розвиток сфери платних послуг, зокрема що надаються для соціально-незахищених верств населення (дітей, пенсіонерів, інвалідів і тощо);

- недостатня координація діяльності і взаємодії між органами місцевого самоврядування і органами виконавчої влади.

Саме тому, місцеві органи самоврядування потребують методичної допомоги при прийнятті обґрунтованих управлінських рішень і, в першу чергу, при виборі стратегії розвитку адміністративно-територіальних одиниць, з урахуванням всіх особливостей господарської та фінансової діяльності

Виходячи з реального стану справ по законодавчому, нормативному і ресурсному забезпеченню органів місцевого самоврядування, в якості стратегічної мети виступає створення досконалої і високоефективної системи розвитку адміністративно-територіальних одиниць, яка направлена на підвищення якості життя населення та стану адміністративно-територіальної одиниці.

Одним з першочергових завдань стратегії розвитку адміністративно-територіальних одиниць є вдосконалення координації діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування.

Безумовним напрямом робіт за рішенням цього завдання є розширення функцій і повноважень органів місцевого самоврядування і розвиток міжбюджетних взаємовідносин, а також взаємодії з державними і недержавними структурами.

Це сприятиме підвищенню ефективності та результативності діяльності органів місцевого самоврядування та стану розвитку адміністративно-територіальних одиниць за рахунок досягнення стратегічної мети.

Визначена стратегічна мета та завдання можуть бути успішно реалізовані на основі повномасштабного обсягу проблем, які визначаються шляхом

здійснення моніторингу управління фінансовими ресурсами адміністративно-територіальних одиниць.

На етапі моніторингу управління фінансовими ресурсами адміністративно-територіальних одиниць від органів місцевого самоврядування вимагається вміння формувати та розробляти альтернативну стратегію розвитку, таким чином, щоб ефективно й адекватно реагувати на зміну політичних, соціально-економічних та інших умов функціонування регіону.

При проведенні моніторингу управління фінансовими ресурсами адміністративно-територіальних одиниць необхідно регулярно вимірювати рівень поточного фінансового потенціалу місцевих бюджетів, який характеризує відповідність діяльності органів місцевого самоврядування принципам ефективного та відповідального управління бюджетними коштами регіону. При здійсненні моніторингу управління фінансовими ресурсами фактичний фінансовий потенціал місцевих бюджетів порівнюються з рівнем, який враховує виявленні додаткові джерела та резерви.

В сучасних економічних умовах під час організації бюджетного процесу на місцевому рівні необхідно забезпечити підвищення якості управління фінансовими ресурсами адміністративно-територіальних одиниць. Завдяки моніторингу та оцінці якості управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні, органи місцевого самоврядування забезпечуються необхідною інформацією, яка лежить в основі формування альтернативних стратегій розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

Відповідно до визначених людиною цінностей формуються економічні (соціальні) ролі. Проте, навіть члени однієї родини мають різні уявлення про життєві цінності. Учні основної школи – підлітки, а саме в цьому віці розпочинається активна соціалізація, головним стає усвідомлення належності до покоління, а не сімейні традиції. Важливим етапом економічної соціалізації особистості є період навчання у школі, яка залишається центральною ланкою цього процесу [1].

На підготовку учнів до свідомого, відповідального вибору власної позиції у просторі економічних відносин, а саме, на формування у особистості тих економічних властивостей, які дозволяють їй повноцінно увійти в економічну сферу суспільства, має бути спрямований весь навчально-виховний процес, вважає І. Зубіашвілі.

Науковці термін «фінансова грамотність трактують так:

Шон Мунді. Фінансова грамотність – це знання, навички та впевненість, які дозволяють собі приймати правильні фінансові рішення та діяти відповідно до конкретних обставин. Метою розвитку фінансової грамотності є вплив на поведінку людей, а не просто надання їм знань, умінь та навичок.

Т. О. Кізима. Фінансова грамотність – сукупність світоглядних позицій (установок), знань і навиків громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень.

Г. Ю. Кучерова. Фінансова грамотність – певне вміння застосовувати фінансові знання та використовувати здобуті фінансові навички, щоб

отримувати максимальну користь від управління власними фінансами та застосування фінансових послуг.

Також Г. Ю. Кучерева тлумачить ще два поняття, які часто ототожнюють з фінансовою грамотністю. Фінансова обізнаність – це наявність у людини певного рівня фінансових знань та навичок, що формують відповідний рівень його компетентності з певних фінансових питань. Та фінансова освіченість, яка характеризує наявність певного рівня здобутої фінансової освіти.

Дослідження у сфері фінансової грамотності населення країни обумовили потребу впровадження освітніх науково-методичних розробок щодо її підвищення в процесі професійної підготовки фахівців з фінансової грамотності.

У 2015 році навчальні програми з фінансової грамотності для початкової та основної школи отримали гриф Міністерства освіти і науки України й увійшли до переліку курсів за вибором і факультативів.

У цьому контексті у 2019 році було створено програму, навчальний посібник та робочий зошит «Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?». Вони повністю враховують зміни в фінансовій галузі за останні 5 років, містять блоки про основні права споживачів фінансових послуг, правила безпечної роботи з платіжними картками, про криптовалюту, електронні гроші, платіжні інструменти тощо.

Посібник складається з 5 розділів та 25 тем. З нього учні дізнаються про сучасну фінансову систему, фінансові установи та їхні послуги. За підсумками курсу школярі зможуть навчитись ефективно управляти власними фінансами та відповідально користуватись фінансовими послугами.

У розробці навчальних матеріалів взяли участь фахівці МОН, USAID «Трансформація фінансового сектору», Університету банківської справи та низка експертів.

Навчальний посібник та робочий зошит можна завантажити на сайті МОН.

Згідно з дослідженням «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні», яке провів 219 проект USAID «Трансформація фінансового сектору» в червні 2019 р., українці мають низький рівень фінансової грамотності у порівнянні з іншими країнами – 11,6 із 21 балів. Це один з найнижчих показників серед 30 країн, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку.

З 2012 до 2019 року МОН за підтримки USAID запроваджувало експериментальне викладання курсу «Фінансова грамотність» у системі загальної середньої освіти. Щороку курс удосконалювався згідно з побажаннями викладачів, методистів, експертів, учнів та їх батьків.

Місце курсу «Фінансова грамотність» у вирішенні проблемних питань та завдань на майбутнє:

- проведення організаційної роботи щодо залучення спонсорських коштів для проведення Всеукраїнських турнірів юних знавців фінансової грамотності (методичні рекомендації щодо проведення турніру);
- розширення мережі навчальних закладів та надання їм методичної допомоги щодо проведення Всесвітнього тижня грошей, Всесвітнього дня заощаджень;
- продовження роботи щодо вдосконалення навчально-методичного забезпечення курсу;
- продовження роботи щодо організації навчання тренерів;
- продовження діяльності щодо впровадження курсу «Фінансова грамотність» у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I та II рівнів акредитації;
- продовження роботи щодо включення курсу «Фінансова грамотність» до переліку вибірково-обов'язкових предметів, які вводяться до навчального плану з метою загального розвитку учнів;

- створення електронних ресурсів для інформаційно-комунікаційної підтримки експерименту з упровадження фінансової грамотності і поширення кращого педагогічного досвіду;

- сприяння створенню умов для інтеграції практик із фінансової грамотності дорослих і дітей, розвитку сімейної фінансової культури.

Потрібно зазначити що саме є основами фінансової грамотності:

1. По-перше, це грамотний підхід до грошей. Кожна людина повинна вміти правильно користуватися своїми грошима, сприймаючи їх як гнучкий інструмент, яким можна легко управляти. Варто зробити так, що не людина працювала на гроші, а гроші працювали на людину.

2. Облік та вміння планувати свої фінансові ресурси. За допомогою ретельного фінансового плану, який можна створити самостійно, або навіть найняти фінансового консультанта, треба раціонально розподіляти свої доходи та витрати та визначити яку суму є можливість відкласти задля досягнення певної цілі. Раціональний та правильний розподіл своїх фінансових ресурсів необхідний для накопичення коштів для придбання нерухомості або автомобіля, чи акумулювання капіталу для створення активів.

3. Основи співпраці з фінансовими установами. На сьогодні для того, щоб бути успішним та багатим, необхідно мати вміння співпрацювати з різноманітними фінансовими установами та елементами фінансового ринку: банками, страховими компаніями, брокерами, використовуючи важливі інструменти для розподілу та примноженню грошей. Багатьом людям варто знати, що споживчий кредит – це крок до бідності та розорення власного капіталу, а накопичення та заощадження грошей – крок до багатства. Тим паче, на рику фінансів на сьогодні існує безліч послуг та програм, що допоможуть отримати дохід навіть з мінімальними вкладками.

4. Знання своїх прав та обов'язків. Саме обізнаність у сфері правового регулювання допомагає правильно використовувати фінансові ресурси та не

потрапити на шахраїв. Знання прав дає змогу укласти договори, не шкодячи собі і своїм фінансам.

5. Уміння заощаджувати. Однією з базових основ – є вміння створювати заощадження. Згідно зі статистичними даними, більшість українців зберігає свої заощадження вдома, саме це негативно віддзеркалюється на добробуті кожного громадянина та на економіці країни в цілому. За допомогою депозитів та інвестицій можна не лише зберігати всю суму в цілості, а й примножувати свій дохід.

6. Відповідальний підхід щодо придбань фінансових послуг. За допомогою правильного математичного розрахунку вигоди можна зробити вибір фінансової послуги, отримуючи при цьому максимум користі.

Фінансову грамотність не варто розглядати як окремий предмет. Доцільніше інтегроване навчання, тому що питання тоді вивчається з різних поглядів. Коли ми говоримо про будь-яку річ, ми її розглядаємо виокремлено. Це неправильний підхід. Фінансову грамотність ми маємо інтегрувати в загальний навчальний процес. Адже питання не в тому, щоб навчити в стінах закладу економіста, а дати необхідні життєві навички. Для початкової школи – це має бути початок. Тобто розуміння, що таке гроші і товари, яким чином рахувати гроші. Ці питання ми повинні розглядати в межах такого явища, як споживання. Споживання має бути не понаднормовим, а раціональним. Але пояснити дітям, що таке раціональне споживання – складно. Це можна зробити лише в процесі.

Список використаних джерел:

1. Максимова О. Фінансова грамотність у початковій школі. *Сучасна школа України*. 2018. № 4. С. 48–50

Сидор Ірина Петрівна
К.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету
Михальський Павло Володимирович
Начальник відділу логістики
РСЦ МВС України в Тернопільській області

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Проаналізувавши правові засади оплати праці державних службовців в Україні та дослідивши результати її реалізації, вивчивши досвід провідних країн світу щодо оплати праці публічних службовців, прийшли до висновку щодо необхідності подальшої модернізації вітчизняного механізму реформування оплати праці державних службовців задля забезпечення його конкурентоспроможності на ринку праці, підвищення рівня прозорості, передбачуваності та справедливості. Адже встановлення конкурентоспроможної заробітної плати для державних службовців сприятиме залученню кращих фахівців на публічну службу, що є важливою умовою реформування системи публічного управління в Україні.

Реформування системи оплати праці державних службовців повинно здійснюватися на стабільній фінансовій базі відповідно до реальних макроекономічних показників, як справедливо наголошується у Стратегії з реформування державного управління України на період до 2021 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474, в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року №1102-р. Особлива увага повинна бути зосереджена на забезпеченні конкурентоздатності рівня оплати праці державних службовців, які забезпечують провідну та визначальну роль в проведенні базових національних реформ, в порівнянні з оплатою праці фахівців, які працюють на підприємствах, в установах, організаціях.

Діюча система оплати праці і опис кваліфікаційних характеристик на посади в органах державної служби України має кілька недоліків, на що було вказано експертами програми OECD/SIGMA після проведення стану державного управління в Україні у 2018-2019 рр. Проте, певне зрушення на краще в даній ситуації є завдяки змінам, внесеним до Закону України «Про державну службу». Однак, і сьогодні в системі оплати праці працівників органів державної служби та опису посад і їх кваліфікаційних характеристик в Україні й досі не вистачає послідовності, цілісності, прозорості, стабільності заробітної плати.

Проблемні аспекти в системі оплати праці і опису кваліфікаційних характеристик на посади державних службовців лежать в площині відсутності системного каталогу посад в органах державної служби і повного опису їх кваліфікаційних характеристик.

Даний перелік міститься в Класифікаторі професій зі змінами, затвердженими наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 10 серпня 2016 року № 1328, та в Довіднику кваліфікаційних характеристик працівників (зокрема, у Довідникові типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад державної служби. Випуск 76.). Крім цього, Закон «Про державну службу» визначає «базове ділення посад державної служби на три категорії (“А”, “Б” і “В”) з урахуванням рівня відповідальності на керівних/некерівних посадах, а також виокремлює дев'ять груп оплати праці. Також існують ранги державних службовців та диференціація оплати праці за вислугою років. З метою встановлення розмірів посадових окладів державні органи поділяються за юрисдикцією, яка поширюється: 1) на всю територію України; 2) на територію однієї або кількох областей, міста Києва та Севастополя; 3) на територію одного або кількох районів, міст обласного значення» [3].

Постановою Кабінету Міністрів України №15 від 08.01.2017 року «Питання оплати праці працівників державних органів» також встановлені:

«конкретні схеми посадових окладів на посадах державної служби за групами оплати праці з урахуванням юрисдикції державних органів у 2019 році (у коефіцієнтах); перелік посад державної служби, що прирівнюються до відповідних груп оплати праці; умови оплати праці працівників патронатних служб в державних органах; умови оплати праці працівників державних органів, які виконують функції з обслуговування» [2].

Проте, відсутня комплексний та системний каталог посад, який би враховував не тільки вертикальний розподіл управлінських функцій, юрисдикцію, стаж роботи на державній службі, але і специфіку діяльності, складність або спрямованість певного виду діяльності, вимоги до компетентності і професіоналізму фахівців. Так, наприклад, спостерігається певна диспропорція у співвідношенні вимог до обов'язків, виконуваних на посадах головних спеціалістів, провідних спеціалістів і спеціалістів, коли для призначення більш високого посадового окладу відбувся необґрунтований перекид у визначенні професій виконавців різних рівнів державних органів влади, а основною кваліфікаційною вимогою до посад головних спеціалістів залишається лише наявність вищої освіти. 56% усіх лінійних посад в органах державної служби складають головні спеціалісти. Також існує істотна невизначеність у відмінності між рівнями посад державної служби таких як: спеціалісти, провідні спеціалісти та головні спеціалісти.

Відсутність поділу посад і професій державних службовців за відповідною спрямованістю в діяльності порушує принципи справедливості в частині більшого визнання за більш складну і відповідальну роботу, створює перешкоди у порівнянні різних професійних груп державних службовців на ринку праці у відповідних напрямках їх діяльності і підбір кваліфікованого персоналу, диференціацію підготовки, перепідготовки та професійного навчання для посад з різною професійною спрямованістю.

Відсутність повноцінного каталогу та класифікації посад в органах

державної служби є одним з суттєвих зауважень експертів програми OECD/SIGMA, викладених у висновках про оцінку системи державного управління.

Зважаючи на вище зазначене, пропонуємо ввести в користування Каталог посад державної служби, в основі якого покладено чинні категорії посад державної служби “А”, “Б” і “В”, як це зазначено в Законі України «Про державну службу» [3]. Запровадження Каталогу посад в органах державної служби дозволить, насамперед:

1) впорядкувати класифікатор посад в органах державної служби відповідно до принципів справедливості в частині визнання і оплати за більш складну і відповідальну роботу та забезпечити більш збалансований класифікатор посад лінійного персоналу;

2) забезпечити єдиний підхід до стандартів в описі посад за різним спрямуванням і усунення «подвійних стандартів» в характеристиці посад фахівців з питань реформ, а також забезпечити основу для деталізації кваліфікаційних вимог до посад в органах державної служби;

3) надати можливість порівняти різні професійні групи державних службовців з потребами на ринку праці у відповідних сферах діяльності та сприяти ефективному підбору кадрів;

4) створити диференційований підхід до підготовки, перепідготовки і професійного навчання осіб для займання посад за різною професійною спрямованістю.

З огляду на те, що рівень оплати праці виступає важливим чинником залучення фахівців на роботу в органи державної служби, зростання ФОП повинен відповідати економічним реаліям в країні з врахуванням обсягу витрат для проведення реформ, та обґрунтованого підвищення рівня оплати праці державних службовців [1, с. 60]. Отже, питання проведення реформ в системі оплати праці державних службовців повинно розглядатися поряд з питаннями

підвищення ефективності управлінської діяльності та оптимізації кількості працівників в органах виконавчої влади. Витрати на проведення реформ в системі оплати праці державних службовців не можуть проводитися лише за рахунок коштів державного бюджету, вони мають частково покриватися за рахунок зростання ефективності державного управління і оптимізації кількості працівників в органах виконавчої влади.

Список використаних джерел:

1. Горин В.П., Сидор І.П. Чинники формування доходів населення в економіці України. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*: Серія Економіка і менеджмент. Збірник наукових праць. 2017. Випуск 24 Частина 2. С. 58-63.

2. Питання оплати праці працівників державних органів: постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 року №15. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2017-%D0%BF#n22>

3. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

Сташишин Олег Русланович
Студент II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Питання екологічної відповідальності з кожним роком привертає до себе все більше уваги та потребує раціональних та прискорених шляхів вирішення

проблем, що накопичуються у зв'язку зі зростанням техногенних та екологічних катастроф, а також останнім часом з підсиленням інтересом до здорового способу життя.

Для підвищення відповідальності територіальних громад та громадян щодо побудови «зеленої» економіки в Україні варто всебічно підтримувати використання так званого бюджету участі (партисипативного бюджету). Цей ресурс має бути спрямований на проекти, найважливіші для мешканців конкретної громади. Водночас, проблемою є активізація її жителів щодо прийняття місцевої ініціативи. В умовах значної нерівності в суспільстві серед жителів панує небажання платити податки працюючи легально, що пов'язано з тим, що в Україні, тягар податків покладено на бідні верстви населення, на відміну від розвинених країн. В нашій країні заможні верстви населення платять значно меншу частку податків, а бідні – відповідно значно більшу, ніж у США, модель економіки якої максимально відповідає ліберальним принципам [1, с. 15].

Для підвищення рівня відповідальності бізнесу, територіальних громад та окремих громадян за стан довкілля, державі та органам місцевого самоврядування важливо стимулювати розвиток в Україні енергетичних товариств, які використовують відновлювальні джерела енергії. Тисячі таких товариств працюють у розвинутих країнах. Серед них є й невеликі товариств, й потужні, що володіють сонячними, вітровими та біогазовими електростанціями. Членами таких товариств є окремі громадяни, фермерські господарства та компанії. Діяльність яких, посилює відповідальність громадян за стан довкілля і використання «зеленого тарифу» на електроенергію для домогосподарств, які самостійно отримують електроенергію за рахунок енергії сонця, вітру, надр.

Новою формою використання «зелених» фінансів у світі стає й так званий «револьверний» кредит для бюджетних організацій, який можна було б використати і в Україні для підвищення відповідальності місцевих територіальних громад за стан навколишнього середовища. Суть його полягає у

поетапному застосуванні енергоощадних технологій для бюджетних установ. Спочатку виділяється відповідний пільговий кредит від міжнародних фінансових організацій на першу бюджетну організацію, потім отримана від цього економія спрямовується на запровадження енергоощадних технологій у іншій бюджетній організації і так далі. Важливою є підтримка цієї ініціативи з боку органів місцевого самоврядування [2, с.97].

За сучасних умов для підвищення рівня корпоративної соціальної відповідальності бізнесу за стан довкілля доцільно використовувати не екологічні штрафи, а фінансові стимули для тих підприємств, які зменшують викиди забруднюючих речовин, надання пільгових державних кредитів і гарантій на технічне переозброєння застарілих підприємств, надання їм податкових канікул на період реконструкції тощо. До сучасних фінансових форм стимулювання підвищення рівня екологічної відповідальності бізнесу, територіальних громад та громадян, спрямованих на побудову «зеленої» економіки в світі, доцільно віднести вуглецевий податок, «зелені» облігації, «зелений» тариф, «револьверний» кредит, «теплі» кредити тощо. Організаційними структурами, які можуть надавати фінансову кліматичну допомогу та кредити, є вуглецеві біржі, «зелені» банки, міжнародні кліматичні установи.

Вирішення екологічних питань на місцях може бути ефективнішим, ніж на державному рівні, хоча б тому, що місцеві громади краще знають пріоритетність своїх проблем і бачать конкретну вигоду від вирішення тієї чи іншої екологічної проблеми. А децентралізація забезпечить їм більше повноважень, що спонукає їх дбати про екологію.

Особливістю децентралізації влади в Україні є те, що одночасно триває реформа місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою та державної регіональної політики, а також проводяться галузеві реформи, які

зазвичай передбачають передачу повноважень або на нижчі рівні управління, або органам місцевого самоврядування.

Згідно з Концепцією реформування місцевого самоврядування громади отримують право планувати розвиток території, вирішувати питання забудови (відведення земельних ділянок, надання дозволів на будівництво, прийняття в експлуатацію будівель), благоустрою, тощо.

Відповідно до Концепції реформування системи державного нагляду у сфері охорони довкілля (травень 2017 року), місцеві громади отримали право контролювати зелені насадження, засмічення землі, полювання та боротьбу з браконьерством, а також охорону природно-заповідного фонду місцевого значення. Зокрема, найкориснішими і найбільш прикладними вважають повноваження громади з контролю за вирубкою лісів, забрудненням стічних вод, стихійними сміттєзвалищами.

Процес децентралізації ставить громади перед непростим вибором, так як з одного боку, у них з'являється можливість вирішити давні екологічні проблеми, подбати про стан довкілля, а з другого – часто рішення, які наповнюють бюджет, водночас і шкодять йому, що стосується розташування тваринницьких комплексів, розробку кар'єрів, встановлення ГЕС, розорювання земель та вирубку лісів. Пошук балансу між наповненням скарбниці та турботою про довкілля й стане дискусійним питанням для об'єднаних територіальних громад найближчими роками.

Уже сьогодні для місцевих громад створені такі умови, у яких вони можуть активно й ефективно вирішувати місцеві екологічні проблеми. Оскільки люди не використовують цих можливостей тому органи місцевого самоврядування повинні самостійно вирішувати локальні екологічні проблеми.

З метою підвищення відповідальності територіальних громад, новоствореним об'єднаним територіальним громадам доцільно запровадити посади «екологічних шерифів» та їхніх помічників. Громада може обирати їх на

сесіях сільських та міських рад. Громадським інспектором може бути особа, яка: є громадянином України, досягла 18 років, має досвід природоохоронної роботи, пройшла співбесіду в органах Держекоінспекції з питань попередньої природоохоронної роботи та знань основ природоохоронного законодавства.

Громадські інспектори мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення під час виявлення порушень природоохоронного законодавства, відповідальність за які передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення, і подавати їх відповідному органу Державної екологічної інспекції для притягнення винних до відповідальності.

На рівні територіальних громад потрібно: 1) налагодити чітку взаємодію органів влади, поліції, установ, підприємств, закладів освіти та громадських організацій у сфері охорони навколишнього природного середовища; 2) розробити регіональні грантові програми щодо охорони навколишнього природного середовища; 3) скласти кадастр джерел нецентралізованого водопостачання та забезпечити їх охорону; 4) на рівні територіальних громад розробити програму «Екологічно чисте довкілля – здорова нація»; 5) організувати системну роботу щодо збору, переробки та утилізації твердих промислових і побутових відходів; 6) забезпечити дієвий моніторинг стану використання водних ресурсів, земель, лісопаркових насаджень і твердих відходів; 7) ввести посаду екологічного інспектора у територіальних громадах з чисельністю населення понад 10,0 тис.

В Україні доцільно щорічно публікувати екологічні рейтинги (рейтинги екологічних витрат), які є об'єктивним зіставленням різних галузей, регіонів і компаній стосовно впливу виробництва на навколишнє природне середовище. Система рейтингів екологічних витрат призначена для інформування громадськості, державних органів і бізнесу про ситуацію у сфері впливу на природу і об'єктивного моніторингу змін, що відбуваються. Оцінки

здійснюються на підставі відкритої інформації про обсяги використання природних ресурсів, забруднення вод і повітря, утворення відходів, площах земель позбавлених природної рослинності.

На сьогодні, основним нормативно-правовим актом в системі екологічного законодавства є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3]. Проте норми даного Закону не в змозі врегулювати всі екологічні охоронні відносини. У Земельному, Лісовому, Водному кодексах, Кодексі про надра та ін. законах викладено правові приписи, на основі яких регулюються особливості охорони відповідного природного об'єкту. Таким чином, в Україні існує ціла низка нормативних документів, які регулюють екологічні правовідносини. Проте немає єдиного документа, який би чітко визначав концепцію сталого розвитку і межі екологічної відповідальності за скоєння екологічних правопорушень.

Назріла потреба впорядкування екологічного законодавства шляхом розробки та прийняття Екологічного кодексу, в якому потрібно чітко виписати завдання національного екологічного законодавства, об'єкти охорони навколишнього середовища, принципи охорони довкілля, а також правовий режим використання та охорони конкретних природних ресурсів. Також слід приділити особливу увагу питанням еколого-правової відповідальності як окремих громадян, так і суб'єктів господарювання [4, с. 39].

У європейській практиці (Німеччина, Польща) існує система екологічного оподаткування акцизного типу, яка передбачає стягнення акцизу з тих товарів і послуг, які мають високий рівень екологічного ризику та, відповідно, спрямування цих коштів на заходи технологічної модернізації шкідливого виробництва. Впровадження такої системи у вітчизняну практику, безумовно, сприяло б мобілізації додаткових фінансових ресурсів держави задля вирішення питань екологізації національної економіки. Так, у більшості країн досить

популярним є податок на екологічно шкідливу у споживанні продукцію. На нашу думку, в Україні його також варто ввести.

У нас за порушення з платників податків стягуються штрафи, однак необхідно змінити методику їх нарахування. Розмір штрафу прив'язаний до неоподаткованого мінімуму громадян або стягується в абсолютних величинах, однак розміри штрафів необхідно прив'язати до економічного збитку від порушення екологічного законодавства або можливих втрат підприємства-порушника на заходи з охорони навколишнього середовища.

Економічне покарання не слугує стимулом для підприємницької діяльності, тому потрібно заохочувати суб'єкти господарювання до екологічного виробництва на основі технологій, які передбачають раціональне використання навколишнього середовища і природних ресурсів. Однак, вітчизняні суб'єкти господарювання, які сплатили платежі за природні ресурси та викиди в навколишнє середовище, не отримують економічної підтримки для реалізації природоохоронних заходів. Тому платники екологічних податків не зацікавлені ні у самій сплаті коштів для наповнення бюджету, ні у здійсненні природоохоронних заходів.

Список використаних джерел:

1. Лібанова Е.М. Соціальні проблеми модернізації української економіки. *Демографія та соціальна економіка*. 2012. № 1. С. 5–22. URL: <https://doi.org/10.15407/>

2. Карлін М. І. Форми фінансового стимулювання екологічної відповідальності бізнесу, територіальних громад і громадян. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 3. С. 89-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2017_3_9

3. Закон України «Про охорону навколишнього середовища» від 25 червня 1991 р., № 1264-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.

4. Грішнова О.А. Уманська В.П. Екологічний вектор соціальної відповідальності. *Економіка и управление*. № 3 2011. .С. 32-41.

Сукшинський Назар Ігорович
Студент II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

НЕОБХІДНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В УКРАЇНІ

Прискорення глобалізаційних процесів, які суттєво ускладнюють функціонування фінансових систем внаслідок появи широкого спектру новітніх фінансових продуктів та послуг, вимагають від громадян вирішення доволі складних завдань, до розв'язання котрих вони часто виявляються невідповідними. Відтак, через відсутність необхідних фінансових знань та навиків прийняття зважених фінансових рішень, на фоні агресивної пропозиції і реклами таких продуктів та послуг з боку комерційних структур, в суспільстві відбувається накопичення значних диспропорцій та ризиків, здатних у сучасних умовах перерости в проблему національного масштабу.

Актуальність питань низького рівня фінансової грамотності населення особливо зросла в останні десятиліття, коли значно загострилися проблеми непосильного особистого боргового навантаження, відсутності ефективних заощаджень, нездатності громадян вживати ефективних заходів, спрямованих на захист власного добробуту тощо. Саме цей період ознаменувався посиленням уваги урядів розвинених країн світу до проблем підвищення фінансової грамотності населення. У цей час у США, Великобританії, Австралії та інших державах починали діяти національні стратегії і програми підвищення

фінансової грамотності, на реалізацію яких уряди спрямовували кошти з державного бюджету, а також залучали приватні і громадські організації. Сьогодні питання фінансової грамотності включені в обов'язкові і факультативні освітні програми багатьох країн світу.

Безумовно, у підвищенні рівня фінансової грамотності мають бути зацікавлені передусім самі громадяни, адже грамотний споживач фінансових продуктів і послуг виявляється краще захищеним від шахрайських дій зі сторони недобросовісних продавців таких продуктів і послуг. Низький же рівень фінансової грамотності населення призводить до прийняття неефективних інвестиційних рішень, збільшення рівня особистих боргових зобов'язань, передачі негативного фінансового досвіду підростаючому поколінню, неефективного формування пенсійних заощаджень тощо.

При цьому зазначимо, що оволодіння азами фінансової грамотності потребують усі категорії громадян. Так, у дітей основи фінансової освіченості формують уявлення про цінність грошей, створюють фундамент для розвитку постійних навиків планування сімейного бюджету і заощаджень. На жаль, основ фінансової грамотності не викладають у середній школі. А це міг би бути надзвичайно корисний урок для школярів (навіть, можливо, більш цінний, ніж безліч інших речей, котрі їм старанно викладають і які навряд чи колись пригодяться у повсякденному житті). Не опікуються формуванням належного рівня фінансової грамотності молоді і у вищій школі, адже дисциплін, пов'язаних із формуванням навиків ефективного управління особистими фінансами, у робочих навчальних планах вищих навчальних закладів годі й шукати. Знання основ фінансової грамотності, безумовно, потрібне і дорослим громадянам для прийняття зважених фінансових рішень в процесі інвестування та оцінки пов'язаних із ним ризиків, а також для планування майбутнього пенсійного забезпечення.

У підвищенні фінансової грамотності громадян має бути зацікавлена і

держава, адже високий рівень фінансової грамотності сприяє притоку тимчасово вільних коштів населення у фінансовий сектор країни, стимулює розвиток конкуренції на фінансовому ринку та забезпечує макроекономічну стабільність у суспільстві. Водночас, низький рівень фінансової грамотності населення обмежує можливості і знижує ефективність державного регулювання фінансового ринку. До того ж, з макроекономічної точки зору недостатній рівень знань у сфері функціонування фінансових послуг означає низький рівень залучення широких верств населення до їх споживання, а, отже, обмежує рівень і якість заощаджень та інвестицій, які загалом і формують потенціал економічного зростання країни.

Зацікавленими у високому рівні фінансової грамотності є також й інституції фінансового ринку, які безпосередньо надають фінансові послуги громадянам. Адже недостатня фінансова грамотність споживачів сприяє росту негативних зовнішніх ефектів, спровокованих недобросовісними надавачами фінансових послуг, що, безумовно, призводить до зменшення довіри населення до фінансового сектору загалом. Фінансові установи абсолютно не зацікавлені у фінансово неосвічених громадянах, оскільки чим більше буде фінансово грамотних клієнтів, тим стабільніше працюватиме фінансовий ринок і, відповідно, знижуватиметься частка ризикових фінансових операцій, зменшуватиметься відсоток проблемних кредитів тощо.

У грудні 2010 року Агентством США з міжнародного розвитку було проведене національне дослідження фінансової грамотності населення в Україні. За твердженням організаторів, портрет українського споживача фінансових послуг, що постає з результатів проведеного опитування, не вселяє оптимізму, адже «пересічний українець небагато знається на фінансах, користується головним чином простими банківськими послугами, майже нічого не знає про свої права як споживача фінансових послуг і не довіряє фінансовим установам» [1]. І хоча «понад 60% респондентів вважають себе фінансово грамотними ...

однак лише 22% з них змогли дати 5 чи 6 правильних відповідей на 7 простих математичних запитань, без яких неможливо управляти власними фінансами. 51% респондентів змогли відповісти правильно не більше як на три із запропонованих в анкеті запитань» [1].

Проте проблема поганого володіння фінансовою математикою навіть на рівні простих запитань стократно посилюється низьким рівнем знань про фінанси загалом та юридичні права і обов'язки споживачів фінансових послуг зокрема. Так, «лише 7% населення знає розмір максимально гарантованої державою суми вкладу у банківських установах, і лише 3% змогли дати визначення «плаваючої» відсоткової ставки» [1].

Також дуже низьким виявився рівень довіри українців до фінансового сектору, про що свідчить надто обмежений перелік фінансових послуг, якими користуються громадяни (це передусім комунальні платежі, банківські рахунки або пластикові картки та користування банкоматом). Цікаво, що лише «близько 13% українців роблять заощадження, причому з тих споживачів, хто не заощаджує кошти, 14% пояснюють це недовірою до фінансових установ. Кожен четвертий споживач мав негативний досвід користування фінансовими послугами, а до трійки лідерів за рівнем проблемності увійшли банківський депозит, споживчий кредит та банківська кредитна картка (29%, 28% та 23% від загальної кількості негативних випадків відповідно)» [1]. Причому результати дослідження вказують на те, що переважна більшість українців й гадки не має до кого звертатися за інформацією чи допомогою у випадку суперечок із фінансовими установами.

Таку ситуацію, на наш погляд, можна пояснити не лише слабкою поінформованістю споживачів стосовно пропонованих їм фінансових продуктів і послуг, але й тим, що українці самі мало цікавляться новинами з фінансового сектору. Адже, як засвідчили результати згаданого дослідження, трьома найбільш відслідковуваними населенням тенденціями є «динаміка індексу

інфляції (20%), зміни у рівні пенсійного забезпечення (10%) і та зміни цін на ринку нерухомості (10%). Натомість 43% респондентів заявили, що зовсім не слідкують за фінансовими новинами. Трьома найчастіше згадуваними інформаційними джерелами є газети, журнали і телебачення (67%), знайомі (19%) та спеціалізовані сайти (17%). Однак коли йдеться про вибір компанії для придбання фінансової послуги, кожен другий респондент звертається за порадою до своїх родичів або знайомих» [1].

Відтак, можемо стверджувати, що рівень фінансової грамотності наших співвітчизників продовжує залишатися досить низьким, що є однією з причин відсутності в Україні класу потужних приватних інвесторів. Такий стан речей, на наш погляд, обумовлений:

- відсутністю в Україні сформованих традицій навчання громадян азам фінансової грамотності та відсутністю (або ж надто коротким горизонтом) планування сімейного бюджету;

- неналежним забезпеченням потенційних споживачів фінансових послуг якісною та максимально об'єктивною фінансовою інформацією, що призводить до нездатності громадян приймати зважені фінансові рішення з урахуванням співвідношення дохідності та ризику при інвестуванні коштів;

- недоступністю для більшості громадян професійного фінансового консультування через відсутність дипломованих фахівців з цієї спеціалізації в Україні та не надто високим рівнем матеріального і фінансового добробуту більшості наших співвітчизників;

- вкрай низькою затребуваністю основною масою населення фінансових знань та нерозумінням їх практичної ролі на усіх етапах життєвого циклу (пересічний українець, на жаль, недостатньо чітко усвідомлює необхідність розширення своїх знань у цій сфері, оскільки не бачить реальних шляхів підвищення власних фінансових можливостей. Відтак можемо стверджувати, що в Україні практично відсутня мотиваційна компонента отримання фінансових

знань).

До того ж, у державі немає єдиного централізованого відомства із захисту прав споживачів фінансових послуг, а також відсутні урядова фундація (на рівні Національного банку або Міністерства фінансів) та неурядові організації, що були б націлені на популяризацію фінансової грамотності серед населення. Не існує в Україні також й офіційно затвердженої шкільної та вузівської програм, які б мали навчати молодь основам фінансової грамотності в умовах ринкової економіки.

Тому складність проблеми підвищення фінансової грамотності і фінансової дієздатності населення України вносить на порядок денний питання формування і реалізації комплексної та послідовної державної політики у цій сфері. Документом, який би сформулював цілі і завдання такої політики, а також визначив механізм її реалізації в сучасних умовах, на наш погляд, має стати Національна програма підвищення рівня фінансової грамотності населення України, у якій були б виокремлені основні функції і завдання кожного з учасників цього важливого процесу. Вважаємо, що на початкових етапах реалізації Програми державі доцільно сконцентрувати увагу на таких основних напрямках:

- стати організатором публічної дискусії з цієї тематики;
- слідкувати за тим, щоб заходи в межах Програми не зводилися до реклами і маркетингових кроків з боку певних фінансових інституцій щодо просування своїх фінансових продуктів і залучення потенційних клієнтів;
- проводити політику підвищення прозорості в роботі вітчизняних фінансових установ;
- удосконалювати законодавчу базу з метою недопущення на ринок недобросовісних учасників тощо.

Безумовно, реалізацію зазначеної Програми доцільно здійснювати на засадах державно-приватного партнерства. Успішній інтеграції держави і

бізнесу у цій сфері сприятиме спільність мети, пов'язаної з реалізацією програм підвищення фінансової грамотності населення - виховання компетентних споживачів фінансових продуктів і послуг, здатних давати відсіч шахраям і нечесним на руку бізнесменам. Причому активне залучення бізнес-структур до фінансування таких освітніх проектів має проводитися при одночасному забезпеченні жорсткого державного контролю за об'єктивністю та незалежністю підготовлених програм, здійснюваних оцінок та рекомендацій. Однак переконані, що саме держава має створювати необхідні умови для організації і проведення різноманітних освітніх програм фінансово- економічного спрямування (звичайно ж, за найактивнішої підтримки великих фінансових організацій та бізнесових структур).

Надзвичайно цікавим і корисним у досліджуваному контексті може слугувати досвід зарубіжних країн (зокрема, США, Великої Британії, Канади, Австралії, Франції, ФРН, Швеції, Австрії, Сінгапуру, Індії, Польщі) щодо підвищення рівня фінансової грамотності та здійснення контролю за реалізацією відповідних програм.

Список використаних джерел:

1.Кізима, Т. О. Фінанси домогосподарств [Текст] / Т. О. Кізима // Фінанси : підручник / С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко, В. Г. Дем'янишин ; за ред. С. І. Юрія., В. М. Федосова. К. : Знання, 2012. С. 369-395.

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Основою організації фінансових відносин підприємств житлово-комунального господарства є наявність в достатньому та необхідному розмірах (обсягах) фінансових ресурсів, достатніх для здійснення завдань і функцій покладених на них відповідно до статутних документів, а також забезпечення повного задоволення потреб населення та інших суб'єктів економіки у всіх видах послуг.

Можна виокремити два підходи до визначення сутності фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання. Перший ґрунтується на тому, що фінансове забезпечення виступає методом фінансового механізму, який характеризує розподільчі та перерозподільчі процеси створення та використання фондів грошових коштів чи грошових доходів економічних суб'єктів [1].

У відповідності до другого підходу фінансове забезпечення виступає елементом підсистеми фінансового механізму, який розкриває форми, структуру та методи джерел фінансування [2].

Із врахуванням цих підходів характеризується сутність фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства. Так, Гуцалюк О. та Коцюрба О. визначають його як процес формування достатніх за обсягом і раціональних за структурою ФР та генерування грошових потоків підприємства для підвищення його ефективного функціонування і реалізації соціальної функції, пов'язаної з безперервним наданням населенню, підприємствам різних галузей та організаціям якісних житлово-комунальних послуг [3].

Незважаючи на різні підходи щодо трактування фінансового забезпечення у тому числі і підприємств житлово-комунального господарства, можна відмітити загальні спільні складові їх визначень: це наявність фінансових ресурсів; перелік елементів процесу залучення, формування та їх використання. Також спільним є мета, з якою акумулюються та використовуються фінансові ресурси (безперервність та безбитковість діяльності (функціонування) підприємства; підвищення ефективності діяльності підприємства та його розвитку; надання якісних послуг; реалізація соціальної функції; виконання певних завдань і цілей соціально-економічної чи фінансової політики, тощо).

Відмінністю у формуванні фінансових ресурсів полягає у конкретизації окремих складових, а саме: форм (самофінансування; бюджетне, державне фінансування; кредитування); способів організації (залучення, формування, акумуляція, використання); джерел фінансування (власних, залучених, позикових та інших джерел надходжень); напрямків походження ресурсів (внутрішні, зовнішні).

Фінансове забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства здійснюється на основі традиційних форм: самофінансування, кредитування та бюджетне фінансування.

Фінансове забезпечення передбачає формування та використання фінансових ресурсів шляхом оптимізації співвідношення різних форм, методів, джерел, інструментів організації фінансових відносин, які направлені на забезпечення ефективного функціонування та розвитку підприємств даної сфери, життєзабезпечення населення та інших суб'єктів економіки шляхом надання якісних послуг.

У цілому фінансове забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства слід розуміти цілісну систему організації фінансових відносин, пов'язану із формуванням та використанням фінансових ресурсів на основі відповідних форм, джерел та інструментів її реалізації, з

метою створення умов для ефективного функціонування підприємств на основі вирішення завдань, направлених на реалізацію фінансової стратегії його розвитку.

Список використаних джерел:

1. Фінанси підприємств : навч. посіб. / В. В. Зянько, В. Г. Фурик, І. М. Вальдшмідт; Вінниц. нац. техн. ун-т. Вінниця : ВНТУ. 2016 .Ч. 1.. 125 с.
2. Карлін М. І. Фінансова система України: навч. посібник. Київ : Знання, 2007. 324 с.
3. Гуцалюк О. М., Коцюрба О. Ю. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства. Бізнес Інформ. 2015. № 3. С. 141-149.

Томчук Роман Юрійович

Студент II курсу магістратури

Західноукраїнського національного університету

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Фінансові ресурси населення завжди були одним з основних об'єктів дослідження, оскільки в економічному житті країни важливу роль відіграє не тільки споживання, що здійснюється домогосподарствами, а й заощадження, що виступають потужним джерелом інвестицій. Залучення заощаджень населення до інвестиційних процесів, тобто переведення їх з неорганізованої (готівкової) форми в організовану (вклади у банківських установах; вклади у небанківських депозитних установах; придбання цінних паперів; вкладення у страхові поліси) є актуальною темою для України протягом усього періоду становлення та розвитку її економіки.

Виходячи з того, що стабільність функціонування економічної системи багато в чому визначається дотриманням теоретичних положень у їх

практичному застосуванні виникає потреба у комплексному дослідженні сутності поняття «заощадження домогосподарств».

Вихідною точкою дослідження суті заощаджень домогосподарств є осмислення основних понять. Термін «заощадження домогосподарств» походить від двох понять «заощадження» та «домогосподарство». Враховуючи багатогранність економічної категорії «заощадження», вважаємо за доцільне застосувати метод наукового пізнання під назвою «діалектика одиничного і загального». Цей метод полягає у тому, що кожне явище чи категорія має як індивідуальні ознаки, завдяки яким відрізняється від інших, так і загальні ознаки, характерні для багатьох явищ чи категорій.

Загальновідомо, що заощадження формуються усіма секторами економіки (населенням, державою та підприємствами) [1, с. 57].

Сучасна західна економічна наука тлумачить заощадження, спираючись переважно на кейнсіанське трактування даної категорії. Так, американські економісти П. Семюелсон, К. Макконнелл, С. Брю, Е. Долан, Д. Ліндсей розуміють під заощадженнями ту частину доходів домогосподарств, яка не використовується на поточне споживання і сплату податків [2, с. 211; 3, с. 204; 4, с.400]. Як бачимо, західні вчені під заощадженнями розуміють виключно заощадження домашніх господарств.

Розмежування заощаджень домогосподарств та підприємств зустрічаємо у словнику сучасної економічної теорії Макміллана: заощадження – це дохід, який створюються підприємствами (фірмами) та домогосподарствами та який не використано на товари і послуги в межах поточного споживання [5, с. 443].

Український вчений Ватаманюк О.З. у монографії «Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз» трактує заощадження як частину доходу, що не витрачається на поточне споживання [6, с. 23].

Найбільш досконалим, на нашу думку, є трактування заощаджень, яке запропонували українські вчені М. Д. Алексеєнко та Р.А. Аксьонов:

заощадження – це частина сукупних доходів суб'єктів економіки (населення, підприємств та держави), які не використані на споживання, сплату податків та інших обов'язкових платежів і призначені для забезпечення потреб у майбутньому [7, с. 24; 8, с. 99]. Це визначення заощаджень є вдалим, оскільки комплексно характеризує заощадження.

Економічна енциклопедія містить таке тлумачення заощадження – це частина грошових доходів населення, яка не використана для поточних споживчих потреб. В цій енциклопедії заощадження розглядаються з двох боків:

– як функція грошей (заощадження є частиною грошових коштів з тривалим терміном обігу);

– як потенційний попит споживачів, пов'язаний з формуванням купівельного фонду населення [9, с. 712].

Узагальнення підходів до тлумачення поняття заощадження відображено у табл. 1.

Українські вчені під заощадженнями переважно розуміють виключно заощадження домогосподарств. Так, Марцин В.С. та Кузьмович О.В трактують заощадження як частину доходів населення, що призначена для забезпечення потреб у майбутньому [13, с. 85; 14, с. 18].

Вікіпедія трактує заощадження населення як суму грошового доходу, що не використовується на поточне споживання та призначається для задоволення потреб у майбутньому. При цьому заощадження є елементом особистої власності населення і надається банкам у вигляді кредиту, який є джерелом інвестицій. Основним заощаджувачем в економіці є домогосподарства, що накопичують певну частину використовуваного доходу. Заощадження домогосподарств називають особистими заощадженнями [15].

Державна служба статистики трактує заощадження як різницю між доходами населення і його поточними витратами, тобто як суму грошових коштів, яка залишилася не спожитою в аналізованому періоді. Такий підхід до

визначення заощаджень вважають спрощеним, оскільки він полягає в обчисленні арифметичної різниці, в процесі чого ігнорується економічна суть заощаджень.

Таблиця 1

Трактування поняття «заощадження»*

Автор	Визначення
Н.Г. Менкью [10]	заощадження суспільні та приватні. Суспільні заощадження утворюються у державному секторі економіки (різниця між податковими надходженнями та видатками держави), приватні створюються домогосподарствами (доходи населення за мінусом податкових платежів та видатків на споживання)
О.З. Ватаманюк [6]	частина доходу, що не витрачається на поточне споживання
Я. Петренко [11]	заощадження – це вільні грошові кошти, котрі залишаються після сплати обов’язкових витрат
М. М. Туріянська [12].	заощадження – потенційне внутрішнє джерело інвестиційних ресурсів
М. Д. Алексеєнко [7]	заощадження – це частина сукупних доходів суб’єктів економіки (населення, підприємств та держави), які не використані на споживання, сплату податків та інших обов’язкових платежів і призначені для забезпечення потреб у майбутньому
А. О. Задоя [7]	історична категорія, котра виникає тоді, коли з’являється надлишковий продукт

* Узагальнено та складено автором

Так, професор І. Хомініч під заощадженнями розуміє сукупність фінансових активів населення, до яких належать готівкові кошти в національній та іноземній валюті безпосередньо у населення, кошти населення в національній та іноземній валюті, розміщені на депозитних та поточних банківських рахунках, вкладення населення у цінні папери та страхові технічні резерви [16, с. 20].

Жупанин В. В. при розгляді заощаджень населення робить наголос на споживанні відкладеного доходу для майбутнього його використання: «заощадження населення» відображають систему суспільних відносин між індивідами з приводу збереження грошових коштів для їх використання у майбутньому [17, с. 6]. Як бачимо автор не уточнює, яка саме частина доходу індивідууму підлягає збереженню, а лише підкреслює форму збереження такого

доходу, зокрема збереження доходу у вигляді грошових коштів.

Балабанов І. Т. вказує на майнову форму заощаджень при цьому наголошує, що заощадження населення – це частина майна або багатства населення, яка одержана внаслідок накопичення [18, с. 77]. Як бачимо, автор розглядає заощадження не лише як частину доходу або відкладене споживання, а як форму накопичення.

Т. Кізіма розглядає заощадження як складну та багатогранну економічну категорію, яка характеризує відносини, що виникають всередині домогосподарства або між домогосподарством та іншими економічними суб'єктами (підприємствами, інституціями фінансового ринку, державою) з приводу розподілу отриманих доходів та формування відповідних фондів грошових коштів, покликаних забезпечувати споживання або зростання доходів їхніх власників у майбутньому [19, с. 201].

Багатогранність категорії «заощадження домогосподарств» визначає проблемність щодо її узагальнення та формулювання комплексного трактування, яке врахує всі характерні ознаки. Саме тому, формулюючи визначення заощаджень домогосподарств, необхідно врахувати ті характерні їх риси, які допоможуть розкрити суть досліджуваної категорії. На нашу думку, до таких ознак, належать:

- нерозривний зв'язок між доходами та заощадженнями, що визначає економічну природу формування заощаджень домогосподарств;
- різноманітні форми заощаджень домогосподарств, що відображає багатогранність підходів до тлумачення заощаджень;
- мета формування заощаджень домогосподарств, яка уособлюється в напрямках їх використання і розкриває мотиви здійснення заощаджень.

Підсумовуючи вищевикладене та врахувавши існуючі трактування «заощаджень», «заощаджень населення» та «заощаджень домогосподарств» пропонуємо таке визначення: заощадження домогосподарств – це система

відносин, що виникають у процесі отримання доходів домогосподарством та відокремлення їх частини з метою збереження у різних формах накопичення (грошовій, натурально-речовій, фінансовій) для покриття виникаючих потреб у майбутньому та можливого використання як інвестиційних ресурсів. Таке визначення містить уточнення в частині виокремлення системи відносин з приводу виникнення та формування заощаджень, визначення форми існування та мети формування.

Список використаних джерел:

1. Ільченко Т. Методологічні підходи до дослідження заощаджень населення. Вісник ТНЕУ. 2009. № 2. С. 56–60.
2. Самуельсон П. Экономика. Москва: НПО «Алгон», 1994.
3. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика Т. 2. Москва.: Республика, 1992.
4. Долан Э. Дж., Линдсей Д. Макроэкономика (пер. с англ. В. Лукашевича и др.; под общ. ред. Б. Лисовика). Санкт-Петербург : Литера плюс, 1994.
5. Словарь современной экономической теории Макмиллана. Москва: ИНФРА-М, 2003. 712 с.
6. Ватаманюк О.З. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз: монографія. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. 536 с.
7. Алексеенко М.Д. Сутність і роль заощаджень в умовах ринкової економіки. Економіка України. 2000. № 11. С. 23–30.
8. Аксьонов Р.А. Заощадження населення як чинник ринку банківських (кредитних) ресурсів. Регіональні перспективи. 2002. № 6. С. 98–105.
9. Экономическая энциклопедия / Гл. ред. Л. И. Абалкин. Москва : Экономика, 1999. 1055 с.
10. Мэнкью Н.Г. Принципы экономикс. 2-е изд., сокращ. Санкт-Петербург:

Питер, 2000. 496 с.

11. Петренко Я. Неорганізовані нагромаджені заощадження в механізмі трансформації заощаджень в інвестиції. Економіка України. 2010. № 1. С. 54–59.

12. Туріянська М. М. Концептуальні засади формування джерел інвестиційних ресурсів України: автореф. дис. ... д.е.н.: 08.01.01 /Донецьк: Донецький національний університет, 2006. 33 с.

13. Марцин В.С. Роль заощаджень населення у трансформації економіки. Фінанси України. 2002. № 4. С. 85–93.

14. Кузьмович О.В. Грошові заощадження як джерело інвестиційних ресурсів. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Економіка. 2001. № 46. С. 17–23.

15. Вікіпедія: Вільна енциклопедія URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

16. Хоминич И. П. Финансовые активы домашних хозяйств в структуре инвестиционных ресурсов. Банковские услуги. 2003. № 9. С. 19–26.

17. Жупанин В. В. Заощадження населення як джерело залучення коштів в економіку України: автореф. дис. ... к.е.н.: спец. 08.00.08 / Київ: Науково-дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України, 2009. 21 с.

18. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? Москва: Финансы и статистика, 1995.

19. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія. Київ : Знання, 2010. 431 с.

Харкавлюк Оксана Іванівна
*Начальник відділу обробки документів
управління соціального захисту населення Чермеровецької РДА*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ДОПОМОГИ СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИМ ВЕРСТВАМ НАСЕЛЕННЯ

Державна підтримка соціально незахищених верств населення в Україні є одним із елементів соціальної політики, яка започаткована та реалізується керівництвом країни. Враховуючи сучасні тенденції розвитку держави, а також світовий досвід, актуальним питанням сьогодення є оптимізація механізму здійснення соціальної політики з метою створення ефективнішої та дієвішої системи соціального захисту вразливих категорій громадян та створення умов для активного інвестиційного розвитку суб'єктів господарювання, які надають послуги пільговим категоріям громадян.

До основних заходів держави з надання фінансових допомог соціально незахищеним верствам населення є запровадження в Україні якісно нового рівня організації адресної підтримки найбільш вразливих верств населення, комплексного підходу до надання соціальної допомоги, підвищення кількості та якості соціальних послуг, ефективності проведення місцевої політики щодо поліпшення життєзабезпечення ветеранів війни та праці, пенсіонерів, інвалідів, багатодітних сімей, учасників бойових дій, створення умов для подолання бідності та забезпечення належної підтримки матеріального стану незахищених верств населення, реабілітації та інтеграції осіб з обмеженими фізичними можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю у суспільство. Оскільки ряд обставин впливають на соціальну стабільність суспільства, тому держава бере на себе певну відповідальність за їх настання й створює систему соціального захисту, здійснює комплекс заходів, спрямованих на забезпечення нормальних соціальних умов у країні та об'єднаних у рамках соціальної політики держави, яка покликана забезпечити всі потреби людини.

Для максимізації задоволення потреб населення в соціальному захисті та з метою охоплення всіх категорій населення, які потребують допомоги держави для забезпечення відповідного рівня життя, в Україні діє досить широка мережа закладів соціального захисту населення.

Зокрема до установ соціального захисту зазначених вразливих груп населення варто віднести наступні заклади: 1) геріатричні пансіонати; 2) пансіонати для ветеранів війни і праці; 3) будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів; 4) психоневрологічні інтернати; 5) територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян; 6) тимчасові притулки для дорослих; 7) будинки нічного перебування [1].

До соціально-вразливих категорій населення, які потребують першочергової допомоги з боку держави, відносяться: пенсіонери, інваліди, сім'ї з дітьми, діти-сиріти, молодь, жінки, безробітні, постраждалі від Чорнобильської аварії, малозабезпечене населення, маргіналізовані верстви населення (бездомні, залежні від алкоголю, наркотиків, правопорушники) та ін. [2].

Малозабезпечена сім'я – це сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї. Право сім'ї на цю допомогу залежить не лише від доходів, але і від її майнового стану, зайнятості працездатних членів сім'ї та інших факторів [3].

Прожитковий мінімум для сім'ї – визначена для кожної сім'ї, залежно від її складу, сума прожиткових мінімумів, розрахованих та затверджених відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення [4].

Допомога малозабезпеченим сім'ям, які постійно проживають на території України, мають середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї, призначається й виплачується в грошовій формі [5].

Призначення і виплата соціальної допомоги здійснюється управліннями праці та соціального захисту населення за місцем реєстрації уповноваженого представника малозабезпеченої сім'ї. У сільській місцевості заяви разом із необхідними документами для призначення соціальної допомоги приймають виконавчі органи сільських і селищних рад, які здійснюють їх передачу до відповідних органів праці та соціального захисту населення. Зазначені виконавчі органи можуть визначати уповноважену особу для прийняття документів. У разі утворення об'єднаної територіальної громади заяви з необхідними документами для призначення державної соціальної допомоги приймаються уповноваженими особами, що визначені виконавчими органами об'єднаної територіальної громади, та передаються відповідним органам соціального захисту населення [6].

Найважливішим принципом соцзахисту є адресність різних соціальних програм (виплат), що припускає достовірну ідентифікацію нужденних. Це досягається різними шляхами. По-перше, слід оцінити матеріальне становище сімей або окремих осіб. По-друге, можна ґрунтуватися на певних показниках, пов'язаних статистично з потребою. Ще одним шляхом є створення механізму самоадресування. Він вимагає від органів соціального захисту великої роботи, проте в умовах, що склалися, є найбільш оптимальним.

Сьогодні склалася економічна ситуація, яка передбачає необхідність проведення більш ефективної соціальної політики, вирішення найбільш гострих соціальних проблем, розробки нових механізмів, спрямованих на реалізацію соціальної політики, які б забезпечували більш раціональне використання матеріальних і фінансових ресурсів.

Головною рисою соціальної допомоги є її адресний характер, тобто коло одержувачів її конкретно визначене. Ними можуть бути лише малозабезпечені сім'ї, або малозабезпечені громадяни які самотньо проживають, що мають середньодушовий дохід нижче величини прожиткового мінімуму. Ще однією рисою є її надання у вигляді натуральної допомоги (одяг, взуття, паливо,

продукти харчування, медикаменти та ін) та грошових виплат (компенсації, субсидії, соціальні допомоги та інші виплати). Тимчасовий характер визнано відмінною рисою соціальної допомоги, що надається державою. Вона може здійснюватися, згідно з законом, одноразово або протягом певного періоду.

Різновидами соціальної допомоги, що надається державою у вигляді грошових виплат є соціальні допомоги, субсидії та компенсації малозабезпеченим громадянам (рис. 1).

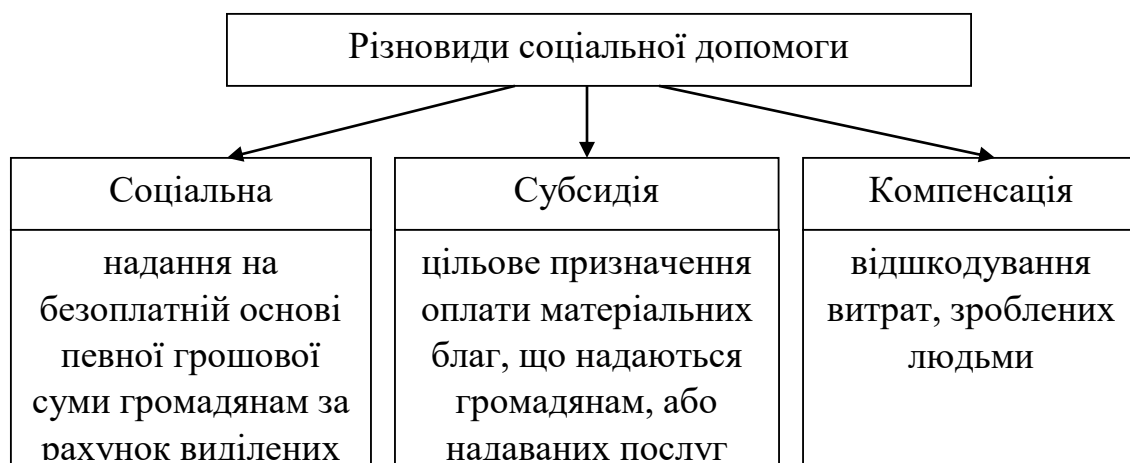

Рис. 1. Різновиди соціальної допомоги, що надається державою*

**Складено самостійно автором*

Соціальна допомога – це надання громадянам грошової суми, виділеної за рахунок коштів бюджетів. Ці допомоги є безоплатними, тобто громадяни, які отримали їх, не повертають грошову суму в бюджет, з якого вони сплачувалися. Одержувачі допомог можуть витратити їх на власний розсуд. Соціальна допомога людям у вигляді допомоги виплачується в розмірах, фіксованих законом.

Субсидії мають відмінну ознаку цього виду соціальної допомоги – цільове призначення. Субсидії надаються громадянам з певною метою. Ті, хто їх

отримав, не можуть ці кошти витратити на власний розсуд, як допомоги. Їх можна витратити лише на цілі, для яких вони були виділені.

Описуючи види соціальної допомоги, слід відзначити і компенсацію. Це відшкодування громадянам витрат, вироблених ними. На відміну від субсидій і допомог компенсація надається громадянам за витрати, здійснені ними, тобто вона має зворотний характер. Законодавством прямо встановлюються випадки надання різних компенсацій.

Закон передбачає, крім грошових виплат, можливість надання допомоги в натуральній формі. Тобто при нестачі грошових коштів, як правило, місцева влада завжди можуть допомогти продуктами харчування, паливом, взуттям, одягом, медикаментами. Звичайно, що для малозабезпечених сімей які проживають самотньо, малозабезпечених громадян краще отримувати її у вигляді грошових коштів, якими вони можуть розпоряджатися самостійно. Однак і державна соціальна допомога у натуральному вигляді часто буває необхідна.

Гуманітарна допомога виявляється тоді, коли слід підтримати соціально незахищені верстви населення. Це буває, як правило, під час воєн, стихійних лих, катастроф і на складних етапах економічного і соціального розвитку. Як правило, така соціальна допомога громадянам здійснюється у вигляді товарів першої необхідності (медикаменти, одяг, взуття, медичне обладнання).

Соціальний захист дітей проявляється в різних сферах життєдіяльності: середовищі проживання дитини; сфері освіти; сфері сімейних відносин. По-перше, повинен бути захищений певний рівень життя дітей (особисті потреби, психічне і фізичне здоров'я). По-друге, соціальна допомога дітям включає в себе забезпечення безпеки (соціальної, економічної, фізичної). По-третє, дитина повинна мати право розвитку і самореалізації своїх можливостей та здібностей. У Сімейному кодексі окреслені права дитини. Державна політика захисту дитинства здійснюється за стандартами, які встановлені законодавством. Дитині

гарантується безкоштовна загальнодоступна початкова, основна і загальна середня (повна) освіта. Крім того, на конкурсній основі надається вища та середня професійна освіта. Повинно здійснюватися також безкоштовне медичне обслуговування, забезпечення дітей харчуванням. Соціальний захист дитини включає гарантовану матеріальну підтримку у вигляді державних допомог особам, які мають дітей. Їм забезпечується право на професійну орієнтацію по досягненні 15 років, на вибір сфери діяльності, оплату і охорону праці, працевлаштування. Здійснюється соціальна реабілітація та соціальна адаптація дітей, які потрапили у важку життєву ситуацію. Організовується відпочинок і оздоровлення дітей, включаючи тих, які проживають в екстремальних умовах та на несприятливих з точки зору екології територіях.

Соціальний захист сім'ї включає захист материнства, батьківства, дитинства, сім'ї та є важливим критерієм функціонування соціальної держави. Сьогодні склалися 4 основні форми, в яких здійснюється соціальна допомога сім'ї і дітям. Насамперед, це грошові виплати на дитину, а також в зв'язку з її народженням, утриманням та вихованням (пенсії і допомоги). Крім того, соціальна допомога сім'ї включає податкові, трудові, кредитні, житлові, медичні та інші пільги сім'ям, які мають дітей, а також батьків з дітьми. Існує також соціальне обслуговування сімей (юридична, психологічна, педагогічна та інша допомога). Надання соціальної допомоги відбувається і у вигляді безкоштовних передач дітям і сім'ї (дитячого харчування, одягу та взуття, ліків, харчування вагітним жінкам і ін).

У силу фізіологічних особливостей люди похилого віку є соціально вразливою групою населення. Відповідно, вони потребують підтримки з боку держави. Соціальна допомога людям похилого віку, згідно з законодавством, це:

- допомога на дому, в тому числі соціально-медичне обслуговування;
- стаціонарне обслуговування в закладах (пансіонатах, будинках-інтернатах та ін);

- напівстаціонарна допомога у відділеннях денного перебування;
- термінова допомога разового характеру;
- соціально-консультативна допомога, яка спрямована на адаптацію інвалідів та громадян похилого віку в суспільстві.

Для реалізації цих форм були створені спеціальні територіальні центри, які займаються виявленням людей похилого віку, які потребують соціальної підтримки. Вони визначають види соціальних послуг, які необхідні для них, та забезпечують їх надання, а також ведуть облік потребуючих.

Соціальна допомога вдома надається літнім людям соціальними працівниками, які пропонують широкий набір послуг, що включає в себе доставку з ринку і з магазинів продуктів харчування на будинок, доставку з їдалень гарячих обідів, гуманітарної допомоги, ліків і необхідних товарів, оформлення комунальних та інших платежів, здачу в ремонт речей. Соціальний працівник може за дорученням підопічного зв'язатися з нотаріусом, а також оформити документи (включаючи необхідні для переміщення в будинок-інтернат), викликати лікаря, запросити майстрів для ремонту апаратури або квартири. Основні види послуг надаються на дому безкоштовно, окремі з них пенсіонер оплачує за рахунок надбавки до пенсії по догляду.

Ще одна форма допомоги – відділення денного перебування. Метою їх є допомога літнім людям у подоланні самотності. Організовується харчування, відпочинок, медична допомога, просвітницькі та культурно-масові заходи. У цих закладах здійснюються різні види посильного праці, що дозволяє знову відчути свою корисність і підзаробити ремеслом, рукоділлям, шиттям. Клієнти денного відділення спільно відзначають дні народження, свята – у підсумку самотність і старість не виглядають настільки сумними.

Пансіонати, будинки-інтернати та інші установи стаціонарного перебування призначені для осіб, які не мають працездатних дітей, які зобов'язані утримувати батьків. Можуть бути спрямовані в установи подібного

типу пацієнти, які потребують постійного медичного догляду. Крім того, сюди направляються ті, хто не має з різних причин можливості проживати разом з родичами. Місцеві органи соцзахисту займаються оформленням в пансіонат. Проживають в інтернаті пенсіонери на руки отримують чверть пенсії, що належить їм, а кошти зараховуються на рахунок закладу, бере на себе матеріальні витрати по догляду за престарілими.

Державна соціальна політика в Україні спрямовується на зниження рівня захворюваності, інвалідності та смертності, збереження працездатності, подовження тривалості життя, поліпшення демографічної ситуації, зміцнення здоров'я всіх верств населення, підвищення ефективності та якості реабілітаційної медико-соціальної допомоги, забезпечення прав громадян на її одержання.

В сучасних умовах економічного відродження України забезпечення зростання добробуту населення є надзвичайно важливим і відповідальним завданням. Програми підтримки населення, які виконуються у цій сфері кожного року, стають масштабнішими і більш інтегрованими у бюджетний процес.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження типових положень про дитячий будинок – інтернат, молодіжне відділення дитячого будинку – інтернату системи праці та соціального захисту населення. – Наказ Міністерства праці та соціальної політики України №173 від 02 квітня 2008 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0675> – 08
2. Бендасюк О. Державне управління соціальним захистом населення в умовах ринкової економіки. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 1 (26). С. 123–126.
3. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 р. № 1768 – III // *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 35. Ст. 290.

4. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. № 966 – XIV

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям» від 24.02.2003 р. № 250 URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/250 – 2003 – %D0%BF](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/250-2003-%D0%BF)

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» № 890 - редакція від 30.11.2016. URL:

Хлопецький Василь Ярославович

*Головний спеціаліст відділу та правового забезпечення,
розгляду заяв та звернень громадян Золочівської РДА*

ТОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Фінансове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади тісно пов'язане із фінансовим забезпеченням розвитку територіальних громад (ФЗРТГ) також утворює собою певну систему зі своїми елементами та взаємозв'язками. Їх установлення та розвиток дозволять більш ефективно планувати й забезпечувати територіальний розвиток.

Для визначення структурних елементів системи ФЗРТГ, насамперед слід розглянути пов'язані з нею поняття, а саме “територіальна громада”, “розвиток територіальної громади”, “фінансове забезпечення розвитку територіальної громади”.

У нашій державі конституційно закріплено правосуб'єктність територіальної громади як базового елемента місцевого самоврядування.

Уперше поняття “територіальна громада” було використано у Конституції України, у першій частині ст. 140 якої закріплюється норма, згідно з якою місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції законів України [1].

У прийнятому на основі Конституції України та чинному на сьогодні Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні”, не тільки закріплюється, що “територіальна громада” – це жителі, об’єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об’єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр (ст. 1), а й визначається її місце серед інших елементів системи місцевого самоврядування (ст. 5) як первинного суб’єкта місцевого самоврядування, основного носія його функцій і повноважень (ст. 6) [2].

Розвиток територіальних громад тісно пов’язаний з їх матеріально-фінансовою базою. Ст. 142 Конституції України закріплює, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме й нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об’єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [1]. Помітне зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування можливе за умови вдосконалення системи ФЗРТГ.

Очевидно, що й поняття “фінансового забезпечення” трактується різними вченими по-різному і подібно.

Відповідно, “механізм фінансового забезпечення” О. Москаль визначає як сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-

управлінських принципів, методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність територіальних одиниць та господарюючих суб'єктів [2].

Т. Бондарук у контексті “фінансового забезпечення” пропонує розглянути поняття потреб фінансового відтворювального процесу за рахунок власних або залучених коштів, формами здійснення якого є бюджетне фінансування на незворотних засадах, кредитування, самофінансування, оренда (лізинг) та інвестування [3].

Олійник Д. акцентує увагу на таких фундаментальних основах “фінансового забезпечення”, як визначення обсягу фінансових ресурсів, науково обґрунтованого їх прогнозування, створення фінансових резервів, нормативно- правове забезпечення [4].

Беручи до уваги предмет нашого дослідження особливий інтерес викликають й інші поняття, які пов'язані з ФЗРТГ. Сьогодні, науковці поряд з цим поняттям досліджують фінансове забезпечення місцевого самоврядування, фінансове забезпечення органів місцевої влади (самоврядування), фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку міста, фінансове забезпечення територіальних громад, фінансове забезпечення розвитку територій тощо.

Так, фінансове забезпечення місцевого самоврядування – це:

- досягнення такого обсягу власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, який відповідав би наданим їм конституцією або законом повноваженням;
- певна система або сукупність відносин між рівнями державного управління для забезпечення населення необхідними благами на місцевому рівні, а також фінансування місцевого розвитку;
- співвідношення обсягу фінансових ресурсів, акумульованих в місцевих бюджетах у вигляді доходів, і обсягу видаткових зобов'язань, обумовлених виконанням функцій і повноважень муніципального утворення протягом

фінансового року;

- сукупність фінансових ресурсів, які формуються у відповідних фондах, перебуваючи у сфері обслуговування органів місцевого самоврядування, та є основою розвитку адміністративно-територіального утворення ;

- фінансовий механізм території, який включає джерела і форми фінансування діяльності органів місцевого самоврядування, спрямованої на повноцінну реалізацію завдань та функцій з надання суспільно значущих благ і послуг ;

- найбільш прагматичний крок на шляху до матеріалізації конституційних гарантій суверенітету та побудови гнучкої демократичної системи влади на місцевому рівні;

- сукупність заходів щодо акумуляції, розподілу та використання фінансових ресурсів з метою створення умов, що сприяють нормальному здійсненню економічних процесів на відповідній території, реалізації запланованих соціальних програм, проектів, та запобіганню і усуненню порушень при використанні фінансових ресурсів;

- сукупність джерел і форм формування грошових фондів, необхідних для реалізації повноважень органів місцевого самоврядування та їх ефективне використання;

- один із методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальної одиниці;

- сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку залучення і ефективного використання ресурсів всіх економічних агентів, які можуть бути спрямовані на забезпечення економічних потреб території, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм впливу цих ресурсів на фінансове забезпечення розвитку місцевого самоврядування.

Як зазначила вітчизняний науковець Г. Антоньєва, поняття “фінансового забезпечення територіальних громад” необхідно розглядати як систему фінансування органами місцевого самоврядування завдань у процесі розподілу функцій і сфер відповідальності між центральними органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування [5]. З іншої точки зору, визначення “фінансового забезпечення територіальних громад” потрібно ототожнювати зі створенням найзручніших умов для життєдіяльності громадян, які сприяють нормальному протіканню економічних процесів на місцевому рівні, підтриманню стабільного функціонування та розвитку соціальної сфери, її об'єктів й інфраструктури. Так, дослідницею акцентується увага, насамперед, на органах місцевого самоврядування. Однак у даному дослідженні беремо до уваги, що орган місцевого самоврядування є лише однією із цілої низки груп суб'єктів ФЗРТГ. Їх визначення та з'ясування місця у відповідній системі фінансового забезпечення є важливим з огляду на досягнення ефективних сукупних результатів.

Загалом же науковці, визначаючи сутність понять щодо ФЗРТГ, орієнтуються на конституційні гарантії місцевого самоврядування, необхідні для надання публічних послуг, форми, методи, інструменти, принципи суб'єктів фінансування, що в сукупності сприяє системному розумінню цього явища. Разом з тим, найчастіше використовується функціональний підхід до визначення поняття ФЗРТГ без урахування джерел надходження фінансових ресурсів.

На наш погляд фінансове забезпечення розвитку територіальних громад – це система залучення, акумулювання, розподілу й використання публічних і приватних коштів, інвестованих із зовнішніх та внутрішніх джерел для задоволення потреб жителів села чи добровільного об'єднання у громаду жителів кількох сіл, селища та міста.

В ідеалі має бути забезпечена цілеспрямована діяльність усіх суб'єктів, з

якими має зв'язки територіальна громада.

Отже, запропоноване поняття враховує джерела надходження фінансових ресурсів, а також етапи організації діяльності у фінансовій сфері.

Список використаних джерел:

1. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів: монографія / за ред. Ю. М. Тодики. Х.: Право, 2009. 540 с.
2. Москаль О. І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук / О. І. Москаль. К., 2001. 16 с.
3. Бондарук Т. Г. Місцеві фінанси : Навч. посібник / Т.Г. Бондарук. К. :ДП "Інформ.аналіт.агенство", 2013. 529 с.
4. Олійник В. Скільки грошей з Дорожнього фонду отримає кожна область України URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/6662?page=38>.
5. Антоньєва Г. П. Проблеми фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні. *Бюджетна реформа в Україні: проблеми та шляхи їх розв'язання* : міжнар. наук.-практ. конференція. Київ, 25-26 трав. 2001 р. К., 2001. С. 220.

Шатинська Оксана Олексіївна

Головний спеціаліст відділу з питань імміграції тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства ГУ ДМС у Львівській області

УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УКРАЇНІ

Державою формується міграційна політика як самостійний напрям державної політики, що тісно пов'язана з її складовими внутрішнього і зовнішнього характеру. Державна політика, в свою чергу, являє собою систему

дій регулятивного характеру, у якій відбувається вироблення та узгодження з основними політичними суб'єктами системи цілей державного управління, а також доведення цієї системи цілей до суб'єктів, які здійснюють державне управління [1].

У свою чергу, державне управління – це сукупність видів діяльності державних органів, між якими певним чином розподілені різні види діяльності держави. Відтак категорія державного управління у вузькому значенні відображає відносно самостійний вид діяльності держави, що його здійснює певна частина державних органів [2].

Ефективність системи державного управління залежить від наявності успішно функціонуючих механізмів, які дають можливість забезпечити організоване та дієве управління суспільними процесами держави; реалізацію цілей та завдань державного управління, які потребують рішення в конкретних сферах суспільного життя.

Державне управління міграційними процесами безпосередньо пов'язане з державною міграційною політикою, є своєрідною формою і засобом практичного втілення державної міграційною політики через адміністративний апарат держави – систему всіх органів, покликаних виконувати функції і завдання державного управління.

Державне управління у міграційній сфері – це вид суспільної діяльності, який передбачає систему скоординованих дій органів державної влади, направлених на контроль і регулювання суспільних відносин, пов'язаних із здійсненням зовнішнього та внутрішнього переміщення людей з метою досягнення певної організаційної мети. Таким чином, державне управління у міграційній сфері має дві важливі складові: регулювання та контроль за переміщенням людей.

Під державним регулюванням міграції розуміється прийняття відповідних

законодавчих норм, програм, спрямованих на регулювання міграції або на стимулювання мігрантів до повернення на постійне місце проживання. Державне регулювання міграції є сукупністю заходів, спрямованих на розвиток і інтенсивність міграційних процесів, що здійснюються державою з метою забезпечення контролю та впорядкування міграційних потоків.

Поняття державного регулювання досить часто використовується в наукових дослідженнях, політичній літературі, науково-популярних виданнях, деяких нормативних актах. Державне регулювання і державне управління спрямовані на досягнення однієї мети – впорядкування соціальних об'єктів та соціальних процесів, переведення їх у необхідний стан. Проте державне регулювання відрізняється від державного управління специфічними засобами (методами) управлінського впливу. Причому державне регулювання не може бути використане без застосування методів безпосереднього впливу на об'єкти управління, і тому державне регулювання не можливе без державного управління.

Механізми державного регулювання – це сукупність форм, методів, інструментів управлінської діяльності, за допомогою яких держава встановлює правила впливу на міграційні процеси з певною метою. Такі ж механізми діють і у сфері державного регулювання міграційними процесами з акцентуванням на факторах, що формують обсяги, напрями, інтенсивність, особливості міграційних потоків, наслідки їх впливу на українське суспільство. Для міграційної сфери зазначені механізми виглядатимуть таким чином:

– суспільно-політичний – основоположний механізм, спрямований на об'єднання української нації через зростання національної самосвідомості, розуміння і сприйняття свого походження, історії, мови, культури, свідоме згуртування та об'єднання на ґрунті розуміння головних національних інтересів і вироблених спільних цілей у майбутньому, досягнення яких сприяло б розквіту й зміцненню української нації,

– інституційний – сукупність взаємопов’язаних цілями і завданнями інститутів державного управління, які генерують фактори прямої дії на міграційні процеси; інститутів державного управління, які утворюють фактори непрямой дії на міграційні процеси; організації, які сприяють функціонуванню міграційної сфери; структури, що забезпечують узгодження інтересів різних суспільних груп, координують їх діяльність на національному та міжнародному рівнях з метою оптимізації міграційних процесів і використання їх як фактору підвищення добробуту країни і громадян;

– організаційно-правовий, як складова інституційного механізму, – відповідає за визначення ієрархії та зв’язків об’єктів і суб’єктів державного управління, що опікуються міграційними питаннями, їх організаційної структури, постановку цілей та завдань, визначення методів управління; формування та актуалізацію нормативно-правового забезпечення їх діяльності; забезпечення дотримання основоположних прав людини, у тому числі й на свободу пересування; забезпечення реалізації міжнародних принципів та норм міжнародного права, формування цілісної політики держави з питань міграційних переміщень;

- соціально-економічний – сукупність всіх можливих практичних заходів, засобів та важелів соціального й економічного характеру, відповідних структур та регуляторів, методів управління, управлінських рішень, за допомогою яких реалізується соціально-економічна політика і здійснюється регулювання в міграційній сфері, та який має на меті зростання добробуту населення країни, формування соціальних стандартів якості життя на рівні запиту суспільства.

Аналізуючи наукові джерела, можна стверджувати, що уніфікованого визначення поняття «механізми державного регулювання міграційних процесів» немає. Проте, пропонуємо наступне визначення поняття: «механізми державного регулювання міграційних процесів являють собою комплексну систему, складовими якої є соціально-політичні, інституційні, організаційно-правові,

соціально-економічні та інші механізми системи державного управління міграційними потоками та формування міграційної політики, які у своїй основі мають базовий метод, що визначає функціональну спрямованість впливу; супутні методи, які посилюють цільову направленість дії механізму; відповідне правове, організаційне, інформаційне та інше забезпечення. У сукупності всі складові, або елементи, здатні забезпечити збалансоване та ефективне функціонування державного механізму, якщо вони достатні у своїй повноті, адекватні вимогам часу, забезпечують потреби механізму на всіх етапах його функціонування. Дане визначення характеризує це поняття як інтегровану державно-управлінську категорію, яка поєднує в собі багатоаспектність і багаторівневність поняття міграції.

Список використаних джерел:

1. Дем'янчук О. П. Державна політика та публічна політика: варіант перехідного періоду. *Наукові записки. Том 18. Політичні науки*. URL : http://elib.ukma.edu.ua/NZ/NZV18_2000_polityk/05_demyanchuk_op.pdf
2. Поняття державного управління в широкому розумінні. Навчальні матеріали онлайн. Державне управління. URL : http://pidruchniki.com/79625/pravo/derzhavne_upravlinnya

Шашкевич Олександр Любомирович
К.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету

Бабич Ігор Петрович
Головний спеціаліст відділу звітності та бухгалтерського обліку,
Управління Державної казначейської служби України
у Волочиському районі Хмельницької області

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ

Виконання бюджету є одним із етапів бюджетного процесу, що передбачає забезпечення повного та своєчасного надходження бюджетних надходжень та фінансування запланованих видатків бюджету. Під час виконання бюджетів використовується казначейське обслуговування бюджетних коштів, яке здійснюється Державною казначейською службою України через свої територіальні органи. Казначейство України здійснює облік коштів та здійснює розрахунки в системі електронних платежів Національного банку через єдиний казначейський рахунок, у процесі здійснення операцій з бюджетними коштами створює єдину інформаційну базу та складає фінансову та бюджетну звітність.

Доцільно зазначити, що основою казначейського обслуговування є комплекс організаційних процедур щодо забезпечення обліку видаткових операцій, контролю за цільовим спрямуванням бюджетних коштів, формування фінансової звітності про виконання бюджетів за видатками тощо.

Розвиток вітчизняної системи казначейства, її постійно зростаючі вимоги та фінансові можливості породжують як кількісні зміни в інформаційному середовищі (постійне збільшення обсягу інформації, що обробляється, кількісне збільшення функцій), так і якісні (розширення функціональності завдань, оновлення інформаційних технологій, зміна параметрів функції тощо) [3].

Досліджуючи зарубіжний досвід, можна узагальнити, що у світовій практиці існують два підходи до створення та розвитку інформаційних систем

управління державними фінансами – побудова інформаційних систем за принципом максимальної уніфікації та інтеграції функціональних сфер управління (централізований підхід) та використання місцевих систем (децентралізований підхід). Перший підхід застосовується в більшості країн, які вже мають інформаційні системи управління державними фінансами – Австрія, Австралія, Канада, США, Франція, Бразилія. Другий підхід використовується в основі інформаційної системи Великобританії [3].

Перевагами побудови інформаційних систем за принципом максимально можливої інтеграції та уніфікації функціональних сфер управління є використання єдиних вимог до управління державними фінансами, розвиток міжвідомча співпраця, оптимізація витрат на інформаційну, телекомунікаційну та транспортну інфраструктуру тощо. У той же час ці системи менш пристосовані до зовнішніх змін і запитів користувачів, потребують значних витрат на забезпечення надійності та збереження інформаційних ресурсів, а також дотримання формальних процедур їх застосування [3].

Аналізуючи вітчизняну практику інформаційного забезпечення казначейського обслуговування клієнтів, важливо відзначити, що в Україні використовуються автоматизовані системи єдиного інформаційного простору, що охоплюють всі функціональні області бюджетної сфери та всіх учасників бюджетного процесу. Протягом останніх років Державна казначейська служба України здійснила низку заходів щодо модернізації програмного забезпечення та автоматизованих систем, які використовують органи Державної казначейської служби України. Зокрема, збудовано захищений вузол інтернет-доступу (ЗВОД), АЦСК ДКСУ, створено єдину платформу системи обслуговування бюджетів АС «Е-Казна» тощо. Створено також програмно-технічний комплекс «Клієнт Казначейства – Казначейство» з метою надання зовнішнім клієнтам Державної казначейської служби України віддаленого доступу за допомогою мережі

Інтернет до інформаційних ресурсів Казначейства задля автоматизації процесу виконання бюджетів усіх рівнів.

Впровадження та розвиток програмно-технічного комплексу «Клієнт Казначейства – Казначейство» відбувалося у два етапи [1]:

– Перший етап передбачав запровадження системи формування та передачі до органів Державної казначейської служби України платіжних документів з використанням електронно-цифрового підпису. Формування та отримання клієнтами Державної казначейської служби України електронних виписок із рахунків. До 2014 р. було завершено роботи щодо розповсюдження застосування програмно-технічного комплексу «Клієнт Казначейства – Казначейство».

– Другий етап становив упровадження програмно-технічного комплексу «Клієнт Казначейства – Казначейство» в контексті обслуговування розпорядників бюджетних коштів усіх рівнів.

Вищезазначений програмно-технічний комплекс призначений для забезпечення оптимізації витрат на обслуговування, зменшення потоку вхідних та вихідних паперових документів, прискорення обробки інформації, скорочення часу на казначейське обслуговування та зменшення кількості помилок [1]. За допомогою цього програмно-технічного комплексу клієнти мають можливість постійного доступу та оперативного отримання повного обсягу інформації про стан рахунків. При цьому вся інформація, якою обмінюються клієнт і Казначейство, надійно захищена системою і недоступна для сторонніх осіб.

З метою запобігання доступу сторонніх осіб до конфіденційної інформації клієнта через програмно-технічний комплекс «Клієнт Казначейства – Казначейство», а також перегляду передачі, або модифікації даних використовується багаторівнева архітектура системи безпеки, що передбачає:

- обов’язкову авторизацію і аутентифікацію користувачів;
- протоколювання всіх дій користувачів в системі;

- захист каналу HTTPS;
- цифровий підпис документів з використанням асиметричних алгоритмів;
- контроль прав доступу користувача до об'єктів.

За допомогою програмно-технічного комплексу «Клієнт Казначейства – Казначейство» клієнти мають можливість постійного доступу та оперативного отримання інформації в повному обсязі про стан рахунків. При цьому вся інформація, якою обмінюються клієнт і Казначейство, надійно захищена системою і недоступна для сторонніх осіб.

Проте існує ряд проблем, пов'язаних із інформаційним забезпеченням казначейського обслуговування клієнтів [2]: відсутність інтегрованої системи національних інформаційних ресурсів та інформаційної взаємодії органів державної влади; децентралізація окремих показників нормативно-довідкової інформації та відсутність їх синхронізації; гетерогенне середовище розробки спеціалізованого програмного забезпечення; відсутність єдиних форматів та протоколів електронного цифрового підпису; недостатня кількість висококваліфікованих фахівців інформаційних технологій та захисту інформації; недостатність необхідних фінансових та матеріально-технічних ресурсів, але вони мають загальновідомчий характер і не можуть бути розв'язані окремими органами казначейства.

Отже, з метою вирішення вищезазначених проблем та покращення якості інформаційного забезпечення казначейського обслуговування клієнтів доцільно забезпечити: підвищення ефективності та прозорості виконання програм, обліку та аналізу витрат на їх виконання, а також здійснення контролю за їх виконанням, забезпечення доступу громадськості та організацій до відкритої інформації про стан їх виконання; модернізацію комп'ютерно-технологічної бази та супровід інформаційно-аналітичних систем; надання оперативної інформації по казначейському обслуговуванню місцевих бюджетів органам місцевого самоврядування з метою ефективного управління фінансовими і

бюджетними ресурсами та прийняття відповідних управлінських рішень; налагодження зворотного зв'язку між фінансовими і податковими органами та органами місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Антонова І. Система дистанційного обслуговування «Клієнт Казначейства – Казначейство». URL: <https://radnuk.com.ua/zhurnaly/systema-dystantsiinoho-obsluhovuvannia-kliient-kaznacheistva-kaznacheistvo/>(дата звернення: 21.10.2021).

2. Гордієнко Л., Шаповал О. Електронне казначейство України: проблеми та завдання розвитку. URL: http://www.dbuapa.dp.ua/konf/konf_dridu/itis%20seminar%202015/s1.html#sec1 (дата звернення: 21.10.2021).

3. Скорик О.О. Інформаційні технології системи казначейського обслуговування: сучасний стан та перспективи їх удосконалення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1350> (дата звернення: 21.10.2021).

Шикеринець Олена Володимирівна

Студентка II курсу магістратури

Західноукраїнського національного університету

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ БЮДЖЕТУ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Становлення в Україні ринкової економіки та запровадження системи європейських економічних стандартів, законодавчі зміни, загострення політичної ситуації, військові конфлікти та соціально-економічні зміни всередині держави зумовили поглиблення диференціації доходів населення, зниження рівня життя вітчизняних домогосподарств.

На стан бюджету домогосподарств впливають дві основні групи чинників: економічного характеру (макроекономічна ситуація в державі загалом та рівень реальних доходів членів домогосподарства зокрема) і соціального характеру (сформовані у домашньому господарстві традиції споживання та заощадження, соціальний статус членів домогосподарства, специфіка взаємовідносин з іншими суб'єктами економіки, рівень довіри до органів державної влади та інституцій фінансового ринку тощо).

Зростання цін на товари і послуги зумовлює зростання витрат домогосподарств, однак темпи зростання доходів населення є значно нижчими. Враховуючи, що бюджет домашніх господарств містить дохідну та видаткову частини, його покращення передбачає спрямованість на зростання та пошук додаткових джерел доходів, а також оптимізацію витрат.

Сприйняття населенням соціально-економічних перетворень і змін, що відбуваються у суспільстві, а також реакція на такі зміни та чинники впливають на бюджет домашніх господарств, однак не обов'язково усвідомлюються і враховуються населенням у процесі особистого фінансового планування. У той же час, зубожіння і низький рівень життя значної частини населення позбавляють їх можливості задовольнити потреби домогосподарства у повній мірі.

У таких економічних умовах виникає необхідність державного регулювання доходів населення, що має забезпечити сталість соціально-економічного розвитку домогосподарств України.

Напрямами спрямованими на підвищення рівня добробуту домогосподарств має стати активізація підприємницької діяльності, що дозволить забезпечити стабільність джерел формування доходів домогосподарств, їх соціально прийнятний рівень; оптимальне співвідношення між джерелами формування доходів; зростання доходів соціально вразливих верств населення; перетворення заощаджень населення в

інвестиційний капітал.

Застосування дієвих інструментів формування доходів домогосподарств сприятиме соціально-економічному розвитку регіонів, зростанню підвищення рівня добробуту домогосподарств, активізації підприємницької діяльності, забезпеченні населення соціальними стандартами тощо.

Важливим напрямом зростання доходів домогосподарств є регулювання заробітної плати шляхом забезпечення гарантій мінімального розміру оплати праці; підтримання достатнього життєвого рівня громадян; підтримки купівельної спроможності грошових доходів населення в умовах зростання цін. Основними інструментами реалізації зазначених заходів є підвищення розміру мінімальної заробітної плати; встановлення розмірів і умов оплати праці працівників підприємств та організацій, що фінансуються із бюджету; удосконалення механізму індексації грошових доходів населення тощо [1, с. 51].

Значна кількість науковців досліджують, як саме можна оптимізувати рівень доходів. Оскільки населення країни складається з певних соціально-демографічних груп, необхідно зосередити увагу на найбільш численній та такої, яка стрімко розвивається, з точки зору потреб ринку праці та рівня отриманих доходів такою групою.

Так, наприклад, ринок фріланс-послуг в даний час вже досить розвинений в Західній Європі і США і стрімко розвивається в країнах СНД, залучаючи все нових учасників як з боку виконавців, що пропонують свої послуги, так і з боку приватних осіб і організацій, готових до співпраці на віддаленій основі.

Досвід наших співвітчизників, які заробляють фрілансом в іноземних компаніях, вже досягли міжнародного визнання: загальна сума їхніх гонорарів на третьому місці в світі [2].

Фрілансер (англ. *freelancer* – вільний працівник – приватний спеціаліст). Він може одночасно виконувати замовлення для різних клієнтів. Термін

фрілансер вперше вживається Вальтером Скоттом в романі «Айвенго» для опису «середньовічного найманого воїна». У сучасній економічній літературі фріланс визначається як вид самозайнятості, орієнтований на фактичне виконання роботи за підрядом, за договором оплатного надання послуг з роботодавцем.

Більшість сучасних фрілансерів працюють за усною угодою або за разовими договорами без соціальних гарантій. Фрілансери, які не реєструють трудові відносини офіційно, уникають сплати податків. Так названа «тіньова зайнятість» часто представлена саме фрілансерами.

Звичайно, слід підкреслити той факт, що рівень доходів населення залежить від нас самих. Тобто це індивідуальний підхід до оптимізації власних доходів безпосередньо кожним громадянином.

Тому пропонується зосередити увагу населення на наступних пропозиціях, втілення в життя яких дозволить реалізувати зростання доходу:

1. Намагатися організувати власний бізнес та отримувати дохід від підприємницької діяльності. Дослідження показують, що більшість населення країни незалежно від сфери діяльності, прихильності до політичної сили, рівня освіти, прагнуть організувати «своє діло». Так склалося, що коли працівник приймає безпосередню участь в управлінні будь-якими власними ресурсами, він набагато ретельніше, економніше та раціональніше їх використовує, ніж якщо ці ресурси є власністю будь-чиєю іншою: держави, колективу, організації. А також власник бізнесу є генератором розподілу отриманого прибутку, і звичайно, в цьому випадку більшу частину коштів привласнює.

2. Скоординувати дії стосовно цільового вкладання вільних грошових коштів в альтернативні варіанти їхнього примноження: придбання об'єктів нерухомості, авто, депозити, акції і т.д. Мова йде про те, що більшість громадян не можуть й досі пристосуватися до умов сьогодення, не можуть забути про наскрізний обман та шахрайства 90-х років (МММ, ощадні книжки та інше), звикнути до неякісної та недобросовісної конкуренції, переманювання клієнтів,

і тому зберігають вільні кошти «в книжці». На сьогоднішній день зберігання грошових коштів на депозитних рахунках в банках є елементом запобігання їх знеціненню, а не одержанням прибутку. Що ж тоді казати про їх зберігання вдома, коли рівень інфляції на рівні 30-35%. Тому, як показує практика та аналіз наукових джерел, необхідно вкладати гроші: по-перше, в об'єкти нерухомості; по-друге, в придбання акцій, авто; і по-третє, розміщати їх на депозитах.

3. Прагнути організувати процес здачі в оренду житла, авто, обладнання, виробничих та побутових приміщень. Якщо ж громадянин є власником майна, яке може приносити значний рівень доходів, та не використовує дану можливість – це не є виправданим. В країнах західної Європи стає дуже популярним здача в оренду автомобілів, що в США вже вважається нормою, а на Україні взагалі важко знайти авто в оренду, не кажучи вже про прокат авто на декілька діб. Це ринок, який лише розвивається на території нашої країни.

4. Активізувати процес самонавчання, займатися постійним пошуком особистісних талантів. Кожен працівник, кожна людина – це індивідуальність, генератор ідей, скарбниця прихованих талантів, які необхідно виявляти та вміти їх використовувати з метою одержання прибутку для задоволення життєво необхідних потреб. Не існує в світі людини, яка не могла б досягти певних позитивних результатів хоча б в якому-небудь промислі. Якщо циркову собаку навчили по команді крутити обруча на шиї, при тому, що вона не розуміє мову людини, то «людина розумна» може досягти неможливого. Однак для цього треба на протязі всього життя натхненно працювати над собою та постійно займатися самоорганізацією та самонавчанням в тому напрямі, який приносить задоволення. Лише в тому випадку, коли працівник отримує задоволення від роботи або дій, які він виконує, можливий неабиякий результат.

Повноцінність розвитку кожного окремого домогосподарства залежить від достатності фінансових ресурсів, що знаходяться у його розпорядженні, адже

залучення домогосподарств до активної фінансової взаємодії зумовлює набуття більшої незалежності щодо формування та використання власних ресурсів.

Зважаючи на необхідність та важливість ощадливого використання отримуваних доходів на споживання, окреслимо важливі для членів домогосподарств правила планування бюджету та виокремимо кілька базових принципів раціоналізації витрат у сучасних умовах, враховуючи специфіку вітчизняних економічних реалій:

- планування витрат, яке є запорукою здійснення найнеобхідніших покупок і гарантом збереження коштів від необґрунтованого витрачання;
- грамотне споживання, адже чим більше людина має нестримних бажань слідувати лише останнім віянням моди або ж бажаному стилю життя, тим менше у неї є шансів досягнути фінансової свободи;
- детальний аналіз витрат, оскільки виділення часу для критичного аналізу особистих витрат дасть можливість членам домогосподарства зекономити значні ресурси у майбутньому;
- формування раціональної моделі бюджету домогосподарства, яка передбачає ефективне та обов'язково спільне управління вхідними та, особливо, вихідними грошовими потоками домогосподарства;
- купівля речей в потрібний час та якомога дешевше (наприклад, під час розпродажів);
- проведення маркетингового дослідження при здійсненні великих покупок з метою виявлення нижчих цін;
- ведення здорового способу життя, оскільки на відсутності шкідливих звичок теж можна суттєво зекономити.

Формування доходів домогосподарств напряму залежить від економічного зростання держави. Протягом останніх років офіційна статистика в Україні фіксувала зростання грошових доходів домогосподарств та зниження частки натуральних доходів і трансфертів у вигляді пільг та субсидій. Проте реальний

рівень доходів домогосподарств залишається дуже низьким. Тому на сьогоднішній день виникає необхідність у формуванні механізму фінансового регулювання доходів домогосподарств. Дієвість механізму фінансового регулювання доходів домогосподарств має ґрунтуватися на врахуванні результатів досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених в цьому напрямку; використанні ринкових механізмів та інструментів регулювання та вирівнювання доходів громадян.

Список використаних джерел:

1. Заяць В. С. Економічний механізм формування доходів населення в регіонах та напрями його вдосконалення: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / В. С. Заяць ; НАН України; Рада по вивч. продукт. сил України. К., 2010. 20 с.

2. Статистика по рынку фриланса в регионах Украины. URL: <http://itc.ua/news/statistika-po-ryinku-frilansa-v-regionah-ukrainyi-infografika>.

Янковська Юліана Михайлівна

Студентка I курсу магістратури

Західноукраїнського національного університету

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Цифрову трансформацію можна визначити як процес, коли цифрові технології створюють збої, викликаючи стратегічні реакції з боку організацій, які прагнуть змінити свої шляхи створення вартості, одночасно керуючи структурними змінами та організаційними бар'єрами, які впливають на позитивні та негативні результати цього процесу. Відповідно до цього, руйнівні ефекти цифрової трансформації є прямим наслідком технологічних збоїв другого

порядку, викликаних сукупним впливом численних цифрових інновацій на соціальні, економічні та політичні норми.

Цифрова трансформація або як її ще називають цифровізація має одну характерну особливість – зв'язок з економікою на вимогу, тобто має право отримати доступ до товарів чи послуг безпосередньо в момент, коли це потрібно.

Насамперед трансформації стосуються інституціонального забезпечення розвитку окресленої системи, оскільки інститути фінансової системи створюють, з одного боку, обмежувальні рамки функціонування економічних суб'єктів у частині діяльності управлінських органів, а з іншого – беруть участь у процесах розподілу ресурсів, впливаючи на їхню ефективність та інтенсивність. [2]

На фінансовому ринку дуже важливе значення має практичне використання і сама розробка цифрових технологій в управлінні операціями. На сучасному етапі цифровізація фінансового ринку створила умови для:

- комп'ютеризації внутрішньої структури фінансового ринку та створення сучасного фінансового телекомунікаційного середовища;
- орієнтування фінансової діяльності на впровадження передових цифрових технологій;
- формування базових стандартів, що регламентують форму представлення, способи обробки та пересилання даних інформації (протоколи обміну, інтерфейси) з врахуванням міжнародних стандартів аналогічного призначення;
- створення основних компонентів інформатизації інфраструктури фінансового ринку;
- досягнення чіткої взаємодії із національною інформаційною системою;
- виходу в глобальну комп'ютерну мережу для користування нагромадженими базами даних про учасників фінансового ринку;

- здійснення масштабного застосування інтегрованих систем обробки інформації;
- відслідковування зростаючих можливостей використання цифрових технологій.[1]

Фінансовий ринок має досить значний потенціал щодо використання сучасних цифрових технологій. Миттєва передача інформації від одного до іншого суб'єкту фінансового ринку, яка в цілому сприяє розвитку економіки та покращує роботу фінансових інститутів, забезпечується лише за допомогою умов належного рівня інформаційних технологій. Тому нашим учасникам фінансового ринку потрібно весь час використовувати досвід розвинутих країн для забезпечення ефективності його розвитку.

Таким чином, в сфері фінансів появились нефінансові компанії, які надають звичайні традиційні фінансові послуги, як наприклад, Фінтех (FinTech), вона є новою фінансовою індустрією, яка використовує новітні технології для покращення фінансової діяльності. Д'яконова І. зазначає, що "фінтех" як багатовекторна, унікальна та всеосяжна форма взаємовпливу новітніх технологій на фінансову індустрію, що характеризується кількісним і якісним її розвитком за рахунок стартапів та підвищення ефективності надання послуг.[3] Зростання таких фінтех-компаній за останні п'ять років призвело до абсолютно нового та трансформованого ландшафту фінансових послуг. Зміна очікувань клієнтів, жорстка конкуренція, збільшення складності нормативно-правових актів, тиск на оптимізацію операцій та інші фактори спонукають до нових винаходів та інновацій. Нова ера відкритого банкінгу дозволила системам швидко та легко інтегруватися з новими платформами та додатками, а фізичні банки та паперові системи швидко замінюються надійними мережевими цифровими екосистемами.

Шлях цифрової трансформації може бути складним. Хоча деякі організації мають цифрову трансформацію в своїй ДНК, більшості знадобиться значне

передбачення та планування, їм потрібно буде позбутися старих звичок, оновити культурні норми, підвищити кваліфікацію своїх співробітників і змінити свій спосіб мислення, щоб стати цифровим бізнесом. Важливо навчитися зв'язувати точки між цифровими ініціативами, стратегією та підтримкою бізнесу.

На рахунок інформаційних технологій, то забігаючи наперед, можна сказати, що ІТ підвищується від функції бек-офісу до стратегічного фактора. Збільшуючи його зростання, клієнти очікують, що традиційно нетехнологічні компанії, такі як особистий банкінг, забезпечуватимуть багаті цифрові послуги безперешкодно на різних пристроях. Завдяки цьому ІТ-команди швидко впроваджують нові процеси, щоб допомогти своїм компаніям розширити спектр цифрових продуктів.

Цифрова трансформація — це не лише впровадження нових технологій, а й зміна мислення та організаційна культура. Організаціям потрібно врахувати зміни в бізнес-сценаріях, динамічні бізнес-потреби та інноваційні способи швидкого задоволення цих змін. Керівники та ІТ-команди на будь-якому підприємстві повинні працювати злагоджено, щоб відповідати вимогам бізнесу, стимулювати інновації та йти до постійного вдосконалення. Це і є суть цифрової трансформації — прискорити бізнес-діяльність, знизити витрати, покращити час виходу на ринок та сприяти позитивним змінам у процесах, людях та моделях компетенцій.

Список літературних джерел:

1. Бондаренко О. С. (2018) *Тенденції функціонування фінансового ринку в економіці України*: журнал «Інвестиції: практика та досвід» Вип. 15. 5–9.
2. Поченчук Г.М. (2018) *FinTech у структурі фінансової системи*: журнал «Глобальні та національні проблеми економіки». Вип. 21. 49–55.
3. Д'яконова І.І., Педич А. В. (2017). *Сутність поняття «фінтех»: розвиток категоріального апарату та дослідження ролі на світовому*

фінансовому ринку: міжнародний науковий журнал «Економічний дискурс».
Вип.3. 7–16.

Яржемська Оксана Віталіївна

*Начальник відділу звітності та бухгалтерського обліку - головний бухгалтер
Управління Державної казначейської служби України у Хмельницькій області*

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА

Зазначимо, що дані фінансової та бюджетної звітності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів перевіряються в частині відповідності аналогічним даним, відображеним у бухгалтерському обліку органів Державної казначейської служби України. Це пов'язано з тим, що дані бухгалтерського обліку органів казначейства України за операціями з обслуговування кошторисів, що формуються в інформаційній системі казначейської служби, вважаються остаточними.

Усі примірники фінансової та бюджетної звітності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів до подачі розпорядникам бюджетних коштів вищого рівня або іншим користувачам повинні бути перевірені і завізовані відповідним органом Державної казначейської служби України, засвідчені підписом, печаткою або штампом на кожній сторінці всіх форм фінансової та бюджетної звітності і форм щодо розкриття елементів фінансової та бюджетної звітності. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку у державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» (вступає в силу 01.01.2015р.) визначає поняття фінансової звітності – бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів суб'єкта державного сектору за звітний період. Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень

повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів суб'єкта державного сектору та бюджету [1].

Фінансова звітність в державному секторі забезпечує інформаційні потреби користувачів щодо: джерел надходжень коштів та напрямів їх використання; рівня фінансового забезпечення діяльності установи; стану виконання усіх зобов'язань установи та здатності установи виконувати їх у майбутньому; фінансового стану установи та змін у ньому; результатів діяльності установи з погляду ефективності та досягнень мети діяльності; дотримання фінансової дисципліни установою цільового використання бюджетних коштів; ступеня отримання та використання ресурсів відповідно до затвердженого кошторису [2].

Фінансова звітність в державному секторі надає інформацію, корисну для прогнозування рівня ресурсів, потрібних для продовження діяльності, ресурсів, які можуть виникнути внаслідок продовження діяльності, а також відповідних ризиків та невизначеностей.

Актуальність передбачених змін не викликає сумнівів, оскільки необхідність удосконалення системи регламентування обліку в державному секторі назріла давно. Існуюча система регламентації обліку в державному секторі характеризується відсутністю системних документів щодо обліку доходів та витрат бюджетних установ, невідповідністю законодавства міжнародним стандартам, дією значної кількості інструкцій, роз'яснювальних листів тощо.

Досліджуючи звітність бюджетних установ як джерело інформації для моніторингу діяльності бюджетних установ, можна зробити висновки про наступне: система звітності бюджетних установ потребує оптимізації у частині кількості необхідних до подання в органи казначейства форм; у зв'язку з тим, що бюджетні установи подають майже тридцять звітів, більша частина

показників у них дублюються, що свідчить про неефективність інформаційного насичення фінансової та бюджетної звітності.

Водночас, такі важливі показники діяльності як заборгованість перед працівниками, кредиторська заборгованість за роботи і послуги та інші залишаються недостатньо розкритими. – нормативно-методичне забезпечення формування, порядку подання звітності бюджетними установами потребує конкретизації та приведення у відповідність до міжнародної практики обліку в державному секторі.

Таким чином, правильно організований облік та процес складання звітності дозволять забезпечити зовнішніх та внутрішніх користувачів достовірною інформацією та тим самим приймати управлінські рішення націлені на економію бюджетних коштів та їхнє цільове використання.

Список використаної літератури:

1. Порядок подання фінансової звітності: Постанова Кабінету міністрів України від 28 лютого 2000 р. України № 419. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF>.

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.